

279068

ANUAR

PENTRU

ISRAELITI

CU UN SUPLIMENT CALENDARISTIC

pe

ANUL 5648 (1887-1888)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL AL X-LEA

SUB REDACȚIUNEA LUI

M. SCHWARZFELD

BUCUREȘTI

Tipo-Litografia. Eduard Wiegand, Strada Covaci No. 14.

Succesorul firmei Ștefan Mihăilescu.

1887

Prețul 3 lei.

PUBLICAȚIUNILE COLABORATORILOR «ANUARULUI»

- Dr. M. BECK: *Invățătura religiunii pentru uzul junimii israelite*. București 1879.—Ed. a II, 1886, librăria Steinberg. Costul 1 leu.
- Vocabularul analitic*, (3 broșuri à 75 bani broșura). București 1882.
- Was wir zurückweisen und was wir anstreben*. Buc. 1885. 50 b.
- I. D. BALLY: Prescurtarea de *Istoria Israelitilor*. Buc. 1887. Librăria Steinberg 80 bani.
- LAZAR CASSVAN: *Manual de Gramatica limbii ebraice*. Buc. 1887. 1 50 b.
- N. FRÄNKEL: *Don Quichotte de la Mancea*, 1 vol trad. ebraică. Iași 1883 2 lei.
- Dr. M. GASTER: *Istoria biblică cu geografia Palestinei*, Buc. 1882. 60 bani.
- Literatura populară română*. (un volum de 625 pag.) Editura libr. Ig. Haiman. Buc. 1883 5 lei.
- Sidurul* (carte de rugăciuni) cu trad. română (în 3 ediții: I în catifea cu argint 12 lei; în pânză poleită 4 lei; ediție pentru școli 1.50; de la 10 ex. în sus un rabat) Ed. libr. L. Steinberg. Buc. 1883.
- Apocrifele în literatura română*, discurs ținut la Atheneul român. Ed. libr. Soccec & Comp. București 1884. 1 leu.
- Beiträge zur vergleichenden Sagen- und Märchenkunde*. Buc. 1884.
- Origina alfabetului și ortogr. române*, discurs. Ed. Haimann. Buc. 1885. 1 leu.
- Ochire asupra literaturii ebraice*. Buc. 1885 (tiraj 100 exempl.)
- Ilchester Lectures on Greko-Slavonic literature*. Londra 1887. Trubner & Co.
- Jewish Folk-Lore in the Middle Ages* (conf). London 1887. (tiraj 100 ex.)
- The Apocalypse of Abraham* (text român și trad.) London 1887. (tiraj 100 ex.)
- Dr. K. LIPPE: *Lupta Evreilor pentru emancipare*. Iași 1879 50 b.
- Die Menschentiebe, die Zivilisation und die Gerechtigkeit vom Standpunkte der jüngsten Vorträge in Tisza-Eszlar aus betrachtet*. Verlagv. D. Löwy's Buchhandlung in Wien. Pressburg 1883. 50 b.
- Der Talmudjude von dem katholisch-protestantisch-orthodoxen-Dreirichter Pobedonocow*. Verlag D. Löwys, Wien 1884. 1 leu.
- Die Gesetzsammlung des Judenspiegels von Aron Briman pseudo-doctor Justus Beleuchet und berichtigt Iassy*, 1885. 2.50 b.
- Symptome der Antisemitischen Geisteskrankheit*. Iassy. 1887.
- IACOB PSANTIR: *Fermecătorul, arătarea înșelătoriei ce au seversit fermecătorii și ghicitorii de la început până în zilele noastre* (prefața de Dr. Gaster). Editura Filip Lasar, Craiova 1886. 1 50 b.
- S. I. ROSANIS: *La généalogie de la famille Rosanès*. Ruscine 1885. 1 leu.
- Dr. E. SCHWARZFELD: *Revista israelită*, (cu bucăți literare traduse și originale, un volum de 120 pag.) Iași 1874. 5 lei.
- Chestia școalelor israelite și a progresului israelit* Buc. 1878. 1 leu.
- Judaismul ca rasă și ca religie*. Trad. din Ernest Renan Buc. 1882. 1 leu.
- Radu Porumbaru și isprăvile lui la fabrica de hârtie din Bacău* (cu portretul tetovatului din Bacău). București 1885. 50 b.
- Istoricul Alianței israelite universale*. Trad. Buc. 1885. 1 leu.
- Adevărul asupra revoltei de la Brusturoasa*. București 1885. 1 leu.
- Fraternitatea anii III, IV, V, VI, VII (1881—85)*: articole de fond, de polemică, bucăți literare și beletristice; originale și traduse.
- M SCHWARZFELD: *Practica și aporourile lui Cilibi Moise* vestitul din țara românească, adunate și aranjate după materii și precedate de biografia lui Cilibi Moise. Ed. S. Samitca. Craiova 1884 1 leu.
- Doze istorice prea frumoase din viața lui Cuza-Vodă. (O avansare)* Ed. libr. Filip Lasar. Craiova 1884. Ed II, 1887. 50 bani.
- Ochire asupra istoriei Evreilor în România* Buc. 1887. 2 lei (tiraj 100 ex.)
- L. SĂINEANU: *Moise Mendelsohn*, studiu biografic. Buc. 1880. 2 lei.
- Elemente turcești în limba română*. Buc. 1885. 146 pag.
- Ielele, Dênsele, Vêntoasele, etc.* Buc. 1886. 2 lei.
- Incercare asupra Semasiologiei limbii române*, studii istorice despre tranzițiunea sensurilor. Buc. 1887. Prețul 8 lei, ed. de lux 12.

ANUAR

PENTRU

ISRAELITI

CU UN SUPLIMENT CALENDARISTIC

pe

ANUL 5648 (1887-1888)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL AL X-LEA

SUB REDACȚIUNEA LUI

M. SCHWARZFELD

BUCUREȘTI.

Tipo-Litografia Eduard Wiegand, Strada Covaci No 14.

Succesorul firmei Stefan Mihăilescu.

1887

יְמוֹת שֶׁנֶּ"ג וְשַׁבְּתוֹתֶיהָ ב' סִימָן הַקְּבִיעוֹת ב' ח' ג' פְּשׁוּטָה

תשרי מולד א' תתנ"ז 1. TISRI Septembre-Octobre 1887

2. HESVAN Octombre-Noembre 1887 חשון מולד ב' י"ג ת"קע

ב' דר"ה	M א	7 19	Octobre	J ז	22 3	Octobre Noembre
	J ב	8 20		V י	23 4	
	V ג	9 21		S י	24 5	
נ	S ד	10 22		D ט	25 6	
	D ה	11 23		L כ	26 7	Sf. Dumitra
	L ו	12 24		M כא	27 8	
	M ז	13 25		M כב	28 9	
	M	14 26	Cuv. Paraschiva	J כג	29 10	
	J ט	15 27		V כד	30 11	
	V י	16 28		S כה	31 12	
לך לך	S יא	17 29		D כו	1 13	Noembre
	D יב	18 30		L כז	2 14	
	L יג	19 31		M כח	3 15	
	M יד	20 1	Noembre st. n.	M כט	4 16	
	M טו	21 2				

3. CHISLEV Noembre-December 1887

ר"ה	J	א	5	17	Noembre	V	טז	20	2	Noemb. Decembre
	V	ב	6	18		S	יז	21	3	
תולדות	S	ג	7	19		D	יח	22	4	Intr. in Biserică
	D	ד	8	20	Mihail și Gavril	L	יט	23	5	
	L	ה	9	21		M	כ	24	6	
	M	ו	10	22		M	כא	25	7	
	M	ז	11	23		J	כב	26	8	
	J	ח	12	24		V	כג	27	9	
	V	ט	13	25	Jon gură de aur	S	כד	28	10	
ויצא	S	י	14	26	Apostolul Filip	D	כה	29	11	
	D	יא	15	27		L	כו	30	12	
	L	יב	16	28		M	כז	1	13	Decembre
	M	יג	17	29		M	כח	2	14	
	M	יד	18	30		J	כט	3	15	
	J	טו	19	1	Decembre st. n.					

4. TEBETH Decembre-Januarie 1887-1888

ו דהנכה ר"ה	V	א	4	16	Decembre	S	טז	19	31	Januarie st. n.
ז הנכה מקץ	S	ב	5	17	Sf. Sava	D	יז	20	1	
	D	ג	6	18	Sf. Nicolae	L	יח	21	2	
	L	ד	7	19		M	יט	22	3	
	M	ה	8	20		M	כ	23	4	
	M	ו	9	21		J	כא	24	5	
	J	ז	10	22		V	כב	25	6	Crăciunul תקופה
	V	ח	11	23	Sf. Spirdon	S	כג	26	7	Crăciun
ויגש	S	ט	12	24		D	כד	27	8	Crăciun
עשרה בטבת	D	י	13	25		L	כה	28	9	
	L	יא	14	26		M	כו	29	10	
	M	יב	15	27		M	כז	30	11	
	M	יג	16	28		J	כח	31	12	
	J	יד	17	29		V	כט	1	13	Januarie 1888
	V	טו	18	30						Sf. Vasile

שבת מולד ז' תשפט 5. S'VAT Januarie-Februarie 1888

ר ה וארא	S א	2 14	Januarie		D מז	17 29	Jan. Cur. Antoni
	D ב	3 15			L יז	18 30	Anast. gi Chiril
	L ג	4 16			M יח	19 31	
	M ד	5 17			M יט	20 1	Febr. st. n.
	M ה	6 18	Botez. Domnului		J כ	21 2	Cuv. Eftimie
	J ו	7 19	Ion Botezătorul		V כא	22 3	
	V ז	8 20		יתרו	S כב	23 4	
בא	S ח	9 21			D כג	24 5	
	D ט	10 22			L כד	25 6	Sf. Grigorie Th.
	L י	11 23			M כה	26 7	
	M יא	12 24			M כו	27 8	Sf. Jon g de aur
	M יב	13 25			J כז	28 9	
	J יג	14 26			V כח	29 10	
	V יד	15 27		משפטים מכה"ה שקלים	S כט	30 11	
בשלח חמש עשר	S טו	16 28		א דריה	D ל	31 12	Trei Ierarchi

אדר מולד א' ט"ז חק"ב 6. ADAR Februarie-Martie 1888

ב'דר"ה	L א	1 13	Februarie		M טז	16 28	Februarie
	M ב	2 14	Intimp Domnului		M יז	17 29	
	M ג	3 15			J יח	18 1	Martie st. n.
	J ד	4 16			V יט	19 2	
	V ה	5 17		כי תשא פרה	S כ	20 3	
חרומה הפסקה	S ו	6 18			D כא	21 4	
	D ז	7 19			L כב	22 5	
	L ח	8 20			M כג	23 6	
	M ט	9 21			M כד	24 7	Afl. Cap. Jon Bot.
	M י	10 22			J כה	25 8	
תענית אסתר	J יא	11 23		ויקהל ופקודי	V כו	26 9	
תצוה זכור	V יב	12 24		מכה"ה פ"ה הורש	S כז	27 10	
פורים	S יג	13 25			D כח	28 11	
	D יד	14 26		ערב ר"ה	L כט	29 12	
שושן פורים	L טו	15 27					

7. NISAN Martie Aprilie 1887

ר'ה	M	א	1	13	Martie	ב' דפסה	M	טז	16	28	Martie
	M	ב	2	14		א' דחזה'מ	J	יז	17	29	
	J	ג	3	15		ב'	V	יח	18	30	
	V	ד	4	16		ג'	S	יט	19	31	
יקרא	S	ה	5	17		ד'	D	כ	20	1	Aprilie st. n.
	D	ו	6	18		ז' של פסה	L	כא	21	2	
	L	ז	7	19		א רון ש'פ	M	כב	22	3	
	M		8	20		אסרו חג	M	כג	23	4	
	M	ט	9	21	40 Mucenici		J	כד	24	5	
	J	י	10	22			V	כה	25	6	Buna Vest תקופה
	V	יא	11	23		שמיני מבה'ה (פרק א)	S	כו	26	7	
צושבת הגדול	S	יב	12	24			D	כז	27	8	
בורקין ההמץ	D	יג	13	25			L	כח	28	9	
ערב פסה	L	יד	14	26			M	כט	29	10	
א' דפסה	M	טו	15	27			M	ל	30	11	

8. IAR Aprilie-Mai 1888

ב' דר'ה	J	א	31	12	Martie Aprilie		V	טז	15	27	Aprilie
	V	ב	1	13	Aprilie	אמור (פ'ר)	S	יז	16	28	
חזריע ומצורע (פ'ב)	S	ג	2	14		ל'ג בעומר	D	יח	17	29	Florii
	D	ד	3	15			L	יט	18	30	
	L	ה	4	16			M	כ	19	1	Mai st. n.
	M	ו	5	17			M	כא	20	2	
	M	ז	6	18			J	כב	21	3	
	J		7	19			V	כג			
	V	ט	8	20		בהר בהקורי מבה'ה (פ'ה)	S	כד			
אחרי וקדושים (פ'ג)	S	י	9	21			D	כה			
	D	יא	10	22			L	כו			
	L	יב	11	23			M	כז	26	8	Paști
	M	יג	12	24			M	כח	27	9	Paști
	M	יד	13	25			J	כט	28	10	
	J	טו	14	26							

9. SIVAN Mai-Iunie 1888 מולד ו' תש"א

ר"ה	V	א	29	11	Aprilie Mai	כחלותך פ"ב	S	זו	14	26	Mai
במדרב פ"ו	S	ב	30	12			D	יז	15	27	
	D	ג	1	13	Mai		L	י"ח	16	28	
	L	ד	2	14			M	י"ט	17	29	
ערב שבועות	M	ה	3	15			M	כ	18	30	
א' רשבועות	M	ו	4	16			J	כ"א	19	31	
ב' רשבועות	J	ז	5	17			V	כ"ב	20	1	Iunie st. n.
אברו חג	V	ח	6	18		שלה מבה"ה פ"ב	S	כ"ג	21	2	Const. gi Elena
נשא פ"א	S	ט	7	19			D	כ"ד	22	3	
	D	י	8	20	Jon Teologul		L	כ"ה	23	4	
	L	יא	9	21			M	כ"ו	24	5	Rusalii
	M	יב	10	22			M	כ"ז	25	6	Sf. Treime
	M	יג	11	23			J	כ	26	7	
	J	יד	12	24		ערב ר'	V	כ"ט	27	8	
	V	טו	13	25		קרה א' דר' פ"ב	S	ל	28	9	

10 TAMUZ Iunie-Iulie 1888 תמוז ז' "ט ח' לר

כ' דר"ה	D	א	29	10	Mai Iunie	שבע עשר בתמוז	L	זו	13	25	Iunie
	L	ב	30	11			M	יז	14	26	
	M	ג	31	12			M	י"ח	15	27	
	M	ד	1	13	Iunie		J	י"ט	16	28	
	J	ה	2	14			V	כ	17	29	
	V	ו	3	15	Inălț. Domn.	פינ"ס פ"א	S	כ"א	18	30	
חקת פ"ה	S	ז	4	16			D	כ"ב	19	1	Iunie st. n.
	D	ח	5	17			L	כ"ג	20	2	
	L	ט	6	18			M	כ"ד	21	3	
	M	י	7	19			M	כ"ה	22	4	
	M	יא	8	20			J	כ"ו	23	5	
	J	יב	9	21			V	כ"ז	24	6	Năsterea sf. Ion
	V	יג	10	22		מטות ומסעי	S	כ"ח	25	7	
בלק פ"ו	S	יד	11	23		מבה"ה (פ"ב)	D	כ"ט	26	8	
	D	טו	12	24		ערב ר"ה					

11 AB Iulie-August 1888 מולד ב' ה, קמ"ז

L	א	27	9	Iulie Iulie	M	ז	12	24	Iulie
M	ב	28	10		M	י	13	25	
M	ג	29	11	Petru gi Pavel	J	יה	14	26	
J	ד	30	12		V	יט	15	27	
V	ה	1	13	Iulie	S	כ	16	28	עקב פ"ה
S	ו	2	14	דברים פ"ג	D	כא	17	29	
D	ז	3	15		L	כב	18	30	
L	ח	4	16		M	כג	19	31	
M	ט	5	17	תשעה באב	M	כד	20	1	Aug. st n. Sf. Ilie
M	י	6	18		J	כה	21	2	
J	יא	7	19		V	כו	22	3	
V	יב	8	20		S	כז	23	4	ראה מכה'ה פ"ו
S	יג	9	21	ואתחנן	D	כח	24	5	
D	יד	10	22		L	כט	25	6	ערב ר"ה
L	טו	11	23		M	א	26	7	א' דר"ה

אֶלּוּל ELUL 12. August Sep tembre 1888 מולדג' כ' תתק"ם

M	א	27	8	Iulie August Mart. Panteleim.	M	ז	10	22	August
J	ב	28	9		J	י	11	23	
V	ג	29	10		V	יה	12	24	
S	ד	30	11	שופטים פ"א	S	יח	13	25	
D	ה	31	12		D	יט	14	26	Ad. Maicei Domn.
L	ו	1	13	August	L	כ	15	27	
M	ז	2	14		M	כא	16	28	
M	ח	3	15		M	כב	17	29	
J	ט	4	16		J	כג	18	30	Septembre st. n.
V	י	5	17		V	כד	19	31	
S	יא	6	18	כי תצא פ"ב	S	כה	20	1	נצבים וילך פ"ד
D	יב	7	19	Schimb. la fa[ă]	D	כו	21	2	א' דסליהות
L	יג	8	20		L	כז	22	3	
M	יד	9	21		M	כח	23	4	ערב ר"ה תרמ"ט
					M	כט	24	5	

ACUZARILE DE SANGE ÎNPOTRIVA CREȘTINILOR

STUDIU ISTORICO-CULTURAL

de DR. M. GASTER.

Este ciudat de a observa cum minciuna nu moare, cum o dată născută, călătorește din țară în țară, din popor în popor, aninându-se de cei sêraci cu duhul și înrădăcinându-se în inima tuturor naivilor sau acelor predispuși a o primi. Credințele deșarte stăpănesc mai mult lumea, decât credințele adevărate, și cu greu străbate știința în păturile acele, unde legenda și izvoditura este cu plăcere găzduită.

Dar ceea ce te surprinde este de a întâmpina acea credință naivă, ușuratică la oameni cu mintea cumpănită, cu logica strânsă, de la cari te aștepți la o judecată serioasă, o studiere nepărtinitoară, cari nu vor fi orbiți nici de pasiune, nici de prejudecăți.

Una din acele credinți deșarte, fără temei și chiar groaznică este acea pără repetită și poftorită de câteva secole în pofida Evreilor, dar care este mult mai veche și își are istoria ei destul de ciudată, pe care voi încerca să o dau aci numai în trăsături generale. Ar fi să scriu o carte voluminoasă în multe tomuri, dacă aș voi să urmăresc toate peripețiile prin care a trecut, toate poveștile cari s'au izvodit și spus, și apoi să reprodus toate apologiile și refutările ce a suferit în curs de 2,000 pe ani și poate și mai bine.

Nenumărate sânt superstițiile ce se leagă de întrebuințarea sângelui, și de puterea simbolică ce i se atribue din adâncă vechime până în zilele noastre. Nu mă voi opri nici măcar un moment la ele, nici nu le voi pomeni pe toate, ci numai unele în treacăt; precum întrebuințarea sângelui la «*infrățirea*», întrebuințarea lui în medicina populară; la câte și mai

câte leacuri nu se tot întrebuintează sânge, începând cu sângele cu care se udă negelul pe mână ca să dispară, până la moderna infuziune de sânge. Mai ales acel şir de poveşti şi legende despre lecuirea răiei prin scăldare în sânge, povestită de Constantin cel Mare şi apoi repetată de nenumărate ori. Tot aşa nu mă voiu mai opri la acele zapise drăceşti iscălite cu sânge precum spune povestea lui Theofilus şi Faust, şi aşa mai departe. Mă voiu mărgini simplu la păra, astăzi adusă Evreilor, cum că s'ar sluji de sânge omenesc pentru ceremoniele lor religioase, şi de a arăta că cei dintâi, cari au suferit şi au luptat încontra unei imputări atât de groaznice născocite de păgâni, au fost creştinii şi că apoi, îndată ce biserica deveni stăpânitoare, aceea calomnie a fost pe rând întoarsă împotriva sectelor eretice cu cari se lupta biserica ortodoxă, până când acele secte, au dispărut cu totul, şi că *numai atunci*, minoritatea religioasă cu care se luptă biserica fiind Evreii, ei au devenit moştenitorii nevinovaţi ai acelei infamii, născocită *numai şi numai* împotriva creştinilor.

Este ştiut, că una din dogmele fundamentale ale bisericei creştine este *grijania* cu pâine şi vin sfinţit, prin care creştinul se împărtăşeşte în mod *simbolic* cu trupul şi sângele lui Hristos.

La început de tot, numărul creştinilor fiind foarte restrâns, ei se adunau şi făceau praznicile lor împreună; mâncau împreună la aceeaşi masă frăţească, formând aşa numitele *agapii*.

Aceste două puncte au fost deajuns ca să dea naştere la cele mai groaznice imputări, la vrăjmaşii creştinilor, la acei creşcuţi în desfrăul ultimilor vremuri ale imperiului, şi la acei cari îşi aduceau indestul de bine aminte de conspiraţiunea lui Catilina şi de jurământul sângeros al conspiratorilor, cari după poveşti contemporane au băut împreună sângele unui om jertfit de Catilina şi ar fi mâncat carnea ca semn de jurământ vecinic.

În timpurile acele se junghiau copii pentru a se consulta oraculul din măruntaele lor, pe când în vremurile mai vechi, animalele le ţineau locul. Alte jertfe de copii se făceau zeilor în diferite părţi.

Vrăjmaşii creştinilor n'aveau deci decât să atribue creştinilor tocmai aceste crime, pentru ca să fie crezuţi de vulgul lesne.

crezător. Ei scoaseră deci vorba cum că creștinii într'adevăr junghie copii mici, pentru a se împărtăși cu sângele lor, ca o închipuire a lui Hristos, și că ar comite acte de desfrânări nelegiuite în adunările lor secrete.

Prânzul lui Tyeste și măritișul lui Oedipus, sânt numirile date acestor crime, de oarece *Tyeste* și *Oedipus* sânt reprezentanții lor cei mai cunoscuți din anticitatea Greciei.

Se înțelege că părinții bisericei se lupta cu toată puterea în potriva acestor calomnii uricioase, și eu nu voiu face decât a reproduce însuși vorbele lor, descriind acele calomnii, ca cititorii să nu creadă, că eu nascocesc ceva. N'am nevoie a reproduce răspunsurile, pe de o parte, că noi astăzi știm ce valoare au acele incriminări, pe de alta, că aceasta ar însemna, precum am spus de la început, a scrie o carte voluminoasă, sau mai bine a traduce mai în întregul lor, operele părinților bisericei din cele dintâi 3-4 secole. Apărarea lor însă ar putea să ne slujescă *noă* de apărare în potriva bărfitorilor moderni; n'am avea decât să răspundem cu aceleași cuvinte cu cari răspundeau creștinii, păgânilor.

I iau acuma pe rând, în ordine mai mult sau mai puțin cronologică, de oarece datele precise de pildă ale lui Minucius Felix nu sunt încă dovedite cu toată siguranța, anume la ce an a trăit, și de este el dependent de Tertulian sau viceversa etc., dar toți sânt din primele secole ale erei creștine, când creștinismul avea a se lupta cu retori, sofști și chiar cu răuvoitori, până când izbuti să sdruncine și să surpe cu desăvârșire clădirea mai mult ca clătinătoare a păgânismului.

Cel mai de frunte dintre toți, cari se luptau cu mai multă putere și elocvență în potriva acelor calomnii, și care nu încețază să revie asupra acestui punct arzător, este acela cu care încep șirul citațiunelor, și adică *Tertulian*.

Tertulian, născut c. 160, în *Apologia* cap. VII spune :

«Noi sântem acuzați — ca monștri de răutate ce sântem—că noi avem un obicei sfânt de a omorâ un copil, și apoi de a-l mânca; că apoi după praznic comitem adulter, și că niște câini sărind peste masă răstoarnă lumânările și le stâng, ca să ne lase în întunec, și așa să ne putem deda nerușinatei desfrânări.... Dar cine odată surprinzându-ne la ceremoniile noastre a găsit vreun copil jalnic, după povestea populară?...»

Tertulian se întoarce apoi către acei, la cari e adresată apologia și le spune (cap. VIII): «Voi sânteți oameni ca și creștinii; dacă voi nu sânteți în stare să comiteți astfel de lucruri, atunci nici nu trebuie să le credeți. Ignoranții din nenorocire sânt înșelați și trași pe sfoară, ei de la sineși nu s'ar fi gândit la una ca aceasta..... Dacă ar fi ducându-se la acel care stă în capul obiceiurilor sfinte, neofitul să fie auzit..... Trebuie să aduci un copil încă în fragedă vârstă, care nu știe încă ce va se zică a muri, și care râde supt cuțitul tău; pâine ca să sorbi sângele ce va țâșni; pe lângă aceasta lumânări, lămpi și căini, și niște trulandale pentru a-i ademini și astfel să stingă lămpile..... crezi că un om ar suferi o astfel de crimă să-i apese conștiința?»

Tertulian, *Ad nationes*, cap. II: «Aduceți pe acei dintre noi cari omor copiii, și acei ce găsesc mesele noastre groaznice — chiar și căinii cari ajută la nunțile noastre incestuoase, că apoi procesul nostru va fi desăvârșit. Mulțimei care se grămădește la spectacole, se va da mai mult gust, căci cu mult mai mare zel vor alerga la teatru sau circ, unde vor vedea pe unul care a mâncat 100 de copii, luptându-se în contra fiarelor sălbatece. Căci dacă astfel de crime groaznice ni se impută nouă, scoateți-le cel puțin la lumină ca lumea să vadă și să se convingă, altfel lumea nu va mai crede, și urgia în potrive noastră se va mai liniști. Este în interesul părătorilor să ațâțe mereu lumea. De ce nu o fac oare?»

În cap. VII repetă Tertulian aproape din cuvânt în cuvânt cele menționate mai sus, *Apologia* c. VIII, mai adăugând: «Cine a găsit vreodată un trup pe jumătate mâncat în mijlocul nostru cine a găsit vreo urmă de sânge în pâinea noastră?» etc. și în cap. XV earăși revine pe larg asupra acuzării de a omora copii, întorcând această acuzare în potrive păgânilor.

După Tertulian, acela ce vorbește mai pe larg despre acea acuzare și dă detalii mai lămurite asupra naturei acelei crime, ce se impută creștinilor de către păgâni este, *Minucius Felix*.

Minucius Felix (c. 220-230) în *Octavius*, disputațiunea dintre un păgân și un creștin, cap. IX, păgânul Cecilius spune mai întâiu, că creștinii, se închină la capul unui măgar, ba chiar unii susțin la membrele genitale ale părinților și popilor lor; apoi continuă: «Acuma povestea despre priimirea novicilor, care

pe cât e de uricioasă pe atât de bine cunoscută. Înaintea aceleia, care se întinează prin obiceiurile lor se pune un prunc acoperit cu făină, ca să nu vadă novicele ce este. Ei după aceea îndeamnă pe tânărul să lovească cu cuțitul în făină, precum i se pare în mod inofensiv, dar prin aceste lovituri omorâ într'ascuns pruncul. Apoi, — o groază ! — ei ling sângele și impart zelos între dâșii membrele. Prin această jertfă ei sânt legați, și prin conștiința acestui mizerabil fapt ei au un fel de jurământ de a păstra tăcerea».

Alți revin mereu asupra invinovățirii luărei de sânge, ca să protesteze energic împotriva ei, și să afirme nevinovăția creștinilor și lipsa de temei a acelei groaznice invinovățiri. Așa *Justinus Martyr* (mort c. 167) spune în a doua *Apologie* :

«Dacă ar fi adevărat, ceea ce spuneți voi, cum că noi creștinii am omorâ oamenii și le-am mânca sângele, apoi atuncea ce am face noi altceva decât misterele voastre despre *Cronos*, și am imita pe Jupiter și pe alți ?

Athenagoras (c. 177) în *Apologia* sa c. XXXI :

«Ei (adică vrăjmașii) au mai născocit împotriva noastră niște povești despre praznice groaznice și despre amestecarea oprită a sexelor, amândouă aceste ca să aibă o pricină rațională pentru ura lor împotriva noastră, și cu scopul sau de a ne depărta de modul nostru de traiu, sau să facă stăpânitorii noștri mai urgisitori și mai neinduplecați față cu mărimea acuzărilor contra noastră».

Apoi c. XXXV : «Care om cu mintea sănătoasă ar putea să afirme, că noi am fi ucigași, și că așa ne ar fi năravu ? Căci cum am putea să mâncăm carne de om, fără de a-l ucide mai întâiu ? Invinovățirea că noi am fi ucigași fiind falsă, urmează că dacă i-ar întreba acum, dacă au văzut ei însiși ceea ce afirmă (adică că ar mânca carne de om) desigur nici unul n'ar fi într'atât de nerușinat ca să susție cum că a văzut».

Theophilus din Antiochia (născut c. 168), *Ad Antolyceum*, cartea III :

«Ei zic că femeele noastre le avem deavalma... Afară de aceste, și ceea ce este cel mai nelegiuit lucru și cel mai crud este, că ne acuză de crima, că noi am mânca carne de om».

Septimius, scriind lui *Scapulus* (cap. II) zice :

«Nu s'a dovedit încă până azi, că secta creștinilor ar fi incestă și crudă în privința omorării de copii».

Origenes, faimosul scriitor din Egipt, născ. 185 în scrierea în potriva lui *Celsus* pomeneste de invinováțirea păgănilor cari acuză pe creștini «că ar mânca copii,» și apoi sfârșeste zicend : «Dacă toate ce spune *Celsus* înpotriva creștinilor, ar fi tot atât de adevărate, ușor s'ar convinge lumea că sunt toate minciuni, căci petrecend cu creștinii nimenea până acuma n'a putut dovedi ceva de felul acesta».

Numărul acestor scriitori s'ar putea ușor înmulți. Am putea pomeni *Adamantius*, etc.

Să trecem însă la a doua față, când biserica incede să triumfeze, și atunci vom vedea aceleași calomnii adresate sectelor creștine, cărora scriitorii catolici (adică ai bisericii universale) le atribue sau practica acelor infamii sau cel puțin izvodirea lor.

Indată ce biserica se simți mai puternică, vedem tocmai pe fruntașii ei, aruncând asupra sectelor numite *eretice*, acuzări de acelea înpotriva cărora premergătorii lor se luptaseră cu atâta inversunare.

Irenacus (născ. c. 140) este cel dăntăiu care aduce pe Satan în legătură cu erezia, și de atunci a rămas *diavolul* persoana principală în toate acuzările ulterioare.

Philastrius (din Spania sau Italia mort c. 387) încă înaintea lui *Augustinus* și *Epiphanius* este acela care acuză pe *Muntaniștii* întocmai cu cuvintele ce erau întrebuintate de păgani înpotriva creștinilor. Vorbind despre secta înrudită a *Chathrygilor*, spune : «Se povestește, că ei ar amesteca sânge de copil în jertfa lor de Paște».

Epiphanius (mort 403), pomenind toate nuanțele acestei erezii se pronunță astfel (*Adversus haeresos* 48, c. 14) : «Muntaniștii și acei înrudiți cu dănsii : *Quintilianii* *Priscillianii* și *Pepuzianii*, după cum se spune, au un fel de obicei eretic groaznic. Ei străpung adică, la un praznic oarecare, un prunc cu ace de fer, i storc sângele și-l întrebuintează la facerea artosului lor». Același lucru îl poftorește *Epiphanius* de mai multe ori.

Despre Gnosticii spune earăși (*Adv. haeresos* 26, c. 3) «că ei în întrunirile lor se hrănesc cu carne de om, și cu mănăci

uricioase». Și mai departe : (ibid c. 5) «După acel amestec nelegiuit cu mueri, dacă una se află grea, ei o fac să lepede pruncul ; el pun într'o piuă și-l pisează. Apoi amestecă acel embrion cu miere, piper și alte aromate ca să nu aibă ungust ciudat, și fiecare intinge degetul și-l linge». Astfel hrănindu-se se pregătesc pentru slujba lui D-zeu.

Augustinus (născut 354) vorbind despre Cataphrygii și Pe-puzianii (de haeresibus No. 26, 27) spune intocmai acelaș lucru ca Epiphanius, și adică : «Ei au niște taine funeste. Se spune că ei fac artosul cu sânge de prunc, care s'au stors dintr'ânsul prin împunsături peste tot trupul ; acel sânge îl amestecă cu făină și pâine, sfințită cu dânsul. Dacă acel copil moare, se consideră ca mucenic ; ear dacă trăește devine mare preot».

Psellus povestește despre Messalianii intocmai acelaș lucru, care mai târziu se aplică Manicheilor și Katharilor în sudul Franței pe la 1020, adică că ard pruncii, și că cenușa lor o întrebuințează la ceremoniile lor religioase.

Eată deci legătura stabilită între sectele cele vechi gnostice din orient, cu Priscillianii din Spania, și nu trebuia decât să identifice sectele Katharilor și ale Albigenșilor cu cei dântăi pentru a le atribui indată aceleași ceremonii monstruoase, precum fusese și ele invinovățite de către Augustinus, Epiphanius și Psellus.

Studiul de față se mărginește exclusiv numai la acuzarea sângelui ; altfel aș arăta, cum acele secte au fost deasemenea invinovățite, că se închină *diavolului* și că în loc de slujbă religioasă, au niște ceremonii cari se potrivesc cu ceea ce se numea mai târziu : vrăji și fărmeătorii. Tot ce s'a spus mai târziu despre vrăjitori și vrăjitoare este luat cuvânt cu cuvânt din acuzările înoptriva Katharilor, și așa putem urmări ușor un alt șir de născociri deșarte, cari deasemenea au fost greu plătite de omenirea stălcită și pătată prin infernala incvizițiune.

La 1020 deja găsim acea pără înoptriva Manicheilor și Katharilor. Ademar, scriitor contimporan, spune că acei eretici au fost înșelați de către un țaran, care le dedia să guste cenușa de copii morți, pe care o avea cu dânsul, și prin puterea acestei cenușii a făcut pe toți Manichei (Soltan, ed. Heppe, 152-53).

Alt document contimporan povestește lucrurile astfel :

«Toți sectatorii se adună noaptea, fiecare ținând o lumânare

în mână. Atunci se arată diavolul în diferite forme, fiind chemat prin rugăciuni anume. După aceea începe cheful, lumânările se sting, și desfrăul își ia cursul. Copiii cari se nasc din acest adulter se ard, și cenușa lor se păstrează ca un lucru foarte prețios, căci cine gustă numai din acea cenușă nu se mai poate despărți de acea sectă; atâta putere drăcească are într'ânsa». (Soltan, ibid.)

Și aceste exemple s'ar putea ușor înmulți, dacă ne-ar trebui să dovedim ceea ce am dovedit indeajuns, adică mersul treptat al acestei lepre morale, calomnia, și cum atunci când au fost în minoritate au suferit, de îndată ca au devenit majoritate nu s'au sfîit a ponegri pe acei ce formau minorități în sânul lor.

Șirul acestor acuzări împotriva creștinilor și a sectelor creștine nu s'a sfârșit încă. De astădată mergem la Rusia cea pravoslavnică.

Acolo deasemenea s'au născut secte, cari se deosebesc mai mult sau mai puțin de biserica domnitoare. Toate aceste se numesc cu un nume colectiv, *Rascolniki*, cu toate că se deosebesc între dăsele într'un mod foarte esențial.

Soarta unei secte a fost întocmai cu a tuturor celorlalte secte, și Sf. Dimitrie Rostovsky intră într'o polemică înverșunată mai ales cu acei cunoscuți la noi supt numele de *Lipoveni*, denunțându-i, că ar fi comițând tocmai acele crime groaznice în adunările lor nelegiuite, și că s'ar griji sau su sânge de om sau cu cenușa copiilor arși de vii.

Aceleași asuzări s'au reprodus și în România. Mitropolitul Veniamin, dacă nu mă înșel, tipărind în Iași într'o broșură, traducerea acelor scrieri ale Sf. Dimitrie Rostovsky. După cât imi aduc aminte, neavând aci cartea, ea a apărut supt titlul de «Erezurile Armenilor și ale Lipovenilor», și conține între altele și acea calomnie, care se trăgănește acuma mai bine de 1800 de ani, fără a fi stărpită.

Altminteri noi ușor recunoaștem în credința populară a *căinelui* din biserica Armenilor, urma acelei povești vechi despre căinele ce joacă un rol atât de important la orgiile presupuse, și care deasemenea s'a menținut supt o formă sau alta în acuzarea împotriva *ereticilor* Armeni; ear cealaltă s'a atribuit Lipovenilor, și însfârșit cel pînă în București, *Scopetilor*. Aceștia formând singura sectă cunoscută Românilor, ca una ce are niște

obiceiuri tainice, poporul le atribue omorul de copii fragezi, ce-i nase scopeții înpotriva așteptării lor; cu cari se procedea întocmai după descrierea lui Minucius Felix, adică învățarea cu făină, străpungerea și apoi întrebuințarea acelei făini pline de sânge pentru taina priceștaniei.

Această legendă ce am auzit-o însuși când eram încă în gimnaziul Lazăr; mi-am adus-o aminte citind pe acel scriitor din sec. II, este ca par'că copiată din cuvânt în cuvânt; fiind tot atât de deșartă astăzi precum a fost în timpurile dedemult, și meritând tot atâta crezământ, ca acele beșici ce se rădăcă de asupra apei, când scormonești în fund. Ele dovedesc numai că sunt miazme de desupt și că fantazia omenească nu odată rătăcește.

Londra 1887.

MARTIRIU ȘI DEVOTAMENT

de

L. ȘAINEANU.

Unul din cei mai mari patrioți, ce l-a produs vr'odată un popor, un bărbat insuflă de spiritul divin—profetul Ieremia—văzând cetatea eternă, pe care o cruțase chiar flagelele naturei, prefăcută în cenușă și templul sacru o grămadă de ruine, la o privesc atât de jalnică dănsul dorea, *ca ochii săi să se schimbe în izvoare de lacrimi spre a plânge ziua și noaptea pe ucișii poporului său*. Noi, cari am azistat — cu istoria în mână — la dărămarea, nu a unui templu, ci a sute de temple, căci fiecare comunitate evreiască din evul-mediu, care și-a jertfit viața pentru sfințirea Dumnezeului.—Unul, poate fi considerată ca un templu nu mai puțin sacru ca acela de pe Sion și Moria;—noi, cari, chiar în zilele noastre, am fost marturi, cum un popor barbar s'a năpustit cu turbarea unui tigru spre a sfășia membrele nenorocitului nostru popor, astăzi, când mi-am propus a vorbi înaintea Dv. despre *martiriu și devotament*, nu pot întreprinde mai bine această *via dolorosa* decât cu cuvintele de mai sus ale profetului.....

Când răsfoiesc cartea destinelor neamului nostru și când sufletu-mi se simte emoționat de atâtea scene duiosase, de atâtea fapte eroice, de o luptă necurmată între calăi și victime, mă întreb câte odată: Oare suferința să fie unicul și tristul privilegiu al acestui popor? Să fie dănsul destinat a oferi deapănarea popoarelor o arenă, unde ele să-și exercite asupra-i sălbaticile lor instincte? Nu, Domnilor! Aceeași carte, care ne mișcă prin paginile'i cernite, ne însuflă în același timp convingerea, că nu

Acest studiu a fost obiectul conferinței, rostite în seara de 1 Februarie în sala Bașeum la prima Adunare generală a «Societății istorice Iuliu Barasch».

in zadar au luptat și au căzut atâtea victime nemuritoare. Din cenușa lor au răsărit și incolțit principiele umanitare, ce Revoluțiunea franceză le-a imprăștiat în lume.

E destul a arunca o repede ochire asupra stării sociale a Evreilor din evul-mediu spre a putea măsura progresele făcute de rațiunea popoarelor moderne în privința ideilor de umanitate și de justiție.

Ce era Evreul în evul-mediu ?

Omul de ocară, pe care toată lumea scuipă; fermecătorul, care vinde diavolului inima creștinului; omul necurat, a cărui atingere numai pângărește totul; pruncucigașul de care se cutremurau mamele evlavioase; ilotul în fine, care poartă pe frunte neștersul stigmat al deicidului—eată o icoană credincioasă a acestui paria al societății creștine, a acestui *Ecce homo* al veacului de mijloc, care se numește Evreu.

El făcea parte din așa numitele secte afurisite, asupra cărora plana un blestem de o vecinică injosire. Ce era el, desmoștenitul, în comparație cu creștinul? După ce i se răpea orice mijloc de existență pământească, fanatismul timpului nu se sfii a monopoliza și cerul și a esclude pe Evreu și din această patrie ideală. Pe porțile ghettourilor din Roma și Veneția sta scris: El—Evreul—desmoștenitul, n'are nimic comun cu poporul moștenitor al cerului (*Ne populo regni coelestis haeredi usus cum exhaerede sit!*)

Acesta era și refrenul favorit al membrilor clerului medieval: «Dar, Evreule,—exclamă Casiodor—ce reclami tu odihnă pământească, când nu poți avea pe cea cerească?»

Mântuirea sufletului cu jertfirea trupului păcătos—eată temeiul argumentării unui Torquemada, când trimitea la rug victimele sale. Și marele Inquisitor era convins, că face aceasta pentru îndurarea lui Hristos!

Era o credință înrădăcinată, că Evreii ar fi fost goniți din patria lor din pricina uciderii lui Hristos și imprăștierea lor în lume era înfățișată ca o răsbunare dumnezească. Cu cât deci erau mai tare asupriți, cu atât se credea a face un act mai plăcut lui Dumnezeu. Acest prejudeț fu atât de mult exploatat de preoți, el fu atât de adânc infiltrat în spiritele suveranilor din acea epocă, încât dănsii relevau persecuțiunea Evreilor ca un merit deosebit. Și ca un exemplu de tăria de granit

a prejudețelor se poate cita următorul fapt istoric. În secolul nostru chiar se povestește, că regele Saxoniei Frederic August, prins în urma bătăliei de la Lipsca (1813) și tratat de către aliați ca prizonier, ar fi escamat: «Nu știu, Dumnezeuule, de ce mă pedepsești așa de cumplit. Am cărmuit totdeauna după voința ta și n'am îngăduit n ciodată, ca vr'un Evreu să se așeze în statele mele!».

Eată o altă dovadă despre această credință populară, care ne transportă de astădată în plinul evul-mediu.

La Tuluza, în Franța, era un vechiu obicei, ca Evreii să fie palmuiți de trei ori pe an în piața publică. Victima — obicinuit bătrânul cel mai venerabil al comunității — expira adeseori în urma acestui exercițiu barbar executat cu o deosebită pompă și solemnitate. În secolul al IX-lea Evreii se adresară cu o suplică regelui să-i scutească de această petrecere a Tuluzanilor. Acesta le răspunse: «Relele ce îndură erau o pedeapsă cuvenită și justiția divină le-o aplică» ¹⁾.

Injosirea Evreilor fiind deci privită ca o mărturie neîndoioasă despre eficacitatea Bisericei, ei fură considerați în acele timpuri ca o proprietate absolută în mâinile suveranilor și seniorilor, cari îi speculau ca o marfă, îi vindeau, îi dăruiau — uneori îi furau chiar — și îi puneau amanet ca o mobilă.

La 1255 Enric III amănetază pe Evreii din țara sa pe 5 ani la fratele său Ricard pentru 5000 mărci de argint. Sub acest rege Evreii trebuiră să plătească în 7 ani casei regale suma enormă de 422,000 lire sterlinge (10,550,000 lei). Arbitrarul suveranilor mergea până acolo, încât la 1423 împăratul reclamă de la Evreii din Francfort a treia parte din averea lor, pe când încă la 1041 Eduard, regele Engliterei, declarase formal avutul Evreilor ca proprietatea sa.

Dar nimic nu poate inveda mai bine arbitrarul acelei epoci ca impozitele cari variau până la infinit.

În Sicilia, bunăoară, Evreii trebuiau să plătească — după Zunz — afară de dările comunale și urbane: capitația anuală, furnitura steagurilor pentru castelele regale și a stindardelor pentru galere, îngrijirea conacelor pentru inquisitori și pentru servitorii lor, curățirea pe cheltueala lor a palatelor și a castelelor regale, etc.

1) Bédarride, *Histoire des Juifs*, etc. p. 90 urm.

Unele din aceste impozite erau curat ridicule. Astfel era darea anuală în piper către episcopii din Francfort și, când petrecea împăratul în acel oraș, aprovizionarea cancelariilor cu pergament și a bucătăriilor imperiale cu cazane...

Storși atât de neomenește din toate părțile, ei fură nevoiți prin însași firea lucrurilor a căuta uneori pe căi piezișe mijloacele de a sătura pe nesățioșii lor stăpâni.

Și dacă li s'ar fi îngăduit cel puțin o existență statornică!

Mereu isgoniți și rechemați, dănșii pribegeau fără patrie, implorând de la suverani—tocmindu-se cu dănșii—cumpărând cu prețul aurului aerul, ce-l respirau.

Vorbind mai sus de impozite, am uitat a pomeni cel mai caracteristic dintre toate, așa numitul *Leibzoll* sau tarif personal. Acest monument monstruos despre nedreptatea oamenilor către semenii lor a perzistat, spre rușinea civilizațiunii, până la începutul secolului actual. Această taxă injositoare îi pune pe aceeși treaptă cu vitele. Tariful se afișa în toate orașele, se calcula pe dănșul vârstă, sexul, starea de grosime, moartea sau viața.

Eată un mic extract dintr'un atare afiș de la Châteauneuf-sur-Loire (1576):

1 Evreu	12 dinari
1 Evreică însărcinată	9 »
1 » simplă	6 »
1 Evreu mort	5 solidi
1 Evreică moartă	30 dinari ¹⁾ .

Dar ceea ce a contribuit mai cu seamă a degrada pe Evrei în fața oamenilor și a stinge într'inșii sentimentul demnității personale fură semnele distinctive.

La al IV-lea conciliu de la Roma (1215) s'a hotărât printr'un canon special, ca Evreii din întreaga Creștinătate să se deosebească prin îmbrăcăminte de celelalte națiuni. Efectele acestei măsuri funeste le descrie astfel istoricul Evreilor: «De aci înainte conciliile provinciale, staturile generale și cabinetele princiare se ocupau, pe lângă es-luderea Evreilor de

¹⁾ Bédarride, *op. cit.*, p. 565. Într'un privilegiu vama al orașului Oettingen din 1398 citim (P. Cassel, *Die Juden in der Weltgeschichte*, p. 18): «Ein Pferd, das Leinwand zieht, 2 Schilling; ein Jüd, für seine Person sechs ein Rind zwei Heller». Ceva mai la vale: «Die todtten Judenkorper müssen den Leibzoll *post mortem* ebenso wie bei dem Durchmarsche zahlen»

la toate onorurile și funcțiunile publice, cu insemnul evreiesc spre a hotărâ cu o exactitate pedantescă culoarea, forma, lungimea și lățimea sa. Patrulateral sau rotund, sofraniu sau de altă culoare, purtat la pălărie sau la partea de sus a hainei, insemnul era o provocare pentru băieții de pe uliți a ocără sau a arunca cu noroiu asupra acelor ce-l purtau, era un semnal pentru prostime a se năpusti asupra-le, a-i maltrata și chear a-i omorâ, era un prilej chear pentru clasele înalte a-i privi ca niște lepădături ale omenirii, a-i prăda ori a-i isgoni din țară. Mai rea încă decât această degradare din afară fu efectul insemnului asupra Evreilor inșiși. Ei se obicinuiră încet încet cu pozițiunea lor umilită și pierdură sentimentul demnității și stima personală. Neingrijiră exteriorul lor, de oarece tot căta să fie o sectă desprețuită și defăimată, care nu putea aspira la onoruri. Neglijară puțin câte puțin limba lor, căci nu puteau pătrunde în cercurile culte și între dâșșii se puteau înțelege și prin mijlocul unui jagon. Ei pierdură din astă pricină simțul frumosului și gustul și decăzură din ce în ce mai jos, cum o doreau dușmanii lor. Pierdură statul bărbătesc și curagiu, așa că un băeat le putea insufla spaimă»¹⁾.

Prescrieri speciale fixară mai târziu forma, culoarea și locul, unde trebuiau să se poarte aceste semne distinctive.

În Franța le regăsim sub formă de roțiță, *rouelle*, pe care cronicarii timpului o descriu ast-fel: «O roată de păslă sau postav sofraniu, cusută în partea de sus a hainei înaintea și înapoia pieptului, a cărei întreagă lățime să fie în circumferență de 4 degete, ear înălțimea de 1 palmă».

În Veneția Evreii trebuiau să poarte pălării galbene (*gialdi*).

Consiliul de la Salzburg decretă, ca Evreii să poarte clopoței, cel de la Lateran le impuse inele galbene sau roșii, iar femeilor două dungi albastre pe acoperământul capului.

Nenumărate fură expedientele menite la înjosirea și disprețul lor. Jurământul *more judaico* nu era decât una din multiplele forme, cu care se îmbrăca această tendință generală a timpului. Ceremonialul era de o extremă rafinare și formularele, cari de cari mai absurde, variau până la infinit: «Nu greșim admitând, că însași ura religioasă a insuflat această silnică

1) Graetz, *Geschichte der Juden*, vol. VII, p. 24.

apărare, că întâia ocaziune pentru modificarea jurământului evreiesc n'a fost neîncrederea, ci înjosita poftă de a ocărâ pe cel de altă credință, de a-l jigni în religia sa.... De aceea prestarea jurământului se arată sub forma cea mai revoltătoare și înjositoare pentru omenire.... Jurământul înaintea autorităților creștine era privit ca o ocaziune dorită de a asupri pe Evrei, de a-i călca moralicește în picioare: jurământul evreiesc scăpăta într'un joc semeț cu tot ce-i mai sfânt, căci aceste forme sunt lipsite de orice demnitate, de seriozitatea cuvenită unui asemenea act înalt» ¹⁾).

Dintre manifestările multiple ale fanatismului medieval această singură urmă s'a străcurat prin importare între legile dreptului român. Desființat de mult în mai toate țările, unde jurământul *more judaico* era odinioară în floare, s'ar cădea în sfârșit să se șteargă și din codicele român această pată, rămașița unei stări de lucruri necunoscute în trecutul patriei noastre.

* * *

Aș putea desfășura înaintea Dv. o serie de tablouri din ce în ce mai întunecate despre martiriul medieval al Evreilor. Ați vedea apărând una după alta umbrele nefericitelor victime, cari au fost măcelărite fără milă de o gloată fanatică sub pretextele cele mai absurde. Idra fanatismului s'ar înfățișa, când sub forma de pruncucidere, când sub aceea de pângărire a hostiilor, de otrăvirea fântânelor.... dar cine oare e în stare a enumera felurile născociri ale unei fantazii bolnave?

Apoi măcelurile în masă, când cu Cruciadele, când cu războiul păstorilor, când cu ivirea grozavei ciumei negre....

Este o carte, unică poate în analele istoriografiei, ce aș recomanda-o în special tinerimii israelite, care dorește a-și oțeli inima și voința în tragicul trecut al poporului nostru. Această carte a fost intitulată de însuși autorul ei *Valea lacrimilor*, pentru că—zice dănsul—ori cine o va citi, pleoapele îi vor șiroi de lacrimi și cu mâinile pe rărunchi va zice: până când încă, o Dumnezeu! D. Julien Sée, traducătorul ei francez, o compară c'un cimitir de martiri, pe care nici un om cu inima sinceră nu-l va străbate fără emoțiune.

¹⁾ Z. Frankel, *Die Eidesleistung der Juden in theol. und hist. Beziehung* (Dresda, 1847), introducere.

Voiu desprinde o singură umbră din acel tablou funebru — epizodul ciumei negre, atât de bine descris de Boccaccio în introducerea la *Decameronele* său. Acest flagel, năvălind din Asia în Europa, a pustiit țări și orașe și, într'un interval numai de doi ani, a secerat a patra parte a omenirii (25,000,000 de oameni). Milioanele de nenorociți implorau zadărnice ajutorul neputincios al medicilor. Evreii, prin traiul lor cumpătat, fură relativ cruțați de această epidemie. Atunci răsună de la un capăt până la altul al Europei strigătul funebru : Evreii au otrăvit fântănele!... Oamenii, schimbați în furii, se năpustesc asupra-le, îi măcelăresc și-i ard pe toți și nu conținesc până ce «intreaga seminție a Evreilor să fie stinsă (*tota Judaeorum generatio deleta sit*)», cum zice un cronicar contemporan.

«Ori de câte ori în evul-mediu escesul relelor arunca populațiile în desperare, ori de câte ori spiritul omenesc începea a se întreba, cum acest paradis ideal al lumii șerbit Bisericeii nu realizase pe acest pământ decât infernul, Biserica văzând obiecțiunea, se grăbise a o năbuși zicând : «E urgia lui Dumnezeu!... E crima Evreilor! Ucigașii Domnului nostru sunt încă nepedepsiți!» Se năpusteau asupra Evreilor, îi sugrumau, îi frigeau ; sufletele furioase și bolnave se săturau de cazne, dureri și chinuri. Apoi venea tămpirea ce urmează după aceste orgii ale morții. Totul reintra în ordinea posomorătă, în mizerie și șerbire. — La 1348, de pildă, când ciurma cea mare băntui Europa, când gloatele fanatice de flagelanți alergau pe toate drumurile, sfășiându-se cu lovituri, spre a potoli urgia lui Dumnezeu, dășii strigau «Răul vine de la popi!» și începură a-i și măcelări. Popimea, din fundul Olandei până la Alpi, se sgudui ; era teamă de un măcel universal al clerului, când lovitura fu cu dibăcie intoarsă asupra Evreilor. Trebuea sânge : se dote al lor» ¹⁾.

La Strasburg se arse atunci într'o singură dată 2000 de Evrei pe un rug imens și frumoasele fete israelite, smulse din flăcări de către flăcăii orașenilor, se aruncară din nou în foc. Maiența arse 12000, Erfurt 6000, Lübeck 9000. Mai multe alte orașe imitară acest exemplu ; măcelul se răspândi ca o flăcărie în Franța, Spania, Savoia, Elveția. Comunitățile fură una după

1) Michelet, *Réforme*, p. 32.

alta nimicite. Omorul fuse atât de mare în toată Europa, în cât în multe locuri, unde Evreii fuseră foarte numeroși, nu mai rămase niciunul. Jumătate din populația israelită peri.

* * *

Cum de nu s'a stins dar vigoarea acestui popor în mijlocul unor împrejurări atât de nefavorabile? Cari au fost factorii, cari l-au prezervat de o putrezire morală, de sute de ori mai funestă decât înjosirea sa socială?

Templul și familia — sanctuarul Dumnezeirii și al căsniciei — fură ingerii ocrotitori, cari mântuiră pe Israel în vremile de grea cumpănă și-l făcură capabil să reziste tuturor furtunelor.

Dacă am putea răzbi cu inchipuirea prin acele tainice ziduri, cari împrejmueau gheturile, dacă ne ar fi îngăduit a furișa o privire în casele de rugăciune și în căminul familiei, ce privilegii duioasă s'ar înfățișa ochilor noștri!

Omul, carele se tăra pe lângă semenii săi creștini spre a-l lăsa să răsufle același aer cu dănsii, acela care se pleca și se umilea înaintea omului celui mai de rând spre a și agonisi un traiu ticălos — de l-ați fi putut vedea acum în contact cu Dumnezeu, nu mai era același om. În acele momente solemne el era conștient de demnitatea sa omenească și, prin curățenia simțimentelor sale, se simțea superior asupraitorilor sei. Ce de mai rugi călduroase ieșeau din pieptul său! Sufletu-i obidit își exala durerea în acele slășietoare *Selihot*, din cari respiră o vecinică jale. În acele momente binecuvântate flința-i nu se mai simțea pe pământ: ea își lua avânt către cer, creându-și acolo o nouă patriă, unde dreptatea părintelui ceresc repara nedreptatea oamenilor. Din templu Evreul ieșea însuflețit de o proaspătă energie spre a înfrunta nouele primejdii.

Apoi, în sinul familiei, când veneau frumoasele sale serbători cu încântătoarele lor ceremonii, cari pentru noi «copii săraci și sceptici ai plebei proletare» răsună ca ecoul

unei lumi ce nu mai este,
Lume, ce vorbea în basme și grăea în poezii....

Dar acele suflete gingașe găseau o întreagă poezie în această concretizare a istoriei naționali. Cu privirile îndreptate către Ierusalim ei păreau a vedea renăscând împrejurul lor zilele glorioase de odinioară și, în această limpede vedere a trecu-

tului, uitau trista realitate. În afară bubuia strigătul cobitor al gloatei fanatice, gata a sfărâma porțile ghetturilor și a imprăștia în acele pacinice locașuri groază și jale — el însuși gata a-și da viața a lor sei și a sa proprie pentru o idee, în care se intrupa toată existența sa — și cu toate acestea posedând încă destulă seninătate sufletească spre a se avânta în regiunea idealului și a găsi acolo mângâiere la nespusele sale suferințe. Aceia cari au imputat Evreilor lipsa oricărui ideal, cari și-i inchipuiesc ca reprezentantul prin eselență al realismului, aceia n'au cunoscut decât o față a caracterului lor. Dacă dănsii și-ar fi dat osteneala a pătrunde mai adânc în firea lor, ar fi putut găsi în fiecare Evreu din evul-mediu stofa unui Crist sau a unui Spinoza.

Rabinul medieval care, în vremile de primejdie, pășea în fruntea fraților sei spre a le da pildă de martiriu și devotament și care, în mijlocul scenelor de măcel și nimicire, sta absorbit în foliantele sale, se poate compara cu înțeleptul, despre care poetul antic zice, că chiar dacă universul întreg s'ar sfărâma la picioarele sale, el ar privi cu o stoică nepăsare acest grandios spectacol.

Călăuziți de asemenea bărbați ideali, Evreii nu se sfieau de a înfrunta moartea și a umplea de admirațiune pe chiar calăii lor. De unde secau acești oameni atâta entusiasm, încât să jertfească cu propriile lor mâini pe dragele lor femei, pe copii lor iubiți și apoi, cu strigătul lui Israel pe buze, să se arunce ei însiși în mijlocul flacărilor? Ei aveau convingerea intimă, că moartea lor e necesară pentru binele omenirii, păstrând în mijlocul întinericului și al morții ideea luminoasă a monoteismului. În vederea acestui ideal ei au îndurat toate grozăviile fanatismului și, fiindcă au suferit cu bărbăție, au binemeritat de omenire.

OCHIRE ASUPRA ISTORIEI EVREILOR IN ROMANIA

din cele mai vechi timpuri până la jumătatea veacului al XIX.

de M. SCHWARZFELD.

Una din părțile cele mai necunoscute și mai puțin cultivate din Istoria Evreilor este acea privitoare la Evreii în România.

A ridica puțin vëlul ce acopere acest trecut al nostru și a adăuga o verigă nouă la lanțul comun al istoriei israelite universale, eată scopul lucrării de față.

Ca prima încercare ce îmbrățișează întregul material al istoriei Evreilor din foastele Principate, azi unite într'un singur stat România, am avut de luptat cu multe și mari greutăți, cu cât documentele sau relațiunile directe sunt puțin numeroase și în genere nu în acea abundență și bogăție ca să ne limpezească spre a zice astfel, de sine-și, toate epocele și fazele istorice. Am trebuit să reconstruim adesea faze și epoce întregi din simple indicațiuni și prea rar am avut parte de a slei din izvoare pline.

Cetitorii, ținând seamă de aceste neajunsuri, nu ne vor acuza de o repartizare nu totdeauna proporționată a materiei. Am ținut a da tabloul istoric sub formele sale proprii și reale, și l-am lăsat să apară aci în culori vii, colo numai în contururi slabe, după cum ne-au permis-o documentele intrate până acum în cunoștința noastră.

I

VECHIMEA EVREILOR IN MOLDOVA ȘI VALACHIA

Mai toți istoricii cari și-au pus această chestiune au recunoscut Evreilor o vechime foarte adâncă în aceste Țeri; după unii ea se ridică la timpul dominațiunii dacice; după alții Evreii s'au stabilit pe țărmii Dunării odată cu coloniile romane aduse de Traian în Dacia cucerită. În ceea ce diferă acești istorici sunt probele la cari se referă în susținerea tezei lor. O parte, în frunte cu *Franz Joseph Sulzer*, crede a putea deduce în mod temeinic existența unor colonii israelite în țărilor Dacice, prin numele orașelului *Thalmus*, de la granița Transilvano-română, un important centru comercial în evul-mediu, care să fi fost înființat chiar de Evrei.

Lucrarea întreagă, așa cum o înfățișăm cetitorilor, a fost prezentată ca Raport la prima Adunare generală a «Societății istorice Iuliu Barasch» în ședința din 31 Ianuarie 1887, lucrat pe temeiul actelor descoperite și publicate înainte de înființarea Societății și a 300 de acte ce le-a dobândit Societatea timp numai de 7 luni, până la data Adunării generale.

Această teorie ănsă se bazează pe o eroare elementară de fapt. Sulzer admitând după sasul Haner, că Thalmuș azi Talmaci ar deriva din vorba Thalmud, uitase, cum foarte bine observă d. Hasdeu, că această vestită enciclopedie israelită, nu se născuse încă pe timpul cuceririi Daciei, deci nu și-au putut da numele unui oraș crezut prin aceasta ca fundat de Evrei¹⁾.

Deasemenea este o greșală istorică a socoti că, localități ca Jidovă, Jidovscita și-ar datori numele unor colonii evreești. Ele se pot deriva cum crede d. Hasdeu²⁾ «din numele Suzidava, comun mai multor localități din epoca independenței dacice și carele, din cauza consonanței între *s* și *z*, trebuia naturalmente să se prescurteze cu timpul, de'nțeu în Szidava și apoi în Jidova».

Dar afară de această considerațiune filologică, de acărei justetă ne putem indoi, e o altă, mai temeinică, care contribuie la resturarea definitivă a acestei credinți. Este dovedit în mod critic, că vorba Jid desemnă pe uriaș sau Tătar și deci este cu puțință ca aceste localități să-și datoreze numele unor colonii tătare. Aci ar fi ănsă atunci locul de a ne întreba, dacă acei Tătari n'au fost cumva acea uriașă și eroică sectă din acest neam, care s'a convertit la judaism la 730 și pe care o cunoaștem sub numele de *Chazari*, dar pe cari Slavii, cu cari au stat în intime relațiuni, fiind o vreme sub suzeranitatea lor, i-au putut desemna ca și Români, sub porecla de *Jidovi*, după religiunea ce o profesau? *Vaillant*³⁾, pe cât știm, e cel întâi, care atribuie Evreilor-Români o origină Chazară și eminentul academician francez *Ernest Renan* a emis o părere analoagă într'o conferență ținută la cercul Saint-Simon în Paris⁴⁾. E ănsă un teren necultivat și teoriile aceste n'au încă în ajutorul lor acel aparat de dovezi, care să ne facă a ne pronunța pentru admiterea sau respingerea lor. Credința noastră ănsă este că va ajunge un moment în care aceste păreri se vor dovedi în mare parte intemeiate.

Asemenea e puțin probabilă părerea lui *Vaillant*, că *Adjudul* s'ar deriva de la *Ad-judaeos*, adică colonie evreească; un act de

¹⁾ *Bogdan Petriceicu-Hajdeu*, Istoria toleranței religioase în România, Buc. 1868, p. 76.

²⁾ Op. cit., p. 76.

³⁾ În opul seu la *Romanie*.

⁴⁾ *Le judaism comme race et comme religion*, Paris 1863, p. 28; traducerea română, acelaș an, de Dr. E. Schwarzfeld, p. 26: «Această convertire a regatului Cazarilor este de o importanță considerabilă în chestia originii Evreilor, cari locuiesc ținuturile dunărene și sudul Rusiei. Olaturile aceste conțin un număr foarte însemnat din populația evreească, care nu are probabil nimica sau mai nimica comun cu Evreii din punctul de vedere etnografic».

la 1433 pomenind de Adjud ei numește «Agyd-halma», adică «Mo-
vila lui Adjud», ceea ce, pare-ni-se, deslușește destul de bine ori-
ginea numelui său¹⁾.

Dimpotrivă nu incapse nici o indoeală despre originea numelui tur-
nului *Judaeus*, zidit de Justinian pe termenul român al Dunărei²⁾.

Afară de aceasta avem mai multe mărturisiri despre așezarea
Evreilor în Dacia mai înainte și după cucerirea ei de Romani în
Iosef Flaviu, *Tertulian* și în tradițiunile despre apostolul Andrei³⁾.
Istoricii Evrei, călăuziți de isvoare, ne arată asemeni, că după ar-
derea templului, Evreii începând a se răspândi în lume se așezară
în țările situate la nord și nord-vestul Mării-Negre.

Continuitatea Evreilor în aceste locuri și sporirea lor prin o imi-
grațiune nouă, se poate urmări până în veacul al VIII-lea.

La 379 întemplantându-se desordine împotriva Evreilor, în aceste
și în alte provincii romane, Teodosiu I, dă ordine prefectilor pro-
vinciei Ilirice și rectorilor lor, în Macedonia și Dacia, de a lăsa în
pace pe Evrei și sinagogile lor⁴⁾.

În veacul al VII-le Evreii urmăriti de împărații Bizantini trecură
Dunărea și-si căutară un azil în imperiul Cazarilor, care se întin-
dea pe atunci de la Don până în Panonia (Ungaria de azi)⁵⁾.

De la această dată ne întâmpină abia peste cinci veacuri o po-
menire sigură de Evrei în relație cu Românii ziși Vlachi, dar nu
pe teritoriul principatelor, a României de astăzi, ci în munții Ma-
cedoniei, unde locuiau Românii trăind din pradă. Pomenirea, o re-
velație foarte prețioasă și pentru Români, o datorim vestitului că-
lător *Benjamin de Tudela*, care vizitase frontierele Macedoniei cam
pe la 1170 și ne povestește în a sa descriere, despre existența a 50
familii israelite la o depărtare de o zi de riul Sperchio, trăind sub
conducerea a doi capi Solomon și Iacov. Benjamin de Tudela ne
mai spune, că Românii când da de un Evreu nu-l ucidea, cum
erau deprinși a face cu Grecii, ci numai îl despoia. Ear pe acei Evrei

¹⁾ *Hasdeu*, Etymologicum magnum Romaniae, la acest nume. Actul acesta se păstrează
în Arhivul național din Sibiu (Tab. Sax., No. 67), ear o copie în Exercitationes diploma-
ticae de Eder (Hermanstadt 1802, mss. în Biblt. evangelică din Brașov, în 4°, 26b).

²⁾ *Procopiu*, de Aedif., 4, 6, 37, ap. Picot et Bengesco, Alexandre le Bon, Vienne 1882.

³⁾ *Hasdeu*, în Foia de istorie și literatură, p. 124-5 apropos de broșura «Anul nou
după închipuirea israeliteană».—D. Hasdeu motivează în altă parte (Ist. Tol. rel., p. 76)
convingerea sa despre existența Evreilor în țările române din o adâncă vechime și pe im-
prejurarea, că d-sa însuși a găsit o monedă evreească de pe timpul Macabeilor în distric-
tul Hotin, cel mai nordic al Basarabiei.

⁴⁾ c. XII. Codex Theod. XVI, 8 (De Judaeis, Caellicolis et Samaritanis).

⁵⁾ *D. Cassel*, Magyarische Alterthümer, p. 208, ap. Picot et Bengesco, op. cit.

cari i avea in mijlocul lor i întâmpina cu aceeași expresie gingașă și familiară de *frate*, care se aude și azi in gura Românului și de care stim, că nu se servește cu dărnicie decât față cu acei cari nu-i mai par străini.

Existența Evreilor pe pământul României, a petrecerii lor împreună cu Românii, din cele mai vechi timpuri, este dar un fapt sigur.

Ei începând a se imprăstia și a se așeza pe întregul continent, și-au căutat și găsit un sălaș și in această parte mînoasă, mult mai apropiată ca alte de patria lor.

Întrebarea ce se naște acum este, dacă Evreii au rămas aci neîntrerupt; dacă au voit și au putut infrunta năvălirile popoarelor barbare, cari s'au succedat cu furie in aceste Teri timp de mai multe veacuri, încât au gonit din locurile lor de baștină, chiar pe neînfricoșatii și resboinicii Români.

Asupra acestui punct istoria este mută pentru Evrei ca și pentru Români. Veacuri întregi sunt acoperite de un vîl des și negru și nici o licărire prin umbră. Suntem dar nevoiți a ne mîrgini la ipoteze. Noi credem că Evreii atotrăbdători din fire, deprinși din totdeauna a trăi prin sirguintă și muncă, și ferindu-se de provocări de orice soi, nu vor fi simțit mîna vajnică a barbarilor năvălitori ca acei ce-i întâmpina cu arma in mîna; ci mai vîrtos s'au apropiat și familiarizat îndată cu ei și nu au avut nevoie a începe o colindă fără scop; cu cît ei nu se putea aștepta in acele vremi la o soartă mai bună in altă parte.

Totuși o parte din coloniile israelite vor fi urmat pe Români in creerii munților sau dincolo de Dunăre.

Pășind peste veacurile intunecoase, ne apropiăm de începutul erei moderne. Românii sunt statorniciți in țările lor pe câmpuri și pe plaiuri și trăesc sub principii lor, ce duc până la un punct o viață independentă. Acum începem a afla și câte ceva in treacăt despre Evrei, spre a da apoi de probe evidente, de pasaje luminoase.

Cele mai vechi isvoare pentru *Valachia* ne indică o imigrațiune in masă a Evreilor-unguri. Aceștia goniți la 1367 de Ludovic I din toate provinciile sale pentru că se opuseseră la botez, trecură parte in Austria și Moravia și parte in Valachia, unde au găsit desigur coreligionari de mult statorniciți, cari i-au indemnăt poate chiar

de a se îndrepta încoace¹⁾. Ei găsesc aci o primire cordială și ocrotiți de Vodă Dan I «care le dădu chiar privilegiu pentru a favoriza comerțul»²⁾, ei întemeiază un important centru comercial în Turnu, care se zice chiar fundat de ei³⁾.

Probabil că se vor fi împrăștiat peste toată țara, trecând poate o parte chiar în Moldova.

La anul 1552 ne întâmpină tot cu privire la Valachia, un act ebraic al cărui conținut e foarte prețios. El ne arată pe Evrei locuind *intr'un sat* București, învecinat desigur cu orașul cu același nume⁴⁾. Stabilirea Evreilor la sate este o dovadă sigură despre ființa unor comunități mai mari în orașe, căci mersul firesc al oricărei imigrațiuni este spre centrele mai mari, de unde apoi începe repartizarea. Statele cad întotdeauna pe planul din urmă, bine înțeles exceptând cazul de agricultori.

Dar prezența Evreilor într'un număr mai mare în Valachia, reiese și din alte documente. Ori de câteori e vorbă de Evrei ei se pomenesc ca oameni știuți, ca șezători de demult în aceste locuri. Un document de la 1587, aflător în arhiva Statului, cu privire la Episcopia Râmnicului, ne arată pe locuitori în relațiuni de afaceri cu Evrei⁵⁾.

Pentru Moldova probe sigure despre existența Evreilor în număr mai mare, încep abia cu veacul al XVI-lea.

¹⁾ Se știe că Evreii din toate țările au întreținut relațiuni cordiale între dânsii și mai ales acei din țări ce se învecina. În fața unei primejdii ei vestea pe frații lor, cerându-le ajutor. Cei ce se vedeau gonțiți din țara unde petrecuse de veacuri, își căuta pentru ei un adăpost mai sigur și mai ferit de nenorociri. Aceasta credem că ne îndreptățește la ipoteza emisă mai sus.

²⁾ Michel de Kogalnitchan, Histoire de la Dacie, des Valaques Transdanubiens et de la Valachie, Berlin 1854, I, p. 76.

³⁾ Fr. J. Sulzer, Geschichte des transalpinischen Daciens, Wien 1781, I, p. 357—68: «Denn dass dieses Volk im vierzehnten Jahrhunderte, da es von dem ungarischen König Ludwig aus ganz Ungarn verbannt wurde, diesen Platz zu seinem Aufenthalt, und zu Handlungsniederlage gewählt, ist eine durch Urkunden erweisliche und durch Ueberlieferung bestätigte Begebenheit» și în II, § 124, unde citează ca izvor pe Pray, Annales Hung. etc. Dissert. VII, § 4, p. 142, nu știm ori spre a proba imigrarea Evreilor-unguri în Valachia sau spre a dovedi că Ungurii nu aveau o supremație absolută asupra Valachiei și deci n'au putut opri pe Domnul Român de a primi pe cei gonțiți de ei.—Curios e că H. E(hrenthal) în Die Leiden u-Vervolgungen der Juden und ihre Beschützer in chronologische Reihenfolge Budapest 1882, vorbind de alungarea Evreilor-unguri (p. 62) afirmă că emigranții s'au îndreptat spre Austria și Moravia fără a pomeni de Valachia și citează pe Schudt, Jüdische Merkwürdigkeiten, Frankfurt 1716, I, 115; la 1387 ei sunt rechemăți de Sigismund (p. 66, ap. Schudt I, 72), aceste citate ne dovedesc deci, că nu toți s'au îndreptat spre Valachia și acei ce se stabilise aci, dând aci de bine, au rămas indiferenți la rechemarea lor.

⁴⁾ în Responsoarele lui Josef Caro, Šaaleth u'tšuboth, Salonic 1598, No. 12, p. 122, trad. în Revista israelită, I, p. 407-8.

⁵⁾ Gr. G. Tocilescu, Doamna Stanca, Buc. 1872, p. 13.

Ce-i drept suntem personal în posesiunea unui act ebraic numit sul de amintire (meghila) datat din Roman 1491, care conține date foarte importante și care împrăștiă o lumină foarte mare asupra istoriei Evreilor-moldoveni din cele mai vechi timpuri, dar suntem siliți a-l îndepărta din cercul cercetărilor noastre căât vreme nu ne am putut convinge încă despre autenticitatea lui.

Asemeni înălăturăm un alt act din începutul veacului al XVI, datat Topliceni 1525 Septembrie 20, și atribuit lui Ștefan al VI-lea, care conține un pasaj însemnat cu privire la Evrei, al cărui neautenticitate fu bănuită din momentul ivirii sale, și care s'a dovedit apoi ca fals într'un mod cu totul sigur ¹⁾.

Trecând la acte autentice să ne oprim înței la un document al lui Petru-Șchiopul datat 1579 Ianuarie în 8 și adresat municipalității din Lemberg. În acest document principele român arată, că un consiliu extraordinar compus din boeri de țară și toți neguțătorii moldoveni, au decis între alte chestiuni importante, cari privesc pe neguțătorii Poloni, și isgonirea Evreilor din Moldova²⁾.

Această hotărîre credem, ne arată destul de temeinic existența unei populațiuni israelite numeroase în Moldova în acel timp, care firește, nu locuia acolo de eri³⁾ și nu se stabilise într'o singură zi; căci ne-am putea noi închipui o hotărîre luată în mod așa solemn —prin un divan extraordinar—dacă ei ar fi fost într'un număr infim? Cea ce militează mai mult în favoarea vederei noastre e că Vodă crezu necesar a comunica această deciziune Poloniei alături cu celelalte și *a o motiva*⁴⁾.

Este însă imposibil de admis ca să li se fi acordat așa atenție, dacă era să fie în joc numai un pumn de oameni.

Edictul de isgonire al lui Petru Șchiopul pare a nu se fi executat tocmai cu rigoare și în orice caz, el a căzut imediat în părăsire și uitare; căci din acte ceva posteriore rezultă în mod vedit, cum

¹⁾ Aceasta grație cercetărilor d-lui Gr. G. Tocilescu. D-sa a arătat într'o conferență ținută la Ateneu, că acest act se datorește aceluiaș falsar neiscusit, care a plăzmit și așa zisa Cronică a lui Huru. Despre această Cronică vezi eminentul studiu publicat în a sa Revistă pentru istorie, arheologie și filologie, II, 4, p. 464—500.

²⁾ Archiva istorică a României, ed. B. P. Hasdeu, I, 1, p. 174.

³⁾ Cum că au fost în adevăr înainte Evrei în Moldova, nu este numai o deducțiune logică, un fapt teoretic ci concret, real, rezultând direct între alte și din un document al lui Ștefan cel Mare, c. de la 1498—1499 (în Archiv. ist. I, 1, p. 82—83), prin care acesta vestește pre principele polon Alexandru Jagello că «Buhusz, a găsit în Moldova la un Evreu o doamnă poloneză». La aceasta se adaugă că d. Psantir a descifrat pe cimitirul din Iași o piatră acării dată indică anul 1467 (vezi mai jos).

⁴⁾ Vezi mai jos cap. IV.

ne vom încredința îndată, ființa unor comunități evreiești în acea vreme.

Vestitul cabalist evreu *Salomo Delmedigo*, ne povestește că trecând prin Moldova la începutul veacului al XVII-lea, a găsit în Iași pe «sfântul și inteptul Rabin *Salomon ben Aravi* medicul, șezând (acolo) și ocupându-se cu știința Cabalei de mai bine de 40 ani», știință despre care a scris mai multe opere; că acesta «la sfârșitul zilelor sale, când era în etate de 80 de ani, plecă la Ierusalim» unde și muri¹⁾. Acest Rabin venise la Iași chemat din Teman (Arabia) locul nașterii sale²⁾.

Această relevare este de o mare importanță. Figurarea unui Rabin într-o localitate ne indică cu siguranță ființa unei comunități israelite mai însemnate. Un rabin savant, totodată medic și cabalist cu renume, chemat tocmai din Arabia spre a păstori în Iași, nu ni-l putem închipui decât în mijlocul unei populații israelite numeroase și totodată destul de cultă spre a-l putea plăti și reține în mijlocul ei atâta timp.

Dar nu numai Iașii, ci și alte orașe aveau comunități mari, aceasta rezultă din împrejurarea că la finele veacului al XVI găsim functionând în *Focșani* un alt Rabin savant *Nathan Nata Hanover*, autorul operei *Șaare Zion*³⁾.

La aceste probe se adaugă pietrele mormentale scăpate din noianul vremilor.

Precum functionarea unui Rabin ne mărturisește despre existența unei comunități mai numeroase⁴⁾, tot astfel și ființa unui cimitir poate sluji ca dovada unei populațiuni israelite mai însemnate în acea localitate; căci și până azi s'a conservat obiceiul ca comunitățile mici să-și transpoarte morții în orașe mai apropiate cu cimitire deja în ființă.

Coasa nemiloasă a vremii și vandalismul nesătios al unor vecini rei și hrăpitori a distrus multe cimitire, fără a lăsa măcar urmă de existența lor; astfel putem cita orașul Turnul, unde negreșit a trebuit să existe un cimitir evreesc.

¹⁾ *Salomo Delmedigo*, *Sefer Elim*, editio princeps, Amsterdam 1629, la prefață.

²⁾ R. *Abner Cassan*, *Biografia Rabinilor din România*, în *Fraternitatea*, 1884, IV, p. 84, unde citează la schița asupra vieții lui Aravi pe lângă «*Sefer Elim*» și «*Teșuva Meachva*».

³⁾ A. *Cassan*, l. c.

⁴⁾ În comunități mai mici Rabinii se înlocuiesc prin asesori de Rabini sau prin hahamii cari în chestii mai importante consultă pe Rabini.

Cele mai multe cimitire încă în ființă au fost prădate de o mare parte din pietre și multe sunt cofundate în pământ, așteptând mâna unui explorator, spre a fi scoase la iveală. D. *Psantir*¹⁾, care a cercetat cimitirile fără a face sondări în teren, a dat de pietre relativ destul de vechi; vom pomeni câteva din ele. În *Moldova* la *Iasi* cu data 1467, 1549, la *Botoșani* cu data 1560²⁾, la *Niamț* cu data 1677, 1689; în *Muntenia* la *Rimnicul-Sărat* cu data 1661, etc.

Înainte de a trece mai departe să constatăm un fapt. Numeroase documente române și ebraice constată până la evidență intime relațiuni comerciale între Țerile române și Galiția și Turcia, ear pe Armenii, Grecii și Evreii ca principalii agenți ai tuturor afacerilor. Mai ales rezultă din mai multe acte conținute în operele rabinice prnumite *Response*, că cu deosebire în *Moldova* venea din Galiția pe fiecare zi zeci de Evrei, cari par a fi avut Iași ca punct principal de regulare a afacerilor lor; i vedem pe unii petrecând un timp în Țară și zăbovind cu săptămâni în câte o localitate³⁾.

Ar fi un ce neînțeles cum de Evreii deatunci, de o religiozitate scrupuloasă împinsă până la un devotament extrem, s'au putut hotări a întreprinde niște călătorii foarte anevoioase și primejdioase pe acele vremi, și a petrece timp de săptămâni într'o localitate, fără a se fi știut cu gazde sigure, la adăpostul oricărei trădări și în stare de a-și procura o hrană substanțială (rituală), ce numai într'o comunitate evreească și-ar fi putut dobândi⁴⁾.

Aceasta ne duce în mod firesc la concluziunea, că atari comunități, mai mult sau mai puțin numeroase, au trebuit să existe *cel puțin* în cele mai principale puncte comerciale din ambele *Principate*; poate chiar în toate unghiurile Moldovii. Pentru *Iași* avem o afirmare directă într'o consultațiune rabinică de la 1596, unde se spune: «După câteva zile au venit străini, alți Evrei în comunitatea din *Iași* și ni-au spus: Evreilor, să știți și să spuneți în *Iași*» etc.⁵⁾, care pusă în legătură cu documentele și inscripțiile mormentale citate, trebuie să ne ridice orice îndoeală, întărind deducțiunile noastre teoretice.

Semnificativ e faptul cunoscut, că încă din veacul trecut, Evreii

¹⁾ Vezi al seu *Sefer dibre haiamim*, Iași 1871.

²⁾ *Saniel Marcus*, *Chazaril*, Buc. 1879. p. 3.

³⁾ *Masat Benjamin*, ed. princeps Cracavia 1633, Resp. No. 104 din 1616.

⁴⁾ *Masat Benj.*, No. 45 din 1605, ne arată în adevăr pe Evrei în gazdă la Evrei.

⁵⁾ *Masat Benj.*, No. 44.

din Moldova spre a feri pe frații lor de ispita unor mâncări nepermise într'un voiaj lung și obositor, cum era pe atunci orice voiaj, și a concura astfel la mântuirea lor spirituală, se nevoiră a lua în posesie toate ratoșele (hanurile din drumurile mari), pe departe nu atât de productive, pe cât de primejdioase prin hoții, ce nu încetase încă a furnica prin Țară și a bate drumurile mari¹⁾.

Relațiile intime comerciale între Polonia, Turcia și România, ne indică totodată în mod precis, cări au fost Țările ce ne-au dat contingentul cel mai mare de Evrei în restimpul veacurilor. Este un ce firesc ca o parte dintr'acei, cari au stabilit relații cu o Țară, cari cunosc locurile și pozițiile favorabile prin ei însăși, să se decidă a se stabili ca locuitori statornici²⁾. Și azi, la afluența cea mare în orase mai însemnate, vedem petrecându-se același fenomen. Zilnic se mărește populația orașelor comerciale prin fel de fel de străini din fel de fel de țări, mai ales cu acei cari s'au întemplat vr'odată cu afaceri în acea localitate.

Deci, peste pătura de Evrei-Români se superpunea neconținut pături nouă de Evrei-poloni și turci.

Intrând în veacul al XVII probele se înmulțesc. Cimitirile încep a ne da dovezi mai incontestabile, mai numeroase și mai importante pentru cea mai mare parte din orașele moldovenesti³⁾ și documentele încep a vorbi mai deslușit.

Paul de Aleppo, care a călătorit prin Țările române între anii 1650—1660, însoțind pe Patriarhul Macarie din Antiochia, după ce arată, că mai toți Evreii din Moldova erau să fie exterminați în urma atrocităților fără seamă sevărșite asupra lor de către hordele Cazace ale lui Hmelnicki (la 1653), esclamă: «Inimile noastre se umplură de amărăciune la plânsul atător familii și copii»⁴⁾.

Această exclamare arată, pare-ni-se, destul de clar, că Evreii au trebuit să fie în acea vreme în Moldova într'un număr relativ destul de însemnat, mai ales ca puțin apoi să găsească că merită a le da ear o atenție deosebită și a vorbi de ei alături cu Grecii⁵⁾, atunci foarte numeroși în Moldova.

¹⁾ *Dr. Julius Barasch*, Etwas über die gegenwärtigen Verhältnisse der Juden in den beiden Donaufürstenthümern, in Wertheimer's Jahrb. f. Jsr. 1854, p. 254—5, trad. rom. de Dr. E. Schwarzfeld, in An. p. Is., IV, p. 8.

²⁾ Între anii 1575—1600 se afla în Polonia 3200 negustori evrei la 500 Poloni și peste 3600 de meseriași evrei. Populația israelită se urca în total ca la 200.000, socotind bărbați și femei, *Graetz*, op. cit. IX, p. 463.

³⁾ Indicate în citata operă a d-lui *Psantir*. — ⁴⁾ *Archiv. ost.*, I, 2, p. 77. — ⁵⁾ *ibid.*, p. 83.

În Muntenia continuitatea elementului israelit și în acest veac, se poate deasemenea proba. Din convorbirile avute în Tirgoviste de Patriarchul Macarie cu un Evreu botezat Anastasius, ajuns Portar sau Capegiu domnesc, și pe care Paul de Aleppo ni-l arată ca om foarte deștept și fost *haham* în Craiova, rezultă în adevăr că pe acea vreme trăiau mulți Evrei în Muntenia în comunități; existența a două, în Tirgoviste și Craiova, reese în mod sigur. Ele se conduceau de Epitropi¹⁾.

Pentru veacul al XVIII și al XIX probele sunt deja mai numeroase și mai precise și ajung până a ne indica și cifre. Noi ne vom mărgini deci aci numai la citarea câtorva fapte caracteristice, a câțiva istorici și călători contemporani și la indicarea cifrelor ce ne-au fost până acum relevate, rămânând ca celelalte date să rezulte din cele conținute în capitolele următoare.

Împrejurarea, că aflăm pe Evreii-munteni organizați ca breaslă deosebită la începutul veacului al XVIII-lea, cu un Staroste-Mare și Starosti de orașe, ne confirmă cu tărie existența multor comunități vechi și însemnate în Valachia; ba avem și o dovadă sigură, că Evreii nu trăiau numai în multe orașe, ci și chiar în unele *sate*. Astfel Vodă Ștefan Mihai Racoviță întinzând puterea lui Isac Hahambașa din Moldova peste Muntenia, poruncește prin hrisovul ce-i acordă cu data 1764, la «starostii de Ovrei din orașul București și de pe la celelalte târguri și altor căpitânii ce se află între norodul ovreesc și tuturor Ovreilor din toată Țara românească»²⁾, adică la cei ce trăesc risipiți și izolați, în afară de comunități, fără căpitânii, la *sate*, de a-i da cu toții ascultare și supunere.

În mijlocul veacului al XVIII-lea ereticul Frank, își începe propaganda în București și alte orașe din Muntenia, spre a o continua în Moldova și trece cu aderenți-propagatori din Țerile române în Galiția; la 1759 el are în jurul său 50 de sectatori mai toți Evrei-români³⁾. Negreșit spre a atinge acest număr el a trebuit să aibă de unde-i pescui și nu încapă indoeală, că din mijlocul unei populații mai numeroase aderenții sunt mai lesne de găsit.

Sulzer în a sa descriere a Țerilor române, apărută în Viena la 1781⁴⁾ afirmă că în Valachia Evreii sunt în număr mic, ear în Mol-

¹⁾ E. C. Belfour, The Travels of Macarius, Londra 1829, II, pp. 366, 368-70.

²⁾ Fraternitatea, V, p. 21.

³⁾ Dr. E. Schwarzfeld, Așezămintele Evreilor în Moldova, în An. p. Isr., VIII, p. 29-30, unde se află indicate izvoarele.

⁴⁾ op. cit., II, § 124, p. 124, p. 148.

dova «nu este un târgușor, care să nu fie înțesat de Evrei, cu deosebire sunt mulți în Bucovina și frumoșeta Evreicelor din Cernăuți e așa vestită, că (aceasta) se consideră ca singurul lucru vrednic de văzut în acest oraș».

Din pasajele ce *M. Carra* consacră Evreilor din Muntenia rezultă chiar, că Sulzer s'a înșelat socotind, că Evreii sunt puțini numeroși în Valachia¹⁾.

Del Chiaro, care a petrecut mulți ani în Valachia, spune deslușit că în Valachia «locuiesc multe familii israelite»²⁾.

Pentru București mărturisirile sunt multiple; pentru alte orașe muntenesti cercetările sunt abia începute. În *Ploești* de ex., care nu de mult a devenit oraș de reședință de județ, și era mai înainte un simplu mic orașel, existența comunității e dovedită ca mai veche de 100 de ani³⁾. În schimb ânsé, cum rezultă din inscripția mormentală citată mai sus, *Rimnicul-Sărat* avea deja o comunitate în veacul al XVII-lea.

Că în *București* numărul Evreilor era deja destul de însemnat în veacul trecut, rezultă în mod luminos și din relevarea lui *Engel* că la 8 Aprilie 1801, poporul întăratat a rănit și omorât din ei 128 înși, în acest oraș⁴⁾.

După socoteala lui *Fotino*, care a fost lung timp ispravnic în mai multe județe, Valachia număra cam 5000 Evrei la 1818⁵⁾.

I. Genilie în a sa *Geografie istorică*, etc., tipărită la 1835, arată (la p. 215), că din totalul de 80,000 locuitori ai Bucureștilor, 2,600 sunt Evrei.

Pe un act de la 1843 Martie în 11 se află iscăliți 257 capi de familie, Evrei-leșești, locuind în București⁶⁾.

Cât despre Moldova faptul existenței unui însemnat număr de Evrei în orașe și sate este mai presus de orice îndoială. Nu numai numeroasele pietre mormentale conservate încă intacte⁷⁾, ci și

¹⁾ *M. Carra*, *Istoria Moldovei și a României* (1781), trad. română de T. N. Orășanu, Buc. 1857, pp. 154, 190—91, 219.

²⁾ *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția 1818, p. 109.

³⁾ *Israel Șapira*, *Descrierea istorică a comunității*, manuscript, unde citează persoane născute acolo de la această dată.

⁴⁾ *I. Chr. Engel*, *Geschichte der Moldo-Walachei*, Halle 1804, II, p. 69.

⁵⁾ *Kogălnicianu*, op. cit., p. 42—3. Nu știm în ce op al lui *Fotino* se află această cifră.

⁶⁾ *Statutele pentru Israelii lehi*, Buc. 1859, p. 4.

⁷⁾ Vezi *Cronicile lui Psantir*.

prețioase rămășițe scrise și condicele de amintire (Pinkisim), ce au ajuns până la noi, adevărate această cu siguranță¹⁾.

Generalul austriac Spleny făcând la 1776 statistica populației din *Bucovina* a constatat acolo un număr de 526 evrei, capi de familie²⁾, din cari cei mai mulți vor fi trecut în Moldova îndată după anexarea formală a acestei provincii.

Fotino, care își încheie *Istoria Țărilor române* cu anul 1812, indică cu 10,000 numărul total al familiilor evreiești din *Moldova*³⁾.

E de prisos a adauga, că aceste trebuie considerate ca date cu totul aproximative, căci, pe lângă defectuoșitatea metodei statistice de pe acele vremi, vedem de ex. că *Fotino* s'a călăuzit după lista birnicilor, o călăuză și acum nesigură.

Tuvenel susține că la 1834 exista în *Muntenia* 5000 evrei, ear în *Moldova* 50,000⁴⁾.

În darea de seamă financiară a Moldovii din anul 1845, vedem birul primit de la 1941 jidovi orândari de prin sate și de la 16,000 din târguri; pe lângă cari mai figurează deosebit neguțătorii și meșteșugarii patentari și ear deosebit sudiții⁵⁾.

Printul *Nicolae Suțu* indică numărul Evreilor cu 55,280 pentru 1848 sau 1849⁶⁾.

După aceste date desigur de tot incomplete, de oarece numerația Evreilor întâmpina din totdeauna greutăți și statistica era încă pe atunci în fașe, mai putem noi lua în serios pe d. *Ion Ghica*, care afirmă fără rezerve, că «acu vr'o 50 de ani... de Ovrei nici vorbă» în *Moldova*?⁷⁾.

Populația israelită deja în număr mare, începe a se mări în mod

¹⁾ Atari Pinkese de la societățile sacre de înmormântare și societăți de meseriași etc. cunoscută până azi, datează unele de la începutul veacului trecut (Botoșani), altele din diverse ani ai veacului al XVIII, astfel Roman, Iași, Bacău etc. din cari unele se află în copie, în posesia Societății istorice.

²⁾ *Stefurea*, în *Conv. literare*, XIV, p. 474; în statistica arătată aci nu se spune anume capi de familie, dar nu încapă îndoială, că astfel sunt a se înțelege acele cifre. Aceasta rezultă deacolo, că țăranii, de ex. sunt notați cu 14,992, ei cari formau marea majoritate a populației.

³⁾ *Fotino*, op. cit., III, p. 340.

⁴⁾ *La Hongrie et la Valachie*, p. 356, ap. Brezoianu, *Vechile instituțiuni ale României* Buc. 1882, p. 219.

⁵⁾ *V. Alecsandri*, în *Conv. lit.*, IX, p. 278; cuvântul de «familie» este desigur adăugat de d. *V. Alecsandri*, la dări neputând fi vorbă decât de persoane sau capi de familie.

⁶⁾ *Nicolae Suțu*, *Notions statistique sur la Moldavie*, Jassy 1849, trad. românească de I. Kodrescu, 1850, p. 53.

⁷⁾ *Ion Ghica*, în *Conv. lit.*, XX, p. 632.

însemnat de la finele veacului trecut prin un puternic curent de imigrare, care se dirigia mai ales spre Moldova, pornind din Galizia, Rusia, Turcia și chiar din alte state.

Când un atare curent se naște el nu se poate datori decât unor motive serioase și grave; el trebuie să fie provocat de anume împrejurări excepționale.

Putem noi admite oare, alături cu cei interesați, că curentul fu provocat prin simpla faimă, că aceste Țeri sunt mănoase și primitoare? își părăsesc mase întregi căminurile lor pe așa motive? se scoate așa lesne arborele cu rădăcini?

Nu, de sigur nu.

Diverse motive puternice, interne din Terile lor, și externe, din Terile române, au pus în mișcare pe Evreii din acele state, dirigiându-le pașii într'aceste Țeri, concurând a adauga un nou strat gros peste stratele deja existente.

Frământări și neliniști pricinuite de situația critică a acelor Țeri deoparte, o supragrămădire de populație de altă parte, așa că numai cu greu își puteau oamenii agonisi de ale vieții, *i predispusese fără a-i hotări încă la emigrare.* Era necesitate de o îmboldire și o provocare directă. *Ea veni din partea boerilor Țării și avu efectul* ce era de așteptat.

De mult exista în clasa diriguitoră a Principatelor tendința de a se mări populația prin imigrări, prin atragerea străinilor de orice soi și din ori ce țară.

Mai marii mănăstirilor și administratorii averilor lor, când voia să dea avânt proprietăților lor și a le mări veniturile, fundasate, obținând de la Domnie anume scutiri și privilegii pentru străinii, ce ar veni să le populeze ¹⁾. În veacul al XVIII tendința aceasta devine mai pronunțată și se întinde asupra Țerii în general. Vodă Grigorie Ion Calimah al Moldovii într'un hrisov de la 1768 Ianuarie spune, că pe lângă milele deja arătate, mai micșorează dabila goștinei *mai ales spre a atrage noi coloniști din țeri străine, vecine și depărtate* «care nădăjduim cu agiutorul lui Dumnezeu să vedem și rodurile sălînții noastre, precum ne făgăduesc *semnile începăturii* ce sau făcut cu venirea spre lăcuința, acestei țeri (a) că-

¹⁾ Vezi de ex. *Melchisedek*, Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman, Buc. 1874, I, p. 16; *de acelaș*, Cronica Hușilor și a Episcopiei, Buc. 1869, p. 293, și actul de la 1603 Martie 27 a lui Ieremia Movila, în *Arhiva ist.* I, p. 117.

teva familii de străini, așezându-se cu toată odihna și intemeierea lor»¹⁾).

Față cu acest curent, cu această dispoziție a spiritelor, nu e de mirare, că boerii moldoveni, știind pe Evrei iscusiți în conducerea velnițelor și a cărciumelor, ca unii ce de veacuri conducea aproape exclusiv acest negoț în Galiția, că-i poftea mereu pentru acest scop în Țară, începând de pe timpul Domnii fanariote ²⁾).

Totodată boerii în dorința de a-și face mai productive întinsele lor domenii, începură a cere învoirea domnească pentru fundare de *têrguri*, care să formeze centre comerciale și industriale.

Vodă se arăta gata a aproba proiectele lor, când petecul de pământ ales pentru acest sfârșit era situat în mijlocul unor sate bine populate, productive și bogate, loc «de bună îndemânare spre alcătuire de *têrg*», care va putea concura la «obștescul alișverîș».

Una din condițiile de căpitanie ce li se puneau, era de a-și alcătui *têrgul* din «*oameni străini, cari să nu fie din lăcuitorii altor târguri sau sate, fără nici un amestec de vre o dare în pământul acesta*», străini de «*ori de ce nație vor fi*», pentru ca nu cumva prin aceste *têrguri* să se despopuleze orașele și satele, deja destul de restrinse în numărul locuitorilor, ci dimpotrivă ele să contribuiească la mărirea populației totale a Țării. În scop de a ușura sarcina proprietarilor, spre a le înlesni propaganda și a le asigura isbânda între străini din țări străine, se prevedea în hrisoavele de fundare ale *têrgurilor* scutiri și privilegii pentru ei și li se puneau în perspectivă foloase vândute prin anume fixare a zilelor de *têrg*, etc.³⁾.

Boerii, la rëndul lor, promitea și acorda noilor veniți privilegii din parte-le, înlesnindu-i în tot chipul, spre a putea porni vr'un negoț ⁴⁾.

Nu trebuie să accentuăm că, curentul de imigrare odată stabilit prin o provocare directă, trebui să continue și să aducă și musafiri nepoftiți, cari să contribuiească la mărirea populației orașelor mari

¹⁾ *Melchisedek*, op. cit. I, p. 93.

²⁾ *M. Eminescu*, Influența austriacă, în *Conv. lit.*, X, p. 173.

³⁾ Hrisov de la 1828, Ian. 16 pentru fundarea *têrgului* Bucecea în j. Botoșani, care se află în posesia d-lui Gh. Ghințer, ca copie legalizată la 1845; o copie și la Societatea istorică. — Cumcă hrisovul acesta nu e un hrisov izolat, rezultă din împrejurarea, că adeseori în Camere, miniștri și deputați au aruncat vina pe boerii țării, cumcă ei au adus pe Evrei în Moldova din dorința de a se îmbogăți. Eu personal am auzit acest fapt de la mai mulți locuitori Evrei din orașele din Moldova, cari mă asigurau, că ei sau părinții lor au fost poftiți prin orândarii boerilor acelor *têrguri* de a veni în țară și a lua parte la fundarea lor.

⁴⁾ *Ostias Kohl*, Com. din Nămăloasa, în *Frat.*, IV., p. 285.

și a celor mici, cu cât Țările române începând a se deștepta din amortirea lor seculară, prezenta un câmp mănios de activitate, mărit prin *golurile economice*, ce se formau în urma tendinței generale a Românilor la *funcționarism*; la aceste se adaugă siguranța că vor fi bine primiți și bine tratați de proprietarii și oamenii stăpânirii și la caz de nevoie vor fi ocrotiți prin supușia lor, consulii având pe atunci un rol preponderant în Principate. Mai ales însă i îmboldia pe mulți de a veni încoace, împrejurarea, că vor da de rude și de prieteni, ce vor fi datori a-i scoate din mizeria în care se sbuciumau. Aceasta și explică *enigma legendii*, că Evreii se arată solidari între dănșii. Intotdeauna și peste tot locul populația israelită sporește mai adesea prin venirea acelor, cari se așteaptă a fi sprijiniți de rude sau intimi stabiliți mai dinainte, cu cunoștinți și pozițiune formată.

La aceste se adaugă încă două alte cauze foarte serioase.

Hasidismul care își găsisese în Moldova primii aderenți și un teren netezit prin protecția boerimii interesate, își creă aci centruri foarte importante și se mări mereu până la o vreme; căci această sectă de un pietism exagerat, tinde a trăi în grupe cât mai mari, în jurul unui idol numit «Rebe» și acest idol era indeobște obiectul solici-tudinei boerimei și a oamenilor stăpânirii¹⁾.

A doua cauză însemnată era furia cu care începuse a se urma recrutările²⁾, cu desebire în Rusia, unde Țarul Nicolae I Pavlovici (1825—1856) regulase cu strășnicie înrolarea Evreilor de la vârsta cea mai fragedă. Desperații părinți își trecea copilașii pe furiș peste graniță în Moldova și veneau apoi, în parte, ei înșiși ori de teama urmării, ori de dorul odraslelor, spre a trăi în tihnă cu toții împreună.

Teamă de recrutare, care începu încă pe la finele veacului trecut, aduse României nu numai Evrei, ci și tot felul de alte neamuri. *Drăghici*, în a sa *Istorie a Moldovei*³⁾, afirmă, că «pentru recrutăția ce urma acolo neconținut» în Transilvania și Rusia, s'au refugiat și stabilit mulți străini în Moldova sub Mihai Sutu (1792-1795).

Curentul de imigrare merge descrescând de la 1840 și se stăvilește pe la 1850; totodată încă înainte de 1848 începe între Evreii

¹⁾ Vezi a mea descriere a Com. din Herța, în *Frat.* VI, p. 231.

²⁾ *Nicolae Sutu*, *Notions statistique sur la Moldavie*, Jassy 1849, trad. românească de I. Kodrescu, 1850; X, p. 51: «Mai cu seamă din Rusia și Polonia austriacă s'au introdus ei în Moldova fugind pe deoparte de recrutăție și pe de alta de desordinele din Galitia».

³⁾ *II*, p. 59

din Țară un latent curent de emigrări sporadice către toate centrele mari europene și extra-europene.

Muntenia își primi în ultimul veac contingentul cel mai mare de Evrei din cei stabiliți în Moldova. La aceștia se adaugară apoi Evrei-unguri și Turci.

* * *

În cursul dezvoltării de până acum n'am făcut vr'o distincție între Evreii ziși poloni sau germani și cei ziși frânci sau spanioli deosebire de numire întemeiată mai cu seamă pe deosebire de graiu și locul de proveniență; unii veniți din occident, ceilalți din orient.

D. *Hasdeu* crede că «Muntenia, a fost în secolul al XV principalul azil al Evreilor-spanioli, unde ei erau nevoiți a se opri cu voe sau fără voe nemaiputând a trece înainte spre Nord» ¹⁾.

Faptul nu ipotetic, dar mai presus de orice îndoială, e că Evreii isgoniți din Spania au găsit în mare parte un adăpost larg și sigur în Țările de sub directă stăpânire a Turciei. Bulgaria învecinată era tot așa înțesată de Evrei ca și restul Imperiului turcesc. Negreșit Evreii-spanioli fiind învecinați cu Valachia și Moldova, Țări în care influența turcească era decizivă, ei au trecut fără îndoială câte unul în Principate, pentru că vecinătatea provoacă și decide mai ușor la schimbarea domiciliului.

Este însă imposibil a crede că în veacurile trecute Evreii-spanioli, să se fie dirijat într'un număr mai mare spre Țările române, ca ei să fie părăsit un loc unde trăiau pe atunci în liniște și fericire și se bucurau de o pozițiune și considerație, cum nu și-ar fi putut-o dori mai bună; unde își aveau centrele lor culturale, academii cu rabini-profesori vestiți.

Dar ipoteza d-lui *Hasdeu* nu cade numai față cu ipoteza noastră, ci și pe temeiul unor izvoare istorice.

Astfel *Sulzer* ne spune în opera sa tipărită la 1781, că «Se află între (Evrei-români) și Evrei-turci, cari nu pricep de loc nemțește și cari în locul acestei limbi grăesc turcește și elenește; dar aceștia se află numai în București și Iași, *nu sunt stabili ca ceilalți Evrei*, și afară de aceasta în adevăr numai dintr'acei, cari vin din Turcia, ca și o parte din Armeni, spre a face negoț și cari se întorc la vetrele lor, îndată ce și-au isprăvit treaba» ²⁾.

¹⁾ *Hasdeu*, op. cit. p. 78.

²⁾ *Sulzer*, op. cit. III, § 124, p. 147.

Ni se pare, că lucrul e acum destul de clar. Ei nu voia să schimbe binele deacasă pe cel de la străini¹⁾.

Astfel cade și a doua teorie a d-lui Hasdeu, că Evreii-poloni prin o «concurență comercială frauduloasă» au gonit din Moldova pe frații lor spanioli²⁾.

Țările române au primit desigur un contingent de Evrei-turci în veacurile trecute, dar dintr'acei cari alcătuiau locuitorii ei primitivi: Evreii adevărați orientali și Evreii ziși germani, ce se stabilise mai de mult în Turcia. Mai ales credem că imigrarea acestora în Țară a trebuit să ia proporțiuni mai însemnate în urma venirii Evreilor spanioli, deoarece poziția lor n'a putut fi așa excelentă în mijlocul acestui noian de Evrei, cari se distingeau prin o superioritate intelectuală și de cunoștinți și se caracteriza prin cunoscuta grandezza spaniolă, ce nu putea prîi simplității și indolenței lor seculare.

În cursul vremilor, se vor fi statornicit aci cu totul și Evrei-spanioli, dar după o lege firească ei s'au amestecat de sigur cu cei poloni și s'au pierdut, absorbiți în mulțime.

După *Dr. Barasch*, Evreii-spanioli au început a se stabili în Valachia de la mijlocul veacului trecut, continuând și în cel prezent³⁾.

Ceeace ânsă stim cu siguranță e, că la începutul acestui veac nu exista încă în București o comunitate spaniolă, ci numai persoane izolate, cari se atașau de comunitățile existente⁴⁾.

Cu privire la Țară în general să pomenim aci două cazuri semnificative. În veacul al XVIII un membru distins al familiei Bally întemîia un legământ de căsătorie cu o evreică «poleș», după cum afirmă tradiția familiei, în lipsă de spaniole⁵⁾; la 1827 ne întâmpină un caz analog tot în București cu privire la o persoană obscură⁶⁾.

Față cu cunoscuta tendență a Evreilor spanioli de a evita căsătoria cu Evreii-lehi, aceste fapte devin caracteristice și demne în

¹⁾ Este adevărat, că *Graetz*, *Geschichte der Juden*, Lipsa 1866, p. 45 ne arată, că de la secolul al XVII Evreii încep a suferi și în Turcia, dar numai de pe urma Pașalelor; nu încetează ânsă a avea protectorii lor din când în când la serai, cari i feresc de multe rele. În Țările române, probabil că lucrurile vor fi stat și mai rău.

²⁾ *Hasdeu*, op. cit., p. 81.

³⁾ *Dr. Barasch*, art. cit., în *Jahrbuch*, p. 261, trad. română, în *An.*, p. 13.

⁴⁾ Aceasta rezultă din un act de la 1819 în posesia Societății istorice, în care un *besdin* compus ca de obicei din 3 persoane se ocupă de un inculpat Evreu-spaniol. Cele 3 persoane sunt la înțea întrunire numai Evrei-lehi, la a doua întrunire aflăm între ei pe un *Rabin spaniol, dar străin*, *Eliezer Papo*, ce tocmai se afla în București.

⁵⁾ *M. Schwarzfeld*, *Davicion Bally*, în *An. p. Isr.*, IX, p. 2.

⁶⁾ În Răspunsurile lui *Moses Sofer*, *Sefer Haham Sofer*, No. 145, tr. rom. în *Revista israelită* I, p. 571.

orice caz de remarcat; ele sunt menite a confirma faptul, că Evreii sefardimi erau încă într'un număr foarte infim la începutul acestui veac, că nu numai în București, ci și în celelalte orașe muntene, ei nu aveau încă nici o comunitate.

La 1832, într'un așezământ ce se face pentru Evreii din București, Evreii-spanioli figurează deja în număr destul de însemnat, spre a fi luați în samă și prescriindu-se ca din doi în doi ani să se aleagă 4 oameni cinstiți, cari să îngrijească de strângerea dărilor, se fixează, ca să fie «doi din cei ispanioli și doi dintre ceilalți, îngrijind și fiind răspunzători fieștecare pentru *brasla lor*»¹⁾.

Comunitatea lor exista dar deja în al doilea sfert al acestui secol.

II

LIMBA, PORT, OBICEIURI, CULTURA, ROL ȘI INDELETNICIRI

După ce am văzut, că Evreii au locuit în Țările române dealungul veacurilor, să ne oprim puțin la limba, portul, obiceiurile, relațiunile, rolul și indeletnicirile lor.

Limba, pe care Evreii o vorbeau în ambele Principate era *limba română*. Cea mai veche dovadă o avem într'un act de la 1605, unde ne arată pe un Evreu rugându-se de «un popă român ca să vorbească «în limba valachică», ca una ce o înțelegea mai bine»²⁾.

Se înțelege că alături cu limba română ei grăia și alte limbi, ce predomina în Țară și în special graiul lor popular.

Sulzer ³⁾ spune deadreptul, că «*Toți Evreii vorbesc afară de limba ebraică (?) și română și limba germană, într'asa chip, că un german din orice provincie germană, care nu e deprins cu acest dialect, nu-l înțelege dintru ânteî decât cu greu sau de fel*».

Carra ⁴⁾, care scrie în acelaș timp cu *Sulzer*, mai afirmă că sunt unii Evrei, cari vorbesc italienește și alți și nemțește.

Del Chiaro ⁵⁾, ce se ocupă indeoseb de Muntenia, ne spune că «afară de limba română mai uzează limba germană și polonă».

La începutul acestui veac, prin influența Evreilor-poloni imigrați în mase mari, limba română incetează cu incetul a fi, în Moldova, limba predilectă a Evreului-român, spre a începe apoi a-și recăștiga terenul pierdut.

¹⁾ Statutele etc. p. 4. — ²⁾ Mas. Benj. resp. No. 65. — ³⁾ op. cit., I. c. — ⁴⁾ ibid. — ⁵⁾ ibid.

Portul Evreilor era in toate vremile, peste tot locul, un port egal cu al neamului in mijlocul căruia se aflau și nu se deosebea intru nimic dacă ordonanțe anume nu-i silea să-și puie vr'un semn distinctiv, spre a putea fi mai ușor expuși urei și batjocurei unor mase fanatiche. In Polonia, Rusia și Turcia, Evreii nu formau exceptii. Portul zis polon, pe care noi îl ridiculizăm atât de mult și pentru care condamnăm cu asprime pe îndărătnicii lui conservatori, nu e portul antic palestinian, ci un port ce se apropie foarte de al nobilimei polone și ruse din veacurile trecute, ba chiar de vechiul port românesc; nu incapa dar indoeala, că nici Evreii deaceia. din vremile trecute, nu se deosebeau de Români prin îmbrăcăminte¹⁾, cu cât nu se vede, pentru Moldova cel puțin, urma vreunei prescripțiuni in această privință. In Valachia, ne spune *Del Chiaro*²⁾, nu era permis Evreilor, «de a purta haine de alte culori, decât numai negre și violete, deasemenea nu puteau purta cizme galbene, nici roșie, ci numai negre, ceea ce făcea ca portul lor să fie puțin diferit de al neguțătorilor și orășenilor indeobște. Această restricțiune, credem că n'a fost un obicei vechiu al pământului și nici de o durată lungă, căci *Carra*³⁾, care se ocupă in special de porturi și intră in amănunțimi, până a indica o mică deosebire de găteală a Evreicelor din Valachia, nu pomenește nimic despre aceasta, probă că e o măsură ulterioară a vreunui domn fanariot⁴⁾.

Portul româno-oriental îl păstrară Evreii până in momentul când Românii incepură a se lepăda de el, adoptând pe cel european. Evreii-români își schimbă atunci și ei portul, cum ne spune Dr. *Barasch*⁵⁾ ca contimpuran, dar adoptând pe cel al Evreilor-poloni și ruși. Poate că aceștia ânsăși ar fi început a-și schimba cu începutul portul lor, spre a-l asimila celui românesc, tendință ce apoi de-

¹⁾ Mas. Benj., No. 45 (din anul 1605) ne arată cazul unui Evreu din Iași, care n'a putut fi recunoscut, că nu e Român decât când fu desbrăcat și atunci bănuit drept Turc ori Evreu. Mi se pare că acest caz e elocvent. In *Ioel Sirkes*, Beth Hadaș, resp. No. 82 (din acelaș an) vedem și cazul unui Evreu polon omorât, care nu e recunoscut ca Evreu, nefiind se înțelege deosebire între portul acestuia și a polonului creștin. Altminteri *Graetz*, op. cit., IX, p. 67, unde citează între alte un pasaj foarte important al legatului papal *Commendon*, care a colindat Polonia in a 2-a jumătate a veacului al XVI, arată că portul lor era in adevăr perfect asemuior și atunci și in vremile din urmă; ei purtau până și arme ca și nobilimea (vezi și p. 68 și 480).

²⁾ Op. cit., I. c. — ³⁾ Op. cit., p. 128 și 154—55.

⁴⁾ Cele conținute in *Carra* și cele ce vor urma ne ar putea servi și ca o dovadă contra lui Sulzer, care zice in treacăt cu privire la portul Evreilor din ambele Principate «(Sie) tragen sich nach Art der Polnischen Juden, aus welchem Lande auch dieselben anhero gekommen zu seyn scheinen».

⁵⁾ In art. cit., p. 251, trad. rom., p. 5.

veni generală, dacă din nenorocire Românii n'ar fi fost atunci într'o epocă de tranziție. Dar că portul trecut al Evreilor era același ca al Românilor, ni se adeverește prin mărturii sigure ¹⁾. Pană azi mai avem exemple vii ale trecutului, cari se țin cu încăpătănare de vechiul port românesc ²⁾.

Obiceiurile nu vor fi diferit nici ele mult de ale Românilor. Relații intime par a fi existat între Români și Evrei din timpurile cele mai vechi, după cum exista și în Turcia și Polonia. La 1605 vedem pe un Evreu în legături de prietenșug cu un popă din Galați, altminteri de felul lui neguțator ³⁾. Dar indeobște însuși ocupațiile Evreilor, i-au condus la relații strânse cu toate clasele sociale române și deci la obiceiuri comune. Ânsă și obiceiurile se resimțiră de influența imigrației pripite a Evreilor-poloni, căci pe lângă împrejurarea, că și Românii încercau pe atunci niște schimbări simțitoare, se adaugă și aceea, că Evreii poloni imigrați, deși nu superiori în număr față cu cei pământenii, erau superiori lor prin inteligență, prin cultură, prin nobleța familiilor lor, ilustrate de stremoși savanți pe câmpul literaturii ebraice. Evreii-români subcăzură superiorității coreligionarilor lor și amalgamându-se cu ei, deteră naștere unei noue variațiuni de Evrei, ce se deosebește de celelalte și nu e mai puțin demnă de studiat.

Evreii din România nu mai sunt ce au fost, și au încercat și încercă mereu schimbări, cari le apropie tot mai mult de Români prin limbă, obiceiuri, calități și defecte. Sub orice punct de privire luat, Evreul-român nu mai poate fi pus azi alături cu Evreul-rus sau polon.

Cultura nu a putut fi o *terra incognita* pentru Evreii-români din vremile trecute. Cunoaștem deja exemplul unui Rabin savant din veacul al XVI și altul din al XVII; în cursul vremurilor și mai departe și mai apropiate Moldova a mai posedat Rabini distinși ⁴⁾ și deci și comunități pe un oarecare nivel de cultură, lucru alt-

¹⁾ C. Vernav, Rudimentum physiographiae Moldaviae, Buda 1836, p. 17: „Judei multi in civitatibus, oppidis et pagis Moldaviae habitant, quae suntque exercent eodem ac alibi terrarum modo; distinguunt in germanicos, qui germanicam callent linguam et vestibus utuntur iisdem, quibus Judaei polonici, et turcicos—longe pauciores, turcico vestitu et moribus a prioribus distinctos.—Prin Evrei-turci autorul nu înțelege pe Evreii-spanioli, ci pe Evreii-români, din cari o parte se lepădase deja în acel timp de vechiul lor port.

²⁾ Credem că aci este locul a observa, că nu e drept a-și face din port o armă de luptă. Acei ce rămân înderăt cu moda, pot foarte bine fi ridiculizați, dar n'are nimeni dreptul a-i condamna pentru aceasta. Să nu uităm că uniformă hasidimilor era odată o haină la care ținea nobilimea a două State.

³⁾ Mas. Benj., No. 45.

⁴⁾ R. Abu. Cassvan, art. cit., în Frat., V.

minteri firesc, căci Evreii din țările vecine primeau o educație serioasă și aveau cunoștințe întinse în literatura ebraică și cu acești Evrei se îngroșa mereu numărul Evreilor în România. Starea înăpoiată a mediului înconjurător, temperamentul leneș și ireflexiv propriu orientalilor, influențând tot mai mult asupra Evreilor-români, îi făcu indiferenți și improprie pentru o viață intelectuală. Imigranții cei noi încep a se pierde în noian. În adevăr, ce însemnă câteva rămurele verzi pe un copac ofilit ?

Starea înăpoiată a majorității spiritelor israelite în ultimele două veacuri, rezultă din ușurința cu care se putea face propagandă eretică în mijlocul lor, de un aventurier ca *Frank* și apoi de un vizionar ca *Baal-șem-tov* (fundatorul sectei hasidimilor)¹⁾.

Că și în timpurile de decadentă intelectuală n'au lipsit Evreilor-români bărbați savați, rezultă din unele inscripții mormentale de pe cimitirul cel vechiu din București, pe cari vedem pomenindu-se anume aceasta.

Dar odată cu începutul regenerării Românilor, vedem și pe Evrei dedându-se la studii serioase, în afară de cercul literaturii ebraice, care începe să înflorească din nou în Moldova odată cu nouele imigrațiuni în mase ale Evreilor-poloni. Astfel un act oficial de la 1847 Noemvre 15, ne vorbește deja de tineri cu studiile făcute în străinătate și cari adoptă portul european²⁾.

Rolul ce l-au jucat Evreii în Principate ne este încă puțin cunoscut. Totuși, de ar fi să judecăm după datele ce avem, Evreii n'au dus aci un traiu obscur și fără însemnătate pentru viața publică română.

Este știut ca *medicii* Evrei, cari erau de obicei oameni cu cunoștințe întinse, se înaltau mai în toate Statele la rangul de favoriți ai stăpânitorilor și ai înalților demnitari de Stat sau ai Bisericii și jucau adesea un rol însemnat. Nu avem încă știri pozitive despre existența unui număr de medici Evrei în Principatele române, dar câtă să fi fost în toate vremile mai ales în Moldova, și chiar în Valahia, unde codicele religios al lui Mathei Basarab³⁾, le oprea exercitarea profesiei lor binefăcătoare ; ar fi dimpotrivă de mirare ca în vremile acelea, când medicii Evrei se bucurau peste tot locul de un renume mare și o încredere oarbă, când era acreditată părerea, că aceștia

¹⁾ Dr. E. Schorczfeld, Așezămintele etc., în An. p. Is., VIII, p. 28-31.

²⁾ Manualul administrativ al Moldovii, II, p. 528.

³⁾ Vezi cap. III.

sunt singurii dăruiți de cer cu darul lecuirii, să nu fi fost chemați și aduși în Principate¹⁾ sau Evreii să se fie lăsat fără medici în localități unde erau mai numeroși. Altminteri avem pentru veacul al XVI cazul unui medic și rabi totodată, în Iași²⁾.

Dacă ansă au fost medici Evrei, este vedit, că au trebuit să-și creeze și aci un loc și o pozițiune excepțională, cu efect asupra trebilor publice. Un exemplu foarte interesant ni s'a conservat din Muntenia. Sub Nicolae Mavrocordat (1719—1730) ne întâmpină un medic *de Fonseca*, fost maran, diplomat rafinat și sfetnicul lui Vodă, acăruia toată încredere isbutise a câștiga. Acest medic, în intime relații cu reprezentantul Franței, face combinații și țese intrigi politice, ce îngrijesc pe imperiul german, așa că caută a se scăpa de dănsul prin resturnarea Domnului³⁾.

O altă împrejurare mai importantă, e că în Turcia Evreii se bucurau de o pozițiune excepțional de favorabilă în veacul al XV și al XVI; erau atotinfluenți în Constantinople în acest restimp, și n'au încetat a avea favoriți pe lângă Serai și Pașale până în timpul de față. Curtea Sultanului dispunea ansă în lungul veacurilor de soarta Principatelor și Domnii și boerii Țerei, aveau necesitate de concursul favoriților, ori decâte ori i ajungea vr'un păs sau i mușca șarpele ambiției⁴⁾. Dacă pungile cu bani le deschideau orice poartă, greutatea cea mare era adesea de a dobândi acele pungi și aveau în cele mai multe cazuri necesitate de a fi crezuți pe cuvânt. Evreii din Țară, cari întrețineau relațiuni cu cei din Turcia și aveau acolo rude, prieteni și case comerciale cu legăminte de afaceri⁵⁾, le putea veni în ajutor prin scrisori de recomandățiune, cari să le deschidă unele uși și să le procure banii și creditul necesar⁶⁾. De recunoștință, se înțelege, favorizau apoi pe

¹⁾ Exemple cu privire la acest subiect sunt numeroase, așa Papii opreau pe popor de a alege la ajutorul medicului evreu și ei însuși și alți prelați înalți aveau personal medici Evrei (Leibărzte).

²⁾ *Salomon Delmedigo*, op. cit., I. c., vezi la cap. I.

³⁾ Doc. Hurmuzache, VI, p. 278—79.

⁴⁾ Până acum se știu patru Domni ajunși la Domnie prin intervenirea unor favoriți Evrei-turci: *Alexandru Lăpușneanu* al Moldovei recapătă a doua domnie (1564—1566) prin favoritul evreu *Migues* (Archiv. ist., I, 1, p. 148); — *Aron-Vodă* al Moldovei (1591—1594) prin un medic al lui Sinan-Pașa (Doc. Hurmuzache, III, p. 228); *Constantin Mavrocordat* și *Caragea* ai Valachiei prin bancherii ai Vizirului (vezi mai jos).

Un domn muntean, *Mavrogheni*, ajuns prin intervenirea unui Evreu din țară (vezi mai jos).

⁵⁾ Vezi Cap. I.

⁶⁾ Nu trebuie să ne mire că n'avem date destule pentru a proba aceste cu evidență, căci istoria Românilor e până acum prea puțin scrutată și mai de loc cunoscută sub punctul de vedere politic și social: colecții mai mari de documente abia încep a apare.

binefăcătorii lor, și le acorda un loc important la curte sau la trebile statului, dacă aveau însușirile personale necesare. De altă parte era obiceiul, ce este ades relevat de istoricii Români, ca Voevozii să aducă cu dînșii o mare parte din creditorii lor și din acei ce-i ajutaseră să capete Domnia, pe cari în putere fiind, i răsplăteau prin fel de fel de favoruri; între aceștia se aflau desigur și Evrei. Un caz ni s'a transmis prin tradiție. *Celebi Mentesh Bally*, care fusese bancherul Vizirului și în mare favoare la el, ajutând pe Const. Mavrocordat la dobândirea scaunului Munteniei în una din domniile sale, fu provocat de acesta ca să-l urmeze în Țară și odată stabilit în București, i acoardă privilegii și scutiri și-l înalță la rangul de Sfetnic intim al Domniei. Fiul și nepotul său *Abraham și Isac Bally*, bucurându-se asemeni de calități intelectuale distinse, continuară a păstra aceste privilegii, prin renoirea hrisoavelor, cum și înalta demnitate de Sfetnic intim al domnilor fanarioți, ce se succedau. Îndeoseb se bucura *Isac Bally* de o mare favoare la Vodă Nicolae Mavrogheni, căci el ajutase să ajungă la Domnie prin intervenția sa ¹⁾. La 1827 ne întâmpină un hrisov al lui Grigore Ghica al Munteniei în care acoardă privilegii fraților *Hillel și Isac Manoach* din București, «pentru că s'au aflat slujind Domniei cu sârguință, arătându-se cu protimie la orice treabă s'au însărcinat» ²⁾. Același *Hillel Manoach* fusese ales la 1848 ca consilier comunal al comunei București. De la 1839—1848 *Davicion Bally* funcționa ca casier al Agiei din București; ear în Moldova *Salomon Pascal* timp de 11 ani, de la 1839—1851, ca prezident de eforie (primar) al urbei Vaslui și șef al pompierilor ³⁾. *Michel Daniel* și *Wechsler* din Iași fusese înalțați la ranguri de boeri ⁴⁾.

La 1573 figurează un evreu *Șaim sin Iosef* ca secretar al lui Alexandru Mircea al Munteniei ⁵⁾.

La Septembrie 1591, un evreu *Emanuel* a ocupat sau era să ocupe scaunul Domniei în Moldova; în orice caz a fost numit Domn peste

¹⁾ *M. Schwarzfeld*, *Davicion Bally*, în An. p. Is., IX. p. 2—3.

²⁾ Israelitul român, redactat de Dr. Barasch, 1857, No. 21.

³⁾ Stafeta, Iași II, 1879.

⁴⁾ Înfrățirea II, 1887, No. 13, trei acte oficiale de la 1851 cu acordare de privilegii și cu recunoaștere a însemnatelor servicii aduse Vasluiului.

⁵⁾ *Venelin*, Documente româno-bulgare (rus.), Petersburg 1840, p. 205, ap. Hasdeu op. cit., p. 80.—D. *Hasdeu* greșeste când ia pe Șaim sau Șaim fiul lui Iosef drept Evreu-spaniol; numele de Șaim egal cu Șaie sau Ieșaia e întrebuițat sub această formă numai la Evreii-poloni, pe când Evreii-spanioli își zic Iesaia;—apoi e mai firesc ca un Evreu-polon să știe bine limba oficială de atunci, pe cea slavonă, ca un Evreu-spaniol (oriental), căci aceștia din urmă cultivau numai limbele turcă și greacă.

acest Principat de Sultan, pentru că se bucura de sprijinul reprezentantului englez în Constantinople, atotinfluentului medic evreu Salomon Eskenasy (Tedesky), a hoguei Sultanului, a muftiului și a unui boer român Petrașcu, care i era prieten, și dăduse conform obiceiului aceluși timp, niște sume enorme drept dar Sultanului și favoritelor lui ¹⁾).

Nu avem știri pozitive dacă Evreii din Principate au participat la mișcările naționale mai importante, este ânsă, știut, că luară o parte însemnată la revoluția din Valachia de la 1848.

Un *Davicion Bally* contribuie la posibilitatea izbucnirii revoluției, scăpând, prin intervenirea-i, de o moarte sigură pe șefii ei ²⁾); un *Rosenthal* și *Iscovescu*³⁾ se jertfesc pentru izbândă revoluției și mărirea patriei române, și Evreii indeobște primesc cu toții cu entuziasm de a servi această mișcare patriotică; ei sunt gardiști voluntari, contribuie la colecte și câțiva mor la atacul Turcilor pe dealul Spirei⁴⁾).

Pe câmpul literilor și al științei, ce încep a se cultiva abia după 1821, figurează naturalistul *Dr. I. Barasch* (mort 1863) măiestru popularizator, acărui nume și opere vor rămânea neuitate. El este primul savant român și profesor de istorie naturală la colegiul național în București.

Revoluționarii mai sus pomeniți, remași vestiți, *Rosenthal* (m. 1852) și *Iscovescu* (m. 1854), sunt cei dintei pictori români cu lucrări adevărat artistice, cari vor ocupa un loc de onoare în istoria picturii române.

Indeletnicirile. Evreii stabiliți în Principate aveau ca principală ocupațiune *negotul* în toate ramurile sale. Cu deosebire se indeletniceau cu negotul vitelor și al grânelor și cu desfacerea de mărfuri polone și turcești; când comunicația devine mai ușoară și mai puțin primejdioasă ei încep a stabili legături cu țeri mai depărtate, cum Germania, Prusia, Italia, etc. Cea mai mare parte de Evrei, ca și alți streini cari negustoriau în Țară în veacurile mai depărtate, nu erau stabili cu negotul lor, ci colindau toate orașele și orășelele, cumpă-

¹⁾ Doc. Hurmuzache, III, p. 153. Vezi interesantele observații asupra acestui document în studiul d-lui *Dr. E. Schwarzfeld*, Un evreu în scaunul Moldovei, în *An. p. Is.*, VII, p. 113-16.

²⁾ *M. Schwarzfeld*, *Davicion Bally*, în *An. p. Isr.*, IX, p. 8-9.

³⁾ Vezi Biografiile mele în *An. p. Isr.*, VII și VIII.

⁴⁾ *Pruncul român*, 1848, p. 74 și 155; *Poporul Suveran*, 1848, p. 102; *C. D. Aricescu*, discurs în Spre memoria *Dr. Barasch*, și *Rev. Isr.*, I, II p., 631.

rând marfa ce le trebuia pentru străinătate și vânzând pe cea adusă de acolo. În acele vremi era în Țară un număr prea însemnat de negustori și Domnii Români, în dorința de a înlesni populațiunea, de a o pune în poziție să-și îndeplineze trebuințele invita pe «orice om și orice negustor» să vie în Țară, «să vînză ce are și să cumpere ce-i place», asigurându-le o petrecere liniștită și pacinică și făcându-le ușurări de vamă¹⁾.

Călăuzit de aceste vederi, Dan I acoardă deosebite privilegii Evreilor-unguri, ce venise a se stabili în Muntenia în veacul al XIV-lea și astfel vedem orașul Turnul, devenind un important centru comercial²⁾.

În Muntenia Evreii erau «tolerați ca o nație folositoare și comercială»; în al XV și al XVI veac mai tot negoțul era în mîna lor; ei întinseră relațiunile până în Germania, de unde aduceau stofe: mătăsării și măruntișuri; erau și unii bancheri-cămătari și fabricanți sau vînzători de rachiu³⁾.

Trecînd la veacurile mai apropiate dăm dedovezi numeroase⁴⁾ că principalii negustori sunt Turci, Evrei, Armeni și Greci; ear «prea puțini din Moldoveni, pentru că Moldovanului din fire este născută mîndria sau să zic mai bine lenea, căci orice neguțatorie socotesc că este lucru de rușine, oșebit numai de neguțătoria cu pâinea, care o fac pe moșiile lor»⁵⁾.

«În genere vorbind, zice și *Fotino*, comerțul în Țara românească totdeauna a stat adormit; căci Românii niciodată n'au arătat spiritul acela de ghibăcie, de stăruință și de muncă, care este baza comerțului»⁶⁾.

Din diverse urice rezultă, că negoțul Românilor se mărginea la verdeturi, fructe (mere), pește, sare, sucmani, pânză, fer, tinichea, vase de lut și de lemn, ceară, miere, vite și blăni de vulpe, «de jder și de veveriță»⁷⁾, cum se vede dar Ne-Românii aveau înainte-le un

¹⁾ A se vedea cu deosebire hrisovul lui Vlad-Vodă Dracul din 1439, Sept. 8, în Arch. ist., I, 1, p. 84.

²⁾ *Kogălniceanu*, op. cit., p. 76 și *Sulzer*, I. c.

³⁾ *Kog.*, p. 114 și 237-38 (fără indicare de izvoare): negoțul cu spirituoase era foarte întins în Muntenia pe acea vreme, astfel *Paul de Aleppo* (Ar. I, I, p. 8), spune că în această țară sunt *mii de case* pentru vînzare de vin, de spirt, de bere, etc.

⁴⁾ Exceptînd ceea ce reiese din documente izolate, avem afirmări clare și precise în *Cantemir*, *Sulzer*, *Carra*, *Fotino*, *Del Chiaro*, *Wolff*, etc.

⁵⁾ *Dimitrie Cantemir*, *Descrierea Moldovei* (scrisă în limba latină la 1716), Iași 1851, ed. C. Negruzzi, p. 244.

⁶⁾ *D. Fotino*, op. cit., III, p. 142.

⁷⁾ *Melchisedek*, op. cit., I, p. 38 și 131, rezultînd din un uric al lui Ștefan cel Mare de la 1458, un alt uric de la 1466, și unul de la 1769.

câmp mănăs de activitate, de care e imposibil ca Evreii să nu se fi folosit în toată întinderea lui.

La începutul acestui veac întregul negoț în *București*, era «în manele numeroșilor comercianți Greci și Evrei», și Nemții ca manufacturiști¹⁾; cât despre Moldova nu era un singur sat sau cătun în care să nu fi făcut a rodi industria lor; nu era un singur oraș în care să nu fi avut stabilimentele lor²⁾.

Negoțul cu grâne, și cu animale, mai ales cornute, era pentru Evrei, în lungul veacurilor, negoțul cel mai principal și mai productiv; și indeobște acei ce exportau vite, importau și desfăceau tot felul de marfă, mai ales manufacturi³⁾.

Sute de ani ținu în Moldova negoțul cu perje (prune) și nuci; tabăre de care porneau adesea, până la 1832, încărcate cu așa produse, îndreptându-se spre Polonia și Rusia și, cum afirmă *M. Drăghici*⁴⁾, «Acest comerț era a Jidovilor și dintrênsul s'au instărit cii mai mulți din capitaliștii de astăzi».

În veacul trecut și chiar mai înainte, Evreii figurează în Principate ca giuvaergii, având toată nobilimea drept clientelă⁵⁾.

Sub domnia turcească, oprindu-se exportul grânelor, începe a se introduce pe o scară întinsă negoțul cu bêturile spirtuoase. «Grânele neconsumate trebuia prefăcute în obiect exportabil—in vite. S'au combinat lucrurile. Velnița (fabrica de spirt) consuma prisosul și da hrană vitelor. Velnița producea rachiu, rachiu trebuia consumat și era mult. S'au făcut multe crășme. Pentru acestea trebuia crășmari. S'au adus mulți Evrei și proprietarul impunea fiecărui din supușii sei de a lua atâta rachiu pe an. Unele plăți pentru muncă se făceau în rachiu»⁶⁾. — Boerii având dintotdeauna monopolul

¹⁾ *Ersch u. Gruber*, Allg. Encyclopedie der Wiss. u. Künste, Lipsca 1824, XIII, p. 421 (la București).

²⁾ *N. Sutu*, op. cit., p. 53.

³⁾ Citatul act al lui Petru Schiopu de la 1579 și Respp. Mas. Benj.; *D. Cantemir*, op. cit., p. 245, unde arată că vitele se cumpăra în cirezi numeroase și se vindeau cu prețuri indoite, și întreprinse; despre cumpărări însemnate de grâne în al XVI veac vezi *Thadeus Czacki*, *Rosprawa o Zydach*, p. 83, ap. Graetz, op. cit. IX, p. 462.

⁴⁾ *Istoria Moldovii* pe timp de 600 ani, Iași 1857, I, p. 26 (fără indicare de izvoare).

⁵⁾ *Andreas Wolff*, Beiträge zu einer statistischen-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau, Hermanstadt 1805, p. 123 și pentru Muntenia inscripții mormentale de pe cimitirul din București în posesia Societății istorice. — Tradiția a păstrat numele unui *David argintar*, mare maestru în arta sa. Un domn fanariot auzind despre iscusința lui, îl însărcină să facă un candelabru de argint pentru 80 lumânări, ce voia să-l dea ca dar Sultanului. Lucrarea reuși așa de bine, că făcu senzație la Constantinopol și Vodă vesel de succesul obținut, acordă Evreilor privilegiu și numi pe argintar Mare-Staroste (*I. Șapira*, Com. Ploiești, la adaus).

⁶⁾ *M. Eminescu*, art. citat, I, c.

cărciumelor, ei erau interesați pentru venitul lor și își făceau fabrici de spirt, ce le incredința la meșteri Evrei-galițiani anume aduși, cu care își aprovizionau din destul crășmele, al căror număr îl înmulțea mereu; totuși mai puteau exporta cantități imense; așa că începând din veacul al XVII una din veniturile cele mai însemnate ale Domniei rezultă din exportul horilcei, care producea 200,000 lei și mai bine pe an, la 3 lei pe vadră¹⁾.

Negoțul cu banii sau cu camăta, cum reiese din mai multe documente, nu a fost niciodată o indeletnicire specială și exclusivă a Evreilor Români, ci dimpotrivă ei au ocupat în acest negoț locul din urmă; el se cultiva pe o scară întinsă de indigeni și neguțatori străini, cari veneau aci cu afaceri. *Grecii și Turcii* au fost aci cei mai principali cămătari până la momentul ce ne preocupă, mijlocul acestui veac. Evreii figurează și ei în acest timp ca împrumutători de bani în Țară, dar se vede clar, că nu au prea fost Evreii aceea, cari au avut camăta sau zărăfia ca ocupație principală sau exclusivă. Nici Cantemir, nici Sulzer, nici Carra, nici Del Chiaro, nici Fotino și nici Wolff, și nici alți cari dau o specială atenție Evreilor și enumără sau indică ocupațiile lor, n'au găsit că ar fi locul de a pomeni despre afacerile lor de împrumut; dovadă că deabia se știa despre aceasta, deabia că se deda la acest soi de afaceri.

O dovadă și mai palpabilă e, că din numeroasele documente ce ne pomenesc despre camăta, abia în 5—6 e vorbă de Evrei ca împrumutători și numai în două cazuri de un număr nehotărât; ânsă nici în aceste cazuri ei nu se pomenesc singuri, ci alături cu Turci sau Greci și se referă la unul și același timp și loc, la Muntenia și la jumătatea a 2-a a veacului al XVI²⁾.

În schimb ânsă dăm tot în Muntenia de liste de datorii, în cari Evreii nu figurează de loc³⁾.

¹⁾ Fotino op. cit., III, p. 237 și 341.

²⁾ Inteiul caz se află într'un document de la 1587 al lui Mihnea-Vodă, în care spune că Episcopul Râmnicului văzând pe mai mulți oameni «ingreioiați cu camăte la Ovrei, au fost rămas sêraci de părinți și sfinția sa i-au plătit de către Gelepi și de la Ovrei și de către multe părți» (în *Tocilescu*, op. cit. p. 13).

Al doilea caz în relațiunile despre măcelul înscenat de Mihai Viteazul imediat după suirea sa în domnie, la 1593, în *Stavrinos*, Vitejiile lui Mihai-Vodă (Tesaur de monumente ist. I. p. 287) și în Doc. Hurmuzache, III, p. 463, în cari se spune, în cel intei, că Turcii și Evreii cereau nemăsurate datorii de la Români și în al 2-lea, că Mihai chemă la Divan public pe toți creditorii sei, care veniră în număr mare: Turci, Greci, Evrei, și alți.

³⁾ D. Tocilescu, în Rev. p. Ist., archeol., și fil., II, 1, p. 237, publică o listă de datorii a lui Radu Jianu din 1736 Martie 20, în care figurează 14 nume: 1 Turc și restul Români (sau

În Moldova nu ne întâmpină în tot lungul veacurilor o singură indicație colectivă de Evrei împrumutatori de bani. Dimpotrivă avem dovezi excelente, că Evreii în adevăr n'au avut decât prea puțin, și numai în treacăt, daraveri de bani. Astfel în toate «sămile» Moldovii pe anii 1777—1804, «în toate numeroasele daraveri continute în condici, mai ales în acele de plăți de polițe, întâlnim numai nume românești, turcești și grecești... O singură dată găsim amintit pe un israelit în condica pe 1786: «110 lei unui jidov trimițându-se din porunca M. S.» ¹⁾.

Două liste de datorii din 1792; cuprinzând vr'o 50 condee, și arătând oameni din diverse stări sociale, Români, Greci, Turci, nu conțin decât trei Evrei cu suma de 1691 lei, la 28,752 lei, din cari doi sunt arătați ca negustori de mărfuri și au a primi și pentru marfă și pentru bani dați cu împrumut ²⁾.

Restul de acte, 2, ne arată la 1710 o datorie a unui boer, Apostol Mihuleț, de 394 lei către Cerbul jidovul ³⁾ și la 1784 o datorie de 40 lei a fabricantului Petre Magi către Herșul jidov din Hărlău ⁴⁾.

Aceasta nu ne poate dovedi nici puținătatea numărului Evreilor nici că ei ar fi fost atunci săraci, cum crede d. Xenopol ⁵⁾. Declarația, lor că ar fi «oameni săraci» ⁶⁾, privind pe orândarii ce locueau la sate, nu poate concura de loc la susținerea acestei teze.

Evreii nuse indelețniceau cu împrumuturi de bani, pentru că aveau ocupații sigure și productive și din cauza vieții cei simple, patriarcale a Românilor de atunci, banul nu ajunsese încă a fi o marfă așa de căutată și producătoare de foloase așa mari. Altminteri, în

poate și unii Greci) din diverse stări sociale. Datoriile variază între 163 și 500 taleri, sume destul de mari pentru acea vreme.—Cumcă și *Românii* făceau daraveri de împrumuturi rezultă din mai multe documente din diverse timpuri. Astfel în Archiv. ist., I, 1, p. 8. vedem pe un boer Mihai ca unul ce a împrumutat 7700 aspri (doc. din 1610), etc. etc.—Pentru Moldova vezi *Melchisedek*, op. cit., unde figurează în documente pe lângă Turci și Greci, și Români de tot soiul, prelați înalți, monahi, etc.

¹⁾ A. D. Xenopol, *Finanțele în epoca Fanariotilor. Sămile Moldovei din anii 1777—1804*, în Rev. p. ist., etc. I, 1, 61—62.—D. Xenopol scoate din această observațiune absurdă concluzie, cum că n'ar fi fost atunci decât prea puțini Evrei în Moldova, de parcă ar fi un ce imposibil ca Evreii să nu fi fost cămătari; cu astă ocazie face o mulțime de teorii și tiradează la modă cu privire la Evrei, spre batjocura științei și a bunului simț și în hatărul paasiunelor politice.

²⁾ *Melchisedek*, op. cit., II, p. 154—58.

³⁾ *Frat.*, IV, p. 47, actul acesta, foarte important (v. cap. III) se află în archiva din Cernăuți; o copie legalizată în posesiunea d-lui Dr. E. Schwarzfeld.

⁴⁾ *Frat.*, IV, p. 199.

⁵⁾ art. cit., p. 62.

⁶⁾ *Kogălniceanu*, Archiva românească, II, p. 150 (într'un document al lui Gr. Ghica de a 1782 privitor la oprirea șederei Evreilor la sate).

nici o parte a Europei Evreii n'au început prin a fi uzurari: numai împinși de împrejurări ei îmbrățișează intru târziu în evul mediu acest negot¹⁾. Imprejurările aceste neexistând aci, ei au urmat o cale firească.

Adevărata indeletnicire a Evreilor cu camăta în aceste Țeri începe odată cu influența rusească, când boerii și chiar negustorii români se învătă de la Ruși a-și petrece cu jocul cărților și petrecerea se face patimă. Jocul cărților seceră multe victime. Boeri, cucoane, boerenasi și negustori își văzură averile risipite²⁾ și spre a ieși din impas recurgea la boccegiul, la samsarul și la negustorul evreu, care le sta mai aproape, ca să-i scape din nevoia deocamdată momentană, în schimbul unei recompense bune.

Îndată ce o afacere începe a fi productivă ea se cultivă. Negustorii se lasă de negoțul dinainte și se fac zarafi și bancheri; atunci «prin creditul lor, au atras la densesi toate capitalele zăcătoare în Țară și le au pus în circulațiune; împrumutându-le comerțului și agriculturii, ei s'au făcut prin aceasta, intermediarii necesari între capitaliști și agricultori. Aceste ne esplică cum astăzi capitaliștii cei mari din Țară sunt în mare parte Israeliti»³⁾.

Intermediarii sau samsarii se iviră în număr demn de remarcat «îndată ce agricultura sporise și comerțul interior luă porțiuni mai mari». Ei au crescut în proporțiune cu relațiunile din intrul Țerii⁴⁾.

Arenzile sau luarea moșilor cu anul de către Evrei, mai cu deosebire în Moldova, datează de mult; ele încep desigur odată cu epoca fanarioților. Boerii nu-și administrau singuri moșiile, din acăr recoltă anuală rezulta în trecut un venit, ralativ, neînsemnat; ei nu puteau și nu voiau să aibă grija recoltei și țineau să se bucure de venit în liniște. În timpul fanarioților, Evreii înmulțindu-se,

¹⁾ R. Hoeniger, Zur geschichte der Juden Deutschlands in frühen Mittelalter, in Ztft f. d. Geschichte der Juden in Deutschland, 1886, p. 83: «Die Klagen über jüdischen Wucher (fangen an) erst seit der Mitte des 12 Jahrhunderts».

²⁾ V. Alexandri, Constantin Negruzzi, in Conv. lit., VI, p. 6: «Averile fiind încă neatînse (la 1828—1840) de cangrena cometei jidovești, deși foarte aspușe la pericolul jocului de cărți, al stosului introdus în țară de oficerii muscali, permiteau boerilor un confort de lux cu totul oriental». — M. Eminescu, art. cit., p. 172—173: «Invaziile rusești aduc jocul de cărți. Într-o societate în care munca ar fi fost lucrul principal, jocul de cărți n'ar fi fost nimic; într-o societate de privilegiați, fără nici o treabă, care caută să-și omoare vremea — jocul de cărți a trebuit să fie destructiv — un element de nestabilitate în averea oamenilor».

³⁾ M. Kostache Epureanu, br. cit., p. 46; d-sa mai relevează tot aci faptul cunoscut, că Evreii cari s'au stabilit în țară în acest secol «au început cu meseria, pe urmă s'au făcut neguțători, și apoi, aglomerând un mic capital, au devenit bancheri».

⁴⁾ ibid., p. 44.

simțiră probabil necesitatea de a fi activi și pe acest tărâm și boerimea primi bucuros a trece peste obiceiul pământului și a-i primi alături cu arendașii Greci, cu cât le oferiră câștiuri mai mari. Odată stăpâni peste moșii, ei își dau silința a le îngriji cât mai bine, spre a-și goni pe infruptații arendași Greci, cari neavând până atunci nici o concurență se îmbogățise de pe urma mult scăzutelor arende. Nu incupe indoeală, că lupta între Evrei și Greci era mare și datorită intrigilor țesute de ei, atunci atotinfluenți, Evreii se ved necontentit hărțuiți prin repetite decrete de isgoniri din sate și de la arenzi¹⁾, pe cari ânsé boerii, ca parte interesată, știu a le zădărnici²⁾.

Negoțul cu *robii*, adică rescumpărarea și vinderea robilor, un negoț însemnat al Evreilor din mai toate statele europene³⁾, se exercita de Evreii-români, din cauze ce nu cunoaștem, pe o scară foarte mică. Un singur document numai pomeneste de un atare negoț al Evreilor-români. El emană de la Stefan cel Mare, cam de la anul 1498—1499, și este cel mai vechiu act oficial, în care se pomeneste despre existența unui Evreu în Moldova.

Stefan scrie principelui Poloniei Alexandru Jagello: «Să știți că ambasadorul grației voastre, acest diac Buhusz, a găsit în Moldova la un Evreu o doamnă poloneză rescumpărată din robia tătarească și neavând banii ca să plătească Evreului, a pus chezaș pe boerul nostru Teodor, staroste de Hotin, pentru suma de 120 galbeni ungurești roșii, obligându-se prin înscris a trimite datoria la Hotin, la ziua înălțării Domnului; așa dar grația voastră să poronciți acestui Buhusz a urma cu plata»⁴⁾.

Negoțul cu rescumpărarea robilor de Evrei își avea puternica sa rațiune. Evreii erau în veacurile trecute singurii, cari puteau avea lesne, pretutindeni, în coreligionarii lor, reprezentanți siguri cari să-i pună în cunoștință despre prizonierii robiți și a le mijloci rescumpărarea lor în condiții favorabile. Astfel ei avea prilejul de a-și câștiga adesea favoarea și chiar prieteșugul celor mari, îndatorindu-i prin aflarea și

¹⁾ Dacă motivele indicate contra Evreilor în aceste decrete ar fi fost serioase și întemeiate și Domnii erau în adevăr numai doritori de binele sătenilor, atunci ordinele de isgonire s'ar fi întins și asupra Grecilor, cari au rămas până azi vestiți prin abuzurile lor contra sătenilor și prădarea avutului boerilor.

²⁾ W. Wilkinson, Tableau historique, géographique de la Moldavie, traduit de l'Anglais, Paris 1821, p. 161, arată că un decret de isgonire dat contra arendașilor străini, găsi o împotrivire tenace din partea boerilor, așa că Vodă fu silit să consimtă pe tăcute la voința lor.

³⁾ R. Hoeniger, art. cit., I. c., p. 82.—Cunoaștem documente cari ne arată acest negoț și la Evrei-turci, etc.

⁴⁾ Archiv. ist. I, p. 82—83.

rescumpărarea unui membru scump, răpit de năvălitori, acărei urmă s'ar fi putut altfel perde. Se înțelege, că un asemenea negoț a trebuit să fie productiv, dar el nu le-a putut aduce vr'o ocară, căci negoțul cu oameni era în vremile trecute un ce foarte comun și firesc ca și orice alt negoț, și ei erau numai intermediari-vânzători, dar niciodată furători și robitori de oameni.

Alături cu comerțul, Evreii exercita și industrii manuale, *meșteșuguri*, deși aci terenul nu era liber, Românii însuși fiind profesioniști în număr mai mare¹⁾. Dar cum asigură *Carra*²⁾, în veacul trecut «nu era numai oamenii de litere, învățatii și artiștii, cari lipseau României, chiar meșteșugurile cele mai trebuincioase erau neglijate. Se află în adevăr oameni cu tot felul de profesii, dar cei mai neîndemânatici și neghiobi, ce am văzut până acum. *Cei mai buni* dintrênșii sunt Armenii și Evreii și pentru meșteșugurile groase Țigani, căci Românii nu sunt buni a se da la vr'un lucru, care cere judecată, băgare de seamă și muncă stăruitoară».

*Fotino*³⁾ afirmă asemeni, că numai «Nemții, Armenii și Evreii⁴⁾ (se ocupă cu meserii folositoare), ear Românii cu toate că au mult spirit natural și ghibăcia pentru a imita, ansă nu au aplicare ca să se ocupe de lucruri ce cer străduință, grije și reflecțiune».

«Adevărații meșteri și fabricanți învățați în cunoștința artelor sunt *mai toți* străini», ne spune și *Drăghici*⁵⁾.

Un act oficial din Moldova de la 1838 ne arată, că sudiții și Jidovii s'au întins «cu uneltirea meseriilor și a neguțătoriilor în toate breslele». Ei sunt cei dinței croitori moderni⁶⁾.

Cu încetul dispar aproape cu totul breslașii Români; aceasta deoparte din neîndemânarea lor la lucru; dealta, și mai ales, *prin tendența crescândă către funcționarism*, provocată prin «nestabilitatea funcțiunilor publice și marea ușurință a admisibilității în aceste funcțiuni. Toți acei cari s'au ridicat într'un grad oarecare deasupra nivelului ordinar, au părăsit meseria părinților și au alergat la funcțiuni»⁶⁾, «care le înfățișa perspectiva d'a trece în clasa

¹⁾ În orașul Roman de ex. profesiunile cu care se îndeletniceau Românii din vechime erau: blănăria, croitoria, bărbieria, abageria, cojocăria (*Melchisedek*, op. cit. I, p. 17).

²⁾ op. cit., p. 190—91, privitor la Muntenia. — ³⁾ Op. cit. III, p. 141.

⁴⁾ ibid. III, p. 332, arată că în «Iași și în alte câteva orașe, sunt Armeni și mai mulți Evrei, cari se ocupă cu tot felul de industrie și comerț».

⁵⁾ Op. cit., I, p. 92; vezi și *C. Vernav*, pasajul citat mai sus.

⁶⁾ Man. adm. al Princip. Mold., II, p. 41—42.

⁷⁾ (*M. Kostache-Epureanu*), Cestiunea Israelitilor tratată înainte Curții de apel din Iassi sect. II, Iași 1867, p. 48.

boerilor», clasă care era accesibilă tuturor Românilor și care deschidea poarta privilegiilor, mai ales că «cu cât această clasă devenea mai puternică prin drepturile și privilegiile sale și prin urmare mai considerată în societate și mai favorizată înaintea legilor, cu atât industria și comerțul erau mai nesocotite, lipsite de drepturi, apăsate de toate sarcinile publice și chiar lovite, sacrificate, când se aflau în procese cu funcționari, cu boeri privilegiați»¹⁾.

Evreii începură atunci a ocupa golurile remase :

«Unde bacalul boerit și-au închis dugheana și-au deschis-o Evreul ; unde fiul blănarului s'au făcut cinovnic, blănarul Evreu și-au deschis dugheana, unde ciubotarul Român s'au făcut custode al urbei, sau paznic de noapte, acolo Evreul și-au deschis ciobotărie»²⁾.

Meșteșugarii Evrei nu numai că au găsit *goluri*, pe cari au putut să le ocupe, dar cum afirmă *M. Costache Epureanu*³⁾, care a apucat acele vremi, aceștia au fost asemenea chemați în Moldova. «Îndată ce am adus din străinătate produsele industriei occidentale, ne zice d-sa trebuia să aducem și meseriași ; căci cei cari făceau anteree nu puteau să facă și frace, nu puteau să facă acele obiecte de lux sau de trebuință corespunzătoare la nouele obiceiuri pe cari le adoptam. Aceasta a noastră trebuință a provocat venirea în Țară a unei a doua categorii de Jidovi, acea a meseriașilor. Acești oameni au fost totdeauna protegiați, căci devenise o necesitate socială».

Adevărat surprinzător e faptul de a vedea pe Evrei introducând în Moldova *marea industrie* într'un timp când nu se știe să fi fost v'ro încercire în acest sens din altă parte. Ceea ce zicem aci cu privire la Evrei se confirmă prin documente oficiale. Un hrisov al lui Grigorie Ion Calimah de la 1768, Martie 30, acordă lui *Hertel Marcovici* din Hârlău dreptul de a deschide *două fabrici*, una *de hârtie* și alta *de sticlărie*, cu anume privilegii. În apropiere de Hârlău, la satul Vitijenii își ridică atunci Evreul importante și folositoarele sale stabilimente, cari încep îndată a funcționa sub conducerea a 3 meșteri Evrei și a 60 lucrători. Totodată «Hertel jidovul» își ia

¹⁾ (*I. Heliade-Rădulescu*), *Evreii în România*, ce sunt și ce pot să fie, Buc, 1865, p. 67—8 altminteri aceste fapte au fost foarte adeseori repetite și confirmate în Camere, broșuri și ziare de contimpurani puși în poziție a ști adevărul. — *A. D. Xenopol*, *Istoria Românilor pentru clasele primare*, Buc, 1879, ed. II, p. 76, sub capitolul «Epoca fanarioților în Muntenia și Moldova», spune că : «Toți acești boeri se bucurau încă de un drept foarte însemnat. acela de a nu plăti dări și fiindcă boeriile se dădeau de domn, toată lumea alerga la acesta și nu cruța nici un solu de slugărie față cu domnitorul pentru a le dobândi».

²⁾ *M. Eminescu*, art. cit., p. 172.

³⁾ Bros. cit., p. 42 și 44.

atunci de tovarăș pe italianul Petre Magi și la 1772 Septembre 3, ne întâmpină actul prin care Divanul Moldovei recunoaște trecerea fabricii și a privilegiilor legate de ea asupra tovarășului lui Hertel.

Un act de la 1784 ne arată pe italianul omorât, și pe vornicul ținutului vidându-i socotelile).

Eacă un episod nou și interesant, care lasă a bănuși și multe alte.

III

REGIMUL LEGILOR ȘI AL OBICEIURILOR

În ambele Principate Evreii erau priviți ca străini și puși totdeauna alături cu ereticii și păgânii; cu deosebire întâlnim la olaltă pe Evreu și Armean; totuși poziția Armenilor era întotdeauna cu mult mai favorabilă ca a Evreilor. Târziu de tot, în epoca fanariotilor (veacul al XVIII), Evreii încep a fi considerați ca pământeni deși erau din totdeauna *supuși* sau *raele*²⁾.

Birul, ce-l plăteau Evreii, era mai mare ca cel de obște³⁾. Acest deghizat *Judensteuer*, pare că se curmă abia spre finele epocii fanariote, datorită desigur intervenirii turcești. Eacă în adevăr ce poroncește «Prea înaltul hat pentru privilegiurile țării», ce s'au cetit în divanul Munteniei la 1802 Nov.: «Dajdia de peste an, care se analogicește la toată raioaa să se adune de la toți după cum cu dreptate va cădea în partea fieșcăruia, ear nu cu unele mijloace și pricinuiți fără cale, unii din raele să se apere de dajde și partea lor să se încarce la ceilaltă raia; la aceste toate să se facă totdeauna luare aminte, ca să se păzească dreptatea»⁴⁾.

La 1814 ne întâmpină în Muntenia un hrisov al lui George Caragea, în care se stabilește că «să se așeze după stare și putere și pe Armenii și Ovreei ce sunt legați de visterie cu numele lor»⁵⁾. În Moldova dările încetează încă dinainte de a fi încărcate, chiar de la începutul domniei fanariote și pare că tot atunci se introduce acolo obiceiul ca Evreii să-și plătească dările «în cislă», în comun, la a căror stringere nu avea să se amestece «vel aga sau alți zapci,» ci Evreii prin orânduiala și căpiteniile lor să le strângă și depeie la visterie⁶⁾.

¹⁾ Fraternitatea, IV (1882), p. 183 și 199, unde se află publicate documentele. Originalele le au dăruit *Frații Șaraga* d-lui Dr. M. Gaster, în a cărui posesie se află acum.

²⁾ *D. Cantemir*, op. cit., p. 243. — ³⁾ *ibid.*

⁴⁾ *Tesaur de monumente istorice*, II, p. 313. — ⁵⁾ *ibid.*, p. 385.

⁶⁾ Hrisovul de la 1826, a lui Ioan Sandu Sturza unde pomeneste de existența unor hrisoave vechi și se milostivește și el și le hotărăște «așezarea de bir ce au să dea într'un an după starea și putința lor», în *Rev. isr.*, red. E. Schwarzfeld, 1874, p. 7. — În așezământul

Drepturile lor se mărgineau la aceste : Ei puteau *neguțatori* liber și cu ridicata și cu mărunțișul, ca și ori ce pământean sau străin statornicit în Țară.

Numai străinii *trecători*, ce nu se opreau decât un prea scurt timp și cu anume intenție de a părăsi Țara îndată ce-și vor fi disfăcut marfa, pare că nu puteau vinde decât cu ridicata¹⁾.

Ici colo numai se ivește în Moldova în secolul al XVIII-lea câte o neînsemnată restricțiune de o durată scurtă²⁾.

Industria mare și industria mică sau meșteșugurile erau asemenea cu totul libere pentru oricine, cum rezultă din așezământul lui Mavrocordat al Moldovei³⁾; nu era însă permis meșteșugarului evreu, în Moldova cel puțin, de a ține *calfe creștine*.

Evreii puteau ține *slugi creștine* de orice vârstă sau sex. Abia la 1741 Mavrocordat prescrie «copii slugi au fete slujnice de vârstă până la 30 ani s'au hotărât la jidovi să nu se mai afle slujind⁴⁾»

de la 1741 al lui Mavrocordat se prevede ca «*cei din străini ce vin și vor veni la orașe și la sate să se așadă, pecetea lor să o plătească osăbit, în cislă să nu fie*» (Uricariul IV, p. 398) ceea ce arată că acest obicei era deja introdus pentru toate breslele, deci și pentru cea evrească. În așezământul de la 1804 al lui Moruz se prevede și «birul jidovilor, acărora dare să se strângă earăși osăbit de a lăcuiitorilor birinci precum s'a urmat și până acum» (Ur. I, p. 18); tot în acest așezământ (p. 19), la motivări (No. 4) se spune anume că și darea jidovilor e de la o vreme fixată prin anume hrisoave.

¹⁾ Brezoianu, op. cit., întemeiat pe documentul cel fals de la Topliceni 1525 și două pe pasaje din două documente, căror le dă un sens greșit, crede a putea afirma (p. 48), că neguțul cu amăruntul, precum cu pâine, carne, vin, rachiu, mere, ceară etc. era oprit străinilor în genere. Pasajele, la cari se referă spre a-și dovedi teza, se cuprind într'un așezământ comercial al lui Alecsandru cel Bun datat Suceava 1407, Octobr. 8 (în Archiva ist. I, 1, p. 132) și unul al lui Ștefan cel Mare datat asemenea din Suceava 1460, Iulii 3 (ibid. p. 175); în aceste pasaje însă nu e vorba decât de un depozit comercial, de o «casă comercială», ce se permite Lembergenilor a avea în Suceava, în care li se dă voie de a-și desfăce orice marfă a lor, afară de rachiu, pâine, carne, bere, probabil pentru că țara avea de aceste în belșug și domnii Români voeau ca să se importeze în țară numai marfa de care se simțea lipsă și poate chiar ca ei să fie siliți a face alișveris pentru aceste obiecte de hrană și băutură la cei statornici în țară, ear nu să adune numai fără a lăsa ceva în schimb.—Un trisov de la 1804 al lui Constantin Ipsilante al Munteniei oprește pe neguțătorii Sârbi, Armeni și Ovrei «*carii nu vor fi legați cu dajdia în visteria domnii mele, unii ca aceia să nu aibă voie a vinde cu mărunțișu, ci numai cu ridicata*» (Tesaur de mon. ist., II, p. 324). Din acest trisov, care nu face decât a reintări privilegiile «campanii cei vechi tot orașu Craiovei» rezultă, ni se pare, destul de clar cele susținute de noi, că comerțul era mărginit numai pentru trecători; ba, tot în acest document se spune deslușit, că oricare «ar vrea să se așeze în țeară» poate intra în campanie după oarecare formalități.—Așezământul de la 1771 al lui Mavrocordat pentru Moldova, precizează anume ca : «Tărgurile să fie volnice și slobode la orice fel de ori și cine cu ce va vrea să se hrănească ne oprit să fie» (Uricariul, IV, p. 397—98).

²⁾ Hrisoavele lui Ion Sandu Sturza, ca Evreii să nu fabrice *lumânări de ceară*, întrebuintate cu deosebire în biserici, oprire ce se face prin intervenția Mitropolitului; și de a nu face *pâine pentru creștini* (Uricariul V, p. 32 și 166); mai era oprit Evreilor de a ține *farmacii*, după tipicul legislației austriace (Monit. of. al Moldovii, 4 Dec. 1858).

³⁾ Man. II, adm. p. 8 și 8—9 (încheieri de la 1843 și 1847 ale Sfatului, cari par a se întemeia pe un obicei vechiu). — ⁴⁾ Uricariul IV, p. 405.

Evreii puteau locui liber atât în orașe cât și în ținuturi și sate; până acum noi nu am găsit vr'o urmă de «ghetto» evreesc. În a 2-a jumătate a veacului al XVIII începe a li se opri în Moldova de a mai locui și a se mai indeletnici cu vr'un negoț *la sate*, nici de a mai ține *moșii în arendă*. Ordinele date în acest sens se repetă de mai mulți domni și această împrejurare ne arată îndeajuns, că nu se prea țineau în seamă, fiind în opoziție cu interesele boerilor, pe cari hrisoavele aceste pretindeau a le ocroti¹⁾.

Case și *locuri în orașe* le era în Moldova deadreptul îngăduit de a cumpăra și stăpâni; în Muntenia însă pare a nu se fi bucurat niciodată de acest drept decât prin tacita trecere asupra legislației și obiceiul pământului. La 1764 Ștefan Mihail Racoviță hotărăște pentru toți străinii (*Greci, Albaneji, Sârbi și alți*): «nimeni din străini, afară din Moldoveni, ce să vor așaza aici în țară, să nu aibă voe a cumpăra nici moșie, nici vie, nici *casă*, nici *moară*, nici *prăvălie*, nici nimica alte *lucruri nemișcătoare*, ear pe cele ce până acum vor fi cumpărat, să le stăpânească, însă rămânând la supunerea și orânduiala ce sau zis mai sus», adică să nu vie cu pretenție de nici un fel²⁾. În Moldova li se răpește în treacăt acest drept printr'o anafora de la 1827, al lui Sandu Sturza provocată, de boerii Țerei: «locuri de veci în orașe și în ținuturi, Jidovii și Armenii de acuma înainte să nu mai fie slobozi de a cumpăra»³⁾.

Era *oprit* Evreilor după un vechiu obicei al pământului, în ambele Principate, de a cumpăra *moșii*; față cu ceilalți străini acest obi-

¹⁾ Brezoianu, op. cit., p. 144, crede că așezământul lui Grigorie Ghica din domnia înteaia (1764—67) s'a reîntărit de acesta în a doua demnie (1774—77) și apoi și de alți domni «după uzul din acest secol». Această credință e de tot greșită: 1) că hrisovul nu s'a întărit de toți domni cari s'au succedat, ci numai de unii și în diverse intervale și cei din secolul nostru nici nu se mai referă la hrisoavele cele dintei, 2) că chiar singurul hrisov din secolul trecut, care se cunoaște, al lui Alexandru Const. Mavrocordat de la 1782 (Archiva românească ed. a 2-a II, p. 179—182) nu reîntărește hrisoavele precedente, ci sfatul, care i cere a da acest hrisov, se bazează pe ordinele precedente, 3) că era în adevăr obiceiul de a reîntări hrisoave vechi, însă numai când oamenii stăpânirii voiau să atace privilegiile cuprinse în ele și persoana interesată cerea anume reîntărirea hrisoavelor sau dacă vre-o poroncă domnească ajunsese a cădea în pășire sau nu se împlinise de loc. Exemple numeroase și desluite în Cronicile Episc. Melchisedek; 4) un ordin de la 1830 (Man. adm. I, p. 525) arată că «mulți din stăpânitorii moșilor neindeletnicindu-se însuși cu dăsele, dau dreptățile sale în posesie jidovilor cu deosebite acturi spre a primi mai multă plată», deci în adevăr interesul boerilor menținea vechiul obicei, trecând peste ordonanțele domnești și deaceia se reînnoiau neconținut.

Dacă boerii ar fi văzut că Evreii nu se țin niciodată de «tocmelele și zapisele» ce încheau cu ei cum pretinde actul de la 1782, ei cu de la sine putere i puteau mai ușor goni din satele lor, ne mai reînoid cu ei contractele și nedându-le voe a negustori în satele lor, unde aveau un monopol întins.

²⁾ Magazinul istoric, ed. Laurian și Bălcescu Buc. 1846, II, No. 4, p. 179.

³⁾ Uricariul, II, p. 206.

ceiu, care trecu apoi în codicele civile ale lui Calimah al Moldovei (1816) și Ion Caragea al Munteniei (1817) n'a fost niciodată păzit cu scumpătate, nici chiar față cu Armenii ¹⁾, deaceia cu drept cuvânt, d. *M. Zenide* ²⁾, pune în opozițiune pe «străinii creștini» cu «străinii necreștini»; poziția de fapt a acelor diferind întotdeauna de cea legală.

Evreii nu puteau poseda nici *vii*, deși ele se află adesea în raionul orașelor ³⁾. Ici colo ânsă în cursul vremilor ei știau să-și apropie acest drept ⁴⁾ și să-și menție stăpânirea neîntrerupt, nesuperați, cu toate ordinele contrare ⁵⁾.

Din *punctul de vedere religios* restricțiunile și prescripțiunile sunt mai însemnate.

Ei nu-și puteau ridica *sinagogi* de zid, ci numai de lemn ⁶⁾ și nu unde voeau; căci trebuiau să fie la anumite distanțe de la biserici, cari din totdeauna erau foarte numeroase; bazat pe vechiul obicei, se fixează la 1844 în Moldova, că distanța ce trebuie păzită între sinagogi și biserici să fie de 500 stânjeni din toate părțile, pentru că altfel ar aduce «scandal religiei»; totodată se hotărește, că sinagogile trebuie să fie proporționale cu numărul Evreilor și cele găsite prisositoare să se desființeze, ca și acelea cari nu se află la distanța fixată. Singura favoare de care se bucurau Evreii în astă privință consta în aceea, că se făcea deosebire între *sinagogă* și *casă de rugăciune*, deosebire ce în realitate exista și mai există la Evrei ⁷⁾. Pe când cele din urmă se puteau instala oriunde, cea dintea nu era îngăduit a o clădi decât cu învoirea domnească ⁸⁾, care se da cu mare

¹⁾ Numeroase dovezi în *Melchisedek*, op. cit.

²⁾ În «Capacitatea civilă a străinilor», discurs, în Mon. of., 22 August 1884.

³⁾ Această restricțiune, ca și celelalte ce trecură în jurisprudența de materie civilă și fură apoi confirmate și în codicele lui Caragea și Calimah au, după cum dovedește *Andronache Donici*, drept origină Basilicele (o prescurtare a Institutelor, a Codului și a Digestelor). Astfel după o năvălă a împăratului roman cel bătrân: «Jidovii nu au voie a cumpăra moșii de veci, ear case, dughene pe la tîrguri au voie a cumpăra, ânsă Armenii pot cumpăra și *vii*» și aceasta, cum vîzurăm trecu întocmai în obiceiurile și legislația română. (Codul Calimah, art. 1430 și 1431.)

⁴⁾ Man. adm. I, p. 527 (decret de la 1843).

⁵⁾ *I. Psantir*, Dibre ha'amim, Iași, 1871, p. 22.

⁶⁾ *D. Cantemir*, op. cit., l. c.

⁷⁾ Hrisoavele de la 1844 și 1852, în Man. adm., I, p. 529-30.—Hrisovul privitor la sinagoga din Niamț de la 1855 (Frat. IV, p. 31), ne dă exemplul unei sinogogi desființate din capriciu preoțesc.

⁸⁾ «Prin prozvălirea ocărmuirii» cum se exprimă citatul hrisov de la 1844. La aceste documente sunt a se adauga și cele privitoare la Niamț, Piatra, București, ce le vom cita aci îndată.

scumpătate, în urma unor mari stăruințe; și se întempla chiar ca permisiunea dată să se retragă în urma unor intrigi¹⁾.

Caracteristic pentru netolerarea sinagogilor israelite e pasajul următor din *Andreas Wolff*, cuprins în opul seu tipărit la 1805²⁾. El afirmă că «cu toate că numărul sectatorilor legii mozaice este foarte însemnat și se află răspândiți peste toată Moldova având drept ocupație comerțul și locuiesc cu deosebire în Iași, totuși nu dăm nicăire de o sinagogă a lor. Ei se mulțumesc a-și săvârși serviciile religioase și rugăciunile lor, alternativ, când într'o casă particulară, când într'alta, la cei mai însemnați membri ai comunităților lor». — Deși spusele aceste nu corespund tocmai cu realitatea³⁾, dar ne poate servi ca dovadă, că sinagogile erau în adevăr foarte rare, totdeauna departe de centru și neînsemnate ca clădiri⁴⁾, căci altfel un bărbat ca Wolff, care a stat mult timp ca medic în Moldova, trebuia să aibă neapărat cunoștința de existența lor.

Ici colo Evreii știu să dobândească voie de a-și clădi o sinagogă de piatră, dar numai ici colo, și în caz de necesitate a reclădirii, ei întâmpină din nou greutăți și trebuie să se mulțumească chiar a-și dura sinagoga din nou de lemn⁵⁾.

Justiția cu oarecari restricțiuni, era aceeași pentru toți locuitorii, aparținând aceleași clase. Evreii erau în această privință mai totdeauna puși alături cu tîrgoveții negustori; dar pe când gruparea locuitorilor după ocupație, sub anume șefi, era un obicei al pămîntului și chiar Armenii aveau în Moldova din vechime capi ai lor recunoscuți de Domn, numiți șoltuzi (primari)⁶⁾, cari i dirigeau și puteau ocroti la caz de nevoie, ferindu-i de abuzurile numeroșilor funcționari ambulanti ce mișueau prin Țară; Evreii capătă un statut propriu abia în timpul fanarioților.

Evreii nu puteau să figureze ca *marturi* în contra creștinilor;

¹⁾ Vezi hrisovul de la 1766 al lui Grigorie Alexandru Ghica al Moldovei (în *Frat.* IV., p. 377); actul ebraic de la 1776 privitor la Niamț (în *Frat.* VI, p. 550) și Pinkesul Sinagogei mari din București (copie la Societatea istorică).

²⁾ op. cit., p. 173.

³⁾ *Baltimore*, în ziarul său de călătorie pomeneste de una în Iași (*Arch. ist.* I, 1, p. 184); pentru alte orașe vezi documentele citate cu privire la sinagogi.

⁴⁾ *Engel*, op. cit., I, p. 378 arată că în București sinagoga atunci unică sta într'un loc retras (în einem Winkel).

⁵⁾ Citatul act ebraic de la 1776; hrisoavele privitoare la aceeași sinagogă din Niamț de la 1823, unde se pomeneste și de documente anterioare (*Frat.* VII, p. 31); Pinkesul și celelalte doc. înainte citate.—Observăm aici, că și Românii ortodocși clădeau adesea biserici de lemn, cari se numeau simplu biserici în opoziție cu cele de piatră numite mănăstiri, chiar când nu erau destinate pentru călugări sau călugărițe; urme de așa biserici se mai văd pe la sate

⁶⁾ Hasdeu, *Ist. tol.*, p. 64.

când Evreul se judeca cu un creștin nu avea drept la *jurământ*¹⁾. Abia condica lui Caragea al Munteniei (1817) suprimă incapacitatea de a sta ca martur contra creștinilor. În Moldova această restricțiune se menține până la Regulamentul organic.

Jurământul Evreilor a fost și a ramas diferit de al creștinilor. Creștinii, după gravitatea cazului jurau la judecător pe cruce sau în biserică; Evreii însă, cel puțin din timpul fanarioților, erau și sunt supuși la formule grele și absurde, născocite de răutatea și fanatismul evului-mediu și poreclite în derădere: *more judaico*, adică jurământ după obiceiul legiuirii evreiești. — Dacă jurământul diferit persistă, formula a variat de câteva ori²⁾.

Omorul făcut asupra unui Evreu se privea în Principate, ca și în Polonia³⁾, ca o crimă, și se resbuna prin diverse pedepsi precum și cu moartea⁴⁾.

În caz când omorul se sevășea în cuprinderea unui sat, unde țeranii, conform obiceiului păstrat până azi, aveau paza, și ucigașul nu se prindea, obștea satului sau «locuitorii țerei din apropierea ucisului se impuneau cu o sumă enormă ca amendă», în folosul familiei ucisului; adică sângele Evreului se resbuna și se despăgubea la fel ca a tuturor celorlalți oameni⁵⁾.

Fiindcă noi relevăm acum pentru prima oară aceste obiceiuri ale pământului în cadrul unui studiu, eată să le și explicăm, să vedem care a fost noima lor.

Îndeletnicirea cu comerțul nu era lucru așa lesne în veacurile trecute, ba chiar și în primele decenii ale acestui veac; aceasta ce-

¹⁾ Pravila lui Vasile Lupu de la 1646 pricina a XVI și Pravila lui Matei Basarab de la 1652, glava XXIV și CXXVI.

²⁾ Cea mai veche formulă de jurământ cunoscută e decretată de Divanul moldovenesc la 18 Nov. 1786, vezi Dr. E. Schwarzfeld, Așezămintele Evreilor din Moldova, în An. p. Is., VIII, p. 15-16.

³⁾ Grätz, op. cit. IX, p. 432 bazat pe privilegiile foarte vechi; aceasta se confirmă și prin resp. din Mas. Benj. No. 66 c. (din 1610), unde se arată pedepsirea cu moarte a unui polon (creștin) ce ucisese pe un Evreu din Galiția în Moldova.

⁴⁾ Mas. Benj., resp. No. 44 din 1596, spune că ucigașii au făcut mărturia cuvenită «când au fost scoși la moarte».

⁵⁾ Chaim Cernovitzer, Sedura șel Șabbat, resp. No. 3 din 1790, trad. în Rev. isr., I, p. 410: «Până acum cât țara (Bucovina) a fost sub suzeranitatea Turciei trebuia să se tăinuiească orice caz de ucidere, căci după cum e cunoscut obiceiul pământului lor este, că dacă se găsește un ucis și nu se știe cine e făptuitorul, trebuie ca locuitorii țării din apropierea ucisului să plătească o sumă enormă ca amendă și deaceia oricine da peste un ucis, el arunca în apă ca Vodă să nu aile despre aceasta».

Tănuirea ucisului se adevărește și prin celelalte resp. citate aci adesea.

Pentru amendarea satului avem două documente române, unul de la 1553 din Valachia (în Românul 10 Iuni 1879) și altul din 1708 din Moldova (în Rom. lib., 19 Oct. 1886). Suma e așa de enormă încât locuitorii «spăimântați» fug încotro pot spre a scăpa de gloabă.

rea un eroism în deciziune; căci dacă o stabilitate propriu zisă și definitivă în comerț nu poate exista, apoi cu atât mai mult în vremile trecute esențialul comerțului era o mișcare perpetuă. Cine era comerciant trebuia să-și procure singur de toate și să fie deci vecinic la drum.

Organizarea defectă a pazei, pădurile cele multe seculare, în acăror labirint abea puteai găsi o ieșire, și cari acopereau Țara în cruciș și curmeziș, precum și siguranța hoților de a da mereu de negustori încărcati cu avutii, făceau ca drumurile mari să fie cu totul nesigure; mai ales că situația cea tristă a țeranului, care era într-o adevărată sclăvie și totuși încărcat cu mai toate sarcinile statului și vecinic obiect de spoliare, îl predispunea la *haiducie*. Mii de hoți impopulau Țările române, exercitându-și trista lor meserie pe sama acelor ce erau nevoiți a călători.

Paul de Aleppo povestește cu privire la Moldova, că «registrul de judecăți constată, că în cei aproape 23 de ani ai domniei beifului (Vasile Lupu) fură pedepsiți cu moartea peste 40,000 tâlhari, și cu toate astea pentru prima crimă el nu omora, ci numai pedepsea cu bătaie, torture și punere la stâlp și apoi i lăsa liberi; pentru a doua crimă tăia o ureche; pentru a treia crimă cealaltă ureche și *abia pentru a patra crimă* pune la moarte. Noi înși-ne vîzurăm aci un lucru de oroare. Moldovenii osîndesc la moarte pe preoții lor. Și cu toată asprimea beifului, reul tot nu se mai îndreaptă»; ceea ce el face a zice că «D-zeul atotputernic n'a creat pe fața pămîntului un alt popor mai vițios decât Moldovenii, cari toți sunt ucigași și furi»¹⁾.

Intr'un cântec popular intitulat «Badiul haiducul», se înșiră neamurile, ce cad sub sabia acestui vestit și neîndurat haiduc, care răvnește la mari bogății. El este numit:

Cărciumarul Frâncilor,
Măcelarul Turcilor,
Spatiul Ovreilor
Și gazdul holteilor²⁾

Cați Evrei nu-și pierdura viața prin întreprinderile lor? Ei cădeau, când sub sabia haiducului, când își găseau moartea pe câmpul de luptă, unde se trezeau pe neașteptate, în drumul lor³⁾.

¹⁾ Arch. ist. I, 2, p. 68-69.

²⁾ G. Dem. Teodorescu, Poesii populare, Buc. 1875, p. 538.—Frânc=Venețian, Spatiu=tăetor cu spata.

³⁾ Vezi citatele response din *Sirkes* și Mas. Benj. (No. 45).

Era dar *un act de bărbăție* a acestui neam zis de fricoși, de a se hazarda aci cu întreprinderi comerciale.

Care om ănsă s'ar fi putut decide a colinda Țerile române, dacă ar fi știut, că omorătorul nu va suferi nici o pedeapsă și deci își poate liber și cu îndrăzneală exercita trista-i profesiune ? Cine ar fi fost imprudentul de a se duce intru întâmpinarea unei morți sigure ?

Pedepsirea cu moarte a vinovatului nu ar fi fost ănsă suficientă de a stavili un rău așa de mare și a liniști pe comercianți ; căci, după tradiția întărită prin exemple vii din acest veac și prin reminiscentele poeziei populare, haiducii, ieșiți cei mai mulți din popor, nu atacau pe țărani, ci dimpotrivă ocroteau și ajutau pe cei nevoiași din ei și ațineau numai calea ciocoilor și a negustorilor.

Țărani, cărora ăra incredințată paza satelor și a drumurilor mari, erau dar mai mult interesați a tăinui pe hoți și faptele lor decât a-i da pe mână ocărmuirii, după cum s'a și întemplat ades in realitate. Remănea dar numai un mijloc, spre a nu face iluzorie prescripția pedepsirii și stărpirii hoților, acela de a *sili* pe săteni ca să nu facă cu ei cauză comună, ci dimpotrivă să fie interesați la descoperirea lor ; in acest scop dar s'a introdus *globirea* locuitorilor din împrejurimele ucisului, ori de câteori se va fi descoperit crima, fără a se fi putut da de ucigaș.

Dacă s'ar fi făcut deosebire între ucis și ucis, ca moartea Evreului să nu fie resbunată la fel ca a creștinului, scopul principal era pierdut din vedere, crimele nu s'ar fi putut intru nimică stavili, căci Evreii având un port *perfect asemuitor* cu al baștinășilor români, poloni și turci, fiind imposibil a-i deosebi după exterior, urma să se deschiză o poartă mare crimelor, sub scuza totdeauna posibilă, că crezuse, că au avut înainte-le un Evreu ; deosebit deaceea, că Evreul era un factor comercial, indispensabil Principatelor.

Era dar o lege ce trebuia să fie una pentru toți.

Pozițiunea legală a Evreilor incepe oarecum a se egala cu a creștinilor abia la inaugurarea epocii fanariote.

Curtea suzerană voind a resplăti pe un favorit al ei, pe R. Naf-tali Cohen din Frankfurt, cunoscut ca mare învățat și coborător din o familie ilustră, mort in Constantinopole la 1724¹⁾, impuse Domnilor Români instituirea *Hahambașiei* și numirea unui fiu al acestuia in inalta demnitate de Hahambașa (Mare Rabin) peste am-

¹⁾ Această dată figurează pe piatra de pe mormântul seu, copia la Soc. istorică.

bele Principate¹⁾. Această înaltă funcție se modelă după cea similară din Turcia, acordând înaltului prelat un rol însemnat și privilegii productive. Hahambasa își avea reședința în Iași și un imputernicit, *vechil*, în București și în toate celelalte orașe din Principate. Peste puțin pare că autoritatea lui Hahambașa din Iași se mărgini numai la Moldova, și Evreii din Muntenia încep a-și alege pe unul deosebit. Pe la mijlocul acestui veac această funcție se desființează; pentru Moldova cunoaștem data precisă, ea este 4 Sept. 1834. În Muntenia această înaltă demnitate mai exista la 1832²⁾. Toți Hahambașa din Moldova erau descendenții direcți ai Rabinului Naftali Cohen și se cunoșteau sub numele de Naftulovici³⁾. Cădere a Hahambașiei în Moldova se datorește ignoranței celui din urmă Hahambașa (Șaim), și purtării abuzive și reufaceătoare a acestui degenerat descendent dintr-o familie ilustră Evreii-poloni noi veniți neputând tolera supremația unui om inferior față cu cei mai mulți din ei, unui om care era un flagel și o batjocură pentru Evreii și religiunea lor; interveniră cu toată energia și puterea lor, spre a surpa această înaltă funcție⁴⁾.

Tot din vremea fanarioților Evreii încep a constitui în mod oficial o breaslă deosebită «breasla jidovilor» sau «breasla ovrească»⁵⁾ cu conductorii lor proprii în fiecare comunitate, numiți *Starosti*, cari se renoesc din timp în timp, prin alegeri la cari participă numai

¹⁾ Aceasta rezultă din un document de la 1764 al lui Racoviță al Moldovei, prin care se dă drept lui Isac Hahambașa de a avea un *vechil* în București și din o inscripție mormentală de pe cimitirul cel vechiu din București cu data 1763, care ne arată mort aci pe un fiu al lui Hahambașa Bezalel Cohen, locuind în Iași; va să zică că o ramură a acestei familii se asezase în București, negreșit spre a îndeplini funcțiunea de locițiitor. — Această inscripțiune e prețioasă și prin faptul că numește pe Bezalel (Bitzel) Rabi-șef în Iași **אב"ד (אח בית דין) ור"מ (וריש מתיבתא) דק"א.**

²⁾ În așezământul Evreilor-munteni de la 1832 se zice la art. 4: «ear Hahambașa și dascălii lor vor fi ear dintre Ovrei raele», deci această funcție mai exista intactă (vezi citatele Statute, p. 4).

³⁾ Documentele cunoscute despre Hahambașia sunt în număr de 8, datând de la 1753—1834 vezi *Dr. E. Schwarzfeld, Așezămintele etc.*, p. 3—9. — Cea mai veche pomenire documentală despre Hahambașa o aflăm în Cronica lui Enake Kogălniceanu în capitolul despre domnia lui Ion Mavrocordat (1743—1747), în *Cronicele României* ed. M. Kogălniceanu, Buc. 1874, III. p. 210. Eacă acel pasaj: «Și îndată l-au ridicat (e vorbă de un Evreu) ducându-l în capul târgului de gios (Iași), *lângă Hahambașa* și l-au spânzurat la o dugheană, ținându-l trei zile spânzurat». — Acest pasaj ne mărturisește cu siguranță, că Hahambașia funcționa atunci deja de mult în Moldova.

⁴⁾ *M. Câmpianu (Feldmann)*, *Capii Comunității, Iași*.

⁵⁾ *M. Kogălniceanu*, op. cit., p. 391, spune, că la începutul acestei epoci (sec. al XVIII) se regulă prin reforma lui Nic. Mavrocordat ca comercianții din București, companiile de negustori din Craiova, din Silistra, din Brașov, Armenii și Evreii să fie sub privigherea intendentului listei civile, adică a Marelui Cămarăș, și la p. 459, că clasa de mijloc se împărți în mai multe bresle (corporații) și fiecare avea un staroste ales de densa și întărit de Marele Cămarăș. Evreii forma breasla a 12.

Evrei-pămănteni. În Muntenia găsim figurând în București și un *Mare Staroste* (Roș sau Manhig Medinah), cu privilegii și drepturi speciale, cari se întindeau peste toate comunitățile întocmai ca ale Hahambașiei¹⁾. Pare-se, că primul ce ocupă acest înalt post, a fost *Mordechai ben Iehuda*, pe care o inscripție mormentală de pe cimitirul cel vechiu din București, ni-l arată mort prin asasinare (הקריט) la 1715 și unde e titulat «Domnul primat, cărmuitorul comunităților Terii»²⁾ האלף הראש המנהל מדינת.

Aceștia, alături cu Rabinii, cari se numeau prin autorizarea Hahambașiei, formau autoritatea civilă și religioasă a Evreilor; însă nu o autoritate absolută, cum de ex. a Episcopilor ortodocși și a proto-popilor și starostilor dependenți de ei; pe când Episcopii judecau în ultima instanță pe preoții, poșlușnicii (locuitorii primiți pe proprietățile Episcopiei) și stărostiile cari erau sub oblăduirea lor, excepție făcând numai judecata pentru moartea de om ce mergea deadreptul înaintea lui Vodă, Hahambașa judeca toate pricinile cu dreptul de recurs la Cămarășul cel mare și apoi la Vodă; în Muntenia autoritatea lui Hahambașa pare a fi fost și mai mărginită și așezământul de la 1832 care schimbă ceva din statornicele «vechile lor obiceiuri» hotărăște la punctul I, ca «Toate pricinile ce vor avea între densii, ce se cauta întei de Cămarășul cel mare să se caute și să se săvârșească deacum înainte de cel în lucrare Vornic de poliție îndreptându-le pe la locurile cuvenite spre desvârșită isbrânire după duhul regulamentului» și art. 4 spune că Hahambașa și Dascalii și Starostii «să fie supuși a merge după chemările ce li se vor face de către felurite dregătorii, a să afla față spre înlesnirea și grabnică percurmare a tuturilor pricinilor»³⁾, deci un rol de tot secundar.

Orice funcție în comunitate se statornicea prin hrisoave domnești, alegerea titularilor se făcea în condițiile prescrise și se confirma de Vodă sau diverși demnitari înalți de stat, după importanța ei⁴⁾.

Hahambașa era numit deadreptul de domn, probabil tot astfel Marele staroste din Muntenia.

¹⁾ I. Șapira, Com. Ploștii, la adaus.

²⁾ Această inscripție, ca și celelalte, sunt scoase de comisiunea ad hoc a Soc. istorice; din 0 inscripțiuni copiate până acum, aceasta e cea mai veche.—Între aceste mai figurează 3 mari starosti; unul mort la 1745: Mordechai ben Tevi; 1775: Abraham ben Haim; 1812, moartă fiica lui David Manhig-Medina; într'un act ebraic de la 1830, datat București, ce se află în copie în posesia Soc. istorice, figurează: Tevi Hers ben Israel ca Manhig-Medina, cel din urmă cum pretinde tradiția.

³⁾ Statutele, p. 3 și 4.

⁴⁾ Vezi Hrisoavele Hahambașiei, Statutele; Anaforaua lui Nic. Suțu al Moldovei de la 1801, în Uricariul IV, p. 125—26 și pasajul mai sus citat din Kogalniceanu.

Sudiții erau sub jurisdicțiunea consulilor lor, ei nu puteau fi aleși în vr'o funcție de comunitate și nu puteau să aibă Rabini, hahami sau măcelari deosebiți¹⁾. În Muntenia, în urma unor stăruinți mari, se acoardă la 1849 Evreilor-ruși și austriaci de a-și forma o administrație proprie și a-și alege Starosti deosebiți, după plac, și să aibe drept la parte din gabelă, fără a putea avea trunchiere deosebite²⁾.

Numărul sudiților se înmulțise în acel timp foarte în ambele Principate, nu numai prin imigrații, dar și prin dese treceri la supuși e a pământenilor; căci *supușii* sau *sudiții* se bucurau de multe privilegii și erau feriți de asuprele și de falanga poliției; deaceea o mulțime de Evrei-pământeni trec sub scutul puterilor streine, precum o fac și mulți Români³⁾. Abuzurile Hahambașiei, a Starostilor, și a implinitorilor (părcălabilor) Evrei, cari aduc de multe ori la disperare pe cei progresiști și i fac uneori a alerga chiar la botez, i împing la această schimbare de supușie, ce slăbește Israelitismul-român. Schimbarea supușiei se făcea de multe ori numai într'un moment decisiv⁴⁾, bine înțeles în schimb cu orice sacrificii bănești.

Odată cu introducerea Regulamentului organic (1832), se introduce mai ales în Moldova un șir de măsuri vexatoare contra Evreilor pentru așa zisa stavilire a vagabondajului; se reînnoiesc goanele din sate și caracteristic pentru această influență e următorul pasaj dintr'o «oficia a Ecs. sale Domnului Vițe-prezident din 1830, Sept. 6 sub No. 6856, către Divanul giudecătoresc»: «ceea ce se atinge de moșiile date în posesie, D. General Adiotant Kisselev mă însărcinează a lua sama, că dacă asupra vre unui din jidovi s'ar ivi vr'o jalbă de strămtorire sau de luări cu nedreptul, o asemenea să se cerceteze *cu cea mai mai mare asprime* și la întâmplare dacă se va dovedi *cea mai mică călcare a contractului*, pe cei vinovați îndată să se depărteze din posesie.

Această influență rusească fu fatală pentru Evreii-români. Grație ei se nascu în Tară atătarea și vrajba contra Evreilor; influenței ei se datorește *nașterea chestiunii israelite* în Moldova, de unde trecu și în

¹⁾ Hrisovul de la 1823 al lui Sturza al Moldovei, în Man. adm., II, p. 43.

²⁾ Statutele, p. 16.

³⁾ Aceasta s'a relevat adesea de mulți scriitori și în Camere.

⁴⁾ Aceasta este un fapt prea bine cunoscut și reese chiar din «circularea logofetiei la consulatele puterilor străine» din 13 Noembrie 1844 (în Adunare completă de așezămintele și deslegările date în ramul decanic în curs de 12 ani, culese de Scarlat Pastia, Iași 1865, II, p. 19).

Valachia. Aci, influența fatală neputându-se desfășura cu acea forță ca în Moldova, unde Evreii erau deja în număr mult mai însemnat, inimele cele mai alese, tinerimea cea mai dotată urmă a întreține relațiuni strânse cu Evreii și, când izbucni revoluția la 1848, guvernul ei provizoriu decretă odată cu libertățile poporului și *emanciparea Evreilor*¹⁾. Cu căderea acestui guvern, care avu loc în același an, după trei luni de funcționare, căzând și legile decretate de el, Evreii rămân în starea dinainte, deși dăduse cu acest prilej eminente dovezi de iubire pentru Țară.

Spre a încheea acest capitol, să relevăm prescripțiile cuprinse în codicele religioase ale lui Mathei Basarab și Vasile Lupu din prima jumătate a veacului al XVII, cari sunt lucrate după tipicul celor grecești. Ambele codici ale lui Matheiu Basarab opresc căsătoria între evrei și creștini, prescripție rămasă în vigoare până azi, și sancționată în codicele civile ale ambelor Țeri; mai oprește a se vizita sinagogile lor; a serba cu ei Sămbăta sau orice altă serbătoare; a ține posturile lor; a prăznui sau a mânca rămășițele de la praznicele lor, necum azimele lor de Paști; ba se poroncește în special ca: «Aluaturile sau azimele Ovreailor să fie scuipate»; nici de a mânca împreună cu dânsii; «eară ce se va spurca măcară ce de mâna Ovreailor (se va atinge de ei), ori vin, ori unt sau altceva dentru aceastia, nu se cade creștinul să le guste, ce să vie preotul să le sfințească și după aceeaia să se guste».

Călcarea acestor prescripțiuni atrage după sine mătăanii, pocăiană sau anatema. Preotul își pierde darul pentru orice trecere peste aceste dispoziții sau își atrage chiar și anatema.

Codicele lui Matei Basarab mai oprește sub anatema întrebuințarea medicului evreu și îmbăierea împreună cu ei, pe când Codicele lui Vasile Lupu prevede: «Orice va zice vraciul (doctorul), vom creade pentru rană, măcar de nu s'are giura sau de are fi vraciul și jidov sau și de altă leage, atunci vom creade mai mult».

După Codicele lui Mathei-Basarab creștinul care trece la judaism și se întoarce apoi ear la creștinism, trebuie să aibă pocăianie nouă ani și apoi să se primească prescura lui în biserică și apoi să mai fie în pocăianie și abia în al 10-lea an «să se preceștuiască cu sfânta priceștenie»²⁾. După codicile din ambele Principate Evreul ce trece la creștinism este socotit ca nou născut, așa că pentru greșelile ce va fi făcut înainte sau că nu va fi judecat de loc sau va fi judecat

¹⁾ Art. 21 al proclamației. — ²⁾ Pravila de Govora, glava XXXI.

«mai puțin»; va fi considerat ca curătat de toate păcatele și «nici o spurcăciune n'au lăsat într'ensul, drept aceia ia preoția neapărat» de o voeste ¹⁾).

Se înțelege, că preoțimea de rënd și poporimea analfabetică sau prea puțin citeată chiar în vremile noastre, mai ales în trecut, trec din parte-le îndeobște peste aceste prescripțiuni medievale; cele ânsă cu un caracter legal, cum cele despre căsătorie, mărturie, etc., își avură desigur puterea și autoritatea lor deplină.

IV

R E S T R I Ș T E L E

Cum au fost tratați Evreii în aceste Țeri și ce soartă au avut?

Eacă întrebări grele de răspuns cu preciziunea și detaliile necesare, fiind o lipsă aproape totală de documente directe cu privire la Evreii-români. În orice caz, din datele ce posedăm până acum, putem deduce cu siguranță, că ei n'au trăit aci în o liniște și fericire adevărată. Multiplele suferințe ale Românilor au fost și suferințele lor. Ei pătîmîră, ca și dînșii, când de pe urma novoilor Țerei, resboaelor vecinice și a năvălirilor de tot felul ²⁾; când de pe urma Domniei și a slujbașilor ei și când de pe urma populației băștinașe sau a alți locuitori ai Țerii.

Să cităm cu privire la aceasta un pasaj din Pinkesul Sinagogei mari din București, în care se află o schiță a trecutului până la data întemeierii ei, 1847.

«Multe întîmplări și incidente au trecut peste ei (Evreii din București), multe nevoi, necazuri și dureri fără număr au pătîmit, ziua n'au avut liniște, noaptea n'au avut odihnă, răgaz pentru sufletul lor n'au găsit, cu inima în dinți au trăit, fiind d'apururea moartea înaintea lor, de multe silnicii, hărtueli, nenorociri, resboae și ciume, de multe măsuri aspre și silire la apostoazie din partea aceloră, ce au cautat a le răpi viața, până s'a sculat un mîntuitor al Israeliților Caragea-Vodă la 1815 ³⁾.

¹⁾ Cităm aci în șir articolele din cari am extras aceste dispozițiuni. Pravila tipărită la Govora sub Mathel, glava 31, 44. Pravila sf. Apostoli ibid, glava 7, 24, 29 37, 38, 69, 88, 369. Pravila lui Vasile Lupu ed. Sion, p. 64 și 154.

²⁾ Un act de la 1804, în Rev. Isr., I, p. 569—70, ne arată că Evreii cădeau adesea în robia tătară.

³⁾ După versiunea existentă și reproducă în notița finală a Com. din Ploești, Cargea și-a datorit tronul intervenției unui Evreu foarte influent din Constantinopole numit *Basar-ghen-pașa*, care făcându-i acest serviciu, i-a pus ca condiție de a proteja pe Evreii de sub stăpînirea sa, ear el s'a ținut în mod cînstit de cuvîntul dat.

În genere vorbind, pare că Evreii-munteni au trecut prin mai aspre încercări ca cei moldoveni. Ei au fost într'această parte totdeauna mai puțin numeroși, dar totuși mai mult expuși la hărțuile domnilor și ale populațiunei. Ceeace ne spune Pinkesul, o mărturisă și Mendel Wisner, fost Staroste al Evreilor din București¹⁾, o afirmă deasemenea și istoricul *Drăghici*²⁾, că în București «i tratau (pe Evrei) mai rău decât Țiganii». Erau multe uliți și mahalale în cari de răul populației nu se puteau hazarda să treacă decât travestiți, fiind siguri de pătaniile cele mai mari la caz de recunoaștere³⁾. Cu prilejul Sf. Ion Botezătorul se da afund în Dâmbovița pe orice evreu, peste care din întâmplare se putea da în apropierea locului, în care se seversă ceremonia solemnă, religioasă, în prezența lui Vodă⁴⁾. Pentru motive cu totul neînsemnate se iveau turburări sau revolte contra lor și cădeau multe jertfe. Se cunosc deja cinci cazuri în care populațiunea bucureșteană se ridică fără motiv, cu mânie contra Evreilor. La 1770⁵⁾, cam la 1785⁶⁾, 1801⁷⁾, 1806⁸⁾ și 1820⁹⁾.

Masa fanatică¹⁰⁾ avea în aceste atacuri drept țintă principală *silirea Evreilor la botez*. Această țintă apare cu totul lămurită în revoltele de la 1770 și 1806, despre cari ni s'au păstrat detalii mai multe.

O scenă din cele mai romantice din martiriul israelit se petrecu în revolta de la 1770.

O Evreică cu patru copii cauta să se scape, ca multe alte familii, într'o casă boerească din Podul Calii; ansă în apropierea locului de mântuire, o ajunseră un roi de resvrătitori. Când puseră mâna pe ea și copilașii ei, ei hotărâră să aleagă între moarte și botez. Atunci le zise ea: «Eu sunt gata la botez, dar copiii nu-i botez sub nici un chip, mai bine omoriți-i». De cuvânt ei i junghiară odraslele una după alta; copilașul cel mai mic primi moartea lângă sinul ei; apoi nemiloșii cerură nefericitei eroine să-și îplinească promisiunea, primind botezul. «O, proștilor, le răspuse ea, mie imi era frică, că mă veți ucide numai pe mine și pe copii i veți duce la botez cu

¹⁾ *Psantir*, Corot haiehudim be-Romania, 1873, p. 113-14. — ²⁾ op. cit., I, p. 112.

³⁾ *M. Asiel*, in Hajoetz, No. din 21 Ianuarie 1884. — ⁴⁾ ibid., in No. din 23 Ian., 1884.

⁵⁾ *Psantir*, Corot haiehudim, p. 59-61. — ⁶⁾ *M. Schwarzfeld*, Divicion Bally, An. p. Is. IX, p. 4.

⁷⁾ Vezi mai jos. — ⁸⁾ lucr. cit. la nota 2, p. 5. — ⁹⁾ ibid. la nota 1, p. 99-100.

¹⁰⁾ În Muntenia religiozitatea și fanatismul erau stăpâne peste toate clasele sociale, nu. ca în Moldova unde numai clasa de sus ținea la lege, cum arată *Paul de Aleppo* (Ar. ist. I 2, p. 69): «în țara românească, pe care D-zeu s'o păzească, e cutotul altfel (ca în Moldova): religiozitatea locuitorilor, moderațiunea lor și buna purtare (moralitatea lor), sunt *extreme*». — *Kogăł*, op. cit., p. 457 și 458, accentuează anume faptul, că Muntenii erau mai puțin toleranți ca Moldovenii față cu toți străinii de alt rit sau de altă lege; din astă cauză, zice d-sa, Evreii erau mai puțin numeroși acolo.

săla; deacum puțin imi pasă de voi» și cu ochii spre cer adause strigând: «Ascultă Israel», eară ucigașii i tăiară sinul, o trântiră la pământ și umblară cu caii pe corpul ei, până își dădu sufletul.

Pe când masa, poporul, se năpustea asupra Evreilor, boerimea în relații strânse de prietășug și de afaceri cu ei, le ținea partea și în toate aceste cazuri ni se arată pe Evrei refugiându-se în curțile boeresti, ce erau în trecut ca niște cetăți, unde erau primiți și ospătați până la liniștirea spiritelor. În schimb, în caz de restriște, boerii aveau un adăpost sigur la Evrei, la care eirecurseră mai ales în timpul volintirilor, la intrarea Turcilor în Țările române; și-și întrebuintau în diverse ocazii influența lor la pașale, spre a-i scăpa de rele și nefericiri. Fapte care nu odată se repetiră și în Moldova ¹⁾.

Moldovenii deși socoteau că: «A ucide sau a prăda pre Turci, pre Tătari și pre Evrei... nu este pacat sau ucidere» ²⁾, deși erau de felul lor «gata la jae» ³⁾, totuși se mulțumeau numai a se aține în calea lor la drumul mare, a-i ucide și jăfui, fără a-și face din asta vr'un scrupul de conștiință, dar n'au simțit pornirea de a se ridica împotriva lor în masă, cu gândul de a-i converti la creștinism.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În adevăr, în Moldova nu se cunosc cazuri de revoltă împotriva Evreilor decât unul la 1835 în *Târgul Ocna* din un motiv religios ⁴⁾ și câteva în *Galați* ⁵⁾, unde populațiunea era din totdeauna foarte pestriță și mai ales greacă; chiar repetitele acuzări de singe nu au în Moldova acele consecvențe grave ca în Muntenia; ba și aceste le găsim de multe ori provocate și conduse de streîni, cu deosebire de Greci și Bulgari, cari au poftă de a vedea pe Evrei schingiuiți și casele lor jefuite de ei și ai lor. O trăsura nobilă și caracteristică pentru vechiul cler român ni s'a conservat în revolta de la 1797 din Galați. Se povestește că preotul Ignat de la biserica sf. Archangheli, adânc pătuns de făr' delegile ce se sevăriseau asupra Evreilor, se prefăcu că aprobă pe fanaticii resvrătitori Greci și că are arzenda dorință de a trimete el însuși în cealaltă lume pe cât de mulți Evrei, prin mijloace cât de crunte. Resvrătitorii jăfuitori i aduseră îndată 70; el i ascunse

¹⁾ *Psantir*, Corot haiehudim, p. 121—32; Dr. E. Schwarzfeld, Evreii sub Zavera, în An. p. Is., VII, p. 13—34, unde se citează mai multe cazuri; M. Schwarzfeld, Divicion Bally, p. 10; I. Șapira, în citata Com. Ploesti.

²⁾ *Canemir*, op. cit., p. 260.—³⁾ Cron. rom., III, p.—⁴⁾ *Psantir*, Corot haiehudim, 145—47.

⁵⁾ La 1797, 1842, 1848, în *Psantir*, Corot haiehudim, p. 139-40, 150, 150-51 și la 1846 motivată prin o acuzare de sânge; la 1850 Fevruarie, în Allg. Ztg. d. Jud., acel an, p. 259. — Toate aceste resculări avură consecvențe grave pentru locuitorii Evrei. După 1850 revoltele se întetesc încă în astă localitate.

atunci in biserică și le dăde cele necesare pentru hrană, și voia de a și le găti acolo.

În toate cazurile de resculară a populației, fie indigene sau streine, în Valachia și în Moldova, Evreii nu avură de înregistrat numai omoruri și răniri, ci și jafuri făcute în toată voia și libertatea și cu acel nesațiu, care e propriu oricărei bande, purtate de o ură sau mânie întemeiată sau nu; la așa ocazii triste loviturile se îndreptau și contra sinagogilor israelite și a sularilor legii, cu deosebire în Galați.

O serie întreagă de fapte cu consecvențe triste și dureroase pentru comunități întregi sau cel puțin pentru o parte din populația israelită din anumite localități, fură provocate prin *calomnia luării singelui*, acea hidoasă calomnie, care de la ivirea ei a secerat mii de nevinovați în mai toate statele europene. În Principatele române ea începe a prinde rădăcini pe timpul domniei fanariote. O propagandă religioasă rău înțeleasă, cu tendința de a isbândi convertirea Evreilor la creștinism, importează în Țară o sumă de opere, cari furnică de povești și calomnii oribile contra Evreilor și între cari calomnia luării singelui ocupă un loc de căpitanie și aceste opere spre a fi mai cetite și mai gustate, se publică pe *rumănie* într-o formă și un stil cu totul de gustul poporului și apropiate de mintea și priceperea lui; tipărite pe spezele Mitropoliilor, ele găsesc o răspândire mare prin intermediul organelor lor. Astfel se încuibază și în Țările române această odioasă fabulă în contra căreia în zadar luptară apoi chiar cele mai nobile spirite române și Evreii cad, în numeroase rânduri, ca jertfe pe altarul unui fanatism hrănit și provocat de cler.

Prima acuzare din câte se știu până acum, s'a ivit prin un apostat evreu în *Niamț* la 5 Aprilie 1710, la care ocazie se jăfuiră casele evreiești, se omorără 5 evrei și se încarcerară 22 preînși vinovați¹⁾. Al doilea caz avu loc la *Onițcani* (Basarabia) și provocă o mare senzație, încăt fu înregistrat cu toate detaliile în *Cronica anonimă a Țării Moldovei*²⁾ și în a lui Neculcea³⁾. Vodă Mihai Racoviță în dorința de a stoarce de la Evrei bani sub aparență de dreptate, «făcut-a divan și a chemat pe toți Jidovii din Iași și Turcii și pe toți boerii cu mare cu mic»; și cum afirmă *Cronica-*

¹⁾ Un document ebraic din acest an, azi în posesiunea d-lui Dr. E. Schwarzfeld, textul original reprodus de d-sa cu adnotațiuni în «Revue des études juives» XXIII, No. 25, 1886, p. 128.

²⁾ *Cronicele României*, III, p. 142--44. — ³⁾ *Ibid.*, II, p. 362--63.

mul anonim, deși cel desemnat ca omorător al copilului perzista a tăgădui presupusa să vină, totuși, cine știe prin ce presiuni, Evreii ânsăși au s'rigat «cum au făcut să-și ia plata», ear Vodă n'a pus să se omoare pe cei vinovați, ci lăsând să se aducă copilul Evreului, care perzista a-și susține nevinovăția, voi să-l silească să-și omoare propriul copil în acelaș inchipuit mod crunt și orbil, cum a omorât pe acel copil de creștin din ordinul hahamului din Cracovia, și nu osândi la moarte nici apoi pe niciunul din acuzați, ci i aruncă în temniță. A trebuit ca Evreii să-și îndrepte plingerile la Constantinopole și să intervină Hahambașa deacolo, pentru ca prin influența lui să se dobândească liberarea lor, prin un Aga trimes inadins la Iași.

În *București*, în 8 Aprilie 1801, în urma unei atari acuzări cad 128 morți și răniți, cu toate că boerii se silise a ocroti și scăpa pe cât de mulți ¹⁾.

La 1847 Decembre 26 și 27 în *Galați*, fără a exista măcar o acuzare de un presupus omor ritual, ci un simplu caz de sângerare, constatată îndată ca întemplantoare, totuși avu loc o rescoală formală și furioasă contra Evreilor. Bătăi, omoruri, spargerii, jafuri colosale generale și profanarea sinagogilor, fără ca autoritățile să le oprească. Abia intervenirea consulilor pe lângă autorități puse capăt marei nefericiri ²⁾.

Totalul cazurilor de singe cunoscute ca întemplate până la 1850, sunt 9 în Moldova ³⁾ și 3 în Muntenia ⁴⁾. Victimele fură numeroase, cazurile toate dovedite de false, dar calomnia în loc de a scădea luă apoi un avânt mai mare.

Să trecem de la acest ordin de fapte ce privește populațiunea la un alt ordin de fapte privind stăpânirea, care atunci se concentra în mânele Domnului.

Cel mai vechiu act de violență contra Evreilor din partea unul Voevod român se rapoartă la Vlad-Țepeș al Valachiei (secolul ai XV); despre acesta se spune, că a tras în țepă «un mare număr de creștini, evrei și păgâni» ⁵⁾.

¹⁾ Engel, op. cit., II, p. 69. și Frat., VI, p. 175, unde se lămurește și completează cazul

²⁾ Buk-deutsche Ztg., 1847, p. 10, 16 și 211, All. Ztg. d. Jud., p. 130—31 și 146, etc.—Celelalte cazuri se află descrise în L. Șaieanu, Calomnia luării sângelui, în An. p. Isr., V, p. 66—71, unde se indică și isoarele, mai toate din I. Psantir, Corot haiehudim; la tratarea acestui punct am admis vederile d-lui Șaieanu.

³⁾ Unul din aceste 3 cazuri privește Ploestii, 1815, descris de Șapira, în citata Com. din Ploestii; alt caz de la 1836 din Râpiciuni se află pentru prima oară descris în I. Kaufmann Com. Piatra, în Frat., V, p. 221.

⁴⁾ Kogălnicianu, op. cit., p. 102, ca deobiceiu fără indicare de isoare.

În Cronica imperiului Otoman de R. *Elia Capsali*, se povestesc următoarele despre acest Domn, cari nu credem să aibă legătură cu tragerile în țeapă pomenite. La 1476 pe când Turcii se văzură strămtorați prin un resboiu cu o împărăție mare, se rezvrătire toți în contra lor și între aceștia nefățiș «și Domnul Valachiei mici». În vremurile acele se aflau neguțători Evrei, cari cutreerau Valachia, pe aceștia poronci Domnul să-i strângă la un loc și-i ținu închis trei zile; apoi bôlind i chemă la el și muștrându-i le ceru câte 1000 bucăți de arginți drept rescumpărare, la din contra le scoate câte un ochiu, și le va face rușine înaintea întregului Israel. În zadar protestul lor că sunt supuși turcești, în zadar și rugămintele, ei trebuiră să plătească și acei ce nu avură bani de rescumpărare, li se scoase câte un ochiu, sau li se tăia o ureche sau li se ciunti o mână și li se făcură neajunsuri mari ¹⁾.

Petru Rareș al Moldovei (1527—1546) avea obiceiul de a dispoia pe neguțătorii Turci, Armeni și Evrei de caii, ce voiau să-i disfacă în Polonia. El fu muștrat pentru aceasta de Sigismund August al Lituaniei ²⁾.

La 1579 un consiliu de boeri de țară și «toți neguțătorii moldoveni» convocat de Petru-Șchiopol hotăresc, între alte, cu privire la relațiunile comerciale cu Polonia, de *a se isgoni pe toți Evreii din Moldova* și aceasta după motivarea lui Vodă către neguțătorii din Lemberg, «nu din simplu capriciu ci din cauza desperațiunii neguțătorilor noștri, cari își pierd timpul așteptând la hotar sosirea cumpărătorilor de vite, pe când Evreii trecând alături și aducând la noi postavurile leșești, după ce le desfac, își cumpără și își scot vite *din interiorul Țării*, lăsând pe neguțătorii noștri de la hotar cu buzele umflate: noi nu le-am refuza să-și cumpere vite și în interiorul Țării, dacă nu le-ar ajunge cele de la hotar; dară ca să ruineze pe neguțătorii noștri, una ca aceasta n'o putem îngădui» ³⁾.

Această motivare, reproducă aci în mod complect, ne arată pe deoparte dorința totdeauna vie a negustorilor de a evita lupta concurenței, de alta desconsiderarea interesului poporului, care negreșit că profita mai mult prin cumpărările directe ale exportatorilor, în căminurile lor.

¹⁾ Dr. M. Gaster, Vlad-Tepeș și Evreii, An. p. Is., VIII, p. 160—62, unde reproduce textul după Dbei Eliiau, ed. M. Lattes. — Cum că faptul acesta trebuie referit în adevăr la Vlad-Tepeș, cum presupune d. Dr. Gaster, reese deacolo, că în adevăr se găsește că a domnit în acest an (vezi A. D. *Xenopol*, Istoria Românilor pentru gimnasil și licee, Iași 1886, p. 63).

²⁾ Archiva ist., I, 1, p. 34. — ³⁾ Archiva ist., I, 1, p. 174.

Acest act, monstruos ca fapt și monstruos ca motivare, ne aduce aminte de nerozia negustorilor nemți din Cracovia, cari, în al 3-lea pătrar al veacului al XVI, adică tot cam pe vremea lui Petru Șchiopul, voind a se scăpa de concurența Evreilor, se jăluiră la craiul Poloniei contra activității lor comerciale și-i invinovătiră mai ales pentru că aduc produse din Valachia (Moldova și Muntenia) și scot astfel banii din Țară ¹⁾.

Adecă, deoparte i osândesc Românii deatunci de ce le activează comerțul, dealta negustorii Germano-poloni se plâng de ce indetulează și ieftenesc poporului polon obiecte de prima trebuință.

Cum știm însă, această hotărîre de isgonire a remas neexecutată sau se suprimă îndată—prin ce împrejurări și influențe? e o întrebare la care nu putem încă răspunde.

Mihai-Viteazul suindu-se în scaunul Munteniei și găsind secată visteria Statului, și pe poporul împilat de Turci și Ieniceri ajuns la o nespusă sîrăcie, spre a-l câștiga în parte-i, concepe planul de a mîntui și Țara și visteria de toți datornicii Turci, Greci și Evrei. El face pe toți să se adune la 13 Noembrie 1593 în București la casa visternicului Dan și la prezentarea politelor le răspunde cu focuri de tunuri și pune să se aprindă casa, spre a-i prăpădi cu deservire; cei ce se cearcă a fugi, cad sub ascuțișul săbieler armatei și a poporimei adunate la acest mare alaiu. Două mii de oameni pier astfel, între cari și *o sumă de Evrei*.

Poporul incurajat prin pilda lui Vodă continuă din parte-i cu omorurile, pierzînd pe orice Turc sau Evreu peste care putea da.

La 1594 oștile victorioase ale lui Mihai, «după ce arseră Rusciucul și-l prădară, se întoarseră în Țara românească, unde se puseră să urmărească și să fugărească pe inimici, tăind pe Turci și pe Evrei și dăndu-i pierzării».

Tot la 1594 Aron-Vodă al Moldovei mîniat pe Turci, că hotărîseră destituirea lui, inscenează un măcel general contra acestora și a Evreilor-Turci, din cari s'au dat peste 19 persoane.

Acest Aron-Vodă, tiran de fel, predete în mîna dușmană, pe un medic evreu influent din Constantinopole, care i ajutase a căpăta scaunul Moldovei, când veni să-i ceară suma de 4000 taleri, promisă pentru această slujbă; lipsa sentimentului de recunoștință și răutatea lui rafinată merse până acolo, că «cu toate că numitul Evreu

¹⁾ Czacki, op. cit., p. 83, ap. Grätz, IX, p. 462.

s'a prețuit de bunăvoie ca la 45,000 taleri l-a prezentat totuși ca pe un prizonier Voivodului Transilvaniei¹⁾.

Sub domnia lui Mihai Racovița al Moldovei (1704—1705, 1708—1710, 1716—1727) Evreii avură multe de îndurat alături cu ceilalți străini și locuitori baștinași, el i jăfuia de bani, etc.²⁾.

Stefan Cantacuzin al Valachiei (1714—1716), Domn acărui reutate o resimțiră toți, făcu pe Evrei să sufere mult. El, spre a-și da aparența unui domn prea cuvios, dădă sinagoga de lemn a Evreilor din București, cu toate că stetea într'un colț retras al orașului și le opri orice întrunire pentru sevărsirea rugăciunelor lor (alle gottesdienstliche Versammlungen)³⁾. Acest domn «era omul cel mai nestatornic și atât de aplecat la răpire și nedreptate, încât n'a rămas preut sau mirean, boeriu sau comerțant mare sau mic, fără a fi jăfăuit sau strămbătit» de el⁴⁾.

Ne mai rămâne a releva din câte se știu pățite de Evrei *prin horde străine*, cari au reușit a se introduce în Principate, spre nenorocirea tuturor locuitorilor ei, dar mai ales a Evreilor.

La 1653, venind în Moldova horda de Cazaci a lui Chmelnicki, care a lăsat o pagină înfiorătoare în istoria Evreilor-ruși și poloni (1648—1649), spre a alunga din domnie pe Gheorghe Stefan și a reacheza în scaun pe Vasile-Lupu, ieșind victorioasă, începe a se imprăștia prin Țară și a jăfui și omorâ pe oricine adăpostise numai pe vr'un potrivnic al Domnului, «atunci, ne spune *Paul de Aleppo* însoțitorul patriarhului Antiochiei, atunci o mare spaimă și teroare căzu pe Evrei și Turci, pe cari Cazacii îi jăfuiră și-i tratură cu o cruzime atât de mare, încât ar fi perit cu desevărsire, să nu-i fi susținut Domnul nostru Patriarhul (Macarie). Nici nu era de mirare o asemenea purtare de la niște dușmani atât de inversunați. Insuși Moldovenii fură tractați poate și mai rău. Pe Evrei Cazacii i băgau în turnuri și-i torturau acolo nopți întregi, pentru ca să facă să le spună averile lor. Inimile noastre se umpleau de amărăciune la plânsul atâtor familii și copii»⁵⁾.

La 1789, Rușii impresurând Ismailul și isbândind să intre în cetate au făcut un măcel general, necruțând nici pe copii și prădând tot și toate. Numărul Turcilor, Armenilor și Evreilor periți atunci se urcă la 60,000⁶⁾.

La 1812 veni la București cu armata rusă o oaste de neamul

¹⁾ Dr. E. Schwarzfeld, Măcelul Evreilor sub Mihai-Viteazu al Munteniei și Aron-Vodă al Moldovei, 1593—1594, în An. p. Is. IX, p. 70—83, unde se citează izvoarele contemporane, tipărite în *Tesaur de mon. ist.*, p. 13, 218, 287; *Doc. Hurmuzache*, III, p. 465, 24—25, 228. — În această lucrare se combate în mod victorios *acuzarea trădărei*, dată de *Walter* ca motiv al ucidirii Evreilor de Mihai Viteazu. Aceasta era un prejudeț al timpului contra Evreilor, îndeobște o credință oarbă și neîntemeiată ca și luarea singelui, etc. — Nu putem însă admite părerea autorului acestui studiu, că întreaga comunitate din București a căzut victimă acestui măcel. — ²⁾ *Cronica Neculcea* la cazul Onițcani. — ³⁾ *Engel*, op. cit., I, p. 377—78.

⁴⁾ *Fotino*, op. cit., II, p. 145.—⁵⁾ *Archiva ist.*, I, 2, p. 77. Data reiese prin faptul, că în acel an a avut loc scoaterea din scaun al lui Gheorghe Stefan.

⁶⁾ *Dionisie Ecclesiaru*, *Cronograful țerei românești*, în *Tes. de mon.*, II, 182

tătăresc, ce le zicea Calumci. Ca adevărați sêlbatici «mănca orice vedea și le ieșea înainte..... încă și carne de om au fost măn-când pentru că la venirea lor au fost dat poroncă Camenski să-și păzească oamenii copiii și fetele de cătră ei; dar ei dovedind uli-tele pe unde locuiesc Ovrei mergea pe poduri repede cu cai, și dacă vedea vr'un copil sau fetișoară de Ovrei, se slobozia ca uliul ple-cându-se de pe cal, adevă de călare i răpea și-l băga în traista calului ce o avea la oblânc și fugia ieșind afară la ordie, noaptea el frigea întreg și el mănca cu tovarășii ce-i avea. Deci gelindu-se Ovreei că le mănacă copii și dând bani mulți lui Camenski i-au ridicat din București și i-au trimis la ordia de la Cogea-Valtac» și numai astfel scăpară Evreei de această nenorocire¹⁾.

Un sir mai jalnic și mai lung de suferințe grele îndurară Evreei în ambele Principate de la 1821, tot timpul duratei zaverii grecești. Mai n'a rămas un loc nepângărit de această adunătură fanariotică și toată furia o revărsau asupra Evreilor, ca odinioară Cruciații. Uci-deau bărbați, femei, copii în chip crunt și nemilos. Numai de frica lor le îngheța Evreilor singele. Așa în Iași, pe când se serba o nuntă în curtea Sinagogei mari, se svonise apropierea eteriștilor. De spaimă moare pērechea ce se cununa și o parte din azistenti. Sute de Evrei își găsiră moartea sub ascuțișul săbiei eteriștilor, sute muriră de spaimă și mai toți, ce nu apucaseră să fugă, ajunseră la o mare sērăcie de pe urma prădăciunelor sistematizate și a stagnățiunei ge-nerale ce provocaseră în comerț. Turcii scăpară pe Români și pe Evrei de acest flagel teribil și-i resbunară cu prisos contra între-gei aceste horde de resvrătitori sêlbatici²⁾.

C U V Î N T F I N A L

Dacă ne vom gândi un moment la norii cei negri și în veci în-cărcati, ce planau asupra capetelor nefericiților Evrei în mai toate statele ajunse azi la o înaltă cultură; dacă vom trece în revistă acel sir înfiorător de mēsurî și fapte sēvērșite asupra lor mai până în era modernă, când de potențați fanatici sau tirani, și când de mase excitate și vom reflecta apoi la soarta Evreilor în Principatele române, vom trebui să recunoaștem, că starea lor era aci incomparabil mai bună; că judecând din punctul de vedere comparativ — singurul drept și cerut de critică în mod imperios — ajungem la neclintita conclu-ziune, că Românii s'au arētat *toleranți* față cu Evreei.

Factorii, cari au contribuit la această toleranță, sunt multipli :

1) *Ireligiozitatea poporului de jos și ignoranța seculară a clerului român*, mărturisită și de scriitori pămēnteni și strēini și confirmată chiar prin documente³⁾. Românul Moldovan mai cu

¹⁾ Dionisie *Eclesiarcu*, Cronograful, în Tes. de man., II, p. 222.

²⁾ Dr. E. Schwarzfeld, Evreei sub Zavera, în An. p. Is., p. 13—34, unde se află toate deta-lliile cu indicarea izvoarelor.

³⁾ Paul de Aleppo, Ar., ist., I, 2, p. 69 și 88; Matei de Pagoniania, în Tesaur de mon., I p. 34 și 370; D. Cantemir, op. cit., p. 259, 261, 283; Melchisedek, op. cit., II; Un document al lui Grigorie Ghica al Moldovei, de la 1764, în Uricariul I, 147—57.

seamă, nu se pasiona pentru chestii religioase, i păsa puțin de modul cum se inchina omul și preoții fiind alături cu el, negreșit că nu s'au putut petrece excese de acele, ce s'au petrecut în mai multe țări catolice, de o religiozitate adâncă, de un fanatism excesiv, unde preoții de rënd credeau a face o faptă plăcută lui D-zeu, prin excitarea maselor la revoltă contra necredincioșilor Evrei.

2) *Influența mediului inconjurător.* Turcii, Polonii și chiar Ungurii, sub acăror suzeranitate Principatele se aflau succesiv, s'au purtat cu blândete și bunătate față cu Evreii; ba aceștia se bucurau la ei, în acele timpuri, chiar de privilegiile întinse și de o mare trecere la curte și magnăți.

3) *Influența însemnată ce o exercitau Evreii-turci în Constantinopole* mai ales în veacul al XV și al XVI și favoarea de care s'au bucurat mulți la Sultani, Viziri și Pașale până în timpul de față, ceea ce a fost o vecinică stavilă în calea oricărui arbitrar pornit de la Domnie sau boerime; deoparte, cum am văzut, că la caz de restrîște sau dorinți ambițioase aveau să recurgă la ajutorul Evreilor favoriți din Constantinopole, de alta, pentru că Evreii din Principate găseau la coreligionarii lor un sprijin puternic și direct. La orice lovitură mai mare, la orice năpaste ce cade pe capul lor ei aleargă în Capitala Turciei și dobândesc o reparațiune satisfăcătoare¹⁾. Câteodată lovirea prea aspră a unui Evreu îl costă pe domn chiar tronul său. Un asemenea caz îl avem în Vodă Ion Mavrocordat al Moldovei (1744—1747)²⁾.

4) *Lipsa oricărui motiv de ură și nemulțumire contra Evreilor*, cari nu se indeletniceau, cum văzurăm, decât cu ocupații acăror necesitate era simțită și duceau un trai liniștit; nu turburau pe nimeni și erau de mare folos Țerei și boerimei prin aptitudinile lor comerciale. Nimeni nu putea avea nimic împotriva lor. Astfel sub Vasile Lupu, când furia poporului se revărsa asupra Grecilor impilatori, Evreii se putură plimba în plină libertate, nesuperați, și neatăcați de nimeni³⁾, căci nu le purta nimeni ură și nu era cine să întărească populația contra lor.

Un fapt mai caracteristic ni-l prezintă *literatura populară română*. Pe când ea mișue de cântece și snoave, în cari se condamnă și se blestemă pe Grec și alte neamuri străine, nu găsim un singur cântec, snoavă sau poveste, în care să se descrie în culori negre pe Evrei.

Românii au fost toleranți față cu Evreii, dar ei au binemeritat această toleranță, prin serviciile aduse Țării și prin simpatiile ce și-au câștigat în popor.

¹⁾ Astfel în cazul de acuzare de sînge din Onițcani, Niamț etc., în cazul lui Vlad-Tepeș, ce-l arată Capsali (vezi la cap. III și IV), etc.

²⁾ Cronicile României, III, 209—210.

³⁾ *Paul de Aleppo*, în *Archiva ist.* I, p. 83: «Turcii și Evreii umblau în public fără nici o frică sau bănuială, dară Grecii nu cutezau a se mișca din casele lor din cauza marii dușmănii a Moldovenilor».

SCHIȚE ISTORICO-BIOGRAFICE

de S. J. ROSANIS

I. O EVREICĂ PE TRONUL BULGARIEI

Țarina Teodora (sau Sarah)

1285—c. 1335

Sunt cinci veacuri. Bulgaria se întindea atunci între Dunăre și Balcani și forma marele imperiu bulgăresc (Bôlgarsko-Tsarswoto), având o numeroasă populație de națiuni diferite și între cari și Evrei. Capitala era Marea Tărnova, odinioară cântată de scriitorii Bulgari și Turci, pentru imenzitatea bogățiilor și abundența produselor sale, și acolo era și o mică comunitate israelită.

Care era starea Evreilor la această epocă în Bulgaria?

Eacă punctul cel mai întunecos al istoriei Bulgare. Până azi nu se cunoaște nici o lege, nici un cod bulgar; totuși presupunem că Zakonii Ustavi (Legile și uzanțele) publicate de Krale Serbe Stephan Dușana la 1343 pentru Serbia, Bulgaria¹⁾ și Macedonia a fost respectată în Bulgaria, și în acest caz sigur că Evreii s'au bucurat în Bulgaria de deplinătatea drepturilor lor.

* * *

La 1330, când Țarul Ivan Alexandru se sui pe tronul Bulgariei era văduv, căci soția lui murise înainte ca el să fi dobândit tronul, lăsându-i doi fii, pe Mihail Assan și pe Dobrici; fiind în scaunul Domniei, el se căsătorii din nou la 1331 cu fica

1) Istoricul bulgar S. Bobceff zice în a sa Istorie a Bulgariei (p. 127), că aceste legi fură probabil respectate și în Bulgaria. Sârbii și Bulgarii erau în intime relațiuni. Fratele Țarului Alexandru era guvernorul Albaniei, sora sa măritată după Krale Stefan.

lui Ivancu Basarab, Voevodul Valachiei ; dar ea nu avu parte de a se bucura mult de tronul din Târnova și muri după câțiva ani de căsnicie, lăsându-i un fiu, pe Ivan Strașemir ²⁾.

Aceasta era starea familiei regale, când un nou eveniment se prezentă.

Pe vremea aceasta o tânăra copilă incepu să strălucească în capitala Bulgariei. Era de o frumuseță răpitoare, că istoricii Bulgari, vorbind de ea o numesc într'una «frumoasa evreică» ³⁾.

Țarul nu lipsi a face cunoștința acestei rare frumuseți și-i oferi tronul în schimbul amorului ei.

De trei ori, zic istoricii Bulgari, ne întâmpină epizode romantice la curtea din Târnova. Amorul lui Asan al II-lea pentru Irina ; acel al fiorosului Svetoslav pentru fca unui comerciant Pantaleona și acel al lui Ivan Alexandru pentru frumoasa evreică.—Sara, fu prima și singura Evreică, ce se suise pe tronul Bulgariei, precedată fiind de 20 de Regine, ce se urmase până atunci de la fundarea regatului bulgar din Târnova: 8 grece, 5 bulgare, 3 sërbe, 2 române, 1 cumană și 1 tătară.

La acea epocă când femeele juca un rol foarte însemnat la curtea din Târnova, Țărița Sara ⁴⁾ nu se arătă nici ambițioasă ca regina Irina, nici intrigantă ca Marița, ci se mulțumi numai a-i sta alături și a-l povățui cu înțeleptele ei sfaturi, dotată fiind de la natură cu o inteligență rară.

Astfel Țarul Ivan Alexandru, care primise regatul în starea cea mai critică din mâna predecesorului seu Mihai Bdinski, reuși

²⁾ Dr. K. Jricek, *Istoria na Bólgaria*, Praga 1875 și S. Bobceff în a sa *Bólgarska istoria*, Filipopol 1881, p. 125.

³⁾ *Ibid.*, p. 130.

⁴⁾ Nici Jricek, nici Bobceff, nu ne dau numele Țăriței, sunt sigur că l'am văzut undeva fără a-mi putea aduce aminte unde

(Din parte-ne putem adauga că d. Rosanis va fi putut găsi numele de *Sara* și ca acest nume să fi fost *cel evreesc* al Țarinei ; dar numele ei creștin a fost *Teodora*, după cum arată chiar *Jricek*. *Geschichte der Bulgaren*, Praga 1876, p. 312.—Cităm aci în traducere, în mod complet, pasajul ce-i consacră, în care vom vedea câteva date puțin diferite de cele indicate de autor :

„Țarul Ioan Alexandru fu atât de fermecat de frumusețea unei fete evreice încât se hotărâ cu or ce preț a o lua de soție. Femeea-i legitimă Teodora, fca prințului Valahiei, trebui să schimbe splendoarea palatelor din Târnova cu singuritatea monastică, unde își sfârși zilele ca călugărița Teofana. Evreica se converti primind numele de *Teodora* și ca *novoprosvêtena carica* (neuerleuchtete) Țarină se căsători cu Alexandru. Vechi monumente bulgare relatează despre dânsa, că deși *roda je evreiska* (de obârșie israelită), avea totuși o credință curată, restaura multe biserici și chiar mănăstiri. După moarte-i i se cânta în Biserăcă «vecinica pomenire».

a-l ridica la rangul celui mai puternic stat al peninsulei balcanice. Ea i născu pe Ivan Șişman III și pe Tamar sau Mara.

La 1355 Țarul fiind deja bătrân și Sara voind a asigura soarta copiilor ei, sfătui pe Împărat ca să-și împartă imperiul între copii sei. Nu trebuie s'o spunem, că Șişman, deși cel mai tînăr, primi partea cea mai mare a imperiului de «hatărul» frumoasei evreice, cum o spun istoricii bulgari; Dobrici căpătă Dobrovia (care primi numele seu); Ivan Strașemir provincia Vidin, și Șişman al III-lea restul Bulgariei și Tărnova.

Acest exces de iubire pentru fiul ei, avu consecvențe triste pentru imperiu; este singura greșală ce se impută Țariței, este singura dată, când simțimentul de mamă invăluie de întuneric ochii clarvăzători ai aceleia, ce niciodată n'ar fi alergat la acest expedient de i-ar fi putut prevedea consecvențele. Împărțirea imperiului trebui să-i căsuneze căderea, față cu atâți dușmani mari și nesățioși. Bulgarii slăbiți prin împărțire nu se mai putură apăra nici contra Turcilor, nici contra Grecilor, nici contra Maghiarilor.

La 1365, adică 10 ani după suirea pe tron a lui Șişman, muri Țarul Ivan Alexandru.

Noul Țar Șişman fiind prea tînăr ea îl călăuzi toată viața ei cu bunele ei sfaturi, povățuindu-l a lăsa la o parte orice ambiția după onoruri, și a-și jertfi chiar viața în interesul patriei; însă toate opintirile nu însemna nimic față cu puterea crescîndă a Turcilor, cari se respîndeau pe acea vreme peste Rumelia. La 1377 avu loc prima ciocnire între trupele turce și bulgare; lupta fu fatală pentru Șişman, care spre a îndupleca pe Sultanul Murad la pace, se văzu silit a se pleca la cererea lui și a-i da, lui bărbat în vîrstă de 51 ani, în căsătorie pe mica sa soră Mara sau Tamar ⁵⁾.

Doisprezece ani apoi, vizirul Ali-Pașa reînoui resboiul cu Bulgarii; Țarul Ivan Șişman se refugiază la Nicopoli cu familia sa și când se văzu cu totul pierdut i se închină (la 1389) ⁶⁾.

Nu putem spune ori Țarița, muma lui, la martură căderii sale, sigur însă este, că ea era o împărăteasă devotată țerei sale și

5) Istoricul turcesc Rașid în al său «Taarih Osmanie» și M. Jouannin et Van Gaver (Turquie, l'Univers pittoresque, p. 34), zice că fîca Țarului Șişman fu dată în căsătorie Sultanului, ear istoricii bulgari, că aceasta fu sora sa, fîca frumoasei evreice (Bobceff, op. cit. p. 131).

6) Jouannin et Van Gaver, op. cit., p. 36.

o mumă bună ; cântecele populare i-au păstrat o amintire din cele mai frumoase. Să cităm de exemp. versurile atât de dure-roase ale celebrului poet bulgar Luben Caraveloff, ultimele cuvinte ale nefericitului Tar Ivan Şişman adresate mumei sale şi cari încep cu cuvintele :

От' kak' se e, mila moia maiko le 7)

Fie ca Bulgarii aducându-şi aminte de Tariţa lor evreică de acum cinci secole, să înveţe a aprecia devotamentul Evreilor pentru patria lor.

Rusciuc in 1886.

2 RABI ELIEZER PAPO

c. 1783-1828

Isac Papo născut in Seraieva (Bosnia-Serai) in mijlocul veacului al XVIII-lea se trăgea din cele mai vechi şi mai nobile familii din capitala vilaetului Bosnia. Acesta avu doi fii, pe Iacob şi pe Eliezer ¹⁾.

R. Eliezer s'a născut cam la 1783 ; el incepu de cu vreme a frecventa şcolile rabinice din Seraieva şi-şi însuşi cunoştinţi intinse in această materie ²⁾.

Aci incepu a lucra la prima sa operă remasă inedită, care poartă titlul de «Chodeş haaviv», adică lunile primăverei, pentru că era atunci in adevăr primăvara vieţii sale.

El luă in căsătorie o copilă «frumoasă, bună, cu educaţie religioasă, renumită prin evlavia ei şi prin actele ei de binefacere şi care ştia ceti şi scri» in acel timp, când Erveii orientali neglijau cu totul instrucţia fetelor ³⁾.

Abia căsătorit, că se văzu silit a părăsi locul său de naştere, spre a-şi găsi aiurea o existenţă ; el întreprinse in acest scop o călătorie in oraşele Dunărene ; la Belgrad, Vidin, Nicopole şi Silistra. Peste tot locul comunităţile se grăbiră a-i oferi rabinatul, el însă respinse statornic orice ofertă şi răspundea ca altă dată R. Ioseph ben Kisma : «Dacă imi veţi da tot aurul din lume tot vă voiu refuza» ⁴⁾.

1) Nova-pisnopoika (literatură nouă), Târnova 1878.

1) Pele-joet, prefaţă, p. 2.

2) Chesed-l'afaim, prefaţă de R. Iuda Papo, p. 3.

3) ibid. p. 2.

4) Pirke-aboth, VI, § 9.

El preferi să rămăie la Silistra, deși era comunitatea cea mai săracă și cea mai neînsemnată la acea epocă, tocmai pentru că Evreii din acest loc erau prea demoralizați, lipsiți fiind lungă vreme de un bun conductor. R. Eliezer îndură multe în timpul petrecerii sale la Silistra, deoparte că nu-și acoperia trebuințele cu leafa, dealta că vedea pe unii tineri abătându-se de la povețele și învățătura lui ⁵⁾.

Vorbind în prefața din Pele-joet despre necazurile ce trăsesese în Silistra, se exprimă astfel: «Și dacă aș trebui să povestesc pățaniile mele și toate bunătățile de cari D-zeu mi-a făcut parte, eu n'aș găsi destule cuvinte, pentru că sunt prea mic față cu toate bunătățile și plăcerile, de cari a împărtășit D-zeu pe cel mai umil din oameni, cum sunt eu, o sermană creatură. Eu binecuvîntez pe D-zeu, care m'a călăuzit și ajutat până acum; fie ca să voască a mă sprijini în viitor, spre mărirea numelui său».

R. Eliezer era foarte pios și trecea chiar drept sfânt. În prefața operei «Chesed l'alafim» scrisă de fiul său, aflăm câteva detalii foarte curioase în această privință ⁶⁾. «El nu trăea de căt pentru dragostea lui D-zeu; toate plăcerile și dorințele sale se mărgineau într-o căutarea unui nou prilej, spre a-și putea împlini datoriile către creator și a sfinți numele său, cu toată inima sa, cu tot sufletul său și cu tot binele său și toate chinurile și suferințele acestei lumi, se păreau nimicuri în ochii săi, când era vorbă de a-și face datoria. El postea mai totdeauna și-și petrecea serile cu cetitul; el se îmbăia de două ori pe zi, chiar în zilele de eamnă și spărgea ghița spre a se a-funda în apă, etc., etc. Pe căt i era numai cu puțință, nu lipsea de la nici o datorie pioasă și sfântă etc., el era chiar foarte vestit pentru piozitatea sa în cercurile cunoscuților săi și tot poporul îl stima și adora ca pe un sfânt». Se spune că vestea cucerniciei lui R. Eliezer se răspândi în tot orientul și chiar în Rusia. Un vestit Rabin din Moscva, probabil R. Abraham de Kroz, zice, că a venit să vază pe piosul cu proprii săi ochi, și sosind la Silistra, se prezentă la școala lui R. Eliezer fără a-și declara numele, și avu astfel prilej a-l studia precum era

5) Pele-joet, II, p. 337.

6) Chesed-l'alafim, p. 2.

aeve, pios, simplu și drept, și-i zise, ca altă dată regina Saba lui Solomon: «Ai întrecut numele tău».

Eliezer Papo poate fi considerat ca Mendelsohn al Evreilor spanioli. El fu primul Rabin din Orient în ultimul secol, care se încercă a scrie într'o ebraică pură și gramaticală; este primul Rabin, care animă comunitatea prin bunele sale sfaturi și discursuri pline de morală. Invățăturile sale erau din cele mai admirabile și din cele mai juste; el cel întâi predică egalitatea între toate neamurile și stima ce Israelitul e dator de a avea pentru aproapele său. El zise¹⁾: «Cum trebuie să te porți cu dreptate față cu un Israelit, tot astfel trebuie să fi față cu un Ne-Evreu; a fura sau a înșela pe un străin, e păcat mai mare ca a fura sau înșela pe un coreligionar; căci în cazul întei dai loc a se defăima religia lui Israel și legea lui Moise. Acela ce fură sau înșală pe un Ne-Evreu, n'are isbândă în întreprinderile sale»⁸⁾.

«Se știe, că prima întrebare ce se pune omului în ziua judecăței infricoșate este: «Neguțătorit-ai cu cinste?», dar din nenorocire în veacul nostru dreptii se pierd, căci dau motive rău întemeiate, căci în vremile noastre câștigul e anevoie și acela care voește să umble cu dreptate și cinste nu-și poate agonisi nici măcar pâine și sare, așa că-și îngăduie de a falsifica, de a înșela, de a minți, de a trage pe sfoară, de a concura și mai alte răutăți, ca și cum n'ar fi deajuns că neglijează rugăciunile în obștie și că profanează Sămbăta».

Se vede dar, că pentru R. Eliezer a înșela sau a trage pe sfoară pe aproapele său, fie chiar neisraelit, e un păcat mai mare ca profanarea Sămbetei. Mai zică vrăjmașii noștri, că legea lui Israel îngăduie a se înșela pe semenul său și că învățătorii ei nu propovăduiesc o morală curată!

R. Eliezer se adresează asemeni la Rabinii scriitori⁹⁾: «Ce bine și necesar e de a scri opere morale, spre a le da în mână poporului și Rabinul are mai mare merit, când se indeletnicește a alcătui asemenea opere în loc de cărți de studii, de critici și de response, cari se găsesc adesea acoperite cu praf, ca semn cât de puțin au intrat în circulațiune publică».

7) Chessed-l'alafim, p. 87.

8) Pele-joet, I, pp. 158 și 205.

9) Ibid. II.

La 1819 se duse la București într'un scop necunoscut și lăasă urme de șederea lui în acest oraș, prin un act semnat într'un tribunal rabinic din 21 Sivan 5579 (1819)¹⁰).

La 1828 când izbucni ciurma în Silistra, R. Eliezer Papo, fu din victimele secerate de acest flagel, fiind în vârstă numai de 45 de ani. O inscripție păstrată în condica comunității din Silistra sună astfel :

”אליעזר פאפו ז"ל כח כמנפה חול המועד של פסח שנת ה'ק"פס והמנפה נעצרה.

«R. Eliezer Papo a murit de ciură în Chalamod Pesah în anul „și ciurma a încetat“ (5583)».

În prefața din Chesed-l'alafim (l. c.) găsim următoarele detalii asupra morții sale : «Din nenorocire, el (R. Eliezer) fu chemat (de D-zeu) în floarea vârstei sale printr'un ecou ceresc, spre a se bucura de bunătatea divină; acest pios fu pierdut pentru lume; el plecă în țara repausului, lăsându-ne în prada celei mai mari dureri, etc.».

După dorința-i, exprimată înaintea morții sale, nu-i se făcură deosebite onoruri la înmormântare; chiar piatra sepulcrală de pe mormântul său, e un monument fără însemnătate, alcătuit din trei bucăți neregulate, nenetezite și fără vr'o inscripție.

El lăasă în urmă-i un nume venerat și stimat, personificând pietatea, nu numai la Silistra, ci și în toate orașele vecine, unde i se zice obștește חסיד piosul sau קנו עם המהדר acela care era pios către creatorul său.

În vechea sinagogă din Silistra, dărmată la 1881, se arata locul, ce-l ocupa deobicei R. Eliezer, când își făcea rugăciunile și în toate sinagogile din orașele dunărene se fac rugăciuni în tot anul în seara de *Kipur* după *Col Nidre*, pentru odihna sufletului său¹¹).

* * *

R. Eliezer a fost foarte activ pe câmpul literar. Operile sale sunt numeroase și merită o atenție deosebită; ele se disting prin calități alese de idei și de stil. Noi înșirăm aci toate acele opere ce ne sunt cunoscute, credem în mod complet.

10) Acest act a fost în posesiunea mea în original și l-am dăruit «Societății istorice Iuliu Barasch» din București.

11) R. Eliezer avu un fiu, pe R. Iuda, care se însură cu fca lui R. Maier Haju sau Faju din Seraieva, cu care avu mai mulți copii; el muri acum câțiva ani în Ierusalim, unde își petrecuse cea mai mare parte din viața sa.

אורות אלים culegere de bucăți rabinice, tipărită la Constantinopole la 5580 (1820), operă rarisimă și de nedobândit.

אלף המנן comentări asupra pentateucului. Acelaș loc au tipărit in puține exemplare, ajunse greu de găsit.

שפת סוף sfetnicul curios, o operă de morală foarte in uz in Orient. Rabinii, cari nu se simt in putere de a improviza discursuri, aleargă totdeauna la această faimoasă lucrare. «Numele de Pele-joet; care l-am dat operii mele — zice el in prefața acesteia, — e că cuvântul Pele conține literele numelui meu Eliezer Papo și «joet» pentru că eu dau aceste sfaturi la prietenii mei.

El isprăvi această lucrare insemnată la Silistra in luna lui Nissan, anul 5571 (1811) și fu tipărită in timpul vieței sale la Constantinopole in 5584 (1824) și la București cu cheltuelile fiului său R. Iuda și sub privigherea lui Moise David Alkalay *) in tipografia ziarului Naționalul in 1860, in 8°. — Apăru și in traducere in graiul judeo-spaniol, lucrată de fiul său.

חבר לאלפים sau regimul vieței moralo-religioase, după Șulchan Aruch, tipărit la Salonic sub privigherea fiului său in tipografia Bezalel Levy Eskenasy fils in 5611 (1851), in 4°.

למורים ליארצייט sau rugăciuni pentru aniversarea morții cuiva trebuie să observăm că vorba «Jahrzeit» de origină germană fu intrebuintat la Spanioli), pentru prima oară de R. Eliezer tipărit sub ingrijirea lui R. Iacob Salem Kalderan la Belgrad, la Eluli 5620 (1860), in 8°.

דמשק אליעזר in graiul judeo-spaniol, tractat de legi și de obiceiuri casnice, spre uzul capilor de familie; conține intre alte un capitol din fisiologia măritişului. Belgrad 5620 (1860), in 8°.

Operile inedite ale acestui Rabin erudit sunt : 1) דן אבני, (1. comentar la rugăciuni) și 2) בית הפלה, (3) הרש האביב, (4) יעליו חסידים. שאלות ותשובות response.

Titlurile acestor opere ne arată cât de fecund fu el ca scriitor, și in ce mod sublim își intelese inalta sa misiune de păstor și de învățător al poporului.

*) Acesta e autorul unei gramatice ebraice scrisă in graiul popular spaniol și tipărită in București la 1860. M. S.

CRONICA ISRAELITĂ ÎN ROMANIA

de la începutul veacului actual până la dărămarea templului din București

(1801-1866)

de DR. E. SCHWARZFELD

Vélul de întunecime aruncat asupra stărei trecute a Evreilor din țară nu se va risipi așa de curând. Lipsa totală de scrieri ex-professo, care să ne indice calea ce trebuie să apucăm pentru studiul istoriei, concurența fatală a elementelor naturei, cari au mistuit multe și nenumărate acte de valoare, desinteresarea deseversită a publicului și a antimergetorilor noștri, sunt tot atâtea pricini ce ne pun azi, pe noi, în neputință de a lumina trecutul cu făclia criticei, și nici chiar a ne da pentru moment socoteală dreaptă măcar asupra unei singure epoci.

Nu este dar de mirat dacă în locul studiilor trebuie încă recurs la culegerea faptelor, la cercetarea izvoarelor primitive, la resfoirea cărților, ziarelor și broșurilor, spre a aduna cum poți, și pe unde poți, materialele necesare, și a pregăti cu încetul temelia istoriei viitoare.

Aceste sunt pricinele ce ne-au îndemnat de a înfățișa astăzi cetitorilor «Anuarului» *cronica* noastră, care nu este altă ceva decât o simplă înșirare a faptelor culese de noi. Procedând astfel, am crezut a aduce un serviciu scriitorilor de mai apoi și a arunca totodată baza unei cronici deseversite, ce ne propunem a întreprinde cu timpul, când prin cercetările noastre sirguitoare și mulțumită tinerei și valoroasei societăți «Iuliu Barasch», documentele se vor acumula în număr mai mare.

Dar aceste nu sunt singurele pricini ce ne-au imbiat la lucrarea de față, unde meritele scriitorului constau mai mult în răbdarea cercetării și în imbinarea faptelor culese, decât în sagacitatea și pătunderea sa individuală. Am fi dorit a continua cu studii asupra unor anumite materii, cum am făcut în anii trecuți, și pentru cari și ulem eșta mai multe notițe; dar exilul în care am fost trimis ne-a stat și nestă momentan în cale. Lipsit de propria-ne bibliotecă, unde am aduna

scrierile ce ar trebui să ne slujească ca bază, fiindu-ne peste poate de a cerceta cărțile, broșurele și ziarele, cari se află neapărat în mai mare număr în bibliotecile din Iași și București ca în cele de aci, neputând nici consulta Archivele statului, ne-am îndreptat pașii spre lucrarea de față, găsind în prețioasa și voluminoasa bibliotecă a «Alianței israelite» din Paris cele necesare spre a continua cercetările noastre asupra unor studii, la cari ne-am dedicat mai bine de un deceniu.

Tot acest fapt explică pentru ce ne-am slujit în mare parte de isvoare străine. Întrebuințând pentru isvoarele românești numai notițele ce le culesesem încă în țară, am fost siliți pentru restul de a recurge în special la notițele adunate aci. Dar și ele își au importanța lor. Ziare israelite lipseau cu deservășire în țară. Abia la 1856 s'a înființat în Iași primul ziar evreesc scris în jargon, dar care n'a fost de lungă durată, cum n'a avut traiu lung nici «Israelitul-Român», nici «Timpul» din București; așa că până la 1866 toate isvoarele tipărite de care dispunem sunt consemnate sau în ziarele românești, cari nu s'au ocupat mai de loc cu chestiile privitoare la Evrei, sau în ziarele din străinătate și mai ales cele speciale israelite, din cari cele mai multe aveau în Iași și București, mai cu seamă, corespondenți speciali.

Ca și toate lucrările noastre istorice de până acum, și lucrarea de față nu este decât provizorie. Am spus-o deja mai sus, până ce documentele vor veni în număr mai mare, preparăm deocamdată canavaoa, pe care să se brodeze mai apoi tot restul; voim, cu alte cuvinte, să tragem încă câteva brazde pe ogorul istoriei Evreilor din țară, și a mai forma un strat, după care noi ânsi-ne, sau alți după noi, să continue brăzdarea, destelînd ogorul în întregul său.

Ținem asemenea a remarca că am fost reduși numai la câteva ziare, deși a fost și este intenția noastră de a cerceta toate pentru un control mai sigur, și pentru că cutare fapt comunicat adeseori unui ziar nu s'a mai comunicat celui alt; dar ne-am lovit de un regulament constant, care poprește bibliotecii Alianței de a lăsa să se scoată ziarele și periodicile din sală. Așa că, pe când ni s'a pus la dispoziție cu multă amabilitate orice carte, nu am putut decât a ne inclina și a cerceta ziarele în ânsăși biblioteca, pentru care cuvânt n'am putut consacra un timp util, spre a întinde, de la petrecerea noastră aci, cercetările noastre asupra tuturor ziarelor israelite.

Am ținut asemenea a nu da decât cronica de la 1801—1866, atât spre a nu trece cadrul unui articol de *Anuar*, cât și pentru că faptele din această epocă sunt deocamdată mai numeroase.

Anul 1866, la care ne-am oprit nu este nici el ales în mod arbitrar. Pedecparte începe pentru România o epocă nouă prin chemarea la tron a Princepelui, respectiv al Regelui Carol I; ear pe de altă parte, și mai cu seamă, fiindcă odată cu votarea actualei constituții se oboară tot aparatul legiuirii vechi și toate urmele privilegiilor din trecut; ba în mod definitiv facultatea ce aveau Evreii de a forma comunități religioase, recunoscute de stat.

Sfîrșind, fie-ne îngăduit de a rosti o dorință, aceea adevărată ca cetitorii

«Anuarului» cel puțin, incurajați prin lucrarea de față, să-și puie sirguința lor în a aduna amintirile din trecut și actele ce le-ar poseda și a ni le trimite nouă sau «Societății istorice Iuliu Barasch», spre a împlini astfel lacunele lăsate de ziare și scriitori și a repara indolența strămoșilor. Ei vor fi astfel colaboratori bineveniți pentru întocmirea istoriei Israelitilor din țară.

La anul 1801, Aprilie în 8, se întâmplă următoarea năpaste asupra Evreilor din București : În ulița Foișoru de foc, astăzi calea Moșilor, în fața casei d-rului Capșa, ședea un brutar Evreu la care locuia un moșneag creștin, care i făcea diferite slujbe în casă.

Câteva săptămâni înainte de Paști moșneagul se îmbolnăvi, fără a chema pe vreun medic, și fiindcă erau zile de post, el se hrăni cu deale postului. În ajunul Paștelui, Sămbătă la oarele 12 de noapte, se duse la o cărciumă vecină și-și îndopă stomahul cu ouă roșii și mănă și carne de porc. Apoi se urcă pe cuptorul cel cald, remase acolo câteva vreme, și-și dădu sufletul a doua zi după masă, întâia zi de Paști, Aprilie în 8.

Când brutarul constată moartea creștinului fu lovit de spaimă și se grăbi a da de știre de spre aceasta ipistatului celui mai apropiat, care avu de altfel cunoștință de boala moșneagului. Căci după obiceiul de atuncea ocărmuirea, din pricina boalelor molipsitoare, întocmise niște vătășei, cari umblau din casă în casă spre a ști de sunt bolnavi, și-și dădeau apoi raportul ipistatului, care îl transmitea ocărmuirii. Dar norodul se alarmă de faptul, că un creștin murise în casa unui Evreu, cu atât mai mult, că Paștele evreesc căzuse tocmai în aceleași zile. O mulțime de creștini se adunară curând din cărciumele vecine, spre a vedea pe mort, și printre aceștia era și un bărbier, care făcu cadavrului câteva tăieturi cu briciul, spre a acredita svonul, că Evreii l-au omorât în scop de a-i lua sânge pentru Paști. Și așa, cu toate că în acele vremi ulițele erau pustie în zile de sârbătoare, vestea că Evreii au omorât un creștin spre a-i lua sânge se răspândi cu iuteală de la o cărciumă la alta, făcând raita în întregul oraș.

Speriați de agitarea născândă Evreii căutară să se puie în siguranță. Acei ce erau destui de norocoși de a putea fugi și a se ascunde la vreun boier, remaseră nevătămați, de vreme

ce alții, apucați pe uliță, fură bătuti cu cruzime până își dădură sufletul. Nu se poate ști cu siguranță dacă Evreii s'au pus impotriva celor ce-i atacau, dar sigur este că o femeie din vecinătatea brutarului respinse cu o frigare ascuțită norodul ce-i sparse geamurile și voia să răsbească în casă, și că aceasta invenină spiritele și mai mult și spori și mai cu tărie agitarea.

Norodul se porni apoi de la o casă evreească la alta, ucise pe Evreii ce-i întâlnea în cale, le jefui averile și aruncă obiectele pe uliță; și fiindcă în mai toate casele israelite se găsea o doniță de borș roș de sfeclă, mulțimea era și mai convinsă de temeinicia acuzării și se întărită unul pe altul, arătând donița și spuind: «eată sângele creștinesc». Furia se mări, crescă și 128 Evrei căzură ca victime fiind măcelăriți, ear alți mulți răniți.

Vodă, Spătarul, Cămărașul și Vornicul văzând proporțiile ce luase această agitare, ieșiră în persoană în târg și făcând să funcționeze tulumbele cu apă și stropind mereu în mulțime, isbuciră în fine a imprăștiia norodul cu desăvârșire și a pune capăt măcelului.

Nu se știe ce urmări ar mai fi avut acel măcel și nici dacă vinovații și-au luat cuvenita osândă, dar atăta se știe, că boerii au ocrotit mult pe Evrei în acel moment de mare restrîngere pentru dînșii.

*Fraternitatea**) VI; 1884, pag. 175; — *Hajoetz* X, No. 604, 6 Aprilie 1884; compară asemenea *Engel Allgemeine Welthistorie*, etc. Tom. 49, Vol. II, Partea II, Halle, 1804, p. 69.

*

Doi ani mai târziu calomnia sângelui se repetă în Neamț sub Vodă Moruz, la 1803. Faptul așa se povestește. Un casap Evreu cu numele de Itic șezând în vecinătatea unui creștin cu numele de Mihai Bostan, se întoarse acasă într'un rănd noapte târziu de la căsăpie, și aduse cu sine un miel tăiat, pe care-l jupui. Nevasta lui Bostan văzându-l că jupuește ceva și venind bărbatul ei acasă i spuse, că a văzut cu ochii ei cum de vecinul Evreu a jupuit un copil de creștin. Acesta se duse desdedimineață la agie, unde denunță faptul, mai adăugând, că el singur a văzut în persoană această. Ear spre nenorocirea Evreului dispăruse tocmai atuncia un copil din satul Grumăzești, fiind răpit de o fiară din pădure.

*) Deacuma înainte «*Fraternitatea*» vom însemna prin *Fr.*; ear *Hajoetz* prin *Haj.*

Aga primind denunțarea trimise de-i se aduse pe casapul Evreu, și după ce-l bătu cumplit, îl puse în faie împreună cu doi cumnați ai lui, și-l trimise sub escortă la isprăvnicia din Piatra. Aci tustrei fură schinjuiți mai bine de o lună de zile, până ce în fine un țeran din Grumăzești, ieșind la câmp, găsi cadavrul copilului dispărut și dete de veste ocărmuirii. Se orândui o nouă cercetare, și, constatându-se adevărul, cei trei nenorociți fură sloboziți din temniță.

*Comunitatea Niamț**), descriere istorică de I. Kaufmann (Piatra) în *Fr.* VII, 1885, pag. 94.

*

Intrând Rușii în țară la anul 1806, generalul Michaelsohn se porni la 2 Decembrie cu 8000 ostași la București și se opri la Colentina. Ear guvernul provizor primind ordinul de a găti provizii și cvartiruri pentru armata rusească, populația întreagă din București se rocoși, sună tocsinul și goni pe toți Turcii din oraș. Rușii se luară după ei fără a mai trece prin oraș, i ajunseră la riul Argeș, și după un resboiu crâncen i biruiră și-i fugăriră până la Giurgiu.

În această răscoală contra Turcilor nici Evreii nu fură dați uitărei. Norodul se năpusti asupra lor, i jefui și ucise mai mulți din ei. Un evreu Iosif Maier Cohan, care ședea lângă Farmacia din fața Sf. George, văzând năvala ce se da asupra Evreilor, se scăpă în casa lui, unde se și închise; ear norodul se luă după el, sparse ușa și intră după dărsul, așa că se văzu nevoit a sări prin fereastră de la catul al doilea, de unde scăpă nevătămat ca prin minune.

Dar norodul nu se mulțumi numai cu jafuri și omoruri, el adună la un loc pe Evreii ce-i găsi, și-i închise în Curtea Domnească unde le dete câteva zile de chibzuire, după care sau să se boteze, sau să fie măcelăriți cu toții. Și această agonie mortală se prelungi până la intrarea Rușilor în București.

Și în adevăr, cum de aceștia se întoarseră din Giurgiu și intrară în țerg, văzură cu multă mirare că nu înțeleg nici un Evreu în oraș; și așa întrebând de pricina li se spuse, că toți stau închiși la un loc spre a primi botezul. Generalul Mihaelsohn aflând una ca asta dete poroncă de a se slobozi toți Evreii.

*) Deacuma înainte pentru prescurtare vom cita numai *Com. Neamț*, și anul și pag. ziarului

de sirg, ceea ce se și întâmplă. În acest chip scăpară și de această năpaste, ce căzuse pe capul lor.

*I. Psantir, Corot haiehudim berumenie, Lemberg 1878 *), pag. 99—100.*

*

La anul 1812 intrară Rușii earăș în țară, și o năpaste nouă pe capul Evreilor din București, că așa scrie Dionisie Eclisiarcul: «Spusumi-au unii, carii zicea că au văzut și cu ochii cumcă au fost venit la București o oaste, ce le-au fost zicând Calmucii, cu masdrace și alte arme tot ca ale Cazacilor, și călări, în starea trupului scundateci și groși, cu capu mare și fruntea lată și obrazul mare, ear ochii și urechile mici. Acest neam de oameni spunea toți, că n'au nici o lege și nu cred nici într'un chip, numai de porunca împăratului ascultă și se supun. Aceștia spun că mănca orce vedea și le eșia înainte, și dobitoace necurate și jigăanii, nu alegea nimic, încă și crud și gol fără pâine sau mălaiu, încă și carne de om au fost mănăcând, pentru că la venirea lor au fost dat poruncă Kamenski să-și păzească oamenii copiii și fetele de către ei; dar ei dovedind ulițele pe unde locuesc Ovreei, mergea pe poduri repede cu caii și dacă vedea vre un copil sau fetișoară de Ovrei, se slobozea ca uliul plecându-se de pe cal, adică de călare i răpea și-i băga în traisa calului ce o avea la oblânc și fugea, și eșind afară la ordie, noaptea-l frigea întreg și-l mănca cu tovarășii ce-i avea. Deci geluindu-se Ovreei, că le mănăcă copiii, și dând bani mulți lui Kamenski, i au ridicat din București și i-au trimes la ordiea de la Cogea-Valtac».

Cronograful lui Dionisie Eclisiarcul în «Tesauro de monumente istorice» București 1868 T. II, pag. 222.

*

În Ploești la 1815 veni un creștin la d. Șmiel Ghedale, zicându-i: «D-le, știu că vă trebuie sânge creștinesc. Eu am sânge de vînzare, să vă aduc?». Da, răspunse d. Ghedale, vino mâine la 12 ore și se invoi să-i aducă pentru trei galbeni. A doua zi autoritățile înștiințate aștepta pe Românul în casa lui Ghedale.

Acesta veni și se constată crima, care o făptuise singur spre a păra pe Evrei.

Comunitatea din Ploești de Israel Șapira, manuscript în posesia Soc. istorice Iuliu Barasch.

*) Acest uvrăgiu formând al doilea volum din Istoria Românilor, îl vom cita deacuma înainte sub II, 1873, și pagina respectivă.

În vremea lui Calimah-Vodă, la anul 1816, petrecutu-s-au următoarele în Niamț. La un evreu Michel Croitoru ședea un cerșetor creștin, care-i făcea mai multe slujbe în casă. Într-o Vinere seară a lunei Nissan, cerșetorul se îmbătă și suindu-se pe culcușul său în pod, își dăte obștescul sfârșit.

Văzând croitorul că nu se mai coboară a doua zi, se sui în pod unde-l găsi mort; și așa dăte veste agiei, care se transportă la fața locului, și puindu-l pe o scândură plină de cuie, îl scoboră jos de pe pod, îl transportă la agie, unde-l reținu mai întei câteva ceasuri și dispuse apoi înmormântarea, care se petrecu fără nici un incident.

A doua zi se ivi deodată un băcan creștin cu numele de Stefan Vele, care respândi sgomotul, că Evreii au luat sânge de la cerșetor și că au cumpărat tăcerea poliției prin bani. El își făcu un partid numeros și denunță faptul ispravnicului Pettrache Sturza din Piatra. Ear până a nu apuca ispravnicul să sosească la Niamț, Stefan Vele cu ai lui desgropară pe mort și-l străpunseră cu cuțite.

Ispravnicul fiind dușman al Evreilor, deoarece aceștia i refuzară în diferite rânduri de a-l împrumuta cu bani, găsi atunci prilejul de a se resbuna. Sosind în Niamț, profită de alarma dată de Stefan Vele și ai lui și poronci de se ferecară în lanțuri Michel Croitoru și toți reprezentanții comunității în număr de șase persoane și-i transportă la isprăvnicia din Piatra. Ei fură aduși apoi acolo într-o zi de Sămbătă, unde, după ce li se luă depunerile, fură aruncați într'un beciu, ce le slujea ca temniță.

Populația creștină din Piatra intră din astă pricină în mare ferbere, și Evreii văzându-se amenințați de furia poporului se ascunseră, care mai de care. Cete de Greci și de țărani întărați cutreerau stradele și luau la bătaie pe acei ce-i întâlneau în stradă, i trăgeau de perciuni, le smulseră perii barbei, i loveau cu pietre în cap și nu steteau locului cu cruntele lor maltratări până nu aduceau victima la beciu, unde arunca un Evreu peste altul sau îl preda în mâinele unui Petre Arnăutu, păzitorul închisoarei, vestit pe atunce pentru brutalitatea sa față cu Evrei. Numai o singură victimă, Froim Lungu, comerciant de lână isbuti să se scape cu fuga din mâinele lor, după ce susținu oarecare luptă cu agresori; ear o altă victimă

nume Iehuda Dascălul fu atât de tare schinjit și trăt în bătai, că ajuns la beciu își dădu sufletul peste câteva ceasuri.

Norodul, în frunte cu câțiva nătărei croi deja diverse planuri cum să aducă peirea Evreilor; când resări acestora deodată un mântuitor în persoana lui Neculai Gotcol, al doilea ispravnic din Piatra, unchiul lui Vodă Calimah. Acesta fiind de fire om mai blând și mai drept, fiind incunostiințat de cele ce se petreceau în țerg și de resvrătitorii cari țipau în gura mare, că vor măcelări pe Evrei, se duse la isprăvnicie, unde ceru lămuriri colegului său Sturza. Dar văzând că nu o va putea scoate la capăt cu dănsul puse să se inhame caii și se porni spre Iași, spre a denunța lui Vodă faptele colegului său și a obține dreptate.

Văzând Sturza că lucrul devenise serios și că ar putea să-i aducă rele, trimese pe sameșul Dumitrache Feștilă, de-l ajunse pe Gotcol în drum și-l înturnă înapoi după multă rugămintă. După aceea toți Evreii fură liberați din închisoare și se reținu numai pe Michel Croitoru și pe un vecin al său, li se puseră buturugi la picioare și fură duși prin toate ulițele orașului, dându-se la fiecare răspântie mai multe lovituri de harapnic, la toți 300 harapnice.

Abia după intervenția membrilor comunității, care cheltuiseră sume de bani, fură liberați mai târziu și Michel Croitoru cu tovarășul său de suferință. Michel Croitoru fu adus aproape mort în casa lui Leizer Racover, unde cu toții așteptau să-și dea obștescul sfârșit; dar prin căutarea și leacurile unui bărbier, care-l îngriji pe furiș patru luni de zile, el scăpă cu viața, după care fu alungat din Niamț și se așeză la Vaslui unde muri peste puțin de pe urma caznelor.

Psantir II, 1873, pag. 103-105; *Com. Piatra*, Fr. V. 1883, pag. 215, 216, 220 și 221.

★

Mihail Grigorie Suțu, cel de pe urmă domn fanariot în Moldova, unindu-se la 1819 în taină cu eteriștii, aranjă în Iași un spionaj organizat la casele boerilor, prin Arnăuții ce-i tocmise în slujba lui și le poronci a se tocmi pe la case boerești până la o chemare. Șeful primar al eteriștilor, unul Duca, greco-bulgar, pe care Drăghici îl numește «croitor de noutăți, vânturător de lume, curtizan emisar și inzestrat înfărsit cu toate talentele ademenitoare de rău», crezu cu cale a inscena deo-

camdată un măcel împotriva Evreilor, care ar fi putut numai mări capitalul eteriștilor: «Aceste măsuri însă oricât de tainic să făce, lucrul nu era de fire ca să rămă nedescoperit multă vreme, mai ales că ave a face cu clasa de gios, cu cel mai disgrămat popor a slugilor și a arnăuților vagabonzi din toată lumea. Aceștia cum s'au văzut cu bani în mână și sprijiniți de un lafazan ca Duca, ce să zice că are lăzi de galbeni, au prins a se da la beție, a face blăstămății, care una câte una respândindu-se între locuitori au început a se lăți vorba că într'o zi au să taie pe jidovi ca să nu mai fie poporul acesta între creștini și să le iee averile, secret dizvălit la dugheana unui jidov de la o slugă ce se trecuse cu beția și nu-l mai credita evreul după săvârșirea monedii. Indată deci au început a ferbe vorba asta în Iași, și fruntașii neguțitori de nația lor adunându-se parte la consulați de a căroră protecție atârna, parte la cămară gospod, care apăra în acea vreme jidovii raele, au cerut cercetare și siguranția ecsistenției lor de la guvern. Apoi cămărașul postelnicul Iancu Schina fiind cumnat cu Suțu, i-au incredintat să nu aibe nici o grije de vorba unor bețavi și că va pune la cale pricina stărpind prin cele mai aspre măsuri vagabonzii din țară. Dar Aga, după notele consulaților au prins a cerceta cu energie lucrul, urmărind vorbele din loc în loc, până au infundat obârșia lor în casa D. Duca, unde a conținut a mai mișca ceva, fiindu-i rușine de însuși el să gândească asemenea lucru pentru Monsieu Duca, și să căea că s'au potrivit stăruiturilor jidovești pe vorba bețavilor, precum s'au și liniștit după înțelegerea ce au avut cu dănsul, făgăduindu-i că va înfrâna pe arnăutul lui, ce s'ar fi lăudat către un prietin la chef asupra jidovilor, îndatorindu-l să nu mai îndrăznească a răsufila acest fel de vorbe turburătoare, dojenind însă tot o dată și pe Aga în puterea prieteșugului ce avea, ca să nu mai deie atâta obraz Ludeilor pe care la București i tratau mai rău de cât Țiganii.

«Cu toate aceste Monsiu Duca în uneltirea lui n'au lipsit a lua osebite măsuri, văzând că treaba nu merge bine cum au fost apucat, temându-se mai ales să nu vie și la urechile Turcilor, deci au congediat pe cei cu urmărirea, prin cele mai înțelepte măsuri scoțându-i din registrul său, asemenea și Aga, după poronca Suțului, pe care el supăraseră foarte mult mișcarea

breslii jidovilor, nu contenea zi și noapte a umbla prin cafelele și crășme strigând vagabonzii și închizându-i la vartă, o temniță, de unde apoi nu să mai știe ce s'au făcut. Urmându-se lucrul acesta tot cu așa rânduială de la Septemvrie a anului 1820 când au venit în Iași Duca până în noaptea de 21 Februarie a anului 1821, ce s'au tăeat Turcii la beilie și în tot coprinsul Principatului».

M. Drăghici, Istoria Moldovei pe timp de 500 ani până în zilele noastre, Iași 1857, vol. II, pag. 111—113.

★

Zavera care izbucnise în Moldova la 1821 aduse cu sine multe și nenumărate nenorociri pe capul Evreilor din țară. În Iași, de unde porni semnalul revoltei, Evreii erau amenințați cu un măcel obștesc și nu scăpară de el decât mulțumită stăruințelor consulilor puterelor străine. Dar cele mai multe necazuri și măceluri le avură de îndurat Evreii din Piatra, Niamț, Fălticeni, Herța, Focșani și alte orașe, unde fură tăiați cu sutele și schinjuiți cu amar, mai ales în mănăstiri de călugări greci. Și în Muntenia încă avură multe de suferit, până când intrară în fine Turcii în Principate la 1822 și puseră capăt acestor mari vărsări de sânge *).

★

În vremile trecute, și nu mai departe acum 60 sau 70 de ani erau strade în București, în care Evreii nu numai că nu puteau să locuească, dar nici să treacă, cum a fost bunăoară strada Tabaci (azi Văcărești), Dobroteasa și alte. Ear dacă un Evreu avea vreo treabă într'acolo se îmbrăca turcește și-și ascundea barba și perciunii spre a nu fi recunoscut; dar chiar în acest caz de se hazarda în Tabaci nu cuteza să meargă mai departe ca până la biserica Sf. Nicolai, nefiind sigur cu viața.

La anul 1822, era în București o femeie bogată cu numele de Ruje fica lui Iacob Cohan, căreia se orânduise să bea lapte pentru cură, și așa spre a avea lapte curat, cumpără o vacă pe care o dete în paza unui creștin ce ședea în Tabaci. Având în slujbă pe un Evreu cu numele de Rubin, supraveghietorul casei sale, acesta mergea în fiecă zi spre a mulge vaca și i aducea laptele; ear spre a nu fi recunoscut se travesti ca deobicei. Dar într'o zi creștinii puseră mâna pe el și după ce îl bătură, îl umflară ca pe un vițel tăiat spre jupuire, și-l lăsară

* Asupra Zaverii vezi pe larg scrierea noastră «Evreii sub Zavera» publicată în Anuarul VI, pag. 14—24, pentru care ne dispensăm a reveni aci mai pe larg.

apoi fără cunoștință intins la pământ și aproape mort ; în această stare el fu adus acasă la stăpâna-sa, unde după multă căutare se curarisi în fine.

Psantir, II, 1873, pag. 61.—*Haj.*, XI, No. 583, 21 Ianuarie, 1884.

*

În vremea lui Vodă Ioan Sturza, venise în Bacău, la 1824, un haham Meer Zalmen Kaiser, care fusese chemat de obștea, spre a fi tocmît în funcție. Sosind în tîrg câteva zile înainte de Roșhașana (anul nou) trase în gazdă la un gospodar Șloime Haies, unde-și atîrnă ca de obicei cuțitul pe perete. În ajunul anului nou hahamul se simți indispus și trimise după un felșer evreu ca să-i ia sînge, pe care el vîrșă apoi în latrină, unde se depuseră și obiectele în care se scurse sîngele.

Cam în aceeaș vreme doi neguțători turci propuseră unei vîdane creștine din tîrg ca să le vîndă fetița ce era de patru ani și se învoiră asupra prețului. Mai avînd apoi a-și regula oarecari trebi în oraș ei conduseră fetița în afară din tîrg și o dădură în paza unui cărciumar creștin pînă la întoarcere, după care era să o ducă cu sine în Turcia.

În acest timp vîduva se gîndi, că vecinii ar putea să o întrebe de fetița și așa chibzui că, spre a preîntîmpina orce bănuială ar fi nimerit să alerge prin stradă și să dea alarmă, că-i s'a pierdut fetița ; ceeace și făcu, mai adaugînd că ar fi răpit-o Evreii spre a-i lua sînge pentru trebuințele lor religioase.

Aflînd agia despre aceasta trimise un comisar cu mai mulți jandarmi ca să cutreere casele israelite și să caute copila dispărută, și așa dănd de casa numitului Șloime Haies, unde era hahamul în gazdă și răscolind în toate unghiurile dădură în latrină de covățica unde se scursese sîngele hahamului. Nu mai încăpea dar indoeală pentru ei, că fetița a fost ucisă acolo, și pe dată imprejmuiră casa și ridicară pe stăpînul casei, pe nevasta și copiii lui, și ducîndu-i la agie i schinjuiră cu cruzime, spre a le stoarce mărturisirea despre omorul copilei. Ear norodul se tăbără asupra Evreilor și-i bătui și schinjuiră.

Dar cu toate caznele ce le îndurase, Haies nu declară decît adevărul și arătă imprejurarea cum de hahamul a chemat pe un felșer ca să-i ia sînge. Aga trimise să se caute pe felșerul și hahamul ; dar acesta din urmă nu se mai putu găsi, căci el se ascunse de frică, și nu se dădu decît de cuțitul ce atîrna

pe părete. Atunci agia ceru Evreilor pe haham, in care caz va da drumul la arestaţi, ear la d n contra amenin a pe toţi cu un măcel obştesc.

Evreii îl căutară pretutindene, dar nu-l putură găsi. Hahamul ştiind primejdia ce-l amenin a se refugiază in capătul t rgului, i i lep d  hainele, i i puse un br u, i i ascunse barba şi perciunii, şi ie i descul  din ora  spre a rătăci prin munţi şi v i in voia soartei, fără a şti măcar incotro să apuce.

Aceasta se petrecu in ajunul anului nou evreesc, zi de jale şi pl nsete pentru evrei, in care petrecură toată noaptea int iei zile de serbătoare. A doua zi  ns  lucrul se schimbă. Un morar neam  intreprinz nd o lucrare in apropierea c rciumei, unde feti a fu depusă de comercianții turci, intră acolo pentru t rgueal . Cunosc nd feti a ca şi pe mama ei, şi feti a cunosc ndu-l deasemene, cum de-l zări, îl recunosc  şi alerg  in bra ele lui, rug ndu-l cu mare pl ns ca s'o ducă inapoi la mama. Neam ul ştiind de năpasta ce căzuse pe Evrei din pricina ei, o luă in bra e şi duc nd-o in ora  o dete in m na unui evreu bogat că numele de Aron, zic ndu-i că aceasta e copila pentru care ar fi invinui  Evreii şi că este gata de a spune agiei locul unde a găsit-o. Şi aşa d nd Evreul fuga la agie, aduse un comisar şi-i desemn  pe neam , care la r ndul său îl conduse la c rciuma de unde luase copil a, unde se află şi chipul cum de a ajuns acolo. Atunci se recunosc  şi nevinovăția Evreilor, cari fură liberați. Ear gospodarul la care hahamul i i schimbase hainele se duse de-l căută in munţi, şi d ndu-i vestea imbucur toar , îl aduse inapoi in t rg, la Bacău.

Psantir, II, 1878, pag. 142—144.

★

Invindu-se, la 1831, holera pentru int ia oară la Bucureşti, ea seceră prin mul ime, şi oamenii cădeau ca snopi murind pe fiece zi c te 4—500 suflete. Ear amintirea ciumei din anii trecu i aruncă şi mai multă groază prin lume, fiindu-i teamă ca să nu se repa   din nou; şi aşa fiecare se izola şi se retrăgea in casa lui, nu primea pe nimene şi nu se ducea nicăiri de frica molipsirei.

Norodul şi c rmuirea chibzuind cam care poate fi pricina acestei boli, găsi că murdăria din t rg contribuie a o spori. Şi cu toate că necur  enia era pe atunci obştească, vina se aruncă asupra Evreilor şi  iganilor, a a că se hotări isgonirea Evrei-

lor din București, și în urma poronței date de ocărmuire, toboșarii vestiră hotărîrea în toate colțurile orașului.

Speriați de această funestă hotărîre, Evreii alergară la agă și la alți boieri, spre a înlătura primejdia ce-i amenința; și numai după multă stăruință, adunând și bani mulți între ei, isbutiră a obține invoirea de a mai rămîne trei, patru săptămîni în oraș, după care aveau să se mute în niște barace în afară din oraș, și unde aveau a fi înteiți toți laolaltă.

Baracele se ridicară pe locul unde se făcu un cimitir provizor pentru îngroparea celor holerici, și marele staroste Israel Baratz se ocupă cu întocmirea lor, cheltuind vre-o 2000 lei vechi, sumă enormă pentru vremea de atunci. Totodată comunitatea israelită tocmi vătășei Evrei, cari după chipul celor creștini umblau din casă în casă în toate zilele, spre a întreba: «sănătos?» și a primi răspunsul cîvenit, pe care el raportau agiei, și pentru care primeau cîte două parale de la fiecare locuitor.

Dar Evreii nu se mulțumiră numai cu atîta. Deoarece holera trecuse mai înainte prin Moldova, importată fiind din Rusia și Austria, unde se găsiră unele leacuri, cei din București trimeseră scrisori la coreligionarii din numitele țeri, și aceștia le indicară ca leac frecările cu oțet, usturoiu și alte asemenea substanțe, ce aveau efect salutar mai ales asupra persoanelor, cari nu erau încă atinse de flagel. Și în adevăr mortalitatea începu să scadă, cum o și constată ocărmuirea din listele ce Evreii le înaintau zilnic; fapt ce o intriga foarte ca și pe întreaga populație creștină.

Dar în acelaș timp și superstiția religioasă își croise calea prin mulțime. Fiecare Evreu își făcuse un talisman în timpul holerei; ear talismanul cel mai îndrăgit consta în inele împletite din frunze de *lulav*. Pioșii căutară pretutindene, și unde dădură de un *lulav*, copiii, deprinși la împletire, el și transformară în inele, ce le vindeau ca talismane contra morței. Dar nici leacurile prescrise nu erau lăsate la o parte. Părinții frecau zilnic pe copiii lor cu numitele materii, și epitropia și starostii comunității tocmiră anume oameni, cari seversiră în sinagogi și în toate locurile funcția de *frecători*, cum și fură porecliți. Ceeace nu împedecă ca lumea să fi fost convinsă, că talismanul seversise singur minunea scăderii mortalității.

Tocmai în acea vreme un tînăr evreu, avînd oarecari daruri în casa unui boer, se duse la el și fu poftit să șează în curte pe un scaun de lemn, supus mai puțin molipsirei. Boerul și familia lui observară în curînd inelele curioase, ce le purta tînărul pe degete, și întrebându-l de însemnarea lor, le spuse că ar fi talismane contra morții. Boerul știind că mortalitatea scăzuse în adevăr printre Evrei, și după ce se sfătui cu cei din casă, întrebă de prețul unui inel. Tînărul i ceru un galben și galbenul i fu dat ; ba i se mai ceru să aducă și alte inele, ceea ce și făcu.

Din acel moment o mulțime de boeri alergau la Evrei ca să cumpere inele de frunze de *lulav* și galbenii curgeau sumă în pungile Evreilor. Poporul imită pilda dată de boeri și mulți cerură chiar voie la Evrei de a petrece noaptea în casele lor, convinși că aceste erau apărute de furia holerei ; chiar și măcelarii creștini se rugau de tovarășii lor Evrei și de Froim haham ca să-i primească în casele lor pe timpul nopții. Evreii i primiră pe toți, dar le recomandară și frecatul cu diferite substanțe, cum făceau și ei. Frecătorii Evrei și impletitorii de inele făceau avere, și nimene nu se mai gîndi la isgonirea Evreilor din București.

Fr. IV, 1882, pag. 311.

*

În același an în care năpasta holerei căzuse peste Evreii din București, în Piatra un individ cu numele de Faiviș *der Poilișer* (leahul) frămîntă populația israelită deacolo cu idei mesianice, făgăduind că va aduce pe mesia în virtutea unor pergamente sfînte (șemot hachodșim), ce pretindea că posedă și cu cari făcea mai multe minunății ; mai fiind iscusit în cetirea norocului în palmă. Populația israelită îl luă drept un om făcător de minuni, și multora le era teamă de el, fiindcă spunea că ar fi în contact cu ingerii. Dînsul își luase de ajutor pe un tînăr serman și pios *Stole der Ingertes* (al unguroaicei), care-și regulase viața după prescripțiile cărții Razieli, și care avea să-l ajute în întreprinderile sale cabalistice.

Într-o zi acest Faiviș adună la casa sa aproape jumătate din populația israelită și făgădui, că cu ajutorul rugăciunelor sale și a numirilor sfînte va aduce pe mesia, unsul Domnului. În odaie lumea era inghesuită și pe afară oamenii stăteau clae peste grămadă în așteptare cucernică. Faiviș, în unire cu tînărul, se puse pe lucru, se învăli cu taletu pe cap și în-

cepu să opereze cu pergamentele sfinte. El punea tănărului întrebări și acesta i dădea răspunsuri aiurătoare. Dar deodată casa începu a se sgudui și se auzi un sgomot infricoșat, așa că mulți cuprinși de spaimă se cutremurară, ear alți căzură fără simțire la pământ. Un foc izbucni năprasnic în odaia și deveni într-o clipă atât de intens, că amenință să mistue tot târgul. Toți cei de față o luară la fugă și numai Faiviș cu tănărul remaseră pe loc în exaltarea lor și periră prada flăcărilor în cele mai mari chinuri. Odată cu ei se distruseră și pergamentele cele sfinte.

Com. Piatra, în Fr. V, 1888, pag. 284.

*

La anul 1834, în vremea lui Alexandru Ghica-Vodă, o năpaste nouă căzu asupra Evreilor din București. Câteva zile înainte de Paști, slujnica ce era în casa fratelui lui Mendel Wisner se îmbolnăvi, de oarece se lovise cu o bucată de lemn ce-i căzu pe picior. Un bărbier creștin din vecinătate, care o îndrăgise, o povățui atunci ca să-și lase sânge și să meargă apoi la agie și să spue, că Evreii au vroit să-i ia sânge de Paști. Slujnica dete urmare poveței răutăcioase a bărbierului și în curând oamenii agiei împrejmuiră casa lui Wisner și-l duseră pe el la închisoare. Fratele său Mendel, aflând de primejdia ce-l amenință, se duse la Vodă, cu care crescuse împreună din copilărie, și Vodă trimise îndată de se aduse slujnica, care luată de scurt mărturisi că bărbierul o păvătuisese la acest pas, spre a provoca un măcel contra Evreilor din București.

În urma poronciei lui Vodă bărbierul fu trimis la ocnă pe viață, ear norodului i se făcu cunoscut uneltirile nelegiuite ale acestuia. Dar spiritele erau agitate foarte, așa că Evreii petrecură zilele de Paști cu frică și măhnire și nimene nu cuteza să iasă pe uliță.

Psantir, II, 1873, pag. 114.

*

Tot în acel an, mai mulți Greci din Galați ieșind în noaptea de înviere, ajunul Paștelui creștin, din biserica Sf. Neculai, se năpustiră asupra casei Evreului celui mai bătrân din oraș, cu numele de Burech bătrânul, sub cuvânt că el ar fi fost ucigașul lui Christos. Ei prădară toată prăvălia sa și o despoiară de marfă și l-ar fi ucis fără doar și poate pe el și familia sa, dacă n'ar fi făcut uz de armele ce le avea în casă,

și de care erau pe atunci prevăzute toate casele israelite spre a se putea apăra la vreme de nevoie. Ear pricina adevărată a fost, că ei au vrut să-și resbune în contra lui pentru că-și avea casele clădite pe locul unui grec.

Fr., VI, 1884, pag. 342, nota din scrisoarea d-lui R. Flachs.

*

În ziua de Sămbătă, cea de pe urmă zi din Paștele anului 1835, Evreii din Târgul-Ocna se dădură petrecerei, și după ce se amețiră cu băutură și-și excitară spiritele, făcură un chip de pae, unul din ei se îmbracă în haine de preot, se puse să psalmodieze și făcu și alte cabazlăcuri.

Creștinii din vecinătate văzând această scenă, deteră fuga la comisie și vestiră acolo, că Evreii își bat joc de ei și de mântuitor și parodiază preoțimea. Nu trecu multă vreme la mijloc și o răscoală izbucni contra Evreilor, populația creștină se aruncă asupra lor, i bătu cu multă cruzime și le jefui tot avutul. Apoi interveniră și autoritățile, aruncară pe toți Evreii în temniță și-i schinjuiră cu mult amar; după care i trimiseră în lanțuri la Iași, unde fură osândiți la spânzurătoare. Numai mulțumită dărniceiei Evreilor din tot restul Moldovei, cari cheltuiră sume însemnate de bani, li se remise pedeapsa de moarte și fură trimiși la ocnă pe viață. Dar nici aci nu remaseră multă vreme și după stăruinți îndelungate fură surghiuniți în Turcia.

Dintre toți numai unul singur cu numele de Leizer Ocneanul, mai puțin implicat în această afacere, isbuti a se scăpa cu fuga la Bacău, unde remase până la moarte. Ear Michel Daniel din Iași, care cheltuise singur din punga lui vreo două mii de galbeni, stăruia mult pentru cei întemnițați.

Psantir, II, 1873, pag. 146—47.

*

În comuna Răpciuni, județul Neamț, locuitorii satului văzând la anul 1836, la un Evreu Romașcan, Iosif al Psalmistului o sticlă cu pelin roș, răspândiră sgomotul că au găsit la el o sticlă cu sânge creștinesc. Și așa într-o zi de Sămbătă, pe la ceasurile 10 dimineată, pe când Evreii erau adunați la rugăciune în sinagoga cea mică din sat, locuitorii Români, în cap cu slujbașii satului și cu Vornicul în frunte, impresurară sinagoga. Vornicul și diaconul bisericei intrară în sinagogă, legară pe Iosif al Psalmistului, pe David Răpciunu și pe alți câțiva Evrei,

in număr de 12 inși și-i transportară la Piatra. Aci fură aruncați în închisoarea cea mare, fiecare într'o celulă deosebită și ținuți patru săptămâni dearëndul, fiind bătuți și căzniți cu multă cruzime. Comunitatea israelită din Piatra, convinsă de a lor nevinovăție, interveni în favoarea lor și cheltuind mulți bani, făcu ca cei arestați să fie sloboziți din închisoare și a se pune capăt suferințelor lor.

Com. Piatra, Fr. V, 1883, pag., 221.

*

În Bêrlad locuea un cizmar Evreu din Odesa, la care era în slujbă o calfă de Țigan. În seara de Purim a anului 1837, calfa și cu băiatul cizmarului, își făcură o păpușă de pae și cutreerară stradele ca după obicei, făcând mai multe caraghiozläcuri. Apoi cei doi copii intrară în casa unui anume Eisig Țipres, unde înveseliră lumea cu jocurile lor. Comisarul târgului voind și el să intre în casă, nu-i se dete drumul, și dënsul, spre a și resbuna, făcu raport cătră ocărmuire, că a vëzut pe Evrei făcând chipul lui Christos și bătëndu-și joc de el. Dar lucrul nu avu nici o urmare în acel moment, și nu numai că nu se făcu nimeruia nici un rău, ci încă se rëndui pază strașnică, spre a nu se întëmpla neorëndueli.

Dar câteva zile după Paști sosi în Bêrlad o comisiune din Iași, care porunci de a se pune în obezi 23 bărbați și 3 femei, printre cari doi membri ai comunităței și anume Șmil Penchas și Beer Iehuda, căutându-se asemenea și pe rabinul Moise Sadagura, dar care se scăpase cu fuga la Galați, unde muri de spaimă. Toate persoanele de mai sus fură apoi duse în lanțuri la Iași și aruncate acolo în închisoare, unde remaseră mai multă vreme. Atunci Michel Daniel și Naftali Kaufmann în unire cu consulii puterilor străine interveniră pe lângă Vodă Mihai Sturza, și Evreii cheltuind mulți bani, cei închiși fură liberați din temniță.

Pesantir, II, 1873, pag. 148—49.

*

O slugă din prăvălia unui Evreu din Piatra, cu numele de Avram al hahamului, dăduse unui preot marfă contra unui amanet. La 13 Thamuz 1839, preotul întëlni pe numitul Avram pe stradă și-i reclamă zălogul, fără a-i oferi plata datoriei. Evreul refuzënd a-i satisface cererea, preotul îl palmui, și acesta apërându-se contra neașteptatei brutalități, i căzu preotului potcapul

din cap. Atunci preotul făcu mare larmă de se strănsesă o mulțime de creștini, care maltratară pe mai mulți Evrei ce erau acolo față, ear pe Avram, după ce-l lăsară mai mort in băți el legară și l duseră la agie, unde fu aruncat într'un beciu și din nou bătut. Trimițându-l inaintea judecăței, el fu mai târziu osândit la ocnă pe viață. Comunitatea fiind convinsă de nevinovăția lui, interveni atunci și după multe stăruințe, cheltuind și mulți bani, trimețând și pe starostele Bercu Leib la Iași, Vodă Sturza dădu poroncă de a se slobozi nenorocitul din inchisoare. El zăcu apoi multă vreme bolnav din pricina bătailor ce îndurase.

Com. Piatra, Fr. V, 1888, pag. 236.

*

In Galați exista încă din vechime obiceiul ca in Sămbăta din ajunul Paștelor creștine, norodul să arză in public un om de paie, inchipuind un Evreu imbrăcat in haine jidovești, și la care azista mai toată populația. La anul 1840 spiritele fiind foarte inferbântate in urma celor întemplate in Damasc, i era teamă părcălăbiei ca această scenă să nu degenereze in acte de violențe contra Evreilor și popri practicarea pomenitului obicei. Ear ca nu cumva norodul să se impotrivească acestei poronci, părcălabul se puse in fruntea miliției și percurse orașul, spre a menține liniștea și ordinea publică.

Archives israélites, Paris, I, 1840, pag. 297.

*

In județul Niamț se ivi la 1841 un hoț, care scăpase din ocnă și-și făcuse hălăduința într'o grotă din Dorna. Plăcerea sa cea mai mare era de a prinde copii de creștini, și chiar oameni in vârstă, să-i prade, să-i ucidă și să le sugă apoi sângele. Mai in toate zilele se găsea pe toate cărările câte un cadavru al vreunei persoane ucise, și într'o noapte hoțul năvăli chiar in casa unui călugăr din Buhalnița și după ce-i tăia capul, i spintecă burta, i scoase mațele și-și bătu joc de el, prădă toate de prin casă.

Văzând locuitorii din împrejurime, că omorurile nu se mai curmă și că victimei i se suga pururea sângele, aruncară năpastea asupra Evreilor, că dănșii ar seversă aceste crime spre a-și procura sânge creștinesc.

Sgomotul acesta se întări din zi in zi mai mult, așa că un haham trecând printr'un sat cu o sticlă de must roș de meri-

șoare de munte, locuitorii îl inhățară pe drum, îl legară și-l duseră la Piatra, unde fu aruncat în temnița cea mare, sub cuvânt că sticla ar conține sânge de creștin ; ear împreună cu el se mai băgară în lanțuri Bercu Pângăriceanu cu un frate și un fiu al său, Iosif Herș de la Hang, Haim Beer din Iapa, un Evreu Naftali și alți, în număr de 48 persoane, originare din Broșteni, Răpciuni, Hang și satele megieșe și fură cu toții transportați în temnița cunoscută pe atunci sub numele de Hanul Brașovenesc, și se puse o gardă de soldați în jurul închisoarei, schinjuindu-i cumplit timp de două luni de zile.

La unul din acești nenorociți, Haim Beer, era un servitor cu numele de Ușer ; acesta veni într-o zi de Joi cu piei în târg unde le vându, și se duse apoi la un bărbier creștin spre a se bărbieri și a se curăți de murdăriile cu care se umpluse. Bărbierul văzând că hainele acestuia sunt pline de sânge, îl duse la agie și spuse că el ar fi individul care suge sângele creștinilor. El fu dar aruncat în închisoare alături cu ceilalți, și fiindcă bănuiala asupra lui era și mai mare, fu schinjit și cu mai multă neomenie. El legară de perciuni cu capul în sus, îl spălară cu salamura și-i dădeau în fiecare zi mai multe lovituri de harapnic. Și cu toate că iarna era grea și gerurile mari, îl scoaseră afară desbrăcat până la piele i turnară apă pe corp, și-l bătură cu nuiiele până i țigنی sângelui, care fu apoi lăsat să inghețe, și aceasta în scop de a-i stoarce mărturisirea, că Evreii l-au pus să sugă sângele creștinilor.

Ceilalți fură asemenea torturați, deși mai cu puțină cruzime și nu li se incuviință decât o litră de pâine și o oca de apă pe zi ; de vreme ce norodul agitat amenința pe toți cu măcel, așa că populația israelită trăea în o panică continuă și orânduise zile de post, ear nevestele își petreceau zilele în bocete și plâns.

În fine sosi și momentul de scăpare. Adevăratul făptaș a tuturor nelegiuirilor fu prins de câțiva locuitori din Cracoani, după ce tăiasă o bucată de carne dintr'un bou de pe câmp și se duse să și-o frigă în pădure. Proprietarul bouului găsindu-l mort, dete alarmă printre locuitorii ce lucrau la șindrila și toți laolaltă puseră mâna pe monstru. Acesta era un om sdravăn, nalt și aproape uriaș. Sgomotul prinderii sale se lăți în Piatra și toată lumea ieși la barieră ca să-l vadă. Fiecare afirma că

ar fi Evreu, pe când el singur declara a fi creștin din județul Tutova, mărturisind și crimele ce sevărsise. Întrebat de ce a ucis numai creștini, spuse că de câte ori se ducea la o cărciumă evreească găsea lume multă; dar că a omorât totuș și un Evreu și o Evreică pe drumul de la Grăutiș, și în adevăr capetele celor două victime se găsiră în grotă lui.

Și fiindcă norodul perzista într-una de a-l lua drept Evreu, el fu desbrăcat și adevărul se constată. El fu mai târziu trimis la Iași și spânzurat, și cu toate aceste Evreii nu fură sloboziți din închisoare. Și așa obștea israelită din Piatra trimese pe fostul staroste Bercu Leib să stăruească la Iași, unde obțină poronca Domnească pentru eliberarea lor; ceea ce și avu loc îndată după reîntoarcerea sa; și se puse capăt cruzimelor ce le îndurase atâta amar de vreme*).

Psanțir II, 1873, pag. 149; *Com. Piatra*, Fr. V, 1883, pag. 228—29.

*

La anul 1842 era în Galați un Evreu cu numele de Șmil Melamed (dascălul), care instruea copii în sinagoga cea mică de acolo. Într-o zi trecură pe acolo mai mulți copii creștini, cari se întorceau acasă de la școală și aruncară cu pietre în geamuri, și Șmil Dascălu ieși afară ca să-i gonească. Abia ieși afară, că niște Greci săriră asupra lui și-l bătură până i țigăni sângele, și-l tărară apoi până la comisie. Pe urmă se porniră două ceasuri de-a rândul pe jaf în casele israelite și bătură cumplit pe Evreii ce-i întâlneau în stradă.—După ce Grecii se mai potoliră puțin cu jafuri și bătăi, zece neguțatori frunțași Evrei, întovărașiți de alți mulți se duseră la unul din ai lor Iosif Barasch și stăruiră pe lângă el ca să se pornească neîntârziat noaptea la Iași, spre a ajunge acolo Sămbătă de dimineață, deoarece le e teamă ca nu cumva să se întâmple vreun măcel și-și semnară cu toții învoirea de a putea călători Sămbătă în trăsura. El se porni în adevăr încă în acea seară și sosi Sămbătă la prânz în Iași, unde se duse la Michel Daniel, căruia raportă toate. După intervenirea acestuia toți frunțașii Evrei din Iași se duseră la agentul austriac Walorberg, și cerură o audiență

*) *Archives israelites*, IV, 1843, pag. 379, citează *Gazeta de Lipsca*, care pretinde că un corespondent al ei de la hotarele Moldovei, i-ar fi scris că Evreii dintr'un sat, ce nu-l numește, ar fi spânzurat 30 țărani și le-au scurs sângele. Ne pare că aci trebuie să fie vorba de acuzarea sângelui aci expusă.

la Vodă Mihail Sturza. Acesta trimese pe părcălabul Ioan Cuza la Galați, spre a potoli fierberea ce se declarase printre Greci, și lucrul nu mai avu altă urmare dezaastroasă.

Psantir, II, 1873, pag. 150.

*

Societatea misionarilor scoțiani își indreptase de mult privirea asupra Evreilor din Moldova, și spre a-i putea mai lesne converti înființaseră în Iași două școli presbiteriano-evangelice, unde primeau orice copil fără nici o plată. În lipsă de alte școli, Evreii își trimeseră copiii lor într'acolo, și ei erau de trei ori mai numeroși ca copiii de celelalte credințe. Dar fiindcă misionarii urmăriră mai ales scopul de a-i converti, reușiră la 1844 ca să boteze un copil dintr'aceștia. Atunci rabinul din Iași, care era sub protecția austriacă, aruncă anatema asupra tuturor părinților, cari își trimeteau copiii în pomenitele școli, excomunicându-i de la sinagogi, proprindu-le cumpărarea cărnei cușere, obrezuirea copiilor și a. m. d., așa că toți părinții amenințați își retraseră pe loc copiii din școalele misionarilor și nu rămăseră peste tot decât patru sau cinci copii creștini.

Misionarii supărați de aceasta, și neputând nici suporta nereușita planurilor lor, scoaseră mari țipete de tânguire și aruncară invinovățiri, cari de cari mai absurde contra Evreilor, ca și cum n'ar fi fost natural pentru Evreii deatunce ca să recurgă la atari măsuri. Dar ei nu se mulțumiră numai cu tânguiri, ci mai interveniră pe lângă consulul englez și la guvernul sub acăror ocrotire se aflau, și după multe și îndelungate stăruinți reușiră a obține o poroncă de la ocărmuirea Moldovenească prin care se ceru Rabinului cu severitate ca să retragă anatema ce o aruncase sub cuvânt, că cetirea și scrierea ce se preda în școli, nu au nimica comun cu afacerile religioase. Rabinul retrase excomunicarea rostită; dar copiii nu se mai reintoarseră în școală.

Neigebauer, die Donau-Fürstenthümer, edit. II, Breslau 1859, pag. 100-101; — *Allg. Ztg d. Jud.*, III, 1844, pag. 324, 644 și 645.

*

Tot în acelaș an se mai înregistrează și faptul următor: Âncă la 1838 un Evreu fu omorât în Iași, și fiindcă fusese chemat la un boer, care-i ceruse un împrumut de o mie de galbeni, ce-i avea cu sine spre a-i le preda, bănuieala căzu negreșit asupra boerului. Dar boerii erau în acele vremi deasupra legii și omo-

rul remase baltă. Ba o slugă a boerului impinse cutezanța până a-și bate joc de acest omor față cu mai mulți Evrei, și câțiva dintre dînșii fură osândiți la o gloabă de câțiva galbeni.

La anul 1844 sluga boerească fu înaintată la boerie, și aducându-și aminte de bătaia deacum șease ani ce o avuse cu Evreii, ceru de la autorități ca să-i pedepsească cu asprime, ca unii ce s'au atins de cinstita față a unui boer. Fără a se mai cerceta lucrul deaproape, Evreii fură de sirg osândiți la bătaia cu harapnicu și nu scăpară de ea, decât în urma intervenirei consulilor străini sub a căroră protecție erau. Dar faptul făcu multă senzație și norodul nu putu pricepe cum de s'au mai lăsat teferi niște Evrei, ce au ocărat atât de tare fața luminată a unui boer.

Allg. Ztg. d. Jud., VIII, 1844, pag. 698; Archives israelites, V., 1844, pag. 871-72.

La anul 1845 un epizod vrednic de însemnat în istoria superstițiilor populare avu loc în Piatra și Niamț. În luna lui Iunie se arătă o cometă pe cer și lumea din Piatra și din Niamț zicea că la 17 a lunei, în ziua de Sămbătă la oarele 12 din zi, va fi un cutremur grozav și lumea se va resturna din temelie. Orașele erau în mare fierbere și vestea despre sfârșitul lumii mergea din gură în gură, aruncând spaimă și desnădăjuire în inimile tuturor.

Și așa sosind ziua fatală de 17 Iunie, toți locuitorii, evrei și creștini din pomenitele orașe ieșiră cu zor pe câmp cu ce puteau să apuce, și nu lăsară în oraș decât pe bolnavii, lehuzele, pe câțiva bătrâni și oameni mai curajoși, cari se însărcinară a le purta de grijă. Evreii scoaseră din cuptoare mâncările pregătite pentru ziua de Sămbătă și luară cu ei și pâine pe timp de o săptămână, așteptând ivirea catastrofei anunțate. Dar ceasurile 12 trecură și catastrofa nu se mai arătă. Atunci lumea începu a se mai liniști, apaima începu să dispară și în locul mahnirei veni veselia. Oamenii se întoarseră la vatrele lor, și în ambele orașe se dădură petreceri, cari ținură 3 zile dearëndul și în care prăvăliile remaseră închise.

Com. Piatra, Fr. V, 1883, pag. 279;—Com. Neamț, Fr. V, 1885, pag. 111.

La anul 1843 o fetiță israelită a unei femei Feighe Mandelbaum fu răpită în Iași de un preot ortodox, botezată fără voia

mamei sale și dusă la mănăstire de călugărițe. Deoarece bărbatul femeiei fusese supus prusian, mama copilei se adresă cavalerului de Neigebauer, consul prusian, ca să intervie și stăruască a-i se restitui fetița. Mai multe demersuri diplomatice avură loc în această privință și ocărmuirea moldovenească declară, că deși botezul copilei s'a făcut cu silă și în mod criminal, fetița nu poate totuși fi restituită mamei sale, fiindcă a primit botezul. Consulul prusian adresă în urma acesteia o notă energică către egumenul mănăstirii în care declară, că în tratatul dintre guvernul prusian și Poartă nu se face deosebire de religie și că nici nu înțelege a se amesteca în afaceri religioase, ci de a obține libertatea unui supus prusian. Dar și aici se lovi de un refuz absolut.

Dar consulul insistând din nou la guvern cu o perzistență continuă primi la 10 Ianuarie 1844 următorul răspuns: «Secretariatul de stat are cinstea de a răspunde la nota d-lui consul general de sub No. 1652, în conformitate cu ordinul primit de la Măria Sa Vodă, că deși după principiile bisericii ortodoxe copila botezată a Feighei Mandelbaum n'ar trebui să se mai remită; totuși spre a da d-lui consul general o nouă dovadă de bunele dispoziții și de buna înțelegere domnitoare, pe care dorește a le continua, a dat ordin ca copila Mandelbaumoaiei să se predea unui episcop. Totodată subsemnatul secretar de stat vă pofteste ca să indicați pe episcop, spre a-i putea preda copila. — *Teodor Balș*».

Dar cu toată curtuazia ocărmuirii măsurile propuse de ea nu aduseră la niciun rezultat, așa că mama copilei se văzu silită de a se adresa din nou, la 1846, direct la regele Prusiei, care dădu imediat ordin consulului general din Iași de a stăruii energic pentru remiterea copilei, dar în loc de orice răspuns guvernul îl înștiință, că nu știe ce a devenit numita copilă.

Archives israélites, IV, 1843, pag. 761, și VII, 1846, pag. 652-53; — *Allg. Ztg. d. Jud.*, VI, 844, pag. 165, și X, 1846, pag. 464.

*

La anul 1846 în zilele de Crăciun, 26 și 27 Decembrie, căzuse o năpaste asupra Evreilor din Galați, care se termină prin o goană sëlbată contra lor. Ear lucrurile se petrecură astfel. A doua zi de Crăciun, 26 Decembrie, lumea începu să umble cu irozi și un Evreu, care se afla prin mulțime, fiind luat în bătaie

de joc, se supără și de aci se iscă gălceavă și bătaie. Poliția interveni și arestă mai multe persoane. Dar norodul întăritat se îndreptă spre o cărciumă evreească, unde voind să intre, cărciumarul de teamă închise ușele și refuză oroui intrarea. Cu toate aceste doi indivizi tineri, fură și ei închiși în cărciumă și, neputând ieși, stricară un geam spre a se semnala tovarășilor lor, dar stricând geamul își făcură o tăetură largă la mână.

La vederea sângelui cei din afară se excitară și mai mult și răspândiră sgomotul, că un Evreu a voit să ia sânge unui creștin, cu toate că poliția întocmise un proces-verbal prin care constată faptele de mai sus. Ca și cum ar fi existat o împreună înțelegere de mai înainte, o mulțime nenumărată de oameni se aruncă asupra Evreilor, inhăță pe cei din stradă, i batjocori și-i maltrată. Apoi se îndreptă spre casele israelite, sparse geamurile, dărămă tarabele cu marfă ce erau înaintea caselor, sparse ușele și porțile, jăfui și sfărămă obiectele din casă, maltrată pe toți cu cruzime fără deosebire de sex și de vârstă. Spre seară norodul acesta se mai spori cu câțiva mii de indivizi, din cari unii remaseră spectatori, ear alți luară și ei parte la excese. Printre acești din urmă erau și adevărați reîfăcători dintr'acei, cari la 1845, fură isgoniți din Grecia și din Constantinopole, și cari se așezaseră în Galați. Sub conducerea acestora norodul deveni din ce în ce mai îndrăzneț. La orele 10 seara o mulțime se îndreptă spre sinagogă, sparse ușa, bătău măr pe ceauș, strică geamurile și toate obiectele din interior, jăfui toate lucrurile de valoare, tăia și imbucățăli toate cărțile de rugăciune, și puse mâna pe sulurile legii, pe care le făcu bucăți, purtând foile ca trofee de isbândă prin toate cărciumele.

În dimineața zilei a treia de Crăciun, 27 Decemvrie, exce-sele ajunseră la culme. De cu zorii zilei norodul se îndreptă din nou la sinagogă, profanând și dărămând toate ; și, devenind din ce în ce mai amenințător, degeneră în cruzimi. Toți Evreii, cari se arătau pe stradă fură din nou maltratați neomeneste ; alții fură scoși din ascunzătoarele lor și călcați în picioare. Câțiva Greci sparseră ușa de la o casă israelită, smulseră un copil mic din brațele mamei sale și-l omoră trântindu-l pe caldarămul de pe stradă. Un bătrân, care se întrepuse, voind a

reține brațele ucigașilor, fu rănit de moarte. Pretutindene casele și prăvăliile fură sparte, ear lucrurile din ele făcute praf. Jaful și hoția se seversiră în toate locurile și resvrătorii umblară chiar cu gândul de a da foc caselor spre a putea jăfui cu mai mare înlesnire.

Autoritățile nu luară nici o măsură spre a preîntâmpina aceste nelegiuiri; poliția era nedumerită și nu făcea nimica spre a năbuși reul. Numai când consulii austriac și englez văzură primejdia amenințătoare sporind hotărârea a-i pune capăt și mulțumită inițiativei lor liniștea putu fi restabilită în spre seară. Ei se adresară autorităților locale, o sprijiniră cu autoritatea lor, și ducându-se în persoană la locurile unde mulțimea era mai resvrătită și mai amenințătoare, ținură în frâu pe agitatorii prin atitudinea lor bărbătească. Se procedă asemenea, la fața locului, la mai multe arestări și aceste produsera un efect salutar. Spre seară norodul fu în fine imprăștiat și ordinea nu mai fu turburată.

Consulul prusian din Galați adresă și el, la rëndul său, un raport către consulul general din Iași, baronul de Richthofen, în care el vesti de neorënduelile și nelegiurile seversite, precum și de suferințele indurate și rănile pricinuite supușilor prusiani. Acesta se porni fără zăbavă la Galați în Ianuarie 1847, unde primi o deputațiune din cei mai însemnați neguțători evrei și creștini, care-l rugară să intervieve la guvern, care încă nu făcuse în acel moment vre-o constatare. El făgădui sprijinul său celor nenorociți și porni apoi la București, unde sosi la 25 Ianuarie.

Mulțumită stăruinței neobosite a consulului general prusian pe lângă ocărmuirea moldovenească, aceasta rëndui o cercetare severă, după care toți agitatorii supuși moldovenești își primiră osânda în luna lui Iunie 1847, numărându-li-se la răspântiile orașului Galați mai multe lovituri de bărapnic.

Bukarester deutsche Zeitung d. în 1847, pag. 10, 16 și 211; — *Allg. Ztg. d. Jud.* VIII, 1847, pag. 130-131 și 146; — *Archives israélites* VIII, 1847, pag. 517 și 225-26; — *La Paix*, revue religieuse, morale et littéraire, etc. Paris, 1847, pag. 241-43.

*

În seara de 9 Mai 1847 izbucni un mare foc în Piatra, în timpul iarmarocului, care nimici într'o clipă toată marfa de pe bălcui, prefăcând în cenușă averile locuitorilor. Spre a se scăpa

cu viață, oamenii fură siliți a se retrage pe dealurile Cozla și Petricica, dincolo de Bistrița; mulți ânsă se inecară în fum și flacări, și o mulțime de Evrei remaseră pe drumuri.

Văzând Evreii că focurile și mai ales inundările amenințară periodic orașul se hotărîră a se muta dincolo de bariera Romanului. Ear boerii, geloși de d-na Balș, proprietara țărgului, i susținură în hotărîrea lor, făgăduindu-le a ridica un nou oraș și a le incuviința mai multe foloase.

Creștinii indemnați de Evrei, și în unire cu aceștia, își împachetaseră deja lucrurile scăpate de foc, și se gătiră a părăsi orașul, când d-na Balș, care sleise toate mijloacele spre a reține pe Evrei, ceru sfatul credinciosului ei Marcu Iașanu, omul ei de casă. Acesta o sfătui de a impune Evreilor ca să-și ridice și morții de pe cimitirul din dealul Petricica, la caz când ar voi să părăsească țărgul. Povața fiind primită, Evreii, spre a nu-și profana mormintele, fură siliți a renunța la hotărîrea lor. Ei se puseră să-și reclădească din nou casele și d-na Balș le veni în ajutor împrumutându-i cu bani, ear lui Marcu Iașanu i clădi drept resplată, o casă în piața orașului, ear pe Bercu Pângărăceanu, din casa căruia se pornise focul, îl isgoni din țărg.

Com. Piatra, Fr. V, 1883, pag. 284.

*

În luna lui Iunie 1848 izbucni în București revoluția pentru emanciparea poporului. Evreii luară și ei parte la toate vicisitudinile ei; că așa scrie «Pruncul Român»: «Știm de sigur și o putem dovedi, că o mare parte din Israeliții noștri au luat parte la toate întemplările revoluției noastre, i-am văzut la 19 și la 30 Iunie și cunoaștem unul, care mai poartă semnul onorabil al unei răni ce a câștigat-o la 19, trebuie ânsă să o mărturisim, că acei Israeliți au fost toți germani și poloneji, în vreme ce cei spanioli, cea mai mare parte cel puțin, au rămas pe la casele lor rămăind niște privitori fără a lua o parte activă». Dară patriotismul Evreilor nu se mulțumi numai cu atâta, ci luară parte la toate peripețiile și patru Evrei căzură la dealul Spirei, între care și lipscanul Iekel Fraenkel, om nalt și voinic, care rămase mort în șanț. Eară Rosenthal, Iscovescu, Lazărila și Davicion Bally în intimitate cu fruntașii revoluției

impărtăşiră toate durerile şi bucuriile acestora, aducându-le servicii însemnate *).

Pruncul Român, red. C. A. Rosetti, 1848, Iulie 27, pag. 74; — *Revista israelită*, I, 1886, pag. 630—81.

*

În acelaş timp ca revoluţia din Muntenia izbucni holera în Moldova. Evreii din Piatra fură siliţi atunci din ordinul isprăvniciei de a-şi părăsi casele şi a ieşi pe câmpul liber, unde cahalul întocmi corturi pentru ei. O parte din Evrei se aşezară în spre bariera Bacăului; eară alta spre bariera Romanului. Aci remaseră cu toţii cu familiile lor vre o 3 luni de zile, unde avură multe de îndurat din pricina climei; căci isprăvnicia ridicase un mare gard la barieră, neavând decât o singură poartă, la care se postase soldaţi cari să oprească intrarea orăru evreu. Pe lângă aceste mai veniră lăcustele şi făcură multe stricăciuni pe câmpuri şi scumpiră obiectele de hrană. Evreii nu se întoarseră în oraş decât după trecerea celor trei luni şi se apucară cu hărnicie de lucru, spre a restabili averea pierdută. Ear societatea locală Gemilut-Hassadim în unire cu obşteia israelită, aduse grău şi porumb din alte părţi şi acordă împrumuturi la toţi locuitorii din oraş, fără deosebire de religie.

În Niamţ holera secără groaznic populaţia timp de 4 luni de zile şi Evreii se retraseră asemenea pe câmp în lunca Blebei, lângă fabrica de postav de astăzi a d-lui Alcaz, în urma unui ordin al isprăvniciei.

Com. Piatra, Fr. V, 1883, pag. 279 şi 326—27; *Com. Niamţ*, Fr. VII, 1885, pag. 111.

*

Tot în acelaş an în zilele de Crăciun, Grecii măscându-se după obicei, cutreerară stradele din Galaţi. Întâlnind pe drum pe un Evreu, anume Ianchel Turcu, el luară la bătaie, şi de aci se iscă o bătaie obştească contra Evreilor. Grecii bătură pe toţi câţi i întâlniră în drum şi-i şi prădară. Totodată sparseră uşa sinagogei, rupseră în bucăţi sulurile legii şi le aruncară în zăpadă. Abia a doua zi liniştea se putu restabili; dar nici un Evreu nu cuteza să se arate în uliţă.

Pesantir II, 1873, pag. 150—51.

*

La anul 1850, oraşul Galaţi fu earăş teatrul unor scene vio-

*) Asupra revoluţiei de la 1848 ne rezervăm a scrie mai pe larg când toate documentele vor fi adunate; deocamdată am ţinut a nu o trece cu vedere în şirul cronologic al faptelor.

lente. Cățiva Evrei cerură în ajunul de Purim învoirea agiei de a putea reprezenta în costume mascate așa numita dramă a lui «Ahasveros», ceea ce li se incuviință. Actorii Evrei mascați colindară apoi ulițele din casă în casă, unde își da reprezentarea lor teatrală. Dar când trecură prin ulița grecească, locuitorii de acolo li se puseră în cale și după ce preschimbară cuvinte de sfadă, Grecii provocară o bătaie. Poliția interveni și, recunoscând nedreptatea Grecilor, arestă pe urzitorii bătaiei. Atunci Grecii, spre a-și resufla neazul și a-și resbuna asupra Evreilor, declarară că aceștia și-ar fi bătut joc și ar fi maltratată icoana trinității. Deaci se iscă un proces, și Evreii fură predați în mâinele justiției; ear cum s'a terminat procesul nu am putut afla.

Allg. Ztg. d. Jud., XIV, 1850, pag. 259.

În Fălticeni s'a pus la 30 Mai 1852 piatra fundamentală a noiei sinagogi, sub o mare afluență a populației israelite și sub sunetul trompetelor și a darabanelor, adunându-se și 100 galbeni subscripții voluntare în aceea zi. Dar abia începură cu clădirea, că lucrarea fu deodată oprită din poronca ocărmuirii, sub cuvânt că sinagoga nu se află la o depărtare de 150 stănjeni de la biserică. Comunitatea numi atunci o comisiune, care să se ocupe cu această afacere și să stăruască la ocărmuire. Abia după multă trudă, și în urma stăruințelor lui Cahane din Iași, se învoi comunității ca să continue cu clădirea, în vedere că sinagoga de mai înainte stătuse pe acelaș loc cu mulți ani mai înainte.

Allg. Ztg. d. Jud. XVI, 1852, pag. 390, 443, 444 și 586.

La finele aceluiaș an se fundă în Iași cea dintâi școală israelită publică de băeți în urma stăruințelor și sub supraveghierea unor membrii activi, Mintzer și B. Schwarzfeld, plătind fiecare copil câte un galben pe lună. Dar partidul retrograd, și mai cu seamă chasidimii, văzură cu ochi rei fundarea unui atare așezământ de instrucție și considerară faptul întemeierii sale ca o crimă. Rabinul ținu în zilele de Paști ale anului 1883 o predică în sinagogă și dojeni de pe amvon pe *inovatorii*, poreclindu-i de botezați și de făcători de prozeliti, și ceru ca să nu se obrezuească copiii acestor apostatați. Dar nici aceste agitări și nici toate celelalte amenințări nu descurajară pe zeloșii propa-

gatori ai instrucției și ai progresului și școala își continuă existența sa *).

Allg. Ztg. d. Jud. XVII, 1853, pag. 332.

*

În Martie anului 1853, se petrecu în Lespezi un fapt de adevărată barbarie. Doi antreprenori evrei din Fălticeni: M. Grünwald și A. Edelstein având în antrepriză taxa cărnei cușere din târgușor, abuzară în modul cel mai nerușinat și josnic de întreprinderea în paguba clasei sărace de acolo. Spre a se pune capăt opresiunii lor, Evreii hotărîră a se abține de la cumpărarea cărnei, și făcură prin aceasta o pagubă simțitoare antreprenorilor, cari, spre a-și resbuna, se adresară la autoritatea locală. Și așa din poronca acestei autorități, toți Evreii mai notabili și mai cu vază din târgușor fură aruncați în o închisoare infectă și deținuți trei zile cu pâine și cu apă. O panică cuprinse toate spiritele și mai multe femei avortară de spaimă. Dar autoritățile nu se mulțumiră numai cu atîta; ele, bătându-și joc de religia, amestecară în mâncările lor de Sămbătă slănină, puseră pe cei sermani la exercițiu militar forțat în aceeași zi și săvîrșiră și alte natrebnicii. Un strigăt de indignare se ridică în toată țara Moldovei, și chiar mulți creștini se indignară și se revoltară la auzul acestor ilegalități; așa că ocărmuirea se văzu silită a trimete o anchetă, care să păsească cu asprime la cercetarea abuzurilor săvîrșite. Ancheta se duse la fața locului și constatînd toate cele de mai sus, le supuse la cunoștința ocărmuirii; dar aceasta în loc de a pedepsi pe cei vinovați, se mulțumi în a destitui pe funcționarul care le orănduise, și aceasta abia în luna lui Iunie, fără a lua măsuri contra tuturor celorlalți funcționari.

Allg. Ztg. d. Jud. XVII, 1853, pag. 237 și 373.

*

Tot în același an în zilele de Paști creștine un grec din Iași trase cu pușca în doi copii evrei la lumina zilei, sub ochii trecătorilor. Criminalul nu primi nici o pedeapsă pentru crima sa.

Allg. Ztg. d. Jud., XVII, 1853, pag. 479.

*

În Botoșani, ca și în celelalte localități din țară lumea se ideletnicea cu multă ardoare cu experiența meselor bătătoare

*) Autorul Cronicei de față este mîndru de a putea înregistra această nobilă faptă a tatălui său, Constată numai că dacă s'ar fi dat curs cerinței fanaticilor ar fi ramas neobrezuit, și atunci guvernul n'ar fi avut prilejul de a-l exila din țară ca străin.

și prorocitoare. Și fiindcă unii Evrei puseră întrebări captivătoare despre venirea lui Mesia, rabinul din Botoșani aruncă anatema asupra tuturor aceloră, cari ar mai face experiențe de asemenea natură, asimilând atari experiențe cu închinare la bozi (idoli).

Allg. Ztg. d. Jud., XVII, 1853, pag. 382.

*

La sfârșitul anului 1852 se ridică pentru întâia oară chestia recrutării Evreilor în oastea moldovenească, drept echivalent pentru învoirea ce li se incuviințase de a putea ținea cărciume la sate. Dar comunitățile israelite interveniră pe lângă guvern, și mulțumită mai ales unui anume Back, persoană de considerație din Constantinopol, care interveni la Poartă, recrutarea Evreilor fu înlăturată.

Puțin după aceea Prințul Ghica retrăgându-se provizor de la cârma țerei și instituind o căimăcănie, dăduse earăș pe tapet proiectul în chestie și dădu poroncă ispravnicilor de a păși la recrutare. Dar Prințul Ghica reluă puțin apoi earăș frânele ocărmuirii, și în urma stăruințelor colective a mai multor comunități, legea fu din nou suspendată. Nu trecu însă mult și fu ear scoasă la iveală, spre a fi din nou înlăturată.

În luna lui Octomvrie 1853 se procedă pe neașteptate la o recrutare năprasnică printre Evreii din Iași și anume într'un chip care produse o mare senzație. Mai mulți tineri fură scoși din paturile lor în timpul nopții, li se călcară locuințele și fură puși în fiare, pe dată ce se bănuia că vreunul ar căuta să se scape cu fuga. Evreii treziți din somn prin această năprasnică procedare, se adunară în număr nespus de mare în curtea bancherului L. Cahane, episcop al comunității, și-i cerură să intervie. Mulțimea era atât de amenințătoară, că a trebuit să intervie armata ca să o împrăstie. Atunci atât Cahane cât și fruntașii comunității interveniră din nou la guvern și reușiră de a opri pentru moment recrutarea, până se va obține și pentru Evrei dreptul de a se putea folosi de locuitori. Pe de altă parte, fiindcă recrutarea se făcuse din poronca guvernului rusesc, Evreii trimeseră o comisiune la București la generalul Baron de Budberg, pe atunci guvernator al ambelor principate, care să stăruiească și pe lângă el; dar comisiunea nu putu reuși în cererea ei. Și așa când Baronul de Budberg veni la Iași

în luna lui Martie 1854, Evreii se mai încercară de a obține ca recrutarea să fie transformată în o taxă de recrutare, dar fără nici un succes. Ba, se procedă la un nou recensământ al populației israelite, spre a se putea cunoaște numărul recruților ce aveau a da pentru oștire.

Spre a zădărnici și paraliza aplicarea noiei măsuri, Evreii luară refugiu la un nou mijloc. Printr'un așipt lipit pe zidurile sinagogilor se popri tuturor Evreilor, sub amenințarea celei mai grele escomunicări, de a mânca carne, până nu se va obori legea recrutării. Această proprie pricinuind antreprenorilor tacsei israelite o pagubă de 8 — 10000 lei vechi pe zi, ei se văzură în imposibilitate de a-și îndeplini obligația lor față cu ocărmuirea. Guvernul, tacsând așiptul de revoluționar, numi o anchetă, la care se adaugă un delegat al agenției austriace, pentru cazul când ar fi nevoie de a se asculta depunerea vreunui Evreu supus austriac, care să cerceteze pe autorul așiptului. Și fiindcă amorul său propriu fu pus în joc, poronci în acelaș timp de a se proceda fără zăbavă la recrutare, învoinăd chiar sila contra îndărătnicilor; și așa recrutarea se sevărsi în ziua de 17 Mai 1854 fără nici o împotrivire din partea Evreilor și fără ca liniștea să fi fost intrucâtva turburată.

Agenția austriacă spre a putea ocroti și mai energic pe supușii sei, preveni pe Evreii aflători sub ocrotirea ei, de a se ține liniștiți în tot timpul recrutării și a nu stingheri autoritățile; mai alăturând un subofițer austriac pe lângă comisarul de despărțire, spre a nu se întempla neorândueli în casele unde sudeții austriaci locueau împreună cu cei pământeni.

Evreii mai făcură în acest interval ultima încercare, trimetând o petiție Prințului Paskievici, dar așteptau în darn rezultatul, recrutarea merse spre realizare.

În Bêrlad, în timpul recrutării, se formă un corp de voluntari. Cățiva din aceștia declarară că sunt gata a se înrola în oaste, dar cu condiție ca să li se invoască de a sevărsi excese în contra Evreilor înainte de a porni la resboiu. Ofițerul de recrutare le-o făgădui; dar dupăce cu toții fură deja înscriși și înrolați, puse de-i înconjură cu armată, și-i transportă în bună ordine în Muntenia.

Autoritățile rusești ânsă transformă o sinagogă deacolo într'un spital.

Abia după plecarea Rușilor din țară, la sfârșitul anului 1854 și când aceștia umblară cu gândul de a se trece întreaga oaste moldovenească peste Prut, armata se imprăștiă parte după sfatul șefilor sei, parte din propria ei inițiativă, și mulți tineri evrei recrutați se întoarseră la familiile lor.

Puțin mai apoi intră și Daviș-Pașa în Iași și toată populația israelită i merse întru întâmpinare la barieră în haine de serbătoare, purtând la trecerea cortegiului tabernacolele și candelabrele sinagogilor. La apropierea comisarului otoman, ei se precipitară asupra trăsorei, deshămară caii și se inhămară pe ei ânsăși. După care Poarta, în înțelegere cu Vodă Ghica, spre a respăți pe Evrei, eliberă pe toți tinerii, cari fuseseră înrolați de Ruși cu sila în armată, micșurându-le și dările de care erau împovărați.

Allg. Ztg. d. Jud., XVII, 1853, pag. 110, 332, 479, 652 și XVIII, 1854, pag. 182, 183, 404, 405 și 645 ; — *Archives israélites*, XV, 1854, pag. 56, 119, 361, 718 și XVI 1855, pag. 61 ; — *Univers israélite*, X, 1855, pag. 227.

În Târgul-Frumos cimitirul israelit fu profanat la începutul anului 1854 ; mai multe cadavre fură scoase din morminte și mutilate. Nu se dădu de urma criminalilor, dar s'vonul se lăți că populația în superstiția sa ar fi seversit profanarea, spre a-și procura membrele cadavrelor, cari, după superstiția, ar sluji ca leac sigur contra lățirii pestei bovine.

Allg. Ztg. d. Jud., XVIII, 1854, pag. 182.

Pe când Rușii se aflau în București la anul 1854, le era mare teamă autorităților ca în ajunul Paștelor, cu prilejul învierii, când toți creștinii vor merge la biserică să nu se întâmple escese contra Evreilor. Poliția vesti dar pe fiecare să lase cel puțin un om acasă pentru supravegherea ei, și trimese patru numeroase în ulițele locuite de ei, spre a face strajă și a ține o pază strictă la caz de vre o întâmplare ; căci voluntirii fanatizați amenințau cu excese pe Evrei. Ear comitetul sinagogei spaniole trimese invitări la toate familiile, prin care pofti toate femeele și fetele ca să nu mai iasă pe stradă în zile de sâmbătă și serbătoare, după obiceiul lor, cu podoabe, nestimate și bijuterii rugând mai ales a nu se arăta cu colanele la gât și fruntariile de galbeni, căci voluntirii amenințau asemenea cu jaf pe stradă. Și așa numai se evită excesele de pe stradă.

Ostdeutsche Post apud *Allg. Ztg. d. Jud.*, XVIII, 1844, pag. 235.

La anul 1855 înființându-se actualul cimitir în Târgoviște și îngropându-se inteil mort, comunitatea puse să se facă un șanț în jurul cimitirului. Mahalagii din apropiere și mai cu seamă acei din Oborul-vechiu se întărară, sub cuvânt că cimitirul e în apropiere de târg și că locul ar fi al lor, fiind bun de arătură. Ei se strănseră mai mulți la un loc și înărmându-se cu ciomege bătură cumplit pe toți acei ce lucrau la șanț. Evreii reclamară la tribunal, și abia după o chibzuire de câteva luni, și în urma unui proces urmat între ei și mahalagii, obținură voia de a isprăvi șanțul și a avea cimitirul pe acel loc, cu condiție ca comunitatea să plătească statului 12 lei vechi pe an.

Com. Târgoviște, de A. Turcu, Fr. VI, 1884, pag. 118-19.

*

În luna lui Octomvrie al aceluiaș an se petrecu faptul următor în Iași: Un Evreu dintr-o mahala fu închis la comisie sub cuvânt, că s'a găsit la el niște obiecte furate, pe care le ar fi cumpărat de la furi. Spre a-i stoarce mărturisirea și câțiva galbeni, comisarul puse de-i se dete în ziua inteia 60 de harapnice și a doua zi 58, așa că își dădu sufletul sub lovituri în urma crudelor suferințe ce îndurase. Speriat, comisarul se încercă să-l recheme în viață turnând un întreg butoiu cu apă pe corpul neînsuflețitului; dar văzându-l mort puse de se transportă cadavrul în închisoare, unde intră apoi singur și-i legă o frânghie de gât, după care respândi șvonul că Evreul s'ar fi spânzurat de propria sa voie. Și pentru ca să nu fie nici un martor la îndemână, dete drumul în pripă la toți ceilalți arestanți, ce erau acolo în număr mare.

Mai mulți Evrei bogați, sudii austriaci, aflând de acest omor, care consternă populația israelită din Iași, se duseră la consulul general austriac denunțându-i faptul și implorându-i intervenirea sa. Victima nefiind supusă protecției austriace consulul nu putu face nimica; dar mișcat de cruzimea sevărsită trimise îndată doi galbeni pentru îngrijirea celor cinci orfani ai săi și înștiință agia despre omor. Aga se duse singur la locul crimei, unde se chemară și mai mulți medici. Dar puțin apoi comunitatea israelită fu poftită a îngropa pe mort în acea noapte, și numai după ce dânsa refuză aceasta cu energie, ucisul fu transportat la spitalul Sf. Spiridon, unde-i se făcu

autopsia la 8 Octomvrie. Dar cu toate că cadavrul era atât de sfâșiat, că se văzură urmele maltratării neomenoase, medicii declarară că moartea se datora sinuciderei; ba chiar medicul evreu, care, la prima vedere a cadavrului, declară că moartea trebuie atribuită relexor tratamentelor, fu silit a-și schimba depunerea după chipul colegilor lui creștini.

Autoritățile se mulțumiră cu acest raport și nu mai procedară la nici o altă anchetă; ba nu ascultară nici pe funcționarii subalterni și nici pe soldații, cari seversiseră cruzimea din poronca comisariului, și cari torturați de conștiință, declarară spontan, că Evreul a fost supus la caznă în temniță și apoi spânzurat. Autoritățile refuzară chiar de a asculta pe mai mulți martori creștini ca și pe alte persoane, cari se oferiră de bunăvoie de a-și depune mărturiile lor.

Numai în urma intervenției unui singur bancher evreu, comisariul fu în fine scos din slujbă, dar numai sub cuvânt că publicul ar fi nemulțumit de el. El se primblă liber pe stradă și omorul fu făcut mușama.

All. Ztg. d. Jud., XX, 1856, pag. 517—18.

În Giurgiu, ca și în Galați, exista obiceiul introdus de Greci de a face în ajunul Paștelor un chip de paie pe care îl îmbrăcau în haine evrești, și după ce-l spânzurau i dădeau foc. La anul 1857, în ziua de Vineri, în ajunul Paștelor, mai mulți mateloți greci întocmind un chip de paie cu portul evreesc, îl spânzurară pe catartul corăbiei lor la portul din Giurgiu și în Duminica Paștelor veniră în oraș spre a-l arde înaintea bisericei, amenințând și pe Evrei, așa că a trebuit intervenirea administrației și desfășurarea puterii publice, spre a se ocroti pe Evrei contra acestor amenințări violente. Prințul Caimacam, fiind înștiințat de aceasta de cu vreme, dăduse ordine severe și energice, și excesele fură înlăturate.

Archives israelites, XVIII, 1857, pag. 539—40; *Israelitul Român*, 1857, ³/₁₅ Mai.

Tot în același an deschizându-se la 4 Octomvrie divanul Ad-hoc al Moldovei, la Iași, cu o ceremonie religioasă, se seversiră brutalități pe seama Evreilor. În mijlocul zilei, sub ochii Poliției, a oștirii și a funcționarilor superiori, în ănsăși curtea Mitropoliei, unde se celebra slujba divină, norodul excitat se năpusti asupra Evreilor, cari erau față la serbare, i bătă și-i

jăfui. Aceste excese continuară apoi până noapte, fără a fi fost împiedecate de autorități. Incurajat de această nepăsare norodul se aruncă asupra caselor israelite și-și sevărsi nesupărat jaful. Orașul fiind frumos iluminat, patrule numeroase circulau pe strade spre a menține ordinea publică; dar șefii fiind muți, luând încă parte activă la mișcarea contra Evreilor, oștirea nu interveni de loc.

A doua zi victimele intovărite de epitropii comunității se duseră la aga Sturza, spre a se plânge de cele petrecute; dar acesta le dete următorul răspuns: «Aceeia ce-mi spuneți nu este ceva nou pentru mine, deoarece am fost eu însu-mi martor ocular la cele petrecute. Sfatul meu este ca Evreii să părăsească îndată țara, altfel li se va întâmpla ceva și mai rău de azi în trei zile». Speriați de această amenințare a unui funcționar înalt și sub impresia scenelor petrecute, Evreii se adreșară la consulii puterelor străine, cari prin eforturile lor unite isbutiră a pune capăt actelor de violență și a dejuca amenințările lui Aga.

Ostdeutsche Post apud *Univers israelite*, XIII, 1858, pag. 234; — *Archives israelites*, XIX, 1858, pag. 179-80.

La anul 1858 ședea în Focșani în partea Muntenească, în strada mare, un individ cu numele de Zamfir Anghel, în vecinătatea unui evreu I. L. Focșaner. În luna lui Septemvrie copilul lui Anghel dispăru deodată și părinții alergară să-l caute în toate părțile. Văzând că nu-l pot găsi în oraș, se rugară de Focșaner, care avea o cărămiderie în afară de oraș ca să meargă să-l caute într'acolo, crezând că copilul s'ar fi putut lua după un lucrător cu numele de Mustăță, care iubea mult copilul și care se alipise asemenea de el, luându-se în diverse rânduri după dănsul. Focșaner făgădui a le satisface cererea; ear soția sa le spuse cuvinte de mângăiere, asigurându-le că vor regăsi copilul.

Pornindu se la cărămidărie Focșaner întâlni doi oameni cu numele de Alexe și Donciu, cărora le spuse de disparițiunea copilului. Nu apucase însă a isprăvi, că aceștia îl intrerupseră spunându-i: «Dacă este așa, apoi n'are altul vină ca Moise Cota-rul». Înțelegând aluzia lor, Focșaner se încercă a le arăta absurditatea invinovățirii, și, fără a mai schimba altă vorbă cu ei, porni înainte. Care nu fu însă spaima lui, când auzi, la rein-

toarcerea sa in oraş, că dispariţiunea copilului se pune pe seama Evreilor, care l-ar fi ucis in scop de a-i lua sânge, şi că cei doi creştini ar fi declarat, că au auzit din gura lui mărturia, că ar fi ucigaşul copilului dispărut.

La răspândirea acestui sgomot el petrecu toată noaptea in griji şi frică, şi desdedimineaţă se porni la cărămidărie spre a se pitula undeva acolo şi a se sustrage de furia mulţimei, care incepuse a se agita. Cât pentru ceilalţi Evrei, petrecură şi ei o noapte de spaimă şi de groază.

Intr'aceste copilul fu găsit mort lângă o groapă de lut in afară de oraş pe drumul din spre Odobesti şi Coteşti. Un vâcar din Domneşti trecând cu turma sa pe lângă groapă văzu câinii adulmecând pe acolo şi apropiindu-se zări şi cadavrul copilului tras de câine. El chiemă doi căruţaşi cari îşi încărcau carele cu lut şi-i rugă să ia copilul; dar aceştia refuzând îl luă el singur şi-l duse la cărămidărie, unde îl dase pe mâinile lucrătorilor. Copilul era mutilat la mână şi piciorul stâng, i lipseau capul, şi faţa era cu totul desfigurată, carnea lipsea şi corpul in intreg era in stare de putrejune.

La aflarea acestuia mulţimea deveni furioasă se inarmă cu topoare, hârleţe şi ciomege, strigând că Evreii l-au ucis, şi se porniră asupra lor. Dar aceştia se baricadară in casele lor şi populaţia, după ce maltratată pe câţiva, spre a-şi resuffla necazul aruncă o droaie de pietre in case şi răni pe mai mulţi, dar fără a pricinui moarte de om. Ear poliţia, spre a putea ocroti şi mai sigur pe Evrei adună mai mulţi la un loc, şi luă cuvenitele măsuri ca excesele să nu ia proporţii mai mari. Dând şi medicilor pe copil, spre a-i face autopsia.

Guvernul din Bucureşti aflând de cele petrecute expediă îndată, in noaptea de 12 spre 13 Septemvrie, pe aga Caragea din Bucureşti şi pe colonelul miliţiei, cu autorizarea necesară, alăturându-le un detaşment de soldaţi, spre a reprima excesele. Excesele fură in adevăr reprimite şi agitatorii arestaţi.

Deschizându-se întâia anchetă, ea nu duse la nici un rezultat satisfăcător, suspomeniţii Alexe şi Donciu perzistară in declaraţia lor, că Focşaner s'ar fi declarat faţă cu ei de ucigaşul copilului, deşi el le arătase absurditatea invinovăţirii. Şi fiindcă era teamă anchetei ca lui Focşaner să nu-i se întëmpl'e vreun rău trimese o pază care să-l apere de furia poporului.

Faptul acesta făcând un mare svon în străinătate, mai ales în urma vestitei afaceri Mortara din Statul Papal, consulii străini interveniră la rândul lor și mulțumită asemenea comunității israelite din București, care, după insistența celei din Focșani, interveni pe lângă guvern, se trimise o anchetă, alcătuită din un reprezentant al guvernului muntenesc și din reprezentanții consulatului prusian, rusesc, francez, englez și austriac, cari procedară la interogator în ziua de 1 (13) Octombrie aceluiaș an.

Din constatările acesteia reeși, că copilul fusese ucis de însăși unchiul, fratele tatălui său, pentru că mama lor prevăzuse în testament, că proprietatea ce avea în oraș va aparține la tatăl copilului. Unchiul ucigaș fu trimis la închisoare după deciziunea anchetei, și astfel invinuirea contra Evreilor se dovedi și de astădată ca falsă. Justiția pedepsi pe făptuitor și pe aceea ce induseră autoritățile în eroare. Dar Evreii își petrecură zilele în jale și frică, în tot timpul cât trecu de la sevărsirea omorului până la ieșirea la iveală a adevărului. Dr. Weiner își dobândise multe merite în această afacere ca apărător al Evreilor.

Fr. IV, 1882, pag. 276; — *Journal des Debats* din 24, 28 și 30 Ianuarie. 1 și 2 Februarie și 10 Martie 1859, unde se află detaliat actele anchetei consulare și polemica condusă cu ziarele catolice din Paris; *Archives israelites*, XX, 1859, pag. 72, 73, 180, 181 și 229—30; — *Univers israelite*, XIV, 1858, pag. 106, 107, 336, 398 și 400; — *Allg. Ztg. d. Jud.*, XXII, 1858, pag. 572—73 și XXIII, 1859, pag. 98.

*

Tot în acelaș an se petrecu faptul următor în Bêrlad. Un bețiv căzu în beciul unei case, care aparținea unui Evreu, și fiind rănit, fu ridicat de o rudă a sa și transportat la sine acasă. Deaci trimise pe un mijlocitor, care să ceară Evreului proprietar al beciului, o sumă oarecare de bani drept indemnizare, amenințându-l la din contra că-l va denunța autorităților, că a voit să-l ucidă, spre a-i lua sânge. Evreul refuzând cererea bețivului, acesta puse amenințarea în aplicare, și în curând se strânse o mare mulțime de oameni la poliție, cerându-i resbunare contra Evreului. Poliția fiind neputincioasă de a menține ordinea publică în mulțime, telegrafică la Iași ca să-i se trimeată armată în ajutor. Și așa sosind ajutoare de-acolo ordinea se restabili și se constată și falsitatea acuzării. Numai unul singur din agitari inzistă în a susține de temeinică acuzarea, sub cuvânt că cetise în cartea unui evreu botezat, că

Evreii omoară pe creștini spre a le lua sânge pentru ceremoniile lor religioase, dar acesta intorcându-se acasă la sine fu lovit de nebunie și poporul văzu în aceasta o pedeapsă cerească, așa că năpasta nu mai avu nici o urmare funestă pentru Evrei.

Archives israelites, XIX, 1858, pag. 750.

*

La anul 1859 se petrecură niște scene îngrozitoare în Galați. În ziua de 31 Martie, la oarele 6 seara un comisar de poliție, întovărașit de câteva ajutoare și urmat de un public numeros, intră în câteva case israelite și în sinagogă, și fără a proceda la vreun interogator, arestă pe mai mulți Evrei, cari se opriră acolo în călătoria lor spre Palestina, sub cuvânt că tocmai în acelaș timp s'ar fi găsit un copil de 12—13 ani, pe care Evreii au vrut să-l omoare, spre a-i lua sânge. Cu toate acestea noaptea trecu în liniște și mulți din Evrei nici nu bănuiră năpasta și scenele îngrozitoare ce-i așteptau.

A doua zi dimineață, 1 Aprilie, se lăți deodată sgomotul, că s'a găsit într'o groapă din apropierea sinagogei un copil căruia Evreii au scurs sângele. Se spunea adecă, că copilul ar fi fost adimenit cu meșteșug la sinagogă de câțiva Evrei, că unul din ei ar fi ieșit arătându-i o monedă de aur cu rugămintea ca să se ducă să o schimbe, și că copilul punând numai mâna pe monedă, Evreul l-ar fi tras într'o pivniță sau baie, așezată lângă sinagogă, și acolo, fiind mai mulți Evrei reuniți, ar fi turnat peste el apă caldă spre a-l zăpăci, ear revenindu-și în fire ar fi constatat o tăietură la mână, ce i-ar fi făcut-o Evreii. Un creștin, care a trecut în apropiere ar fi auzit țipetele copilului și alergând într'acolo l-a luat și l-a readus la părinții lui.

Basmul acesta fiind răspândit, o bandă de Greci alcătuită din drojdia poporului, în frunte cu comisarul de poliție suspomenit, conduse la orele 9 dimineață copilul în prăvălia unui telal ionian, Roba di Venezia, cunoscut prin renumele său cel rău, și-l expuse acolo la fereastră spre a atăța pe popor, scoțând cuvinte excitatoare contra Evreilor și cerând răsbunare.

Acest fapt se lăți în curând în tot orașul cu iuțeala fulgerului și mulțimea curse în mare număr înaintea prăvăliei, de unde se conduse apoi copilul la consulatul grecesc, spre a-și face acolo depunerea. Iritarea mergea crescând și Grecii apelară

asemenea la Moldoveni ca să resbune sângele copilului, apel la care răspuseră toate stratele de jos ale populației. Și așa înainte ca Evreii să fie avut timpul de a cere instituirea unei anchete, care să se convingă de zădărnicia invinovățirii, ce căzuse din senin pe capul lor, poporul infuriat se reslăți în toate ulițele și se năpusti din toate părțile asupra lor. Era vai de Evreii de orice condiție, vârstă sau sex, pe care i întâlneau în cale; furioșii se aruncau asupra lor ca fiarele din pădure, i maltratau și nu-i slăbeau din bătaie, până nu-i răneau și făceau ca sângele să le țighească din corp.

În spaima lor mortală o parte din Evrei se baricadară în locuințele lor, ear altă parte cauta, care mai de care de a se refugia la consulatele austriace și prusiane, cari le deschiseră porțile, sau pe vapoarele agenției austriace de pe Dunăre, puindu-și cel puțin viața la adăpost. Atunci resvrătitorii în unire cu mateloții corăbiilor grecești, în număr de 6—800 se îndreptară spre sinagoga nou clădită, și spre alte două case de rugăciune, sparseră ușele, smulseră cu furie gratiile de fer ale ferestrelor, bătură pe toți Evreii ce-i găsiră acolo, stricară urnele sfinte, jăfuiră lucrurile cele prețioase, sfășiară în bucăți cărțile de rugăciune în număr de vre o 40—50 și aruncară o parte inulită de le călcară în picioare. Apoi învăluindu-se în talarele cele prădate, scoaseră chiote de bucurie și cutreerară stradele arătând sulurile legii, pe care le întrebuintau ca pe niște stindarde, și-și continuară excesele pe stradă.

Garnizoana, ce era încă cu câteva zile mai înainte la Galați, se pornise din oraș spre Muntenia din ordinul guvernului, și nu remaseră decât vre o 80 de soldați și echipajele vapoarelor de resboiu «Averna» și «Gowler». Dar și Principele Cantacuzin, parcălabul țergului afectă o nepăsare condamnabilă față cu jaful sinagogilor și a exceselor ce se seversiră. El se duse la parcălabie abia după câteva ceasuri și atunci dădu ordin garnizoanei de a restabili liniștea, cu toate că era în număr neinsemnat, dar soldații, departe de a-și face datoria, fraternizară cu agitatorii, și, în loc de a ocroti pe Evrei, i loviră cu stratul puștei și-i batjocoriră.

Norodul favorizat și incurajat de această atitudine a autorității se lăți atunci în mahalale, atacă deastădată direct mai

multe case israelite, sparse uşele, bătut pe cei din casă cu multă sălbătăcie şi jăfui toate fără osebire.

Consulatul austriac, care se interesă cu multă căldură de cei năpăstuiţi şi-i apără, cu toată absenţa consulului, făcu sforţări zadarnice, căci cele două vapoare austriace de resboiu staţionau tocmai atunci în Sulina. Dar văzând, că excesele nu mai iau sfârşit trimise ordin telegrafic ca vapoarele să pornească imediat cu soldaţii marinei, şi insistă pe lângă părcălab ca să dea şi el ordin telegrafic la Brăila ca să-i se trimeată ajutoare din partea garnizoanei munteneste de acolo; puindu-i în acest scop la dispoziţie un vapor al agenţiei dunărene, care să le transporte. Spre seară, la oarele 7, sosiră în fine 250 soldaţi, cari în unire cu mateloţii corăbiilor de resboiu, restabiliră liniştea şi resfirându-se ca străjeri prin uliţi menţinură ordinea publică.

A doua zi sosi din Sulina şi vaporul austriac de resboiu, «Schick», aducând şi pe consulul titular, după care mai veniră şi alte vapoare, deoarece mulţimea ameninţa cu turburări nouă şi cu punere de foc; aşa că, deşi liniştea era restabilită, nimeni nu cuteza să-şi deschidă prăvălia.

Pe cât era vrednică de laudă purtarea tuturor consulilor şi mai ales a consulului austriac şi prusian, cari deschiseră locuinţele consulatelor celor prizoniţi; pe atât de condamnabilă era a consulului grecesc; acesta favoriză pe resvrătitori prin atitudinea sa. El primi în casa sa pe copilul grec, ce slujise ca punct de plecare al exceselor, şi pe care agitatorii îl purtară prin uliţe în triumf şi n'a voit să-l dea afară decât după trei zile în urma demersului colectiv al tuturor celorlalte consulate, ear după trecerea celor trei zile publicând o proclamaţie către supuşii săi, făcu remonstrări cât mai slabe agitatorilor, cari seversise atâtea nelegiuri.

Dar şi autorităţile româneşti nu puseră nici o răvnă, şi nu făcură nici un pas pentru arestarea făptuitorilor, cu toate că mulţi indivizi le erau cunoscuţi şi se primblau liber prin stradă; ba mai mulţi ipistaţi luară parte în mod făţiş la jafuri şi aţătară norodul. Abia după ce excesele continuară câteva zile până la Paştele creştine, se puse mână pe cei mai compromişi, spre a-i libera după serbători.

Băiatul fu examinat de mai mulţi medici şi raportul lor fu unanim a declara, că nu au putut constata decât o simplă sgă-

rietură pe brațul stâng și nici de cum o rană proprie pentru sustragerea sângelui.

Aceste barbarii avură urmări funeste, *peste 200 Evrei fură maltratați, vre o patruzeci răniți mai grav și 6 inși își dădură sufletul puțin apoi*. Mulți alți, în număr de 40 familii, remaseră cu desevășire pe drumuri, jăfuiți de toată averea lor. Paguba se evalua la 50000 galbeni. Un comitet se constituie îndată pentru ajutoare, și comunitatea, în desnădejduirea sa, se adresă la comunitatea din București, la comunitățile din Viena și Londra și la conzistoriul de Paris, cerând intervenția lor. Comunitatea din Viena se adresă, la rândul ei, îndată, contelui de Buol, care dădu neîntârziat ordin consulului austriac din Galați de a interceda în favoarea victimelor și a se interesa fără zăbavă de ele. De vreme ce comunitatea din București trimise o deputațiune la Principele Cuza, care o primi cu multă bunăvoință dândă-i asigurarea, că a luat cuvenitele măsuri pentru pedepsirea făptuitorilor și reprimarea pe viitor a orce excese de asemenea natură.

Dar toate demersurile remaseră neroditoare, cruzimi nouă nu se mai sevășiră, o fierbere ănsă avu loc în toate unghiurile țerei. Pe când făptuitorii exceselor se primblau liber pe stradă, 15 Evrei arestați sub invinuirea luării sângelui, zăceau în închisoare, și numai după vre o șapte săptămâni, 11 din ei fură eliberați. Ceilalți *patru* nu fură sloboziți decât după doi ani, fără nici un proces și fără vre o declarație oficială din partea autorităților, cu toate că nevinovăția lor era din capul locului dovedită. Despăgubiri nu se incuviințară nimereu.

Mai multe ziare române din cele mai influente, avură în tot acest interval o atitudine dușmană Evreilor, afară de «Constituționalul» unde *Heliade Rădulescu* stigmatiză excesele și masacrele. Mitropolitul din Iași rosti o predică, în care înfieră acuzarea sângelui, arătând-o de monstruoasă și un grec de clasă mai bună din Galați, publică un articol în favoarea Evreilor, spre a restabili bunele raporturi între Greci și Evrei.

Allg. Ztg. d. Jud., XXIII, 1859, pag. 277, 278, 279, 307, 308, 309, 322, 365 și ziarul *Oesterr. Ztg.*, *Oesterr. Blatt*, *Journal de Constantinople*, ce le citează : — *Wiener Mittheilungen*, 1859, pag. 65 — 67, 71 și 72 și *Th. Zeitung* citată de ele ; — *Archives israelites*, XX, 1859, pag. 292, 293, 562, 590—93, 599, 641—45 și XXIII, 1862, pag. 421 ; — *Univers israelite*, XIV și XV, 1859, pag. 441—42, 437, 527 și XV, 1860, pag. 167—68 ; — *Frater*, VI, 1884, pag. 238, 239, 246 și 247.

În Focșani, în urma exceselor din Galați, spaima Evreilor era foarte mare; din pricina amenințărilor populației creștine, Evreii nici nu se hazardau să meargă la sinagogă în cele dintei zile ale Paștelor; iar cei mai curajoși, cari se duseră la sinagogă, nu-și putură sevărsi rugăciunile, decât sub strașnica pază a poliției. Un complot se formase acolo în contra Evreilor și urzitorii umblau cu gândul de a se năpusti asupra lor în sinagogă în timpul rugăciunii.

All. Ztg. d. Jud., XXIII, 1859, pag. 322.

În Piatra Grecii se încercară asemenea în zilele Paștelor creștine de a provoca o acuzare de sânge în înțelegere cu consulul lor. În acest scop conveniră cu un Țigan de la o curte boerească, dându-i niște bani, ca să îngăduie să-i se lase puțin sânge, și să arunce apoi păra asupra Evreilor. Dar Țiganul răspândise prea de vreme invoeala făcută și așa se dete alarma printre Evrei, încăt obștia israelită însărcină pe Zalmen Folticineanu și Fișel Taxieru de a denunța această urzeală ispravnicului Cozadini. Acesta chemă pe Țigan și deși se convinsese de adevărul svonului, nu luă nici o măsură.

Grecii incurajați de această nepăsare a autorității, pășiră în alt chip la realizarea țintei lor. Ei făcură o păpușă mare de paie, o umplură cu praf de pușcă și cu gloanțe, o îmbrăcară cu haine jidovești, i puseră un talet pe corp și filactere pe frunte și pe o mână, și o carte de rugăciune în cealaltă mână. Apoi în inteia zi de Paști puseră păpușa în trăsură și făcând alaiu mare în jurul ei, trecură prin ulița mare și prin celelalte strade, unde populația israelită era mai numeroasă; de vreme ce unul din inscenători se puse lângă păpușă, parodiând rugăciunile evrești.

Evreii fiind intimidați de acest alaiu și de scenele provocatoare, închiseră de sirg prăvăliile și ușele de la case și se ascunseră în poduri, de unde urmăriră cu teamă scenele provocatoare; de vreme ce Grecii așteptau ca Evreii să fie adime-niți în uliți, spre a se năpusti asupra lor. Evreii însă, văzând că aceste nu mai iau sfârșit și că consulul Practe și alți doi indivizi Stringhillo și Mihalopulo se află în capul mișcării, trimeseră pe Bercu Leib la ispravnic, care, sculat din somn, se hotări în fine a lua măsuri contra agitatorilor. El trimese jan-

darmi contra lor și Grecii văzându-se urmăriți o luară la fugă peste Bistrița, unde dădură foc păpușei, care făcu explozie.

Ispravnicul mergând singur la Bistriță, dădu ordin jandarmilor să treacă riul; dar Grecii li se împotrivară. Atunci ispravnicul poronci să se forțeze trecerea podului, și după o luptă foarte îndărătnică toți fură prinși, ferecați în lanțuri și aruncați pe câțva timp în închisoare, după care fură isgoniți din oraș.

Allg. Ztg. d. Jud., XXIII, 1859, pag. 322-23; — *Com. Piatra*, Fr. V, 1853, pag. 226.

*

Tot în același an se petrecu următorul fapt în Vaslui. În seara de Vineri a Paștelor evreești, un croitor evreu cu numele de Năstule chemă pe un păzitor de noapte de pe stradă ca să-i stingă lumânarea, după obiceiul deatunce. Păzitorul intră în casă și după ce stinse lumânarea începu să strige ajutor din toate puterile, zicând că Evreul voește să-i ia sânge.

Lumea se adună grămadă în casa croitorului și numai cu mare greutate isbutiră ispravnicul și oamenii poliției, cari sosiseră asemenea la fața locului, de a reține pe norod ca să nu-l omoare pe loc. Ispravnicul puse apoi să se aresteze atât pe croitor cât și pe păzitorul de noapte. Acestuia din urmă i se dete puțin apoi drumul, de vreme ce Evreul fu reținut în închisoare. Numai după multă stăruință din partea membrilor comunității și în special a lui Șimen Peisech (Solomon Pascal), care se bucura de multă influență, ocupând și o funcție în județ, se isbuti a orândui o anchetă severă, care constată nevinovăția Evreului, după care și fu liberat.

All. Ztg. d. Jud., XXIII, 1859, pag. 322; — *Fr. VI*, 1884, pag. 157.

*

Pe la sfârșitul lui Aprilie 1859, ministerul elaboră o circulară, cetită în toate sinagogile și în ulițe, sub sunetul darabanei, prin care Evreii fură poftiți de a se îmbrăca după portul european. Populația creștină și ânsăși oștirea luând în rea înțelegere acest ordin, se înarmă cu foarfeci, atât în Iași, cât și în alte localități, cutreeră stradele, și unde întâlneau pe vre un evreu, i scurta caftanul, i tăia perciunii, și nu-i cruța nici barba. Unii merșeră chiar și mai departe și maltratară pe Evrei în mijlocul stradei. Evreii plângându-se la autorități, comanda militară amenință cu 25 lovituri de harapnic pe orice militar, care ar maltrata pe un Evreu sub orice pretext și se văzu chiar silită a reține armata în cazarmă timp de câteva zile; după care

se puse capăt acestor scene neumane și liniștea se restabili din nou.

Allg. Ztg. d. Jud., XXIII, 1859, pag. 364—65.

*

La anul 1860 inmormântându-se pe cimitirul din Târgoviște un evreu decedat Herș Leib căldărar din Dragomirești; două zile după inmormântarea lui, mahalagii din apropierea cimitirului profanară mormântul lui, luară piatra mormentală, îl desgroară, i tăiară mâinile și, rezământu-l de o piatră, îl așezară cu un ciubuc în gură. El remase așa câteva zile până ce veniră Evreii și-l îngropară din nou.

Com. Târgoviște, Fr. VI, 1884, pag. 119.

*

Din comuna Fălciu, populația isgoni la 5 Martie 1861 pe evreul Moise Widder din sat, sub cuvânt că înainte de 1848 era interzis Evreilor de a se stabili în satele de lângă granițele militare. În acest scop toți locuitorii comunei în număr de 2000 se strinseră înaintea casei lui Widder, puseră mobilele și obiectele din casă pe care cu boi, și sunând clopotele cu multă tărie, îl conduseră pe Widder cu familia lui în afară din sat. Căruțașii și mai mulți locuitori călare pe cai, printre cari doi Evrei aduși cu deasila din alte sate, i transportară apoi în o comună depărtată și i propri de a se mai stabili în comuna lor. Și fiindcă în urma lui mai remaseră hambare cu grâu, le puseră zăvoare și doi oameni cari să le păzească.

Archives israelites, XXII, pag. 571, și Gazette de Danube ce citează.

*

La 17 Iunie 1861, ministrul de interne trimise următoarea circulară către toți prefecții de județe din țară :

«Mi s'a raportat că în mai multe comune rurale Israeliții pământeni și străini se stabilesc luând cu arendă debitele de băuturi, hanuri și arende. Evreii se înmulțesc la țară și ar putea rezulta deaci conflicte cu locuitorii creștini, ce ar avea urmări dezastroase sub raportul religios. Cu toate că există încă din anul 1849 sub No. 8748 un edict al Prințului, care interzice Evreilor cu desevărsire de a se deda la aceste indeletniciri în sate, acest edict nu numai că a rămas din nenorocire neexecutat până în momentul de față, dar numărul Evreilor crește considerabil de la acea vreme în comunele rurale.

«Mă adresez dar la dv. pentru ca deacuma înainte să nu

mai îngăduiți nici unui Evreu de a se deda la acest soi de indeletnicire la țară. Cât pentru indivizii, cari sunt deja stabiliți acolo, fără deosebire de timp, de categorie și de nume și cari esercită industriile mai suspomenite, i veți preveni că au a părăsi aceste localități în timp de 15 zile și să nu rămăie nici o urmă de ei.

«Sper că veți înțelege importanța acestei chestii, și că veți veghea strict la executarea zisului edict, pentru ca să nu fiu obligat de a vă aminti din nou împlinirea datoriei dv.» *)

Circulara aceasta provocă o protestare unanimă în străinătate și min'sterul Golescu, care o scoase la iveală căzu puțin apoi, fără a o pune în aplicare. Ministerul D. Ghica care-i succedă o reluă prelungind termenul pentru vre o patru luni până la Sf. Dimitrie, 26 Octomvrie. În acest timp în urma stăruinței Evreilor și a presei din străinătate, care stigmatiză măsura, ministerul renunță a o pune în aplicare.

Univers israelite, XVII, 1861, pag. 45-47; — *Archives israelites*, XXII, 1861, pag. 600, 627-30.

*

La 8 Aprilie 1862 avu loc un eveniment dezastros în Botoșani. Pe când o mulțime de Evrei se aflau în baia de aburi a comunității, acoperișul se prăbuși deodată și îngropă sub dărămurile sale pe toți câți erau acolo. Lumea se duse cu grămadă la locul dezastrului și bocetele mamelor și a soțiilor erau groaznice. Abia după o jumătate de oră, oamenii reușiră a înlătura molozul și scoaseră 4 morți și o mulțime, cari erau mai mult sau mai puțin greu răniți. Dar deși câțiva oameni mai serioși interveniră spre a nu se îngropa morții atât de curând și a-i lăsa câteva zile, pentru cazul de epilepsie, totuș cadavrele fură înmormântate chiar în acea zi, după câteva ore, conform cu datina deatunce.

Allg. Ztg. d. Jud., XXVI, 1862, pag. 291-92; — *Archives israelites*, XXIII, 1862, pag. 413.

*

Cu câteva zile înainte de Paștele anului 1863 se răspândi deodată sgomotul în Focșani, că Evreii ar fi luat sânge de la un copil creștin. Populația creștină se aruncă asupra Evreilor și maltrată pe mai mulți din ei; ear poliția tot atât de ignorantă și superstițioasă ca populația, dădu credință sgomotului și întemniță pe mai mulți din Evrei.

*) Reproducem această circulară după traducerea franceză publicată în *Univers Israelite*, neavând sub mână originalul din *Monitorul oficial*.

Indată ce ştirea sosi în Bucureşti, guvernul trimise la Focşani ordine severe ca Evreii întemniţaţi să fie puşi imediat în libertate şi a se proceda cu asprime contra aceloră ce ar turbura liniştea publică. Ordinele fură executate şi Evreii putură celebra Paştele în linişte.

Archives israelites, XXIV, 1863, pag. 382-83.

*

Tot în acelaş an se petrecu faptul următor în judeţul Ismail. În luna lui Iulie se răpi unui Evreu cu numele de Herşcu Bercovici, şezător în comuna Muriflovca o fetiţă mică ; ear bănuieala căzu asupra unui preot lipovan. Într'o zi Evreul intră pe neaşteptate în casa preotului şi văzând doi copii ce dormeau pe acelaş pat, luă unul în braţe, pe care declară că e al lui, şi o luă la fugă. Lipovenii se puseră pe urma lui, dar şi el primise ajutor de la Evrei ; se incinse o bătae şi Lipovenii isbutiră a relua fetiţa. Somaţi de a se prezenta înaintea justiţiei Lipovenii prezentară un copil, zicând că e acelaş, pe care Evreul a voit să-l răpească ; dar atât tatăl copilei, cât şi ceilalţi Evrei declarară că copila a fost schimbată. Instruit de acest fapt, prefectul de Ismail dădu ordin şefului de poliţie de a intima Lipovenilor ordinul de a reda copila în 24 ceasuri şi că la din contră vor cădea în grea răspundere. Dar şeful de poliţie în loc de a executa ordinul, făcu un raport către prefect, în care declară că nu s'au putut constata cele susţinute de Evrei şi că Lipovenii ar fi nevinovaţi. În urma reclamaţiei părinţilor către ministerul de interne, acesta dete ordin a se destitui pe poliţaiu şi a-l da în judecată pe el şi pe Lipovenii.

Archives israelites, XXV, 1864, pag. 1012-13 ; — *Allg. Ztg. d. Jud.*, XXVIII, 1864, pag. 800.

*

La anul 1863 epitropia din Bucureşti angajase ca rabin al comunităţii pe M. L. Malbin, nădăjduind a găsi în el un om modern, de ştiinţă şi progres, cu cât fusese mai înainte rabin în Kempen (Prusia). Dar abia intră în funcţie că, stăpănit de ambiţie, îşi creâ numeroşi adepţi şi aruncă desbinarea în sânul comunităţii. Se formară două partide strict opuse, care se duşmăniră reciproc, până aduseră simburele certe în sinul familielor. El desaprobă energic şcoala israelită nou fundată ca şi orice inovare estetică în slujba divină ; înfiinţând în locul şcolii un adevărat cheder ; ba se încercă asemenea a desorganiza şi Chevra Chedoşa şi a-i substitui creaturele sale. Evreii re-

clamară în mai multe rânduri la autoritate și el fu chiar suspendat pe câțva timp; când un vornic nou numit în capitală, însărcinat cu această afacere, îl reintegră în postul său. Sfezile începură din nou și reclamațiile se adresară earăș la guvern, până când acesta i dădu în fine ordinul de a părăsi țara interzicându-i de a mai reveni. La 18 Martie 1864, el fu ridicat din locuința sa și transportat peste graniță *).

Allg. Ztg. d. Jud., XXVIII, 1864, pag. 278; — *Archives israélites*, XXIII, 1862, pag. 680—81 și XXV, 1864, pag. 325.

*

În satul Pungești, județul Vaslui, un Evreu incredințând pentru Paștele anului 1865, mica sa băcănie unui creștin pe timpul celor 8 zile de serbătoare, acesta puse o cantitate de var pisat în făină și o vîndu pentru cozonaci locuitorilor, cari constatând faptul, denunțară autorităților din Vaslui, că Evreul a vrut să-i omoare cu făină otrăvită, mai adaugînd și alte acuzații. Băcănia fu îndată închisă; ear Evreul adus la Vaslui și aruncat în închisoare, unde a stat mai bine de o jumătate de an, până ce instrucția constată în fine nevinovăția lui.

Fr. VI, 1884, pag. 157—58.

*

Tot în același an înmormîntându-se pe cimitirul din Tîrgoviște un anume Moise Rosenberg ceasornicar din București; câteva luni după înmormîntare veniră mahalagii de traseră focuri în piatră, așa că piatra mormentală fu ciuntită în partea dreaptă, și se mai vîd și astăzi semnele făcute de gloanțele puștelor.

Com. Tîrgoviște, *Fr. VI*. 1884, pag. 119.

*

La 30 Iunie 1866, se petrecură următoarele în București, cum relatează *Archives israélites* †): «17 Thamuz, zi nefastă care amintește de două ori luarea orașului Ierusalim și distrugerea templului său, o revoltă izbucni contra Evreilor din București, care se termină cu distrugerea noului templu, clădit după doi ani de sacrificii, de necazuri și sfortări continue, și a cărei inaugurare trebuia să aibe loc în zi de *Sabat*

*) Am dat aci expunerea pe scurt numai după ziarele aci indicate, spre a nu trece faptul sub tăcere. Ne rezervăm a reveni când vom fi cercetat toate documentele contradictorii.

†) Dăm aci numai versiunea zisului ziar. Când vom relua cronica definitivă vom compara toate ziarele.

Nachmi (Sămbăta mângăerei). Norodul excitat și fanatizat, începu prin a scoate zebrelele așezate în fața clădirii, strică geamurile, sparse ușile, resturnă și aruncă la pământ tablele legii și profană sanctuarul. Casa Domnului, al cărui aspect monumental imbucura vederea, inchipuește o mină devastată.

«O diviziune din aceeași vandali, plecă spre sinagoga veche, strică cele două table ale legii, sfășia sulurile legii și aruncă bucățile în noroiu. Acest jaf dură o oară întreagă. În fine o campanie înarmată a gardei naționale sosi, imprăștiă norodul adunat și se mulțumi de a retrimete pe revoltanți la vetrele lor.

«Acele acte de cruzime și barbarie au fost provocate prin o discuție a Camerei asupra paragrafului Constituției, care incuviințează drepturi egale la toți supușii fără osebire de cult. Guvernul, care profesează principii liberale a lăsat nepedepsit, sub pretextul specios de libertatea presei, ziare ostensibil dușmane Evreilor și pamflete, cari de trei ani propovăduiesc în public persecuția și stărpirea Evreilor. În fine în momentul când excesele au izbucnit, el s'a văzut în neputință de a remedia și a pune frâu furiei poporului, ce se numește aci opinie publică, și când prefectul de poliție a apărut în fine, după dărămarea templului, el s'a adresat în terminii următori către mulțimea de vandali : «Fraților, liniștiți-vă, nu vom da drepturi *jidanilor*». Acest din urmă termen nu e uzitat aci, decât ca termen de insultă.

«Norodul s'a imprăștiat atunci, ducând cu sine trofeele victoriei sale, rămășițele altarului (urnei sfinte), după ce a maltrat pe femei, copii și bătrâni. Evreii au trebuit să-și inchiză casele și prăvăliile și a se adresa la consulii puterilor străine».

In exil, Paris, în Aprilie 1887.

EVREII IN LUPTA INTERNAȚIONALĂ

STUDIU

de DR. C. LIPPE

I

Lupta crâncenă între națiunile europene, o caracteristică a timpului nostru, a reinviat și chestiunea israelită. Aceasta, cea mai veche chestiune de origine religioasă, și-a schimbat motivele sale în mai multe rânduri, devenind și politică și socială. Ea și-a serbat armistițiul ei de când spiritele luminate s'au scuturat de jugul bisericesc și în amorul lor pentru progres și adevăr au rupt lanțurile dogmelor neînțelese și și-au luat dreptul da a critica și religiunea, supuind-o liberei discuțiuni. Cercetările științifice și istorice deteră drept rezultat un curent ireligios și un indiferentism religios. Deatunci nu s'a mai întrebat în Europa de confesiunea individului, afară de cea mozaică, nu însă în scop curat religios, ci numai ca simplu semn caracteristic, care desemnă pe Judeu, spre a se ști dacă un anume individ trebuie sau nu primit în societate. Odată ce toți erau conjurați contra lui Israel și vedeau, că religiunea nu le mai oferă un motiv suficient de persecuțiune, ei au cautat un altul și l-au găsit în *principiul național*. S'au grăbit dar a declara pe Judei ca națiune și fiindcă această națiune nu și-a schimbat numele, nici nu și-a negat origina sa ilustră și veche, nici religiunea, spre a se pierde între națiuni de o origine recentă și fiind pretutindenea în minoritate (prin număr, nu prin spirit); deaceea nimic mai ușor decât a o declara inferioară și vătămătoară într'atâta, întrucât locul ei ar putea fi ocupat

de alți. Sub această firmă li se impută tot felul de defecte, declarând ca atari chiar unele calități, ce la alți se consideră ca virtuți și se declară unele fapte ale lor drept crime, pe când la alți se declară ca laudabile.

Se înțelege de sine, că defectele ce posed în comun cu alte popoare, având isvorul lor în natura umană, se ridică la înălțimea cerului. Deaici provine lupta de 4000 de ani în contra popoarelor antice, medievale și moderne, despre cari vom vorbi și care departe de a fi încetat, a luat din contra dimensiuni mai mari, întinzându-se mai pe toată suprafața Europei. Spiritul liberal, în scurtă sa domnie în Europa, cercând a nivela toate clasele societății, a trebuit să ridice și pe Judei din inferioritatea în care erau puși pe nedrept; dar spiritul Europeilor din secolul nostru luminat, n'a ajuns încă la înălțimea ideii celei mai simple și mai naturale a egalității tuturor oamenilor de pe pământ. Abia aurora încântătoare a liberalismului a trecut dinaintea ochilor națiunilor europene și au și observat cu spaimă că Israelii, pe cari i-au emancipat în credința, că le vor trebui secolii întregi până să se urce la înălțimea lor, spre a le putea face concurență în afacerile sociale și politice, că și ei stau alături cu dăsele, în rândurile cele dintâi, în toate ramurile ocupațiilor omenești, ba că uneori îi întrec chiar. Pe lângă acestea populațiunea înmulțindu-se repede, nu a mai putut încăpea pe pământul Europei și a trebuit să caute pământuri noi sau a-și ușura prisosul prin emigrare. În Germania mai ales emigrațiunea a luat dimensiuni înspăimântătoare, de oare ce însă Evreii au luat, relativ, prea puțină parte la emigrațiune, au atras asupra-le atențiunea, fiind priviți de toți ca un neam străin, deși fac parte din cei mai vechi locuitori ai Europei și au dreptul de a fi priviți ca autohtoni, și se osândesc acolo, că ocupă locuri ce le-ar putea ocupa Ariani în loc de a emigra. Această percepțiune a dus la expulzarea Evreilor și Polonilor ruși din Germania. Ea a dat naștere monstruoșității numită Antisemitism. Este un obicei străvechiu al Arianelor de tot soiul de a inculpa pe Semiți pentru propriile lor greșeli și a-i face responsabili de mizeria în care ei însși, Arianii, i-au băgat. Una din crimele ce li se impută este, că îndrănesc a se tăngui de persecuțiunile și nedreptățile ce sufer, luând această tănguire și inculpare drept semn de ostilitate a Israelitilor

in contra a tot ce nu este israelit, luând istoria israelită de 4000 de ani drept martur, că Evreii nu s'au putut împăca sau trăi in pace nici cu națiunile antice, nici cu cele medievale sau moderne. Deaceia deduc, că moravurile Judeilor nu se pot acomoda cu niciun sistem social, cu niciun fel de guvern și că modul de gândire și de percepțiune al Judeilor diferă și e in contradicție cu al restului omenirii.

Nimic mai adevărat, dar și nimic mai natural ca lupta continuă cu națiunile între cari se găsesc Evreii de 4000 de ani. Nici o altă națiune nu s'a putut lupta așa de mult, pentru că nici o națiune n'a trăit așa de mult. Dar e un ce in adevăr demn de admirat, că n'au perit in lupta uriașă și infintă împotriva zeilor, dracilor, și împotriva tuturor puterilor infernale, ce biserică le invoca împotriva lor in însuși numele Dumnezeului Evreilor, animată fiind de infinita iubire creștinească. Trebuie mai înainte de toate să observăm, că legile societății umane, legile nașterii și dezvoltării omenirii, nu sunt decât legile naturii după care nimic nu se naște, nimic nu se dezvoltă și nu pierde fără luptă. In sinul omenirii ideile nu se nasc și nu pier deodată. Tot astfel și popoarele purtătoare de idei sau purtate de dăsenle, se nasc, se dezvoltă și pier cu ideile a căroră realizare e misiunea lor vitală; atari idei sunt pentru viața unui trib tot aceea ce este și sufletul pentru viața unui individ. El se naște și se dezvoltă cu dăsenul, dar nu moare odată cu el. Tribul purtător al unei idei mari, vitale pentru omenire, nu pierde decât după realizarea ei. Atunci cadavrul lui se descompune și părțile lui intră in organisme naționale străine, de o putere vitală deplină, se asimilează, devenind parte integrantă, constitutivă a acestor organisme naționale.

O națiune fără idee vitală sau fără putere de a realiza o asemenea idee, pierde înainte de timp, făcând loc altei națiuni cu o idee sănătoasă și cu putere de a o realiza, care nu se asimilează cu alta tocmai din cauza puterii sale vitale proprii. *Ferdinand Lassale* zice: «Națiunile cari nu sunt in stare a-și asigura o existență independentă istorică, sau chiar acelea cari au rămas in mijlocul dezvoltării lor, asimilațiunea, adică peirea și absorbirea de alte națiuni este in însuși interesul lor. Stingerea sau asimilațiunea unui popor supus, poate servi ca o dovadă palpabilă despre incapacitatea sa pentru o existență is-

torică». Noi nu suntem de părerea sa. O dovadă avem în însuși neamul lui Israel, care de 18 secole nu mai duce o existență națională independentă și cu toată slăbiciunea sa, cu toată dispersiunea sa mai pe toată suprafața pământului, totuși n'a devenit cadavru național, spre a fi asimilat de alte națiuni. Din contra, a arătat și arată destulă forță vitală și puternică rezistență, spre a susține o luptă fără exemplu în istoria națiunilor. Fiind animat de o idee sănătoasă, inzestrat cu o forță neînvincibilă și nedestructibilă, Israel își va păstra rațiunea sa de existență până la deplina ei realizare, în ciuda tuturor persecuțiilor, luptându-se și deacum înainte în contra unei lumi ostile, înarmat, nu cu sabia, nu cu focul, armele cu care se susține ideea creștină, ci cu tăria ideei și a convicțiunilor sale. Ideea israelită are destulă forță vitală, spre a se putea susține și fără terorism !

Nimic mai întemeiat decât a vorbi de judaism ca de un ce real și existent, deși după părerea lui Lasalle el ar fi perit deja de mult. Legile, prescripțiunile, sărbătorile, posturile, etc. ale cultului mozaic au toate o bază reală, adică istorică și nici de cum mistică; ideea divină însă e cea mai ideală, ce ar putea fi baza unei religii. Orât de personal ar fi Dumnezeu Bibliei, totuși preoții și învățații (Rabinii) l-au perceput în mod ideal, impersonal și anonim. Evreul nici n'are o denumire proprie pentru ființa supremă, pentru cuvântul «Dumnezeu». Cuvântul *Iah*, provenind din cuvântul *hajoh* sau *havoh* «a fi» nu semnifică nici o divinitate, ci pur și simplu «existență»; sub cuvântul duplicat *Iehovah* se înțelege existența mai exprimată, «existență infinită». Acest cuvânt este oprit Evreului a-l pronunța, fiindcă exprimându-l sub forma unui nume ar semnifica oarecum o persoană. Denumirea «El» are înțelesul de forță; prin «Eloha», se înțelege unirea forței și a existenței infinite; «Elohim» în plural exprimă reunirea tuturor puterilor universului în existență infinită. Rabinii întrebuințează încă cuvântul *Macom*, locul, adică în care se găsește toată existența universului ¹⁾.

¹⁾ Citim în Bereșit Raba: Rabi Huna zice în numele lui Rab Ami: «Pentru ce poreclim pe D-zeu «Locul», pentru că el este locul universului». Rabi Iosi fiul lui Rabi Halaphta zice: «Noi nu știm dacă D-zeu este locul lumii, sau lumea este locul lui D-zeu, fiindcă este scris: «Eată locul este cu mine», deaceia zic: «D-zeu este locul lumii și lumea nu este locul lui D-zeu».

Precum elementele universului desvoltându-și forțele se găsesc într-o luptă continuă, așa și elementele sociale ale cărora legi nu sunt de cât tot legi naturale. Omul se află într-o luptă continuă, din momentul nașterii sale până al morții, în contra forțelor ostile naturale și sociale. Luați istoria omenirii, și veți vedea că ea este numai un șir de lupte și în aceste lupte răul iese adeseaori victorios. Inteiul fapt social pe care ni-l arată Biblia este lupta între primii frați, Cain și Abel. Abia se prezintă două ființe umane pe scena istoriei și deja pasiunea împinge pe fratele cel rău de a-și omorâ pe propriul său frate bun. Nimic mai natural dar, că înmulțindu-se genul uman nedreptatea să vie la ordinea zilei. În această stare socială se afla societatea în timpurile antediluviane, așa că aceasta era cauza desbinării la zidirea templului babilonic. Tot din acest motiv se iscă neînțelegere între ciobanii lui Avram și acei ai nepotului seu Lot și așa mai departe.

Ajunși pe tărâmul Bibliei vom cerca a combate atacurile ce se fac vechiului Testament, din cauză, că ar conține multe resboaie crâncene și exterminatoare, pedepse cu moarte și niște istorii de nedreptate și alte păcate ale strămoșilor noștri, de vreme ce noul Testament ar conține numai precepte umane, doctrine morale și povești de mărinimie. Noi din contra tocmai aicea găsim superioritatea vechiului Testament, că fiind o colecțiune de istorie (cu resboaie și revoluțiuni), de legende, poezii, predici, proverbe, legi civile și penale, prescripțiuni igienice, religioase și morale, ne prezintă toate acestea în modul cel mai natural, naiv și adevărat. Noul Testament din contra neavând nici de cum caracterul unei istorii sau legislații,

Misterul conținut în cuvintele lui Rabi Iosi אין אנו יודעין אם הקב"ה מקומו של עולם או אם עולם מקומו, au ajuns să fie conținutul unei poezii, care se recitează în sinagoga de Aq-kenasim sub numele de *Cheđușa* la rugăciunea de Musaf, care începe cu cuvintele: Te glorificăm și te sfințim după misterul convorbirii Seraphimilor din Sanctuar, care sfințește numele tău în sanctuar etc. Fantazia poetului își reprezintă un Sanctuar ceresc în care stau coruri de Seraphimi și de ingeri slujitori (משרתים) având următoarea convorbire: Un cor strigă la altul, zicând: «(וקרא זה אל זה ואמר) Conținutul (מלא) pământului (lumei materiale) este majestatea sa, adică lumea este locul lui D-zeu. Celalt' răspunde: Majestatea sa este plină (מלא) (conține) universul (עולם) — adică, D-zeu este locul lumii — corul ingerilor servitori se întreabă: Unde este dară locul majestații sale (lui D-zeu însuși)? — Cei dinaintea lor (לעומתם) neavând ce răspunde strigă numai cuvântul *Baruk* (binecuvântat). — În fine tot corul strigă deodată: Binecuvântat este majestatea lui D-zeu din locul lui (ori unde ar fi).

Această discuțiune s'a mai ivit astăzi sub alte denumiri, adică ideea de emanență (D-zeu șeade în lume), și ideea de transcendență (D-zeu afară din lume).

etc., aşteaptă până astăzi în zadar de a fi confirmată prin istorie. El este numai o colecţiune a unor predici rabinice, şi a unor schiţe biografice a predicatorilor judei, cari umblând între popoare au lăţit idei jidoveşti din Biblie şi Talmud, fără de care noul Testament nici nu poate fi înţeles. Ce-i drept, întrînsul nu găsim nici povestiri de resboaie, nici legi, însă el a devenit chiar cauza fatală a unor legi inumane şi a unor resboaie ne mai auzite; el nu învaţă pedeapsa cu moartea, însă a devenit pe urmă baza incviziţiunii şi a torturei, a unui institut de omor în masă, unic în istoria umană. Cauza acestui fenomen pare-ni-se a fi, că noul Testament subtilizează pe eroii sei omeneşti, făcându-i din oameni zei sau semizei infailibili, şi că doctrinele lui pun omului postulate nu corespunzătoare naturei sale, ci unei naturi divine. Deaci provine, nu numai că au rămas litere moarte, ci inaplicabilitatea lor odată cunoscută, biserica a fost cea dintea, care le-a negat, introducând în sinul său legi şi doctrine cu totul contrarie vestitului amor creştin, cu care se făleşte.

Afară de cucerirea celor şapte popoare ale Canaanului, spre a redobândi ţara strămoşilor şi spre a funda pe pământul părintesc un cult curat monoteistic, care nu suferă alătura cu sine niciun alt cult păgân politeistic; mai toate resboaiele vechilor Israeliti erau resboaie defensive pentru a apăra patria în contra atacurilor duşmanilor, precum erau cele cu Chaldeenii, Persii, Elenii şi Romanii. Dupăce au pierdut patria lor şi au mers în exil, în ţările unde prin o lungă şedere de mai mulţi secolii au devenit a doua lor patrie, n'au încetat a se lupta, însă lupta era spirituală pentru conservarea tradiţiunilor părinteşti, pe cari le ţin până în ziua de astăzi. Această forţă spirituală au întrebuinţat-o cu succes în apărarea lor, oriunde au avut libertatea a o desvolta neimpiedecat, ceea ce se dovedeşte prin o mulţime de disputaţiuni publice şi discuţiuni literare din diferite epoce istorice, pe cari le-au avut cu păgânii sau creştinii. Trebuie să menţionăm mai întâi de toate, că Evreii n'au procedat nici odată agresiv, pentru că n'au încercat niciodată a-şi impune cultul sau ideele şi moravurile lor naţionale or altor naţiuni, precum nu şi-au luat misiunea de a face prozeliti, nici cu deasila (ca catolicii), nici prin intrigi (ca protestanţii). Doue sentenţe rabinice mai sunt obicnuite în gura învăţaţilor talmudişti, adică:

«Și dreptii altor națiuni au parte de lumea viitoare»; «Proze-liții sunt nesuferiți în Israel ca lepra pe piele». O religie se dobândește prin educație din copilărie, în vârstă înaintată nici odată sau rareori se primește prin convingere, însă mai totdeauna din un interes material, ceea ce nu suferă judaismul. Aceasta a cauzat cangrena cea mai adâncă bisericeii, care înghite toate fără excepție și condiție.

Israel nu crede a face un bine prozelitului deschizându-i poarta raiului prin sinagoga sa, fiindcă el a lăsat poarta deschisă și pentru cei neisraeliți. Lupta lui și pe țărmul religios se mărginește la defensivă, în contra impunerii zilnice a celorlalte culte străine. Numai în sinul său este intolerant și cere executarea minuțioasă a prescripțiilor mozaico-talmudice, neadmițând nici o altă idee divină afară de Iehova. Față cu alte popoare este foarte tolerant, neimpunând nimereu cultul său, tolerând chiar la densul și alte credințe pe lângă cea în ființa supremă (șituf, tovărășie). Numai hidosul păgânism este urât, având misiunea a-l șterge de pe fața pământului.

În convorbirea între preotul păgân Malchi Tedec și Avram (I. M. 14), cel dăntei binecuvântează pe cel din urmă în numele lui Dumnezeu cel superior, creatorul cerului și al pământului. Abram, măcar că știa, că preotul mai recunoaște și alte divinități inferioare, totuși a primit binecuvântarea, însă el însuși prestând jurământul (ibidem) a zis: «Iehova Dumnezeul cel superior, creatorul cerului și al pământului».

Procedura lui Iosua în contra celor șapte popoare ale Canaanului numai prin rea înțelegere s'a luat drept totală extirpare a acestor popoare. Și de la densii nu s'a s'a cerut, spre a putea rămâne în țară, decât a se lepăda de mărșavul cult păgân, fără condiția de a primi cultul mozaic. Din contra Israel nu avea nicidecum misiunea de a le extermina, ci a le alunga din țară, pentru că cultul lor politeistic nu putea sta alături cu cel monoteistic. Eroarea aceasta s'a produs prin falsă traducere a sentinței: «*Lo tehaie col neșama*» care s'a tradus: «Nu lăsa în viață nici un suflet», luându-se cuvântul «neșama» suflet în sens de individ sau persoană (suflet), precum în fraza: «N'am găsit acasă nici un suflet» (individ, persoană), pe când limba ebraică nu admite acest sens la cuvântul

«neșama», ci sub acest cuvânt vrea să înțeleagă exclusiv numai spiritul, care animează ființa viețuitoară (anima). Pentru cuvântul suflet în sensul de «persoană sau individ», Evreul are cuvântul «nefeș» (sub care se înțelege chiar un om mort). Verbul «tehaie» este forma activă a 2 sau fortă (piel) și are semnificațiunea transitivă, adică a da viața, a insufla viața, a procura mijloace de viață, a inveseși a incuragia, a însănătoși, și cu particula negativă «lo» se traduce «a nu da viața», însă nu «a lua viața». Forma sa activă 1 (col) «haio», a trăi, este intransitivă. Adevărata traducțiune a susnumitei sentențe este dar : «*Nu da viață la nici un spirit*», sau «*Nu inlesni viața*», adică Israelitul a trebuit să observe o neutralitate absolută față cu binele sau prosperarea a acestor șapte popoare păgâne, sau cum se exprimă marele Ibn Esra : «*Nu le procura hrana*».

Spre dovada celor zise mai sus vom aduce aminte că această sentință s'a repetat de trei ori în legea lui Moise și acolo este pur și simplu vorbă numai de expulzare și nicidecum de exterminare. Așa II, M. 34, 11, II, M. 23—32, unde este vorbă chiar de o *alungare* începută, spre a nu pustii țara, ca să nu se incuibeze întrînsa fiare sălbatice. În fine V, M. 7, 1, 2, 3 unde aspra procedură a *alungării* locuitorilor din țară se explică chiar prin detalierea procedurii «să-i afurisești, să nu închei o alianță cu dîșșii, să nu-i favorizezi să intri în căsătorie cu dîșșii», prescripțiuni motivate prin aceea, ca Israel să nu fie condus prin ei la idolatrie. Remâne însă bine înțeles că atari prescripțiuni n'ar avea nici un sens în contra unor popoare condamnate la nimicire totală. Acei ce nu se vor mulțumi îndesul nici cu aceste dovezi, n'am decât a-i trimite la cartea lui Iosua (17, 12, 13), unde este descrisă executarea acestei sentențe, și unde vor ceti: «Canaanitului i plăcea a rămănea în țară, și când mîna fiilor lui Israel a fost pe deasupra (învîngătoare) i-au făcut tributari, *însă nu i-au alungat* (vezi și Iosua 3, 10).

Tot așa au înțeles și Rabinii această sentință. În Midraș se zice: «Iosua a trimis mai înainte o circulară la cele șapte popoare ale Canaanului în care le propunea: Ori să se lase de idolatrie și să rămăie în țară, ori să emigreze, ori să se pregătească pentru resboiu. Ghirgașii au emigrat, și Ghiboniții au încheiat pace». Rabi Iehuda zicea: «Trei poronci a primit Israel intrînd în țară, a-și alege un rege, a nimici semanța lui Amalec, și a zidi

un sanctuarium» (Sinh. cap. II) ; despre exterminarea celor șapte popoare nu se pomeniște nimic. Singura poroncă de exterminare este dată în contra lui Amalec, care nefiind din cele șapte popoare ale Canaanului, Israel nici nu avea de gând a-l ataca. Cu toate acestea el a venit până la Refidim, făcând un drum de 400 mile engleze (după Midraș), spre a ataca pe Israel (pe furiș), în mod neașteptat, ostenit încă de lupta sa pentru libertate în contra armatei puternice a lui Faraon. Această perfidie a meritat o pedeapsă severă. Cauza atacului fără de veste se explică astfel. Casta pontificală din Egipt, precum și cea a lui Amalec avea o religiune indoită, cea politeistă pentru popor și cea monoteistă pentru ei. Văzând că Israel a ieșit a fonda un stat în care religiunea monoteistă să devie proprietatea generală a întregului popor ; văzând că încercările de a-l opri erau zadarnice, și că erau periclițați în propriul lor interes a provocat pe Amalec, al căruia interes era tot așa lovit, la lupta cea mai perfidă în contra lui Israel. Deaceea zice St. Scriptură : «O mână (a scris) pe tronul lui Iehova, lupta lui Iehova în contra lui Amalec din neam în neam». Monoteismul (credința în Dumnezeu unic) și politeismul (credința în Dumnezeu imulțit) nu se împac niciodată, până ce memoria celui de pe urmă va fi dispărut de sub cer.

Cucerirea orașului Ieriho, devastarea lui, exterminarea tuturor locuitorilor și nimicirea totală a averii lor, este în adevăr un fapt barbar. Dar avându-se în descrierea incompletă a acestui fapt, oprirea de a-și însuși ceva din prada, putem deduce cu drept cuvânt, că motivul nu era pofta de pradă, și că Iosua era condus de o idee mai înaltă, ca după 500 de ani Titu, care cucerind Ierusalimul a urmat tot așa cu devastarea orașului, încărcându-se însă cu o bogată pradă. Cu toate acestea Iosua este considerat ca barbar devremece Titu poartă și până astăzi titlul de «amor ac deliciae generis humani». Păcat numai că n'a fost botezat, căci în acest caz era desigur să fie declarat de sfânt, și ar gusta vecinica beatitudine alături cu ceilalți ucigași în masă a Judeilor, cum Torquemada, Capistrano, Arbues, etc. Adrian a comis o imprudență, că ucizând milioane de Judei a ucis și pe unii aderenți ai lui Christos, căci numai datorită acestei erori a fost declarat de barbar.

Inclinațiunea la idolatrie pare a fi fost pe atunci enormă,

dovadă că Israel a căzut de mai multe ori în recidivă. Abia în exilul babilonic, Judeii fiind în contact cu fracțiuni ale altor națiuni, cunoscând moduri de percepțiune și de gândire, observând diferitele lor culte și comparându-le cu cel al lor au recunoscut, că ideea divină și legislațiunea neamului lor este singura cea adevărată. O legendă talmudică ilustrează această predilecțiune pentru idolatrie. Se zice într-nsa, că regele Menase, care a pus un idol în Sanctuarul din Ierusalim, i s'a arătat în vis lui Rabi Ași. Rabinul cunoscând din convorbirea, că era om înțelept, îl întrebă : «Dacă ești așa de înțelept cum ai putut comite prostia de a adora idoli ?» Menase i răspuse : «Dacă ai fi fost tu în acel timp ai fi sărutat marginea mantalei idolului (Synhedrin)».

S'ar înșela cineva crezând, că păgânismul a dispărut de pe suprafața pământului, din contra îl întâlnim la fiecare pas în însăși societățile noastre, numai cultul păgănesc a încetat. Credința în puterea unui idol, adorarea soarelui, a lunii, a planetelor, etc. era o superstiție, care în zilele noastre este înlocuită prin o mulțime de alte nu mai puțin fără de sens. Am fost însuș față, când doi bărbați luminați din înalta societate se duceau la o zodiașă. Mi-am pus atunci întrebarea, dacă a proroci viitorul din cărți sau fasole este altceva, ca a proroci din intestinele animalelor jertfite, precum au făcut-o preoții păgâni ? Oare a consulta pe baba cea stupidă descântătoare, care din plumbul topit îți spune ce ai să faci, nu este o superstiție la fel ca a consulta pe Pytia, preoteasa oraculului delfic ? Profetul care exclama atunci : «Poporul meu își consultă lemnul său, și toiagul său i răspunde», ar putea cu drept cuvânt repeta acum această exclamare numai cu alte cuvinte «Poporul meu își consultă plumbul și cartea sa i răspunde». Când Alecsandru din Macedonia se ducea cu flota sa în Siria soldații lui au prorocit din sborul unei paseri reul rezultat al expedițiunii. Un soldat judeu, numit Șalom, dând cu săgeata în pasere, ea căzu moartă înaintea soldaților. *Aceștia vroind a pedepsi pe camaradul lor evreu, pentru că a ucis pe Dumnezeuul lor*, el le zise : «Cum a putut ea ști soarta noastră viitoare, dacă n'a știut soarta ei proprie, nici măcar un moment înainte, spre a se feri de săgeata ucigătoare ?

Istoria judaică cunoaște numai puține cazuri de intoleranță flagrantă, și acestea au eșit toate în detrimentul neamului judeu.

Esra neadmițând pe Samaritani, pentru că nu au fost de origine curat judaică de a lua parte la zidirea templului, i-a prefăcut în dușmani inversunați și denunțianți periculoși ai neamului israelit, și prin divorțul silnic al conubiilor mixte, între Judei și Așdozi, a provocat ură și dispreț în contra neamului său, între popoare vecine.

Regele Hircan a comis o greșală de intoleranță, impunând Edomiților religiunea mozaică cu deasila, aducând prin aceasta un element străin și dușman în sinul judaismului, fără simpatie pentru națiune și pentru religiune. Prin aceasta a dat ocaziunea unui serv al curții regale din acest neam edomit ca să se suie cu ajutorul și intriga guvernului roman pe scaunul ministerial, și după o mulțime de crime în contra dinastiei și națiunii a isbutit tot prin viclenia Romanilor de a ridica pe fiul său Herodes (Irod) pe tronul judaic, ear acesta din urmă a trădat și vândut țara Romanilor, punând capăt statului judaic. O a treia și cea mai gravă greșală au comis-o Rabinii în epoca în care creștinismul și-a luat originea sa. Păgânismul fiind în decadentă și lumea setoasă de un adevăr divin mai ideal și mai moral, ideile judaice au început atuncea a străbate până în spiritele națiunilor civilizate, legea mozaico-talmudică însă n'a putut afla decât numai puțini aderenți din cauza dificultăților conținute în numeroasele sale prescripțiuni prea severe. Acest judaism sever era păstrat numai pentru neamul lui Israel, pentru celelalte națiuni s'a proclamat un judaism reformat, bazat pe 7 poronci din cele mai primitive, fără de cari societatea umană n'ar putea exista: 1) Lepădarea idolatriei. 2) A nu blestema pe Dumnezeu. 3) A nu prăda. 4) A nu ucide. 5) A nu comite incest. 6) A nu mânca carne de animale vii. 7) A introduce justiția. Un om străin de neamul israelit, de observă aceste porunci se consideră ca om drept, care poate avea parte de lumea cerească. Dacă Rabinii ar fi trimis apostoli între națiuni, spre a proclama acest judaism, toate națiunile civilizate de atunci ar fi acceptat și ar fi considerat întregul neam israelit ca un neam de preoți. Neglijând aceasta s'a sculat o sectă mistică neînsemnată numită Eșeni și a trimis pe predicatorii ei (Ioan Iesu, Petru, Pavel etc.), cari au proclamat un judaism reformat mistic, din care a eșit creștinismul și biserica. Acești predicatori, dacă ar fi inv-

țat doctrina lor numai pe popoarele străine, Rabinii ar fi privit-o cu simpatie, dar fiindcă ei au cercat a lăți doctrina lor mistică, care uneori e în contradicție cu cea talmudică și în sinul lui Israel însuși, au comis o greșală ireparabilă cauzând prin aceasta un conflict între iudaismul original și plodul său creștinism.

Este învederat, că creștinismul nu și-a luat originea dintr-o singură persoană, nici dintr-o castă pontificală. O dezvoltare de mai mulți secoli l-a precedat în sinul iudaismului. Inceputul acestei dezvoltări merge până la cei dintâi Hasidimi (חסידים הראשונים), o societate religioasă fanatică, organizată în felul monahismului (Nasirei), străină iudaismului. Acesta tolerează pe Nasirul, dar nu-l recomandă, din contra el obligă a aduce o jertfă ca un răufăcător. În urmă, mai sunt cunoscuți și sub numele de Baptizatori de dimineață (Haemerabaptiști טובלי שחרית sau Banaim (Masoni) sau Eseeni (Iosephus Flavius). Aceștia erau organizați în formă curat masonică, și mai sever încă, având deosebite prescripțiuni de primire, grade de avansare, semne, etc. Chiar unele cuvinte tehnice seamănă cu acelea din francmasoneria modernă precum am arătat în Allg. oester. Freimaurer Zeitung din anul 1876, No. 1 și 2. Un liber zidar din loja eseeană, Rabi Perihass ben Iair, a formulat esența eseanismului în cuvintele următoare: «Doctrina (tora) duce la circumspecțiune, aceasta la zel, acesta la curățirea (corporală), aceasta la moderațiune, aceasta la puritatea (morală), aceasta la evlavie, aceasta la modestie, aceasta la frică de păcat, aceasta la sfințirea, aceasta la sfântul spirit, acesta la surecțiunea morților. Însă evlavia le întrece pe toate». În aceste puține cuvinte avem înaintea-ne tot conținutul predicelor noului Testament.

Actele de persecuțiune, de cari pomenesc evangheliile și hagiografii sunt neintemeiate, neconstatate prin izvoare istorice. Istoriografii imparțiali ar fi trebuit a lua în considerațiune și izvoarele talmudice, spre a vedea, dacă ambele izvoare sunt de acord. Altfel înșamnă tot atâta cât dacă s'ar scrie istoria războiului germano-francez numai după informațiunile a unei singure părți beligerante.

Isvorul, din care noi tragem informațiunile noastre este Talmudul, Iosef Flaviu și alți scriitori din neamul nostru. În timpul dezvoltării înteiului creștinism mizeria națională și mâna

de fer a Romanilor apăsa așa de greu națiunea, doctrina și religiunea sa precum numai cu greu istoria ne-ar putea arăta un al doilea exemplu. Pentru disputațiuni animate și pentru acte de intoleranță timpul nu era favorabil. Doctrina (Tora) și exercițiul legii judaice erau oprite sub pedeapsă de moarte. Disputațiuni între diferite opinii nu se țineau de frica poliției romane, prin urmare a lipsit tot tărâmul pentru luptă. Toate acestea atingeau și pe creștini, fiind judei și dășii; dar nu era un adevărat motiv pentru persecuțiunea aderenților lui Isus din Evanghelie, judei sau păgâni, fiindcă Rabinii nici nu-l cunoșteau. Acele două persoane cu numele de Ieșu (Isus) de care pomeneste Talmudul în locurile șterse de cenzură, și cari erau acuzați de fermecătorie și de conducerea poporului la idolatrie, nu sunt nici identici, nici contimpurani, nici cu Isus al lui Matei, nici cu acela al lui Luca. Aceștia par a fi fost niște predicatori în poporul de jos, acărora orațiuni sunt bazate pe doctrina mozaică și rabinică, fără a conține ceva original. Chiar Paul n'a desființat legea lui Moise în mod absolut, ci numai că a pus credința asupra-i declarând-o totodată în armonie cu sentința rabinică respectivă, că legea mozaică nu e obligatorie pentru păgâni.

Din secolul al II-lea Talmudul pomeneste mai multe disputațiuni între Evrei și păgâni și între Evrei și Creștini. Cele dintei se urmau totdeauna și pretutindinea în pace și liniște, precum acele din sala de convorbire cunoscută sub numele de Bei Nitrephi (Sabat 116); în disputația între filosofi din Roma și Rabini, când cei dintăiu puneau întrebarea, de ce Dumnezeu nu desființează lucrurile divinizate și adorate de păgâni, dacă acestea nu-i plac, precum soarele, luna, planetele, Rabinii răspundeau liber: Dumnezeu nu va strica creațiunile sale din cauza unor prești. Disputele lui Raban Gamliel cu un filozof și cu Agripas (Aboda Sara), disputele între Rabi Iehuda cu Împăratul Antoninus (Synhendrin, Helec), și multe altele. Mai puțin pacific se urmau disputele între Iudei și Creștini, precum acelea ce aveau loc în sala de convorbire la Bei Avidon, unde Creștinii terorizau pe Iudei. Deja atunci, la începutul dezvoltării creștinismului, argumentul principal pentru doctrina creștină era forța brutală. Din sus pomenitul pasaj (Sabat 116), după restabilirea pasagiilor scoase de cenzură, se vede, că Rabinii

aveau o opiniune mai favorabilă despre păgăni decât despre creștini, zicând: «Acești din urmă cunosc legea și o leapădă, cei dinteî nu o cunosc și o leapădă» Salonul de Bei Avidon era groaza Rabinilor. Raba întrebât de ce nu vine la Bei Avidon, zicea: «Un arbore din drum îmi face greutate (doctrina mozaică nu mă iartă). — Să o desrădăcinăm (prin discuțiune). Atuncea cea pusă în loc (Evanghelia) îmi face greutate. Marbar Iosef se lauda, că se bucură de amiciția lor, deaceea nu se teme, cu toate acestea ducându-se acolo într'o zi a ajuns în pericol. În tractatul Aboda Sara se povestește: Sau întrebât pe moșneagul Eliezer ben Porto, pentru ce nu vine la Bei Avidon? El răspunse: «Sunt bătrân și mă tem să nu mă călcați în picioare». Acest Eliezer zice: «Unde e sabie, nu i doctrină, unde e doctrină nu e sabie». Rabi Iehoșua ben Hanania, care a avut o mulțime de discuțiuni cu păgăni, cu Romani învățați (Synh. 90) cu învățați alexandrineni (Nila 69), cu împăratul Adrian, și fica sa (Hulin 60) se temea de Bei Avidon. La întrebarea lui Avidon, de ce nu vine la Bei Avidon, răspunse Iehoșua: «Sunt un munte de omăt (cap sur), împrejurul meu gheață; sunt ca câinii cari nu latră, a căror măsele nu macină». Cu alte cuvinte nu mai are puterea, nici curajul de a întreprinde periculoasa discuțiune la Bei Avidon.

Povestea lui Pavel (Saul), că în calitatea de discipul al lui Raban Gamaliel (Faptele Apostolilor 22, 3) era însărcinat de către Rabini a persecuta pe creștinii-judei, nu se poate considera ca dovadă, că Rabinii au persecutat în adevăr pe creștini, povestea ănsăși nefiind cu totul afară de improbabilitatea. Insuș Gamaliel după Faptele Apost. (5 38) nu era dușman al creștinilor. Protegiând și apărând pe Petru înaintea tribunalului, președat de el însuș ca Prinț, a declarat: «Dacă consiliul sau fapta este insuflată de un om, are să se peardă; dacă este de la Dumnezeu nu-l puteți suprima». După obiceiul deatuncea în academiile israelite discipolul n'avea drept a proceda în contra principiilor învățătorului său.

Un alt obicei rabinic era, că nici un învățat n'a putut să se contrazică, deaceea nu putem deduce din cuvintele apărării lui Gamaliel, în favoarea lui Petru, pentru că conțin un fel de dubiu sau nedumerire, ceeace era în contra principiului su-

prem al lui Gamaliel însuș, care învață : «Aține-te de dubiu» (Abot. 1). Dar și însuș faptul că Petru sau Stefan sau însuș Isus au fost dați în judecată de către un tribunal israelit nu este încă constatat; din contra tribunalele aceste nici nu mai judecau atuncea procese penale (vezi Gesetzsamlung des Juden-spiegels, p. 232).

(Al doilea articol în «Anuarul» viitor).

ȘI FĂRĂ DE SIMȚIRE...

Și fără de simțire lungit vei fi pe scânduri
 Cu gura încheștată, cu capul fără gânduri
 Și mut și surd și rece,
 Apoi la groapa udă cadavrul tău ți-or duce,
 Ți-or pune deasupra un semn sau poate-o cruce
 Jos viermii vor petrece!

Ce viață sbuciumată și chin atât de mare
 Ai dus în astă lume, și câtă frământare
 Să fi mâni fericit.
 La ziua cea de pace cum mintea ta s'avântă
 Un ceas de fericire e veșnica ta țintă,
 Gândește! ce sfârșit...

B. Giordano.

ABRAM COHEN-BUCUREȘTEANU

1840 — 1877

SCHIȚA BIOGRAFICA

de M. SCHWARZFELD

Abram Cohen zis și Bucureșteanu a fost din puținii bărbați modești și zeloși, cari a dus o viață de luptă și activitate pentru binele și pentru prosperarea și regenerarea Israelitilor din țară.

Bucureșteanu a fost un bun patriot român. El, lucrând mai cu stăruință în cercul Evreilor, nu înțelegea, că lucrează numai pentru ei, ci că-și servește deadreptul patria, care trebuie să fie totdeauna interesată la desvoltarea și întărirea tuturor forțelor ei, la propășirea și luminarea tuturor fiilor ei, pentru a-și forma o pleiadă de buni și vrednici patrioți din toate clasele sociale, fie ele cu ori ce vederi sau credințe religioase.

Afară de aceste Bucureșteanu, care era în relațiile cele mai strânse cu Românii, era animat de un entuziasm nobil pentru mărirea numelui de Român și pornit de sentimente intime, și mănat de mișcarea generală națională, el fu activ și pe câmpul cel vast și frumos al literilor.

El a fost primul Evreu, care a scris versuri în limba română și nu ocupă locul din urmă în rëndurile tinerilor din aceea generație care credea, că trebuie să scriă cătă vreme sunt Români și patrioți.

Din împrejurările relevate, el merită desigur a-i se reimprospăta memoria, cu căt viața lui rezumă o pagină din istoria recentă a Evreilor-români.

I

Bucureșteanu s'a născut în București la 1840 din părinți cu stare, pământeni români. Prima instrucție a căpătat-o la o școală particulară, dirigeată de un dascăl sefardit. Puțin răbdător din fire, el nu-și continuă multă vreme studiile și se dăte carierei comerciale. Când mai apoi i se prileji să intre în mai deaproape relații cu artiștii noștri dramatici, prinse gust pentru scenă și se înrolă într-o trupă română. Ca actor el cuceri succese, dar nu trecu mult și indemnăt de familia sa, se retrase de la trupă și se dedică din nou carierei comerciale.

Bucureșteanu era mic de stat, pleșuv și nu tocmai cu trăsurile regulate, numai ochii i avea frumoși și expresivi; așa că la prima vedere nu inspira multă simpatie; cine însă avusese ocazie a-l cunoaște, i cauta societatea, pentru că vorbea curgător și cu mult spirit și era inteligent, pătunzător și cu idei nimerite la momentul oportun; bogat în calambururi, el întreținea o societate în modul cel mai plăcut.

I plăcea viața publică și era doritor de a lucra pentru binele obșteșc; deaceea el figură în mai multe societăți, ce urmăreau scopuri filantropice și preocupat de dorința de a realiza o operă statornică și un centru pentru Israeliții din țară, concepu, *el cel dintei*, ideea întemeierii unei societăți simbolice israelite în România, după modelul celor francmasonice; și, în urma stăruințelor depuse, reuși a pune în București, în Martie 1872, bazele societății «Zion». Venită într'un moment, când comunitățile erau căzute în o complectă anarhie și când mai în toate locurile, mai toate instituțiunile de caritate și instrucție ajunseseră a fi în derăpănare și părăsire, când domina încă credința că prin străduințe la fapte patriotice, și dovezi de romanizare, Evreii își vor atrage bunăvoința Românilor; societatea concepută pe acest plan, trebui să găsească ecou în tinerimea inteligentă și simțitoare și deaceea mai toți aceștia se grăbiră a se grupa sub steagul «Zionului».

Bucureșteanu în dorința de a da societății un avânt mai mare și o mai mare putere de trăinicie se gândi a câștiga pentru cauza ei, pe d. *Benj. F. Peixotto*, care venit de curând ca consul general al Statelor unite în România, știu a-și câștiga

o stimă și considerație înaltă din partea tuturor; Bucureșteanu intervenind pe lângă acest bărbat entuziast și zelos, nu fu greu a-l câștiga pentru un scop așa de bun și frumos. El acceptă propunerea cu plăcere, dând societății o organizare analogă cu aceea a marei înfrățiri israelite americane «B'nei Brith». Vaza de care se bucura acest eminent bărbat și organizarea ei ca societate simbolică i asigura succesul; în scurt timp ea se ramifică în mai toate orașele din țară și seversă acte de înaltă caritate; se opintea la reînființarea școalelor sau spitalelor închise și dădu un impuls direct și indirect la împlinirea multor fapte nobile și frumoase, producând un stimul între coreligionari și provocând astfel înființarea unui însemnat număr de societăți, dintre cari, cele zise fraterne pentru cautarea membrilor bolnavi își mai continuă existența și imprăștiie mult bine în clasele de mijloc și cele sermane ¹⁾.

Societatea «Zion» însuși s'a afirmat cu tărie, ea a cheltuit până azi *peste un milion de lei* pentru scopuri de binefacere, de instrucțiune și de patriotism, cum pentru ambulanța «Zion» în resboiul ruso-romăno-turc de la 1877; la cari se adaugă o serie de ajutoare deosebite din un fond anume pentru dotarea văduvei membrului decedat, cu o taxă care, până la o vreme, era fixată la 1000 lei, ear fondul general al societății atinge suma de 40,000 lei, afară de fondurile speciale ale secțiunilor zise «școli» ²⁾.

Dacă deja o inițiativă frumoasă și bună în sine este un merit, cu atât mai mult când instituția plănuită s'a realizat, producând rezultate fericite. Aceasta este spre vecinica onoare a celui ce a urzit-o întei.

Bucureșteanu a fost înteiul președinte al societății, apoi o vreme vice-președinte și a concurat mult la întărirea și dezvoltarea ei, atât prin activitatea ce desfășura atunci când o activitate vie era mai de trebuință, cât și prin animațiunea cuvântului său. Alătura cu aceste calități prețioase, el avea slăbiciunea a crede, că ideele sale sunt cele mai juste și că voința lui trebuie să fie totdeauna triumfătoare. El se pasiona la

1) Explicarea acestui fapt l-am dat în al meu «Studiu asupra societăților simbolice» «An. p. Is.» 1879, III, p. 105.

2) Vezi *Buletinele* societății și în special Buletinul din 1884, care conține Raportul prezentat la Adunarea generală a Soc. de fostul ei secretar general d. Dr. E. Schwarzfeld.

așa ocazii atâta, că perdea din vedere scopul principal, crezând, ca mulți alți, că toate ar culmina într-o idee sau chestie care te preocupă într'un moment dat. El își curmă zeloasa sa activitate din așa pricină, provocat chiar în parte la aceasta, prin astuția a câțiva nu mai puțini «incăpățânați»; dar abia la 1874, când existența societății era deja asigurată prin multe elemente nouă și spornice.

Meritul, ce și l-a dobândit Bucureșteanu prin creațiunea societății «Zion» este un merit durabil, este un moment important în istoria recentă a Evreilor-români, ce nu va putea fi trecut cu vederea.

Dacă n'am dispune de așa puține forțe adevărat active, inteligente și cu simț ales și de am fi avut în mod statornic în fruntea societății vr'un bărbat în adevăr superior și în afară de influențe joase, societatea ar fi făcut epocă, ar fi însemnat o eră nouă în istoria noastră modernă.

Bucureșteanu a fost căsătorit, dar nu fu fericit în căsnicia sa, deși își iubea soția și era iubit de ea. El era chinuit de o furioasă gelozie, și amără fără cuvânt tinerețele nobilei, gingașei, frumoasei și blândeii sale soții, acea Luțică pe care o câștigase prin versurile ce ea i inspiră. Nefericita femeie atinsă în mod profund de scenele lui de gelozie, își perdu echilibrul minții; ear el, care nu încetase a' o iubi cu ardoarea tinereții, suferi amar sub această lovitură a soartei și deveni tot mai lănced, tot mai veșted, încât își sfârși zilele printr'o ftisie pulmonară, în București, la 24 Ianuarie 1877, lăsând în urmă doi copilași, fără vreo avere.

Înmormântarea avu loc cu o zi în urmă. Convoiul era superb. O lume numeroasă și distinsă se întrunise la acea tristă solemnitate, spre a-i da ultimul conduct până la cimitirul congregației spaniole de la Filaret, unde își are ultimul lăcaș.

Societatea «Zion» era în corpore; densă, apoi, spre a-și manifesta sentimentele ei de grațitudine, hotări a-i onora memoria prin litografierea portretului seu într'un număr însemnat de exemplare, cu inscripția : *A. C. Bucureșteanu, prim-fundator al societății «Zion».*

II

Activitatea literară a lui Bucureşteanu, altminterea modestă, constă din câteva poezii lirice, cuplete comico-satirice, scenele teatrale şi o colecţie de anecdote.

Trăind într'un timp când simţul naţional începea să vibreze cu putere in inima fiecărui Român, el crede, ca atăţia alţii, ca o datorie patriotică de a se strădui la mărirea bagajului încă mic al literaturii române, spre a dovedi Europei civilizate, că la poalele Carpaţilor trăeşte un popor cult, talentat şi plin de viaţă. In tendenţa cantităţii, calitatea căzu pe planul din urmă şi grăul abia se mai vedea din neghină. Miile şi modele rele, avură drept consecvenţă firească coruperea bunului simţ al publicului cetitor şi trebuiră să seducă pe poeţii cei mai dotaţi. Dacă gloria se poate câştiga aşa de ieftin, la ce atăta osteneală de a-şi aprofunda subiectul, de a alege idei între idei şi ale acomoda o haină trainică şi frumoasă?

Nu ne putem dar aştepta in această epocă de frământare şi tranziţie, la producţiuni măestre din pana unui ténér entuziast, ce-i drept dotat de natură, dar fără sprijinul unor cunoştinţi serioase, defectul principal al generaţiei trecute.

Bucureşteanu a fost din rëndul acestei junimi şi producţiunile sale poetice deşi pornite din sentimente reale şi vii, poartă pecetea timpului şi a mediului in care s'au născut. Ele au fost gustate de public şi ocupară un loc de onoare in diversele şi numeroasele ediţiuni ale mult respânditelor colecţii de «cân-tece naţionale» intitulate «Dorul» şi «Amorul». Puse in muzică de compozitori talentaţi, cari le-au dat melodii frumoase şi un colorit adevărat naţional, poeziile lui Bucureşteanu au avut mare resunet şi desfătează încă astăzi multă lume¹⁾.

Poeziile sale lirice sunt scrise sub inspiraţia cea mai frumoasă, dar nu ajung la înălţimea sentimentelor ce-l animau. Cele mai reuşite şi mai des cântate sunt: «S'o vezi mamă n'o mai uiţi» şi «Căt te-am iubit», deşi la aceste avëntul nu e destul de mare şi suferă de păcatul general al timpului in care au fost create, de negligenţa in intruparea ideei. Cităm aci una

¹⁾ Talentele muzicale stând pe atunci la dispoziţia fabricatorilor de versuri, asupra lor cade mai ales vina, căci prin o muzică frumoasă contribuau la perpetuarea unui gust corupt şi predilecţia pentru versuri proaste.

din aceste poezii, ca cetitorii să poată judeca prin ei însuși intru cât a reușit în poezia lirică :

Mii de stelute strălucitoare
Îți poate spune cât te-am iubit,
Și luna dalbă și mândrul soare,
Căci lor adesea m'am tănuțit ;

Mai vrei dovadă d'a mea iubire?
Citești-mi fruntea ce s'a încrețit,
Intreabă-ți mintea și-amea simțire
Căci ele-s cauza de te-am iubit;

Și flori și frunze și iarba verde
Îți poate spune cât te-am iubit,
Și câtă plantă pe câmp se vede
Cu-a mele lacrimi eu le-am stropit.

Ear inimioara-mi cu lungi suspine
Îți va răspunde cu cât amor,
Pre cât și ochi-mi îți pot spune
Că pentru tine-s gata să mor¹⁾.

Pe când făcea parte din teatru, el scrise mai multe cuplete comico-satirice, cari au fost ades aplaudate și cu entuziasm primite de publicul amator de mărunțișuri și doritor de distracțiuni ușoare, în vederea cărora au și fost scrise. Unele din aceste cântice mai desfată și azi pe publicul ce caută distracțiuni în cafenele cântânde și mai alimentează cu succes unele scene din provincie. Astfel parodia cântecului «Gândul meu la tine sboară» ce poartă titlul «Cu gologanul» ; cupletele «E vorbă de chimir», «Mai rău te strici când vrei să te dregi», etc., etc., bucăți cari își au șicul lor și se disting chiar prin unele strofe reușite.

Să cităm ultima strofă din «Gândul meu la tine sboară» :

In astă țară de pocinoguri,
Unde minciuna o duce 'n stoguri,
Era un mare palavragiu,
Un om prea țănoș și moftangiu,
El avea țara vacă lăptoasă,
Voea s'o vază cât mai mult stoarsă,
Acuma ănsă i s'a 'nfundat,
Dar nu 'ncetează el de cântat:
Gândul meu la tine ssboară
Portofoliu regretat,
A mea glavă-i mai ușoară
Vai, de când m'ai alungat²⁾.

Nu cunoaștem toate cântecele satirice și glumețe ale lui Bucureșteanu, dar știm că trec cu mult peste numărul de trei, câte am pomenit mai sus.

Tot de pe vremea participării sale la teatru datează și câteva

¹⁾ Muzica de Flechtenmacher. Publicate mai toate în colecții de «Dorul» sau «Amorul»

²⁾ Extrasă din «Dorul junimei», Focșani 1855, p. 75.

șansonete comice, rămase netipărite, și o mică comedie «Urdubelea și norocul», care a văzut lumina abia la 1873 (București, tip. Laboratorilor români, 12°, 23 pg).

Această comedie-farsă este lucrarea lui cea mai reușită, scrisă ănsă asemenea într'o limbă cam impestrițată, cum se mai obișnuia pe atunci. Figura lui Urdubelea este adevărat comică, dar un tip nu tocmai scos din viață. Cum intră pe scenă acesta se recomandă astfel :

Sunt om cu carte
Sunt învățat
Dar... din păcate
Amplouat,

Dulap de carte
E capul meu
Și pe rost toate
Le cunosc eu.

Caligrafie
Prea bine știu,
Cirilic fie
Să citesc știu,

Alexandrie
Și Halima
Și istorie
Cânturi de stea,

Jălbi și contracte
De fel de fel,
Le-am copiate
In portofel,

Sunt om cu carte
Sunt învățat,
Dar... din păcate
Amplouat.

După aceste strofe, cari caracterizează foarte bine starea culturală a majorității foștilor funcționari români, Urdubelea, acest burdof de carte, își trădează idealul, sugerat de lectura sa, ce nu ieșea din cercul literaturii populare. El voește a fi ca :

Șahambamă, Șahambamă
Acel vestit din Halima,
Carele orice dorea,
Indată i se și împlinea.

Dominat de o atare dorință, Urdubelea se aventurează într'o casă străină, pe temeiul unei adrese fără nume, ce o găsi într'o grădină publică. El dete acolo de o masă pusă și se așază pe mâncare și băutură și-și petrecu in liniște ca și cum ar fi in casa lui. Pe când el inoată in iluzii, se vede intrerupt prin sosirea gazdei cu amantul ei, care și-a pus de gând s'o părăsească și caută s'o induplece de a lua pe un altul in căsătorie, primind de la el o sumă drept zestre. Prezența lui Urdubelea descoperită, amanții reușesc a se înțelege și Urdubelea devine logodnicul gazdei.

Acesta e cuprinsul piesei, care in întreg luată, nu e lipsită

de efect. Adesea vorbe nesilite, spirituale, își au hazul lor și provoacă un ris involuntar. Dialogul amantilor ănsă e cam slab și desnodământul, deși nu silit, nu prea corespunde întâmplărilor de pe scena reală.

Bucureșteanu fiind din natură un spirit vesel și înțepător, el cultivă cu predilecție *anecdota* și publică o mică colecție de atari producțiuni intelectuale, parte scornite de el, parte prelucrate. Ele apărură într'un Calendar pe anul 1874¹⁾ și ca broșură separată în acelaș an, sub titlul: «Buchetul, culegere de anecdote, etc. de A. C. B.»

Nu toate aceste anecdote sunt povestite cu o îndemănare egală; mai ales ar fi greu să judecăm după ele darul lui de a povesti. Unele sunt în adevăr bine povestite—un merit mare în acest gen literar — și nu lipsesc a produce efectul dorit.

Să culegem și noi câteva floricele din acest buchet, spre a le putea aprecia noi înși-ne valoarea.

Doi leneși, vorbeau între ei, unul întrebă pe celalt:

— Ce-ți place mai mult, soarele sau luna?

«Ce întrebare! Luna îmi place mai mult.

— De ce?

«Fiindcă ea îmi luminează noaptea, și mă împiedică să-mi sparg capul; pe când soarele nu apune decât numai când se face ziuă, când nu mai avem nevoie de el.

* * *

Doi advocați se certau cu furie.

— Nu vă temeți, zise unul din cunoscuți către cei ce-i priveau, căci advocații sunt ca tășurile foarfecilor: unul pe altul nu se tae, dar vai de cel ce intră în mijloc!

* * *

O domnișoară, inimă escelentă, ca toate domnișoarele, se văita într'o seară că se găsește singură pe lume:

— Ah! scumpa mea, zise ea către o amică a sa strângându-i mâinele ce ne vom face fără mume?

«Vom deveni și noi mume la rëndul nostru.

* * *

Pe Nastratin Hogeia el deșteptă cineva odată din somn pe la miezul nopții, pentru a-l înconștiința despre moartea nevastei sale. El adoarme earăși, zicând: «Ah! cât de intristat voi fi mâine, când mă voi scula».

1) Calendarul anecdotelor noi și vechi compuse, traduse și culese pe anul 1875 de A. B., tip. Anton Mănescu, 12°, 46 p.

Unul s'a îmbătat într'o cărciumă și, căzând fără simțire pe un scaun, adormi. După ce se deșteptă și ceru socoteala, cărciumarul i pretinse pentru 6 oca de vin 12 franci. «E peste puțință, răspuse mușteriu, stomacul meu nu ia mai mult decât 5 oca» — Tocmai deaceia ți s'a urcat a d'a 6-ea în cap, zise cărciumarul.

Băutorul rise și plăti.

* * *

Un confesor întrebă pe un soldat ce se confesa, dacă postise. — Ba mult încă, răspuse el: am petrecut adesea și câte 8 zile fără să mănânc ceva. — «Dar dacă ai fi avut, zise confesorul, ai fi mâncat?» — Negreșit, răspuse soldatul. — «Însă, adause confesorul, lui D-zeu nu-i place asemenea posturi sforțate». — Zău, răspuse soldatul, mie și mai mult nu-mi plac, părinte.

* * *

Un învățat, deranjat mai totdeauna în calculele lui, prin țipetele copiilor, esclamă: Aș iubi foarte mult copii, dacă n'ar avea greșala de a veni pe lume așa de tineri.

* * *

O vizitatoare a balurilor de la sala Slătineanu a fost complimentată pentru albețea dinților ei.

— Oh, aceasta nu e de loc de mirare, zise o amicică intimă a domnișoarei, fiindcă i scoate în fiecare seară înainte de a se culca, ea are mare ușurință de a-i ține în stare bună.

* * *

Un tată se întorcea acasă dinpreună cu fiul său, care mănă caii de la căruță. Cu toate povețele tatălui său, fiul gonea foarte tare. Tatăl pierzând răbdarea, zise fiului său: «Să mă fiu purtat și eu cu părinții mei tot astfel, m'ar fi învățat ei minte». — Cine știe ce fel de părinți de ispravă vei fi avut și d-ta, răspuse fiul neascultător. — «Mai de ispravă decât ai tăi, blestematele, i răspuse tatăl necăjit».

* * *

— Pentru ce sunt hoții mai cu minte decât medicii.

«Pentru că, când pleacă de undeva, știu ce le lipsește celor din casă, pe când Doctorii nu știu.

* * *

Un amic bun de casă întrebă odată pe o mică fetiță de șase ani:

— Pe cine iubești mai mult, pisica sau păpușa? Mititica stă pe gânduri și nu cuteza să răspundă; apoi ea zise foarte încet la urechea întrebătorului: «Uite, iubesc mai mult pe pisica, dară, să nu spui nimic păpușei».

* * *

— Bine Ioane, er ți-am dat 2 franci, ce ai făcut cu ei?

«Vezi că... unul datoram cuiva și...»

— Și unul?

«Și unul... unul... unul l-am băut, căci mi-a fost frică ca să nu-l cheltuesc.

— Domnule director, eu rup contractul, căci am ajuns bătaie de joc, după ce joc de 35 de ani amoreze, astăzi d-nu regisor imi dă un rol de bucătăreasă și la o flecariță de 15 anișori pe amoreaza. Eu, artistă bătrână, să ajung să joc babele ?!!

* * *

Oarecine a zis către un vecin al său : «Dece insori așa de timpuriu pe fiul d-tale ? Trebuea lăsat să se mai coacă la minte». — Dar tocmai asta nu voiu s'o aștept, răspunse tatăl, că dacă își va veni fiul meu in minte, atunci desigur că nu se va mai insura niciodată.

* * *

O fată bătrână care voia să fie tot tânăra la 40 de ani, zicea că e numai de 25 de ani.—O știu, respunse un glumeț, căci sunt 15 ani de când o tot spui aceasta.

* * *

Un ampoi de la minister se certa cam tare cu fiul său.

— Am făcut toate pentru a te aduce aci ! strigă tatăl, fiindcă el era surd (nu fiul ci tatăl). Am cheltuit tot ce trebuea pentru a-ți da educațiune strălucită Voeam să te trimit la vro-o școală in străinătate, eară tu nu înțelegeai nici de cum ! tu ești un măgar ! Tu nu vei fi niciodată bun de ceva Voiu stărui să intri la vre-un post aci in minister!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se știe că limbele orientale se scriu de la dreapta la stânga, pe când ale noastre de la stânga spre dreapta. Un bibliotecar ignorant, găsi o carte ebraică, și neștiind cu ce titlu să o pună in catalogul său, scrise pe listă :

«O carte, la care inceputul este la finit».

* * *

Fiul unui țeran trebuea să se insoare, i era grozav de frică de insurătoare și plângea de foc. Tatăl voi să-l incurajeze și-i zise :

— Da bine, nătărăule, ia privește-mă, eu nu m'am insurat ?

«Da, suspină junele, tata a luat pe mama, asta o înțeleg și eu, dar să ia cineva o femeie streină ?...

Cum vedem Bucureșteanu a fost un bărbat dotat de natură, folositor umanității, și moartea lui prematură a deșteptat cu drept regrete generale.

RÂNDUNICA

NARAȚIUNE TRADUSA DIN LIMBA GERMANA

de J. D. BALLY.

Intr'o casă veche din strada Pantofarilor din Colonia pe Rin se stabiliseră niște rândunele, cari, in ciuda stăpânei casei, făceau mare necurătenie; deaceea ea își rugă pe bărbatul ei, cinstitul postăvar Baldrian Schmitt ca să strice cuibul rândunelilor. Acesta era tocmai să împlinească dorința soției sale, când se simți apucat de braț.

— Domnule Schmitt, ce vrei să faci? Țel întrebă o voce tânăra. D. Schmitt se întoarse supărat.

«A! zise el, d-ta ești, d-le Pohl. Rândunelele fac atâta necurătenie, încât soția mea dorește ca să le gonesc.

— Să nu faci una ca asta, d-le Schmitt. Cel virtuos are milă și de animale zice Regele Înțelept. Lasă rândunelele in pace!

«Cât despre mine, aș fi foarte mulțumit să le las, dar soția mea.....

— Iau asupra-mi răspunderea. D-na soția d-tale nu va respinge rugăciunea mea, dacă voiu interveni la d-ei pentru rândunele.

D-na Schmitt care auzise din bucătăria toată convorbirea, ieși afară.— D-ta ai o inimă bună, d-nă Schmitt, zise Pohl, aibi dar milă de sărmanele păsărele! Voiu pune o scândurică sub cuib, pentru ca tinda d-tale să nu fie murdărită.

— Fie, replică d-na Schmitt, pentru că te rogi atâta pentru rândunele, să nu le supărăm, ci să le lăsăm in pace.

«Vă mulțumesc, d-nă Schmitt, și veți vedea că mă voiu arăta odată recunoscător pentru aceasta!

D-nul Schmitt lăsă din mână prăjina cu care voea să strice cuibul și soția sa, salutând în mod amical pe ténérul Pohl, se retrase în bucătărie.

Beniamin Pohl, un june de vr'o 20 de ani, era orfan de tată și de mamă. Tatăl său, odată avut, i dăduse o creștere foarte îngrijită. Când băiatul era de 15 ani, vorbea și scria perfect englezește, franțuzește și italienește și dobândise și diferite alte cunoștințe. Dar eată că-i muriră unul după altul părinții. Averele ce lăsară nu era considerabilă și abia ajunse, spre a acoperi cheltuelile întreținerii lui Beniamin în timpul celor 3 ani, cât dură ucenicia lui. Beniamin deveni în curând favoritul patronului său, astfel încât acesta, după ce ténérul și-a dobândit noviciatul, îl opri ca corespondent și i fixă un salariu indestulător. Dar din nefericire după doi ani muri stăpânul său și prăvălia se închise. Cu toată abilitatea sa, Beniamin nu putu dobândi un alt post, în care să-i fie permis a observa odihna Sămbetei, după poronca Domnului. Deaceea trebui să trăească din economiile sale și intervedea cu groază timpul, când acestea ar fi de tot consumate. Cluj

În noaptea ce urmă zilei în care Beniamin apăsese cuibul rândunelelor, i se păru în vis că sta dinaintea cuibului de rândunele privind păserelele cum dormeau. Deodată se deșteptă masculul, privi pe junele cu ochii lui cumiști și-i vorbi: «Prin mine vei deveni fericit!» Deșteptându-se dimineată, Beniamin nu se putu apoi opri de a nu surăde aducându-și aminte de visul său, ănsă, lucru curios, acest vis nu voea să-i iasă din minte.

Vara era pe sfârșite și se apropia timpul în care rândunelele obicinuesc a întreprinde călătoria lor spre sud.

În noaptea următoare, Beniamin nu putu să doarmă, el urmări neîncetat gândul la acel vis. Se sculă dar, luă o fășioară de hârtie și scrisese pe ea cu o scriere mică în limba italiană: «Un june de 20 de ani, de religiune mozaică, sănătos și voinic, instruit în ale comerciului, dar fără mijloace, dorește a se duce ca rândunelele în țările sudului, la locurile totdeauna mângăiate de dulcele raze ale soarelui. — *Beniamin Pohl*, strada Pantofarilor No. 11 în Colonia pe Rin, Germania».

După ce scrisese acestea înfășură hârtia, o legă cu un șirețel roșu și se duse în pridvor la cuibul de rândunele. I isbuti în

adevăr a prinde pe masculul, care dormea și a lega bine micul sul de piciorușul acestuia. Puține zile după aceea porniră rândunelele spre sud.

Beniamin Pohl își urmă fără încetare căutările sale spre a căpăta un post, în care să-i fie permis a nu profana sfințenia Sâmbetei, dar toți pașii ce făcea într'aceasta, i aduceau numai desamăgiri. Era aproape desperat. Cunoșcuții sei i spuneau să se supui necesității și să cedeze la curentul timpului. El însă remase nestrămutat.

— Mă incred în D-zeu ; Atotputernicul are multe mijloace și căi spre a mă susține și a-mi da fericire.

În timpul cât a stat fără treabă, Beniamin Pohl nu se detelea; el studiă cu ardoare legea sfântă și caută a-și întinde și pe alt tărâm cercul cunoștințelor sale.

Era într'o Vinere și Beniamin citea, precum este prescris, *pe-rașaua* săptămănei, de două ori în original și odată în traducțiunea aramaică a lui Onkelos. Întră atunci la dănsul un curier și-i aduse, spre marea lui mirare, o scrisoare recomandată din Smirna. Mirarea sa crescă când, deschizând scrisoarea, luă dintr'nsa un bilet de bancă în valoare de o mie de franci. Scrisoarea era în limba italiană și suna precum urmează :

Domnul meu,

Mica d-tale scrisoare ce ai incredințat-o unei rândunele, a ajuns în mâinile unei dame june și frumoase, o coreligionară, care se interesează acum în mod viu de d-ta. Ea m'a indemnat să-ți ofer un loc în prăvălia mea, și tot ea îți trimete ca cheltueală de drum cei 1000 de franci, ce-i vei găsi în acest plic. Juna damă îți face prin mine următoarea propunere. D-ta vin-o aci și intră în prăvălia mea. Ea și cunoșcuții ei vor avea astfel ocaziunea să te observe. Dacă purtarea d-tale va corespunde așteptărilor damei, vei avea perspectivă de a deveni soțul ei. Notează-ți însă bine. Dama rămâne deplin liberă în hotărârile ei, pe când d-ta, prin primirea anexatului bilet de bancă, ești deja legat și fără permisiunea dăruitoarei nu te vei putea căsători. De consimți la această învoială, te rog a-mi comunica îndată și a-mi hotări ziua plecării d-tale. În caz contrar, aștept înapoierea bacnotei anexate

Primiți, domnul meu, asigurarea distinsei mele ctime

Smirna, 15 Novembre 1865.

Giacomo Napoli.

La început Beniamin remase înmărmurit de mirare ; apoi izbucni într'un strigăt de bucurie și mulumți lui D-zeu, care i

ajutase într'un mod atât de minunat. Nu stete nici un moment la indoeală a consimți la condițiunile ce-i se puneau. Dacă până acum zise el, visul meu s'a adevărit într'un mod atât de admirabil, și cele viitoare se vor prefăce spre fericirea mea, cu ajutorul lui D-zeu! O nespūsă agitație domină pe junele, odaia i se părea prea strămtă; cu tot timpul urit și cu toate furtunile lui Novembre, se văzu impins a se preumbla pe afară. Vântul cel rece liniști în curând simțurile sale, și se întoarse înapoi acasă, spre a-și pune hainele de Sămbătă.

În primele zile ale septemănei viitoare, își făcu pregătirile pentru călătorie. Deoarece se prezentase autorităților militare încă din primăvara trecută și fusese desemnat pentru a II-a rezervă, nu era nimic care să se opună călătoriei sale. Têrguelile lui fură numaidecât făcute și după puține zile își părăsi patria. Era pe la începutul lunei lui Decembre când sosi la Smirna. D. Napoli îl primi foarte bine și-i incredință postul de corespondent deocamdată cu o leafă de 1500 franci pe an, deosebit de mâncare și locuință.

Beniamin nu îndrăznea să se informeze despre juna damă și nici d. Napoli nu-i vorbea de dânsa. Junele se simțea foarte fericit, că căpătase un post avantajos și o ocupațiune foarte plăcută, era tratat de stăpânul său în modul cel mai amical și introdus în familia lui. D. Napoli avea multe fete mari, toate niște domnișoare frumoase, amabile și instruite; era deci foarte aproape presumpțiunea, că el adusese pe junele pentru una din ele. Din parte-i, Beniamin nu putea gândi altfel, și se împrieteni cu gândul, că va deveni odată ginerele stăpânului său.

În Smirna se află un număr considerabil de comercianți italieni, de religiune mozaică, cari în societate nu comunică de cât numai între dânsii. În acest cerc fu introdus junele german, și astfel intră el adesea în casa bogatului banchier Salomoni. Esperanța fca unică a acestuia, era o tânăra foarte frumoasă, amabilă și abia în vârstă de 17 ani. Junele german păru a face asupra ei o impresiune particulară și, oh! nenorocire! Beniamin simțea asemenea, că inima lui sbura spre aceea a grațioasei virgine. Cu toată puterea căută el a înfrânge înclinațiunea ce incolțea în inima lui: căci era legat, căci nu putea să urmeze impulsului ce-l domina, dar și fără de aceasta, iubirea lui ar fi fost fără de nădejde. D. Salomoni trecea de un

bărbat de mai multe ori milionar și Esperanza era unica sa copilă, moștenitoarea tuturor bogățiilor sale. Voi-va mândrul bogat italian să-și ia de ginere-moștenitor pe sêracul june german ?

Din ziua aceea când Beniamin cunoscuse afecțiunea inimei sale se feri de a mai vizita casa bogatului banchier. Intr'o Sămbătă după ieșirea din sinagogă, hazanul rugă pe junele german să-l urmeze în locuința lui, căci are să-i facă o comunicare pe atât de importantă, pe cât de veselă : «Senor Beniamin, zise chazanul când amândoi se aflau în salonul de vizită a acestui din urmă, iartă-mă că te-am numit numai cu pronumele, nu pot ține minte numele-ți de familie. Așa dar, Senor Beniamin, am să-ți dau o veste foarte fericită. Cel mai avut bărbat din orașul nostru, Senor Salomoni, este atât de entuziasmat de d-ta încât vrea să-ți dea de soție pe unica lui fiică și cu dânsa administrația tuturor averilor sale. Esperanza, unica lui copilă te iubește pe d-ta».

Beniamin sări în sus. O nespusă agitație îl stăpâni. O desfătare cerească umplu la această comunicare inima lui, dar îndată îl apucă și un simțiment de neexprimabilă mâhnire. Trebuea să renunțe la fericirea vieții sale. El era legat și încătușat prin vorba ce dedese. Chazanul îl privi plin de așteptare. Când Beniamin voi să vorbească gâtul i era strâns ca cu o frânghie și lacrimi i picară din ochi.

«Te predomină mărimea fericirii, zise chazanul.

Beniamin căută cu multă osteneală să-și vie în sine.

— Oh ? zise el abia, eu sunt omul cel mai nefericit de pe pământ. D-ta, Senor, imi oferi cea mai mare fericire și eu nu pociu să o apuc. Sunt legat.

«Ești insurat ?

— Nu, însă am dat cuvântul meu, de a nu mă căsători cu alta decât cu aceea, căreia i-am dat cuvântul meu.

«Caută de desface legătura ! Promite-i o sumă mare !

— Nu pot. O eu nefericitul. Nu bogățiile d-șoarei Esperanța mă atrag ; chiar de ar fi fost o fată sêracă, aș fi fericit de a o numi a mea.

«Propune aceasta damei căreia te-ai făgăduit ; doar nu va avea ea o inimă atât de impetrită.

— Nu se poate una ca aceasta.

«De ce ?

— Pentru că nu o cunosc, pentru că nu știu cine e, nici unde este.

«Ești nebun, senor.

— Nu încă, dar s'ar putea prea curând să deviu.

«Iertați-mă trebuie să mă duc, mă vîd silit să stau puțin singur.

Beniamin se retrase repede. Chazanul privi în urmă-i dănd din cap.

După prînz, se duse la domnul Salomoni și-i povesti pasul seu pe lângă junele. Bunul om nu se miră puțin, că bogatul banchier primea raportul seu cu un suris foarte binevoitor.

— Sunt mulțumit de d-ta, zise Salomoni, și la timp te voiu respîlăti bogat. Cu aceste vorbe chazanul fu concediat.

«Mi se pare, zise el în sine pe cînd se ducea, că smintirea este acum la modă. Și senor Salomoni pare a-și fi pierdut mintea. Mai întîi îmi recomandă cu totdinadinsul să caut a cîștiga pe junele German, și acum cînd aude că junele este legat aiurea, se bucură peste măsură. Asta să o priceapă, cine poate ! Eu unul nu !

Un an trecuse.

La zioa nașterii unicei sale copile, d-nul Salomoni trimisese numeroase invitațiuni pentru o mare serbare. Și Beniamin Pohl se afla între oaspeți.

El n'ar fi putut lipsi, fără a deștepta o mare senzație. De aceea nici că refuză invitația.

După prînz se duseră în frumoasa grădină ce era lângă casă. Soarele apusese. O mulțime de lămpi de diferite culori erau atîrnate de pomi și respîndeau o lumină feerică. Domnișoara de gazdă invită pe junele german să se plimbe cu dînsa prin grădină, și el dus pe gânduri, pășea lângă dînsa, lăsînd ei conducerea convorbirii. Din cînd în cînd un oftat adînc i scăpa din piept... Juna fată părea însă a nu observa nimic.

Ea se opri în fine lângă un stuș de dafin.

— Aci, zise ea, mi s'a întemplat acum un an, ceva foarte extraordinar. O rîndunică rămăsese agățată de stuș prin un șirețel ce avea la picior. Am tăiat șirețelul și am dat astfel libertatea pașerei. De șirețel atîrna o bandă de hîrtie.

— Senorina, o intrerupse Beniamin, care o ascultase cu cea mai mare incordare posibilă, d-ta, d-ta.

Juna fată îl privi cu gingășie

«Da, eu zise ea, surizând și plecându-și ochii. Senor Napoli, cel mai intim amic al tatălui meu a fost atât de amabil de a consimțit la gluma mea și a mijlocit pentru mine această afacere.

Trebue să renunțăm la descrierea nespusei fericiri a junelui german și abia avem trebuință să spunem, că serbarea aniversării nașterii deveni în acelaș timp și serbarea logodnei și o nuntă strălucită cum nu se mai văzu în Smirna urmă în curând logodnei.

Cățiva ani după aceea Beniamin Pohl cu juna lui soție vizitând patria germană, nu lipsiră de a merge în strada Pantofarilor, unde se găsi încă nevătămat cuibul rândunelei.

D-na Baldrian Schmitt primi o rochie foarte frumoasă de mătase din Smirna pentru că renunțase la stricarea cuibului.

SITUATIA EVREILOR IN ROMANIA

PRIVIRE RETROSPECTIVA ASUPRA ANULUI 1886

de M. SCHWARZFELD

Situația Evreilor în România continuă a fi precară. Lanțul măsurilor exluziviste și al faptelor arbitrare continuă mereu a se mări. Agitațiile unor suflete mici și inreutățite concură, în vederea intereselor lor meschine, intru a răspândi și înrădăcina tot mai mult vechile și absurdele prejudețe ce exsistă contra Evreilor. Se înțelege că curentul ar lua un mers cu totul altul dacă ar lipsi campaniei unul din factorii ei ; dar troița stă nedespărțită și continuă a se numi: guvern, administrație și particulari, agitatori de meserie.

I

LEGI ȘI ORDONANȚE MINISTERIALE ȘI MODUL LOR DE APLICARE

Alungările din sate continuă mereu, căci ordonanțele de goane se execută succesiv, când într'o localitate când într'alta spre a le reincepe apoi în vechile localități, căci o parte din cei gonțiți se reprimesc după un timp în satele în cari au locuit, în urmă a fel de fel de influențe și interveniri, cari li reduce avutul în mod simțitor.

Județul *Dorohoiu* fu și de astădată teatrul celor mai crunte scene ; se scoase ear din diferite sate «oameni stabiliți de mulți ani și cu voia consiliilor, comercianți, meșteșugari și întreprinzători onești» și nu prin simple somații cel puțin quasi-legale,

ci «cu silă», făcându-i «a îndura suferințe groaznice» și «prădându-li-se averile» ¹⁾).

În j. *Niamț* goanele avură un caracter și mai acut, dacă nu prin procedările violente la scoaterea din sate, dar prin mijloacele rafinate de cari s'a servit administrația și mai ales prin renoita extenziune a goanelor asupra orașelului *Buzoieni*. Primarul găsi ocazia a provoca aci goanele în urma unui conflict ce avuse loc la 8 Iulie, între 2 negustori Evrei și un Român vînzător de sare, care cauta un chilipir. După cererea acestuia se arestară negustorii și apoi pe tatăl unuia din arestanți, ce venise să se informeze de ce s'a închis pe fiul seu. Noapte arestanții fură bătuti în mod neomenos, așa că țipetele lor sculară pe vecinii din somn și veniră să afle ce se petrece; în invălmășală, sease arestanți scăpară din arest. Primarul furios dresează un proces-verbal și implică pe mai mulți Evrei în o inchipuită revoltă și spargere a arestului, și expediază la prefectura Piatra pe șapte Evrei și pe un Român, dintre cari despre doi se știe, că nici n'au fost față la fuga arestanților. Acei ce în adevăr au dat ajutor la scăparea lor, împacându-se cu primarul, remaseră nesupărați ²⁾).

Totodată somă și goni pe 9 evrei români și proprietari în orașel. Aceștia cerend dreptate de la guvern, petiția lor se înaintă la prefect, unde remase nebagată în samă. Unul din ei, Iancu Lever, se plinse atunci din nou la minister, și de astădată petiția își făcu drumul ierarhic, de la minister la prefect, apoi la suprefect spre anchetare. Acesta găsi ansă mai nimerit a desemna, după calapodul național, pe alungații ca supuși, ca resvrățitori, și ca speculatori ai țăranilor. Primarul voi apoi a mai goni pe alți zece, dar protestul ridicat de locuitorii români, adunați la primărie și stăruințele depuse, îl opriră în cale.

Apoi veniră împliniri de nefacere a strajei, sub care pretext se luă de ex. pentru 5 lei, obiecte de 60, cari fură vîndute cu toate că omul voi să plătească în numerar.

Primarul V. Condrea, care inscenase aceste toate, trebui apoi să fie suspendat și dat judecăței, căci venise împotriva-i

1) «Revista israelită» I, p. 456. Observăm că orice citat ulterior din acest ziar îl vom face cu simpla indicare a paginii. Anul I începe de la 1 Februarie 1886 și se sfîrșește în Februarie 1887. — 2) p. 402-3, 437-9.

60 de denunțări de la locuitorii români; totuși el fu crezut pe cuvânt în chestia pretensei revolte ¹⁾ și Curtea cu juri din Piatra, în ședința din 20 Octombrie, pronunță un verdict afirmativ, fără circumstanțe atenuante, contra a patru din victimele sale, cari au și fost osândite la câte 2 luni închisoare, și achită numai pe doi ²⁾.

În plasa Mijlocul goanele nu se mărginiră la Bozieni, ci ele avură loc și în alte comune. În Budeștii-Ghica trei fură goniți, dintre cari unul, s'a născut el și tatăl său în această comună, are un frate naturalizat și un fiu în armată, o autorizație a consiliului comunal încă de la 1881, certificat de bună purtare; un al doilea, Iancu sin Leib, este în condiții analoage, având și pământ luat de la săteni pe 10 ani, pe care îl cultivă el și cu ai sei. Aceste fapte fură relevate în petițiile adresate ministerului și avură drept efect un raport identic ca acel despre goniții buzoeni, deși timp de 50 de ani au tot dus-o frățeste cu sătenii. Dacă cei stabiliți acolo au suferit goana, Evreii ce veneau în treacăt cu afaceri o păteau mai reu; receptorul Botez, după obiceiul ce-și luase, le da în cap cu muchea toporului, și astfel o păți între alți, Haskel sin Herșcu din Bozieni.

În Mărgineni un evreu fu gonit (o ironie a soartei!) pe temeiul propriei sale cereri anterior făcută; acesta adecă este un nou mijloc introdus pentru nenorociții goniți, cari, când se roagă a mai fi îngăduiți în sat, li se dă de iscălit declarații, că vor a mai sta un timp mărginit.

În pl. Piatra se săvârșiră mai multe goniri din Budești-Precista ³⁾ și Cracoani. În acest din urmă loc, grație agitărilor învățătorului Nicolau, care ține predici în biserică și sat excitând populația contra Evreilor, se trimise somații pe termen de 24 ore contabilului, administratorului pădurii moșiei și la alți trei, tot vechi locuitori în sat, somații executate cu o deosebită rigoare ⁴⁾. Asemenea la Bălțătești, pl. de Sus, avură loc goane ⁵⁾.

În j. Putna, pl. Zăbrăuți, suprefectul Nicu Vlădoianu, înainte suprefect în pl. Răcăciuni cu reședința la Adjud, unde prigonea și maltrata cu strășnicie pe Evrei ⁶⁾, își arătă voinicia sa și în această

1) p. 469, 531—34 (acte), 595. — 2) «Correspondența provincială» (Piatra 26 Oct.) — 3) p. 534—38 (mai multe acte). — 4) p. 660—61. — 5) «Vocea dreptății» (Buc. 25 Apr.).—De acum vom cita acest ziar cu inițialele V. d.—6) «Telegraphul» (Buc. 25 Feb.).

parte. In ajunul sf. Dumitru, somă pe toți Evreii din toată plasa ca să-și părăsească locuințele in 48 ore și execută poronca cu o deosebită rigoare. In c. Răcoasa un anunciu la primărie cu data de 24 Octombre sună, că «Evreii in calitate de Israeliti» trebuie să părăsească comuna. Mai toți erau născuți acolo, unii din moși, strămoși și in cordiale relații cu Românii¹⁾.

In j. Bacău c. Dermănești 6 familii reprezentând 38 suflete fură din nou somate a-și părăsi vetrele și abia cu mari stăruințe obținură o nouă prelungire de ședere in sat²⁾.

In j. Vaslui au inceput goane mari in acest au, executate cu asprime timp de câteva luni.

Ca contrast ciudat, se ivi o glumă nesărată in «Vocea Botoșanilor» din 1 Aprilie. Ea anunța in ton serios, că prefectul scoate pe Români din sate și-i inlocuește cu Evrei.

* * *

Pretextul *cărciumarilor* Evrei de la sate nu mai are rost ; dar că tendența a fost de a lovi numai in ei și nu de a stărpi aceste zise cuibare de corupțiune și de degradare a inteligenței Românului, se vede acum mai mult ca oricând. In acest an fiind la ordinea zilei monopolul băuturilor spiruoase, care dădu loc la multe discuții contradictorii, presa guvernamentală și agenții guvernului, găsiră ca argument final și suprem, că monopolul nu lovește in interesele cărciumarilor români, ci din contra le ocrotește de concurența cărciumarilor evrei ; prefectul Capitalei vesti pe comercianții români, ce se ridicau cu proteste contra impozitului celui nou asupra băuturilor spiruoase, că ele s'au impus «spre a lovi in Evrei, cari in Moldova au depozite de sutimi de mii de vedre»³⁾.

Că cărciumarii creștini pot fi in adevăr tolerați in liniște; cum că ei in adevăr nu corup și nu se duc pe popor la beție, ne dovedește un nou exemplu din c. Săceni, pl. Teleorman. Aci primarul-cărciumar impunea la cei cu trebuință la primărie de a cinsti cu el, in cărciuma lui⁴⁾.

Acuzarea, că Evreii ar falsifica dinadins băuturile cu materii vătămătoare și chiar otrăvitoare, este o poveste ce chiar ziare române se silesc a desminți. Astfel un ziar prea puțin favorabil Evreilor scrie : «Nu numai Jidanii falsifică băuturile. Din

1) p. 661-2. — 2) «V. d.» (28 Marte). — 3) «Liberalul» (Iași 20 Feb.). — «Resboiul» (Buc. Marte). — 4) «Epoca» (Buc. 19 Iuli).

contra, putem afirma cu siguranță, că comercianții români sunt cei mai mari și aprigi falsificatori de orice băutură spirtuoasă»¹⁾.

Cu toate că toți cunosc adevărul acesta, totuși aceste nu-i împiedică ca rigoarea contra cărciumarilor evrei să se întindă până și asupra *naturalizaților*. Astfel în *Podul-Turcului*, se confiscă băuturile lui Strul Moise, în lipsa lui, pentru că femeea lui... neimpămențenită a rămas ca vînzătoare; jurisdicțiune ce a admis-o tribunalul de Tecuci²⁾.

O decizie foarte curioasă a dat Curtea de casație, secția a II. Ea a declarat ilicită o societate formată între Israeliti pentru exploatarea taxelor spirtuoaselor, «deoarece Israeliti nu au libera practică a comerțului băuturilor»³⁾.

Și rezultatul acestor măsuri și acușări? Ni le mărturisește chiar un ziar român⁴⁾:

Se credea un moment că prin scoaterea Evreilor din mijlocul comunelor rurale, și prin prohibiția lor de a mai face oarecare mici comerțuri cum erau deprinși, s'ar putea ridica comunele rurale la o stare mai înfloritoare decât aceea în care se aflau, când Evreii erau mici negustori sau accizari în comune. Esperiența au dovedit contrariul: Comunele sufer cele mai mari scăderi în venitul lor, și pun noi contribuțiuni; *crășmele nu mai sunt pe mâinile Evreilor, dar sunt pe mâinile Primarilor și a Perceptorilor, Consilierilor și a altor favoriți din comune*; locuitori, mai săraci decât atunci, iar Evreii muritori de foame și siliți a emigra. — La Roman, la Neamț și la Iassi s'au văzut pe strade de acești nenorociți întinzându-se de foame și cerșind hrană sau mijloace de drum pentru a părăsi țara.

Expulzările din sate fură secundate de nouă *exilări din Țară*. În acest an căzură ca victime câțiva tineri inteligenți, dintre cari doi cu o educație perfectă. Iosef Ellmann din Tulcea la 6 Iunie, Simion Labin din Botoșani și un samsar Speer din acelaș loc la Noembrie. Care a fost cauza acestor măsuri extreme? D. Iosef Ellmann comisesse anul trecut păcatul de a propaga contra voinței prefectului de Tulcea, ca Evreii să nu iscălească protestul ce-l compusesse pentru a se adresa primului-ministru englez; pretextul fu, «că s'a dovedit a fi un agent secret al unui societăți israelite din străinătate, care încearcă a turbura ordinea publică» gonirii⁵⁾. Cazul d-lui Ellmann e cu atât mai

1) «Poporul» (Buc. 14 Sept.). — 2) «V. d.» (10 Ian. 1887). — 3) «România liberă» (Buc. 6 Dec.). — 4) «Egalitatea» (Bacău 7 Sept.). — 5) «Telegraphul» (16 Mai).

grav, cu cât el era cetățean român. Prefectul pusese să-i se conteste cetățenia, pe motiv că tatăl său se făcuse supus austriac provizor la 1877 și Ellmann nefiind atunci major (după legea română ce cere 21 ani, căci era deja trecut de 19, majoratul austriac) a trebuit să aibe naționalitatea tatălui său — deși era de fapt Român de la venirea Românilor în Dobrovia; el avu- sese atunci pașaport turcesc și nici nu emigrase la supușia austriacă. Dovezile nu folosiră la nimic; Tribunalul și Curtea i răpiră drepturile sale și imediat apoi — i se înmână decretul de expulzare¹⁾. — Simion Labin și M. L. Speer trebuiră să ia drumul exilului pentru vina opoziției din Botoșani, care făcuse un scandal cu ocazia alegerilor; pretextul fu, că au făcut jocul opoziției, fiind în serviciu la șefii ei; și în genere se svoni că Evreii de acolo sunt complicii ei; se desemna ca vinovați pe Evrei, ce nici n'au fost în Botoșani în ziua revoltei sau nici nu apăruse atunci pe stradă și deși Evreii n'au niciun interes imediat la schimbarea guvernului, guvernul și ai săi arătară totuși, că știu a se folosi de orice împrejurare extraordinară pentru a face pe Evrei să simtă gravitatea situației lor extra- legale; se înțelege, că administrația locală însuși nu tinse în realitate decât de a pescui în apă turbure. Chiar ziarul gu- vernamental din Botoșani trebui să recunoască că «S. Labin e o jertfă nedreaptă și inutilă»²⁾. — Tatăl d-lui Labin fiind ce- tățean român și guvernamental, putu obține rechemarea fiului său, pe când ceilalți remaseră instrăinați. Și totuși «Legea din 1881 nu a avut în vedere decât pe acei străini, cari sosesc și se opresc ca simpli voiagiori, trecători în țara noastră și se adă- postesc într'un mod provizoriu, ănsă adăpostindu-se ar pro- paga niște idei pernicioase, distrugătoare principiilor noastre fundamentale»³⁾. — Afară de cei exilați, mai erau mai mulți amenin- țați cu exilul, unul dintr'acei fu bancherul B. Moscovici⁴⁾, care are un frate împământenit; acesta, ca și ceilalți, se văzu silit a veni să stăruie la București, ear d-sa trebui să mai declare prin ziarul oficios că: «niciodată n'a cautat să combată guvernul»⁵⁾, ca și cum Evreii din țară n'ar fi liberi în procedări

1) «V. d.» (6 Iuni). — 2) «Curier. Rom.» (1 Dec.). — 3) D. Mărzescu în Senat cu ocazia dis- cutării propunerii de a se suprima legea contra streinilor în șed. din 22 Februarie. — D. Mărzescu a fost raportorul acestei legi la 1881. — 4) «Vocea Botoșanilor» (22 Iuni); «Nați- unea» (16 Nov.); «Românul» (22 Dec. (4 Nov.)). — 5) «Voința Națională» (15 Nov.).

legale. — Mai ales ănsă amenințările de exilare tindeau numai la stoarceri, căci «nu se vorbea decât de oameni bogați», și «nu pentru prima oară exploatează (administrația) prin astfel de neadevăruri» pe Evrei ¹⁾.

În ședința Camerei din 18 Februarie d. Ianoli, în unire cu alți deputați, propuse abrogarea *legei contra străinilor* din 7 Aprilie 1881, din cauza abuzurilor ce s'a făcut cu' ea; ceea ce bine înțeles nu se admise. În Senat propunerea identică a d-lui Mărzescu și a altor senatori avu aceeași soartă în ședința din 22 Februarie. De remarcat e ănsă, că în debaterile furtunoase ce avuseră loc deabia că se pomeni de exilații evrei.

Șicanele cu *pașapoarte* și *bilete de liberă petrecere* se renouiră și acum. În *Focșani* prefectul «a dat ordine severe» ca străinii să se prezinte pentru a lua bilete ²⁾; ear în București se organizează un adevărat vânat după Evrei, sub pretext de străini-vagabonzi, ce nici bilete nu pot înfățișa. Scenele înfiorătoare și desgustătoare din Iași de la 1868 se repetară aci, cu deosebire că nu avură acel resunet și durata prigonirilor de acest soi fu mai scurtă. Sute de oameni fură prinși și tescuiți în închisorile secțiilor și apoi ale poliției; prieteni sau rude ce veneau să afle despre arestanți fură imhățați și arestați și ei; ear în închisori suferiră tot felul de torturi; erau ținuți zile întregi fără apă și toată hrana îngăduită era un sfert de pâine neagră pe zi.—Oamenii nu se apucau numai pe ulițe, ci se ridicau chiar din casele lor, din sinagogi, din hală, din prăvălii. «Oameni născuți în țară din tată în fiu, dar cari au nenorocirea de a nu plăcea d-lui comisar respectiv», erau ridicați și duși la poliție ca vagabonzi. În strada Udricani numai s'a strins într'o zi 25 Evrei, între cari și un student de la poduri și șosele, care abia scăpă în urma unei opuneri energice ³⁾; din strada Dudești fu dus la închisoare Ioel Haham cu o droaie de vecini; afară de aceasta persoane izolate, cum un curelar din Bărlad, Leon Rosen, 2 chelneri din hotelul Union, doi frați Blanc, Aron Gerber, cărciumar, un bătrân locuind în Asilul «Elisabeteu» și atâția alți avură succesiv această soartă tristă. Arestările sub pretext de vagabondaj ținură peste o lună, începând între 10—12 Iuli. O parte din oameni fură trimiși la urma

1) «V. Bot.», (14 Dec.).—2) «Adevărul» (Focșani 31 Aug.).—3) «V. d.», (17 Aug.).

lor... în orașe române, de unde erau originari, era restul lăsat apoi pur și simplu liber; intervenții influente și costizitoare au fost neapărat necesare.

Pașapoartele continuă a se da cu o nemaipomenită scumpătate; și în cele mai multe cazuri odată date, ele nu pot servi decât pentru ieșirea din țară, fiindcă adnotația ce conține sună numai «bun pentru ieșire», ear dealta pentru că: «Îndată ce se prezintă cu dănsul la vr'un consulat, în loc să-l înscrie ca sudit sau protegiat, ăi ia pașaportul și pe urmă ăi aruncă afară». Întrebarea firească «în virtutea cărei legi d-sa le ia pașapoartele, cari sunt proprietatea lor de vreme ce au plătit câte 10 fr. unul?», are drept răspuns «că astfel e porunca stăpânirii». În adevăr, «guvernul a dat agenților săi din străinătate instrucțiuni, susținând că pașaportul nu constituie un drept la sudiția română!!!..... Ca să te poți bucura de protecțiunea română în străinătate, trebuie să probezi, afară de pasport, că ești naturalizat sau că te bucuri de drepturile politice». Rezultatul firesc al acestor măsuri arbitrare, e alergarea la supușie străină. Ai plecat ca Român și ești silit să te întorci ca străin ¹⁾.

Tendența de a lovi în *comercianții și industriașii evrei* merge crescând. Proiectul de lege al d-lui Costinescu pentru încurajarea industriei, singura lege liberală propusă, trecu în Cameră cu mari greutateți. D-sa ca raportor mărturisi, că este o prejudecată foarte răspândită, «care ne face mare rău și oprește emanciparea noastră economică. Mulți își inchipuesc, că industria națională este exclusiv aceea, care se face nu numai în țara românească, dar și numai de capete și brațe de Români»²⁾, totuși această lege suferi apoi în Senat o modificare foarte fină, dar fundamentală, care va permite excluderea Evreilor de la concesiunile prescrise pentru întreprinderile industriale.

În privința comerțului, Camerele se ocupară în acest an cu mai multe proiecte de legi și nu lipsiră a lovi în *comercianții stabili* prin voturile date. În ședința Camerei din 26 Februarie se votă proiectul de lege modificator asupra *Camerilor de comerț și industrie*. Art. 6 din lege prevede ca alegătorii și art. 7 ca aleșii să fie Români sau naturalizați, pe când art. 16 cores-

1) «România» (25—26 Iunie) într-o corespondență din Constantinopol, altminteri cu tendințe cu totul anti-evrești.—2) Șed. Camerei din 11 Iunie.

punzător, din vechea lege de la 1864, nu conține această restricție (care altminteri a fost de fapt); Camerilor s'a rezervat numai dreptul de a numi membri corespondenți după voe, pe orice om capabil (art. 16), căci aceștia au numai un vot consultativ.

Noul codice de comerț supus votului Camerilor conține și el un șir de restricțiuni nouă. Senatul în ședința din 26 Aprilie modifică art. 122 despre societățile anonime astfel: «Unicul administrator sau cel puțin jumătate plus unul din numărul administratorilor vor fi Români»; la art. 185 despre cenzori Senatul fu mai liberal ca guvernul, prevăzând ca numai jumătate plus unul să fie Români, în loc de $\frac{2}{3}$ ca în proiect; în ședința din 29 April art. 247, că «Societățile străine nu pot avea mai multe și mai întinse drepturi decât au indeobște străinii», la care punct cu drept d. Mărzescu puse întrebarea: «De ce drepturi se bucură străinii în țara aceasta?». — La Cameră în șed. din 5 Decembre la art. 29 privitor la limba în care pot fi purtate registrele se născu dorința de a se opri direct scrierea registrelor cu litere evrești, dar această restricțiune se votă în circumscrierea, ca să se facă uz numai de «limbile moderne europene». La 11 Decembre căzu amendamentul d-lui Porumbaru ca societățile cooperative să fie persoane civile, căci d. Butculescu îl combătu cu înverșunare, de teamă ca să nu se folosească de acest drept și unele societăți evrești și ca societățile sale cooperative să aibe mână cu totul liberă în tendințele lor antisemitice.

Legea burselor modificată, sancționată la 24 Iunie ¹⁾ prevede la art. 21, ca mijlocitorul de schimb sau de mărfuri să fie Român sau naturalizat și excepțiunea de trei ani ce exista pentru orașele Galați și Brăila e redus la unul, după modificarea Camerei din 3 Aprilie. Articolul mai prevede ca «În acest interval (de un an), mijlocitorii străini nu se vor putea servi decât de mandatarii români». Motivul ce se dă în Cameră pentru această nouă restricțiune a fost, că «mijlocitorul este un intermediar investit cu un caracter oficial». După legea veche procuratorii nu aveau nevoie de mijlocitori de mărfuri, după cea nouă art. 95 aceasta este o condițiune sine qua non. D. Maniu

1) «Monitorul Oficial» (24 Iunie).

motivă această obligațiune și alte, prin aceea că: «Scopul nostru este, ca acei cari contribuesc la nevoile țerei cu sânge și cu bani, aceea să fie stăpâni pe soarta și pe mersul comerciului nostru», cu toate că, Evreii contribuesc, proporțional, mult mai mult ca alți și cu sânge și cu bani.

La votarea *tarifului autonom* in Camere, o mulțime de petiții de industriași Evrei și streini cerură protejarea ramurei cultivate de ei. Acolo ânsă unde era vorbă de a proteja prin lege pe industriași Evrei, Adunările nu voră a se arăta protectoare și in ședința Camerei din 8 Mai se născu o discuție animată cu privire la «lemnle și industria lemnelor», pentrucă Evrei ca d. Theiler din Moinești, fac cu aceste un negoț intins; chiar d. Costinescu, in principiu pentru cea mai largă protejare a oricării întreprinderi industriale, duse cruciada. In zadar președintele Camerei, d. Lecca, declară că «preferă pe Evreii din țară», și «că mai de grabă trebuie să preferim pe cei cari stau aci cu noi, decât pe acei, cari iau numai banii deaici și-i duc aiurea»; protejarea acestui articol nu fu admisă.

După multe și repetite asalturi, guvernul dete o circulară, prin care ordonă prefectilor ca să intervie ca primăriile *comunelor rurale* să «uzeze cât s'ar putea mai rar» de *darea in antrepriză a veniturilor lor* și dacă pentru considerațiuni de nețăgăduite avantaje, l-ar prefera aceluia practicat de Stat (prin perceptori), să se ia hotărătoarea dispozițiune ca cel puțin asemenea întreprinderi să nu se mai lase a fi căpătate de persoane care nu se bucură in țară la noi de exercițiul drepturilor politice, fiind cu desevărsire decis a nu mai aproba pe viitor nici o adjudecațiune deasemenea natură»; și aceasta pentru motivul, că întreprinderea «adunării veniturilor publice, dată pe mâna unor capitaliști streini de localitate și de țară (?), fără drepturi politice, mai are ca urmare neevitabilă răul de a inunda comuna cu o armată întreagă de implinitori, toți străini» și astfel se va feri populațiunea de un reu imaginar, pentru care «există măsuri analoage in legea poliției rurale și mai ales in legea licențelor la art. 8, unde condițiunea de alegător este imperios cerută oricărui ar voi să înființeze stabilimente de băuturi spirtoase prin comune»¹⁾.

1) «Voința naț.» (17 iunie).

Regulamentul cel nou pentru constatarea, perceperea și urmărirea veniturilor comunale ¹⁾ prevede la art. 21, că «Percepțiunea veniturilor comunale se fac numai prin perceptori numiți de autoritatea comună», art. 23 cere ca serviciul de percepere va fi încredințat cu precădere perceptorilor sau agenților de percepțiune ai fiscoiului și art. 39 cere condițiunea de naționalitate română pentru a fi «numiți în percepțiunea de perceptori și de manipulatori de bani publici ai comunei».

Legea caselor de credit agricol de la 10 Iunie 1881, deja destul de restrictivă, la modificările făcute în ședința Camerei din 24 Martie a ieșit mai înăsprită. Art. 3 care prevedea, că «Casele de credit agricol vor procura agricultorilor și industriașilor agricoli români, sumele necesare agriculturii și industriilor derivate dintr'ênsa» a rămas în picioare; la art. 12 și 13, în cari e vorbă de un administrator și trei comisari, se adause în condiții ca aceștia să fie români; art. 5 cere ca acțiunile să fie nominative și proiectul suprimă restricțiunea că «nu se vor cumpăra decât de agricultori sau industriali agricoli români». Aci d. P. P. Carp propuind ca în loc de acțiuni nominative să se zică «la purtător» se născu o încordată discuție. D. I. Sturza propuse în zadar numai adaugirea vorbei «sau la purtător» ca casele agricole să nu fie puse într'o poziție falsă; în zadar și d. Costinescu observă că art. 5 din fostul și actualul proiect de lege «face parte dintr'un sistem foarte mult preconizat la noi de câțva timp și anume sistemul după care se crede, că voința legislatorului poate să se impună contra naturei lucrurilor, contra unor legi economice, cari sunt mai tari decât noi toți..... Noi am voit să mergem contra naturei lucrurilor și deaceea n'a pus nimeni niciun ban în creditele agricole, căci 30 de credite în țară sunt făcute cu banii Statului. Eată răspunsul cel mai elocvent la dispozițiunea art. 5 din vechea lege și chiar din proiectul de azi. Experiența e făcută, nu-și pune nimeni banii acolo unde nu știe cum are să-i scoată..... să-mi permiteți să vă spui că eu nu văz, care este pericolul, și aci iau taurul de coarne deadreaptul—cum se zice—care este pericolul, că ar veni banii evreești, cari să se plaseze în aceste valori ale creditului agricol?..... Aș înțelege să vă îngrijiiți de

1) «Mon. of.» (28 April).

pericol pentru cei cari își ar pune banii acolo, ear nu pentru cei carii iau..... toate garanțiile fiind puse in lege, așa ca nici odată imprumutătorul să nu fie exploatat și numai imprumutătorul să fie in pericol» și de alta acționarul Evreu are numai dreptul de a alege și nu de a fi ales. Totuși la 27 Marte supus la vot, amendamentul d-lui Carp căzu.

Legea monopolului tutunurilor din 1880—81 supusă in Senat la 7 Iunie unei noue modificări, art. 13, care da drept Regiei de a menține pe vechii funcționari străini «până se va complecta cu Români toate funcțiunile speciale», se modifică astfel: «Regia poate menține numai până la 1 Aprilie 1887 pe străinii ce ocupă actualmente funcțiuni dependente de dănsa»; totuși art. 15 prevede că «Pentru cazuri excepționale și in mod temporar, administrațiunea poate angaja cu contract și străini ca maestri de atelier».

La ședința Camerei din 5 Decembre d. Cerchez ceru urgență pentru votarea acestor modificări, care se și admise, pe motiv ca să se poată in fine realiza «ca străinii să fie excluși de la dreptul de a vinde tutun». — Altminterea până și lucrătoarele evreice din Iași de la fabrica de tutun, se văzură silită a se pune in grevă, văzând că se caută de a le concedia succesiv ¹⁾.

Monopolul chibriturilor era și el cât pe ce să conție o restricție impotriva Evreilor. D. Butculescu sub aprobarea multora propuse in Cameră la 25 Februarie ca vînzătorii de chibrituri și de cărți de joc să fie numai Români. Amendamentul acesta căzu abia după o pledoarie a raportorului d. Costinescu: «căci precum orice individ, fie român, fie străin, are dreptul să fabrice, tot astfel are dreptul să cumpere și să vîndă chibrituri.... Să facem d-lor, patriotism intotdeauna, dar să nu uităm niciodată, că patriotismul rău e periculos».

Regulamentul asupra comerciului cu substanțe medicamentoase prevede in cap. al III, art. 5 despre *droghști*, ca să nu se mai imatriculeze ca atari decât pe Români ²⁾.

Regulamentul pentru organizarea interioară a farmaciilor prevede la art. 14 ca «in farmaciile unde se țin elevi, dirigenții sunt obligați a ține cel puțin un elev român; fără inde-

1) „Lupta“ (Iași 5 Feb.).—2) «Mon. of.» (4 Iunie).

plinirea acestei condițiuni ei nu pot ține alți de naționalitate străină»¹⁾; adică Evreii se esclud cu totul de la această profesiune, rar fiind ca un farmacist să aibă mai mulți elevi.

În schimb o lege de sarcini modificându-se câtă să devie mai clară, ca Evreii să nu se sustragă cumva de la ea. *Legea prestației* modificată, prevede dar acum că «orice locuitor așezat într-o comună rurală sau urbană, de cel puțin șase luni, fără deosebire de naționalitate sau protecțiune.... e dator să lucreze 5 zile pe an la drumurile comunale și vecinale».

Față cu această sistemă să adăugăm procedarea *Tribunalelor de comerț* relativ la *faliții* creștini. Un negustor P. Tănescu în *Ploești* încetează cu plățile. Se fac cereri de declarare, dar tribunalul nici că se poate pronunța, pentru că asesorii comercianți nu vor să răspundă la chemare; în acest timp se derapănă activul în detrimentul creditorilor (evrei), pe când d. Tănescu, sigur de nedeclarare, își ride de creditori²⁾. — Neguțatorul Hristu Dinu în *Turnul-Severin* își disface toată marfa din prăvălie și dispare, lăsând pe datornicii cu buzele umflate, dar autoritățile nu se sinchisesc de aceasta de loc, neluând nici o măsură. Consulul austriac, care în raportu-i comunică acest fapt, pomeneste anume, că în totdeauna autoritățile române nu oferă în asemenea cazuri decât un sprijin foarte mic sau chiar niciunul; bine înțeles, că de e vorbă de Evrei, lucrul se petrece cu totul altfel. — Astfel un negustor din *București* P. I. Barasch fu declarat în stare de faliment, pe temeiul unei singure polițe protestate (de 600 mărci), deși principalii creditori Evrei se opuseră la această declarare și «este de notorietate publică că în Capitală se găsesc o mulțime de negustori cărora li se protestează mai în toate zilele polițe, înființându-le și sechestre asigurătoare și cu toate astea, grația unor influențe poate n'au fost declarați nici până astăzi»³⁾.

* * *

Spiritul ce domnește în cercurile înalte, Guvern și Camere, reese și mai bine la votarea indigenatelor și la interpelări.

Pe când unui creștin se dă *indigenatul* cu o ușurință mai mult ca surprinzătoare, Evreii odată aduși la ordinea zilei, se resping negreșit. În sesiunile acestui an nu trecu decât indi-

1) «Mon. of.» (6 Iunie).—2) «Lloydul român» (1 Martie).—3) «Lloydul român» (1 Martie).

genatul d-lui B. Franchetti ¹⁾, compozitor și profesor de muzică care fusese votat încă în anul trecut în Cameră; și se respinse indigenatele d-lor Herș Goldner și M. Focșăneanu în ședința din 28 Noiembrie a Senatului. Numărul indigenatelor creștine votate în ambele adunări se urcă la sute, și abia câțiva respinși. Între cei votați figurează un domn Th. D. Mai, în contra căruia țăranii din Mitreni se plinseră la Senat, cerând «ca să fie respins acest om ca periculos societății rurale, căci pe la toate comunele, unde a stat, a ruinat pe plugari cu jafuri, este groaza țăranilor» ²⁾. — În Decembrie se votă pe un farmacist din Tecuci, care născut în Pisa, se lepădase de supușia lui abia în Marte aceluiaș an și pe un inginer din Roman născut în Franța, ce se lepădase de supușia lui în acest an, în Februarie. Zelul exagerat la indignatele creștine, în opoziție cu reua voință extremă la indigenatele israelite făcu pe d. M. Kogălniceanu a observa în ședința Camerei din 7 Februarie, că «cunoaște pe mulți, cari au drepturi românești, fără a avea și simțimente românești (aplaude) și cari vorbesc limba lor maternă, fără să cunoască pe cea română» și adăuse că dă sfat țerei sale, ca în caz de s'ar mai revizui constituția să se introducă două legi, una pentru împământenirea mare și alta pentru împământenirea mică». — D. deputat Ciocazan la rândul său indignat de neregulele ce predomină la aducerea indigenatelor, repetă propunerea deja votată de zeci de ori, ca indigenatele să fie luate după listă, în ordinea cum vin de la comisiunea de indigenat ³⁾.

Față cu reuavoința manifestată de totalitatea membrilor Adunărilor nici mirare că se pot ivi *interpelări* svăpăiate de la reprezentanți izolați. — Învățatul economist P. S. Aurelian întrebă în Senat în ședința din 19 Marte pe ministru, dacă are cunoștință, că în 1885 Evreii au participat la creșterea populațiunii prin nașteri cu 47% și Românii numai cu 20%, și ce măsuri crede că trebuie luate «pentru a schimba o stare atât de anormală?». La 7 Mai d. *Isaia Lerescu* repetă sub altă formă această întrebare adecă despre «descreșterea populației românești prin invaziile ovreești» și la 14 Mai întrebă pe guvern, ce măsuri găsește cu cale să ia pentru a ne feri de catastrofa ce ne amenință prin

1) Șed. din 7 Marte. — 2) Șed. din 12 și 13 Feb. — 3) Șed. 18 Dec.

descreșterea populației române și prin «invaziile ovreesti, care inundă țara pe fiecare zi, fără niciun control de vagabondaj?»; caracteristic e că datele ce găsi a indica marele statistic, spre confirmarea îngrijirii sale, fu buletinul nașterilor și a morților din Bărlad pe timpul de la 24—30 Aprilie, adică de șapte zile. La 17 Mai își retrase totuși interpelarea în vederea celei magistrale anunțate de d. *Eduard Gherghel(y)*, care și fu o interpelare monumentală. Încă la 20 Ianuarie întrebă d-sa, care să fie cauza că Românii descresc în orașele unde crește populația evreească și ce măsuri găsește ministerul cu cale să ia «spre a feri populațiunea română de catastrofa ce o amenință», și dacă față cu aceste direcția sanitară a făcut bine de a numit pe doi Evrei medici de plasă în j. Dorohoiu. La 5 Aprilie făcu o altă interpelare, de ce Românii se recrutează pentru armata permanentă în număr mai mare în județele mai populate de Evrei și ridică o acuzare contra evreului naturalizat Costiner, pe care procurorul de Botoșani o constatare de mult ca o simplă născocire¹⁾, spre a dovedi prin ea mișelia Evreilor în genere; că pe moșiile arendate de Evrei când moare un țăran dator cu ceva arendașului, acesta își execută singur datoria, mai afirmă că «la moșiile arendate jidovilor se petrec lucruri teribile» și că la judecătoriile de pace, Evreii sunt «adesea» favorizați în procesele cu Românii; tot lucruri ce contrastează în mod ciudat cu realitatea. Aceasta nu-l împiedică a le repeta și desvolta cu un aer grav în ședința din 29 Mai. Primul-ministru, d. Ioan Brătianu, în răspunsul său găsi necesar a se scuza și făcu astfel mai multe destinniri prețioase: «Noi am făcut legea sanitară, și noi am făcut-o, ca să înlăturăm elementele străine din corpul medical al Statului.... Statul n'a numit nici un medic străin (evreu), n'am putut ânsă opri comunele ca să numească prin contract câte un medic străin, în lipsa unui Român»; recrutarea Israeliților a fost ordonată de primul-ministru când a fost la resboiu, căci d-sale nu-i e teamă, că vor putea reclama pe baza aceasta drepturile cetățenești, căci «acest serviciu este o obligațiune, care nu implică drepturile politice.... Corpurile legiuitoare nu cred eu, că au să vie într-o zi să dea indigenatul tuturilor Israeliților, cari au făcut serviciul militar». — Apoi

1) «V. d.» (17 Aug.).

mai exclamă : «In privința arendașilor Statului, veniți la minister să luați tabloul și să vedeți dacă noi incuragiăm pe arendașii israeliți sau îi înlăturăm». In privința licenței băuturilor spirtoase «sunt ordinele cele mai pozitive ca străinii (!), nu numai Israelii, să nu poată avea cărciumi in comunele rurale». Guvernul condus de d-sa are in activul seu multe măsuri apărătoare contra Evreilor, a creat credite publice și o să «Mai creăm și alte instituțiuni ca să putem combate străinismul». — «Eu cel intei care am luat inițiativa in privința spițerilor ca să fac și spițeriile să fie române și să ne emancipăm și in această privință»; dar in fine «Dacă vrem să scăpăm de toate relele trebuie să facem ce este mai greu, să lucrăm».

In ședința Camerei din 8 Mai d. Brătianu făcuse mărturisiri in afacerea de la Brusturoasa și adeveri astfel in mod deplin plingerile Evreilor deacolo.

Dar interpelarea Gherghely nu avu de efect numai interesantul respuns al primului-ministru, ci ca rezultat practic două circulări in privința acuzărilor indreptate *justiției*, că ar părtini pe Evrei contra Românilor și deși chiar d. Brătianu care își cunoaște oamenii, găsi acuzarea ca un «ceva enorm», totuși d. Stătescu, ministru al *justiției*, ceru tribunalelor din Moldova «informațiuni pozitive in privința exactității acestei afirmațiuni», un tablou de procesele judecate intre Români și Ervei și câte din aceste procese au fost rezolvate in favoarea Evreilor și câte in aceea a Românilor, și ca respunsul să fie cât mai grabnic ; adevă o procedare ridiculă și un nonsenz, care este «o gravă insultă adusă magistraturei», ce cu drept cuvânt nu și-a putut explica cum ea, in mare parte cu un patriotism șovinist și cu un mare exces de zel anti-evreesc, ar putea fi invinovățită de așa ceva. D. G. Panu, cu simțul său cel fin și ales, judecă această circulară după gravitatea ei. «Pentru ca un asemenea tablou (ca cel cerut de ministru), zice d. Panu, care ar conține astfel de rezultat să poată face convingere, trebuie admis apriori următorul lucru : anume că, Evreii fie ca reclamânți, fie ca părâți nu au niciodată dreptate și că dreptatea este totdeauna din partea Românilor», dar «pentru că chestia ridicată de d. Gherghel să poată fi rezolvată, ar trebui să se lase de o parte cifrele goale și generale de statistică de fantazie. Ar trebui să se studieze după acte și dosare fiecare pri-

cină dintre un Evreu și Român. Numai când se va dovedi, că judecătorii au dat dreptate Evreului cu toate probele aduse de Român, numai atunci s'ar putea trage o concluzie» ¹⁾).

O altă circulară a d-lui Stătescu către procurorii cerea a se afla dacă Evreii se indostulează în adevăr singur de la sătenii datornici și expuse în mod serios gravitatea unui așa fapt extra-legal ²⁾).

Respunsurile date/sunt încă acoperite cu vëlul tăcerii, cea mai vădită probă de netemeinicia acuzărilor și a bănuelilor gratuite. Altminterlea ministrul de justiție știa dinainte cu siguranță, că respunsurile vor contraria cu totul afirmările d-lui Gherghely și dacă a emis circulările, unicul seu scop a fost de a bate toba mare despre inchipuitele fapte grave de cari Evreii sunt capabili, cum procedase altădată în chestia falimentelor.

Recrutările, pe cari am văzut în ce mod le consideră guvernul, s'au urmat în acest an pe o scară foarte întinsă, aplicându-se la toți supușii. Numai în culoarea roșie din *București* s'au recrutat 300 de evrei ³⁾, și în *Iași* întoate dispărțirile majoritatea celor recrutați erau Evrei ⁴⁾.

II

EXCESE ȘI ARBITRARIETĂȚI ALE AUTORITĂȚILOR ADMINISTRATIVE ȘI JUDICIARE.

Să trecem acum la fapte ce n'au drept temei legea sau ordonanțe guvernamentale, ci voința *funcționarilor publici*.

În *Bacău* justiția se dovedi la înălțimea mișcării și a tendențelor antisemitice cu ocazia afacerii Kaufmann-Porumbaru. Acesta din urmă răpise celui dintâi mai multe butoaie de vin, în complicitate cu Bibere primarul din Letea, totuși fu scos din cauză și primarul găsit nevinovat la instrucție; dar hotărîrea aceasta se casă în *Iași*, și procesul a trebuit să se trateze înaintea tribunalului, unde fu osândit la o lună reclusiune și la ridicarea drepturilor cetățenești pe termen de un an; cu toată moderațiunea osândei, făcu recurs la Casație, dar Casația îl respinse în ședința din 15 Noembre. — Acțiunea civilă

1) «Lupta» (29 Iuni); vezi și «Resboiul» (30 Iuni) și «Buk. Tagbl.» (18 (6) Iuli). —

2) «Mon. of.» (27 Iunie). — 3) «Lupta» (Buc. în Dec.). — 4) «Liberalul» (ibid),

pentru daunele cauzate prin răpirea vinului, cari se urcă la 26,000 lei, s'a tot trăgănat, deși ministerul a respins recursul d-lui Porumbaru și a aprobat concluziile raportului comitetului, că confiscarea și luarea vinului a fost ilegală. — În schimb ănsă d. S. Kaufmann a fost supus la cele mai mari neplăceri prin acuzaarea d-lui Porumbaru, că din cauza iazurilor sale s'a oprit canalul și i-a stat din lucru fabrica de hârtie timp de 15 zile; iazuri ce Porumbaru pretindea că au fost ad-hoc făcute, pentru ca să-și resbune de răpirea vinului; dar cu toată presiunea asupra marturilor se dovedi, că ele au fost construite cu 2, 3 sau 4 ani în urmă. Tribunalul alese experți, cari se prezentară la fața locului abia după disparițiunea gheței, când nu mai aveau ce constata. Ei își așternură raportul în termeni așa de vagi, că nu se putu trage nici o concluziune și trebui să se numească o anchetă suplimentară, așa că afacerea nu se putu tranșa în tot lungul anului ¹⁾.

La judele de pace se prezentă o plângere a doi domni L. Grünberg și L. Schwarz, că au fost goniți din moara ce o arendase de la proprietarii români N. Drăgoian și G. Pavli pentru o datorie de 300 de lei, luându-le ănsă totodată cu de la sine putere avutul lor, aflător la moară, în preț de 1400 lei; justiția cea părtinitoară pentru Evrei (după senatorul Gherghely) amână procesul neconținut.

În *Bêrlad* un popă Gheorge Pohrib intră în afaceri de tovărășie cu un Evreu și-i jăfui averea. Afacerea trimisă fiind înaintea unui tribunal de arbitri, aceștia se aleg pe sprânceană și rezultatul este condamnarea jăfuitului; așa că «Resboiul», ce raportă pe larg acest caz, nu se putu opri de a nu exclama: «Nu-i nostim de tot? Popa dator și jidanul condamnat?» ²⁾.

În *Botoșani* verificatorul de măsuri Bobeica se purta în mod brusc și insuportabil față cu negustori; își cauta pricină și bătea pre pretinșii contravenienți în scop de stoarcere ³⁾.

La *Brăila*, la *Lacul-Sărat*, Dr. Romniceanu având direcțiunea sanitară, ordonă antreprenorului creștin deacolo, ca în 24 ore să dea afară «pe toate slugile ovrei, cari lucrează de șapte ani în această localitate» ⁴⁾.

În *București* afară de goana cea mare după vagabonzi, se

1) «V. d.» (7 Martie și 10 Ian. 1887) — 2) p. 436. — 3) În No. din 10 August. — 4) «V. d.» (7 Feb.) — 5) «Bomba» (Brăila Aug.); p. 427-28.

mai practicau arestări sporadice nemotivate și mai ales se continuă cu apucarea oamenilor la gară. Un fapt arbitrar, ce a revoltat toată presa independentă, ne va spune indeajuns câte se pot petrece în tăcere pe seama unor oameni neînsemnați. Marele bancher Sol. Halfon, cetățean român și în favoare la Palat, trebui să sufere arestul poliției, să stea la secret timp de o oră, să treacă prin sentinele cu arma întinsă prin curtea poliției (ce se află în centrul cel mai frecventat) și «printre alte vexațiuni i s'a pus o gardă specială cu armă» și oprit a comunica cu oricine și nici a scrii familiei; toate acestea sub pretext, că n'a plătit o amendă de câțiva lei, la care a fost osândit cu doi ani în urmă, despre care nu știa nimic și care era deja în orice caz prescrisă¹⁾. Prin diverse influențe și interveniri afacerea se cocoloși.

În j. *Buzău*, la *Mizil*, ajutorul de comisar dete cu bastonul în Avram Croitorul, pentru că-i ceruse lămuriri asupra unei hoteriri judecătorești; comisarul, ce era față, privea ca spectator indiferent, ear lumea ce vedea scena din cafenea era plină de indignare²⁾. BCU Cluj / Central University Library Cluj

În j. *Dorohoiu* «persecuția contra Evreilor a ajuns apogeul seu. Prefectul nu cruță niciun mijloc pentru a băga doliul în sinul familiilor israelite. Inchiziția din evul-mediu n'a inventat încă arme așa de infernale ca acelea, ce le întrebunțează onor. d. prefect actual»³⁾.

Primăria de Dorohoiu spre a concura la arbitrariul poliției, hotărâ, fără a fi autorizată de vr'o lege, a monopoliza fabricarea pâinei și a o da în antrepriză; la licitația ce avu loc, se favorizară dinadins niște Greci, ca astfel brutarii, în mare parte Evrei, să rămăie fără treabă.

În *Seveni* se opri Evreilor de a mai vinde carne și în c. *Plopeni*, se interzise hahamului de a mai tăia vite și păseri și într'o zi dându-se peste el când tăia niște păseri fu maltrat, i se luă cuțitul și fu și buzănărit de 5 lei⁴⁾.

În j. *Niamț*, la orașul *Piatra*, se făcu un sgomot infernal în jurul unei întâmplări neplăcute, dar fără vr'un efect fatal. Un Evreu brutar însărcinat cu furnisarea făinei pentru regimentul de acolo o făcu într'o zi, în neștiința-i, din făină ce conținea ob-

1) «Rom Liberă» (5 Iuli) și mai toate ziarele dintre 5-8 Iuli; p. 373-74.-2) «Unirea» Buzeu 8 Mai,-3) «V. D.» (17 Aug.)-4) «Infrățirea» (Buc. 31 Oct).

sigă de var, ce crește în grâu. Efectul fu, că soldații măn-când pâinea au căzut amețiți ca de beție și se desmeticiră abia peste câteva ore ; ceeace pățiră și mai mulți particulari creștini și evrei, ce luaseră din aceeași pâne. Faptul deși clar, dădu totuși loc la acuzarea unei *otrăviri* (?) intenționate, ce perzistă o vreme și făcu colinda cea mare prin toate ziarele din țară ; ear brutarul și morarul trebuiră se petreacă o vreme în închisoare ¹⁾.

La 10 August poliția adună pe toți cotugarii orașului Piatra, cari sunt evrei, și le poronci ca să umble și Sămbătă cu co-tugele lor, la dimpotrivă li va fi oprit a umbla și Duminică și li se va aplica și pedepse ²⁾.

În August prunduindu-se șoseaua Petru-Rareș, nu putea trece pe acolo niciun evreu. Șefii cantonieri comandau să-i bată și stropși cu pietre ³⁾.

Un inspector viind la judecătoria de pace poronci ca pe viitor să nu se mai tolereze cumva pe acolo jelbari și scriitorăși evrei ⁴⁾.

În j. *Dâmbovița* unul, Petrache Zaharia zis Ciupitul, făptui un omor asupra samsarului Eisenberg din Tirgoviște, într'un sat apropiat de acest oraș. Omoritorul pretinse că a făcut-o din eroare ; și fiindcă fuseseră singuri în casă, când făptuise crima, se luă drept bună declarația lui — deși era în recidivă, osândit pentru omor tot zis involuntar — deastădată ănsă nu fu deținut măcar o zi în prevenție ⁵⁾ ; ba primarul i acordă privilegiul de a duce singur procesul-verbal incriminant la parchet, uitând ănsă a remite și arma ucigașă.

În j. *Iași*, la *Tomești* o rudă a primarului în complicitate cu 3 indivizi a asasinat pe un tănăr israelit ; ear asasinii au ramas neurmăriți ⁶⁾.

În j. *Vaslui*, aproape de *Codăești*, doi Români ies în calea unui evreu Srul Veilic, el jăfuesc și bat de moarte ; prinși «deși criminalii au mărturisit în cele de pe urmă singuri faptul, se vîd lăsați la casele lor», în c. Poiana Cărnului ⁷⁾.

1) «Correspondența provincială» (Piatra 12 Ian.) ; p. 48—49. — 2) p. 470 — 3) 471—73. —

4) p. 472—6) p. 77—78 și 426. — 6) «Noua Revistă» (Iași, Dec.). — 7) «Lupta» (27 Iuni).

III

ȘCOALA, PARTICULARII, COMUNITĂȚILE

Școala publică română continuă a fi un loc important de propagare a antisemitismului. Unii profesori nu se sfiesc chiar a afirma faptele cele mai neexacte, numai spre a reuși să înrădăcineze ura contra Evreilor și aceasta chiar în Capitală și chiar de către profesorii din cursul superior de liceu. Nu ajung vorbele de ocară, notele joase; se mai adaugă pedepse aspre pentru lipsa în timpul serbătorilor celor mari evreești; la școala de comerț din *București*, profesorul Crassan i pedepsi chiar pe așa motiv pe toți cu excluderea din școală ¹⁾; în *Piatra* se aplică aceeași pedeapsă extremă în școala primară No. 1 și în gimnaziu la 11 elevi ²⁾.

După educația primită și purtarea. În *Piatra* elevii reintorși de vacanță, în familie, din diverse școli, își petrecură timpul dând cu bastoanele în Evrei și unii mai inimoși se încumătară a da pe un Evreu în Cuejdul, ce trece prin stradele orașului ³⁾.

Profesorii găsesc acum o deosebită incurajare în atitudinea ce a început s'o ia ministrul de culte și Camerele față cu Evreii în instrucțiune publică. În acest an ministrul de culte prezentând un nou proiect de instrucție publică, nu lipsi de a prevedea restricțiuni pentru străini. Pe când Constituția garantează instrucția gratuită pentru toți, se cere în proiect ca străinii să aibă a plăti diverse taxe; și pe când libertatea cultului e garantată, ministerul găsește necesar a înăspri poziția elevilor religioși, ordonând anume de a se nota cu zero «pe toți elevii și elevele israelite, cari sub cuvânt că nu le-ar permite religiu-mea să scrie în ziua Sămbătei se sustrag în acea zi de lucrările și exercițiile ce trebuie să facă în școală» ⁴⁾.

Și fiindcă acum, ici colo se află câte un evreu cetățean, a început a se prevedea între condițiile de admitere la internate «naționalitatea română și religiu-ne ortodoxă», cum e cazul la concursul anunțat pentru noua școală normală primară pentru institutori ⁵⁾.

Spiritul ce domină în cercurile dominante române și la auto-

1) p. 526. — 2) p. 595. — 3) p. 471. — 4) p. 169 (circulara d-lui revizor școlar Chiriță din Iași, unde spune că D. ministru a dispus aceste). — 5) «Mon. of.» (20 Iuni).

ritatea cea mai înaltă cu privire la instrucția Evreilor, reese clar din discuția urmată la ședința Camerei din 8 Aprilie. Opozantul G. Palade cu ocazia depunerii unui proiect de lege pentru clădirea a mai multor localuri de școli, cere a se suprima alineatul privitor la Iași, pentru că «elevii din gimnaziile și liceele și școalele din Iași sunt jumătate Evrei», ear ministrul nu găsi la aceasta alt răspuns decât că «trebuie să dăm ajutor ca să poată rezista elementul românesc».

Acei ce dirigează masele imbibate de o ură fără cuvânt sau le inspiră atare ură, sunt *agitatorii de meserie*. Numărul lor se spori și în acest an cu doi capi noi, cu Gherghel(y) și Moroiu. Opera comună și cea mai importantă a lor din acest an fu realizarea unui *Congres antisemitic*, zis internațional, în zilele de 26, 27 și 28 August. Deciziunile lui se pot rezuma în aceste: silirea Evreilor de a părăsi țara sau moartea prin foame; organele mijlocitoare afară de guvern să fie preoții și profesorii, cari să propovăduască în popor și școală ca să nu se cumpere «nici un obiect de la jidovi, nici a nu-i întrebuința la nici un serviciu». Acest congres, care după «Voința națională» din 2/14 Sept. «din nefericire nu va putea avea rezultatul la care organizatorii sei erau în drept să se aștepte», fiindcă au lipsit fruntașii antisemitismului european și român — avu fericirea de a avea în sinul său o delegațiune de studenți; cu toate acestea și poporul și studenții au stat indiferenți față cu această «manifestație ridiculă și primejdioasă» pentru care ziarele guvernamentale au făcut «o propagandă extravagantă», și guvernul «care împiedecă întrunirile politice prin toate mijloacele, a încurajat din toate puterile întrunirea acestui congres» și «a permis de a se trata această chestie din punctul de vedere religios și ca să se exalteze ure încă puțin năbușite»¹⁾.

Delegațiunea studenților era aleasă de 13; un student Alecsiu «voind să vorbească în contra inițiatorilor congresului fu împiedecat de a lua cuvântul. Un student strigă: Să mergem să apărăm religia strămoșilor noștri». Mulți studenți au fost indignați pentru participarea delegațiunii²⁾, căci ei și ziaristii nu vor ca chestia israelită să fie pusă pe tărâmul ei cel mai na-

1) «L'indép. roumaine» (2/14 Sept.) — 2) «Românul» (Sept.).

tural și adevărat. Fiindcă în București Congresul avu un rezultat cu totul palid, mort; șefii meraseră la cuibarul antisemitismului român, unde diaconul Elefterie Petrescu, se lefăește în dragostea aproapelui. Totul fiind preparat dinainte, discursurile incendiare serviră mai mult ca punct de plecare, căci «Publicul se compunea în mare parte din copii de școală și aduși în cete de instigatorii seratei». Strigătele selbatice de «Moartea jidanilor» ale acelor ce formau conductul eroilor serei prin stradele orașului, avu de efect disparițiunea totală a poliției și cu drept «toată lumea se întrebăse ce se făcuse poliția, unde fusese?»¹⁾.

Masa aprovizionată cu pietre începu într'un moment dat să dea în casele și prăvăliile Evreilor și n'a ramas casă nebombardată, prăvălie, căreia să nu-i se fi adus stricăciuni prin pietrele aruncate; o torță aprinsă își făcu drum în prăvălia d-lui Abr. Rosenzweig și focul abia se putu stinge. Mult suferiră prăvăliile de sticlării; la casa d-lui Abr. B. Iosef se sparse 40 de geamuri; ear templul coral și școala de băeți fură indeosebi obiectul mâniei masei întăritate. Tocmai a doua zi se începu arestarea turburătorilor și numai grație energiei Primarului, d-lui Nicolaide, Evreii nu fură expuși a doua oară unor scene mai triste, dinainte aranjate²⁾. Un moment numai se mișcă parchetul și poliția, dar «în aceeași zi nu mai era un singur om închis». Evreii speriați își închiseră prăvăliile devreme și aveau destule motive suspecte, spre a fi îngrijiți³⁾. Paguba se urcă la peste 16,000 lei. — Tocmai la 9 Septembrie se depuse în arest pe diaconul Petrescu desemnat de toți ca complice și instigator al turburării⁴⁾; el indemnase și incurajase a se sparge geamurile de la casele evreești, a-se bate pe Evrei și a se pune foc la casele lor⁵⁾, dar deja la 18 Septembrie fu liberat din închisoare și condus deăcolo acasă cu alaiu și urale de toate haimanalele Craiovei⁶⁾; și astfel se adeveri părerea taberei antisemite, că «grație unor înalte sprijine legea nu poate nimic contra domniilor lor»⁷⁾. — La 18 Decembre când s'a judecat în

1) «Românul» (17 Sept.). — 2) p. 504. — 3) «Românul» (17 Sept.). — 4) Cum că totul fu dinainte plănuit și preparat, rezultă, că Polychroniade în o convorbire avută la Bérhad declară, că s'a preparat un măcel contra Evreilor, știre ce «V. d.» o vesti în No. ei din 31 August, două zile înaintea revoltei. — 5) «V. d.» (14 Sept.). — 6) «V. d.» (4 Oct.), «Olteanul» (Craiova, 19 Sept.). — 7) «Pruncul român» (Sept.); p. 509.

Craiova procesul celor inculpați, în număr de 7, tribunalul achită cu totul pe patru, dintre cari pe diaconu, principalul instigator, ear pe trei i condamnă la amende de 50 și 25 lei; Evreilor însă nu le acordă nici o despăgubire civilă ¹⁾. Și astfel se confirma prin acest verdict, că «Desordinele din Craiova sunt opera guvernului, el este agentul provocator» ²⁾, deși «nici un guvern cu mintea sănătoasă nu a încurajat și nu va încuraja excitarea pasiunelor populare într-o asemenea materie» ³⁾.

După afirmarea unui important organ al opoziției «Rezultatul cel mai clar al congresului» fură desordinele din Craiova din 2 Septembrie ⁴⁾. — Partea comică din această afacere tristă fu, afirmarea unui ziar local antisemitic *pur sang*, de a desemna pe Evreii ca provocatorii desordinelor ⁵⁾. Șefii congresului continuară apoi cu agitația; *Eduard Gherghely* demnul agitator antisemitic din Senat, care știe a se arăta vrednic și în afară din această incintă, începu o colindă în Moldova de sus cu un de Biez, ce azistase la Congres în numele antisemiților francezi și cautară amândoi a-și da o mare importanță ⁶⁾. — *Gherghely* ținu să dovedească cât de aproape stă de șleahța antisemitică din străinătate, prin apucături analoage; ba d-sa se luă chiar la întrecere cu ea. Nu mult înaintea interpelării își permise un mic gheșeft, pe care d-sa și ai d-sale l-ar porecli de «jidovesc». Văzând evreului *Herș Leb Abramescu* în *Dorohoiu* răpiță de 6000 lei și primind banii «își însușește în mod abuziv recepisele și se apucă de le vinde apoi altuia, fără a se gândi macar de a despăgubi pe primul cumpărător ⁷⁾. Cine își permite a face un gheșeft, macar și unul în care Evreul plătește gloaba, nu poate fără a face și un altul pe pielea unui coleg în antisemitism; deaceia în unire cu de Biez se gândi că poate trece peste un vot dat și rescroi și cio-părți Statutele societății, fică a Congresului, adevă ale «Alianței anti-israelite universale», fără a consulta macar pe bietul neofit *Moroiu*, unul din cei mai ageri luptători ai partidului și primul inițiator al Congresului. — Acest erou, este asemenea o figură interesantă din galeria antisemitică, cunoscut ca fabricant de «francmasoni» în schimb cu o sumă cât de modestă;

1) p. 721—22 și «V. d.» (10 Ian. 1887). — 2) «L'indép. roum.» (4/1 Sept.). — 3) «Rom. liberă» (4/1 Sept.) articol semnat de d. T. Maiorescu. — 4) «Națiunea» (6 Sept.). — 5) «Dreptatea» (Craiova 2 Sept.). — 6) ibid. (7 Oct.). — 7) «V. d.» (17 Aug.)

d-sa creâ în acest an un ziar «Veteranul», în care întreprinse o campanie mai înviersunată contra Evreilor ca «Deșteptarea» lui Policroniady; chiar titlurile articolelor erau mai îndrăznețe și isbitoare și susceptibilitatea sa era așa de nețărmită, că fusese de ajuns ca un ziarist evreu, d. dr. Beck, să-l ia în zeflemea în «Revista israelită» pe temeiul unui act oficial, că el și chemă înaintea juraților; și când se pertractă procesul ceru osândirea aceluia, ce i-ar fi atacat onoarea numindu-l «oficer în retragere silită», deoarece un ministru al partidului acum la putere el rechemase în serviciu și ceru, și însemnate despăgubiri civile. Jurații, nimerindu-se din cei de o teapă cu reclamantul dădură, în 2 Octombrie, un verdict de condamnare cu circumstanțe atenuante. D. dr. Beck trebui să plătească 700 lei pentru că atinsese onoarea unui antisemit suprazelos, plus 200 de lei amendă¹⁾. Și această sentință a Curții «a fost primită de public prin aplause și murmure»²⁾. Procurorul și dr. Beck făcură recurs, fie-care din considerații deosebite, pe care secția a II, în ședința din 5 Noemvrie le admise; procesul era să se înfățișeze la Curtea din Prahova, când o împăcare costizătoare între părți, curmă procesul. În această afacere e de observat, că pacostea d-lui dr. Beck, era... moderațiunea sa; d-sa în loc de a se agăța de partea cea mai tare a referatului ministrului de război Florescu către Domn, în care cere a se pune în disponibilitate pe d-nu Moroiu pentru că s'a făcut vinovat de «greșeli grave contra onoarei» și s'a semnalat prin «reua conduită»⁴⁾, fapte ce nu se pot clinti prin o rechemare, d-sa se mărgini a releva numai partea trecătoare. În acest proces ziaristica avu o atitudine mai mult ca indiferentă. Numai «Națiunea» crezu că trebuie să condamne sentința ca una ce formează «precedente triste în procesele de presă».

Vechiul membru devotat al antisemitismului, care își tăgăduia mereu acest titlu, D. Butculescu, și-a dat în fine vâpseua pe față. *Societățile cooperative*, fondate din inițiativa lui, nu exclud pe Evrei, cum mărturisii d-sa, ca străini, ci numai ca Evrei, ear ceilalți străini stabiliți în țară le dă în adevăr drept ca să ia parte la aceste asociațiuni, pur românești, cum până mai er pretindea⁵⁾; pentru că ele «sunt arti-israelite și iredentiste pe lângă

1) p. 551, 549-57. — 2) «Românul» (3 Oct.). — 3) p. 618. — 4) «Mon. of.» (29/11 Iunie 1871) În sed. Camerei din 4 Aprilie.

scopul lor de ocrotire a consumațiunii și producțiunii naționale» și se opuse a se introduce în Codul comercial ca așa societăți să trebuească a fi persoane civile, fiindcă ar fi «o piedică» la dezvoltarea lor ¹⁾. — D. Butculescu voind a aranja o nouă expoziție și anume în Craiova, ținu și aici de a vedea pe Evrei excluși cu orice preț. Prețul ănsă fu însuși expoziția, care nu se mai putu realiza în acest an, Evreii cumînțiți, refuzând pentru acest scop orice credit sau concurs material.

Polichroniady, cari își urmează calea apucată în privința Evreilor, fu din nou deșteptat prin publicitate pentru afaceri de bani. D. N. G. Rădulescu îl somă prin «Resboiul» din 22 Nov. de a achita o datorie, de care nu voește a-și aduce aminte și adause: «Pecat că te mai plingi zilnic împotriva Evreilor că jupoaie pe Români, când însu-ți....» Altminteri de mult a fost condamnat de oameni cu bun simț. «Epoca» din 31 August, după ce-i condamnă purtarea și-l ridiculizează la extrem, îl numește «pretențios și umflat apostol al creștinătății».

Un nou tip antisemitic provincial, e al unui dascăl ignorant *Mina Savel* din Fălțiceni. Acesta se da altădată ca amic al Evreilor și fu președintele unei societăți israelite; asemenea se fălea că ar fi ateist²⁾.

Proectele contra Evreilor au ajuns a fi în acest an și mai numeroase și mai grave; se înțelege că totul în toate se concentrează în programa congresului antisemitic, să semnalăm ănsă cele emise în afară de congres. D. Gegorge Em. Lahovary propuse ca să se modifice art. 7 al Constituției în senz, ca străinii creștini să fie singurii în drept de a cumpăra moșii, ear Evreii excluși direct; cei naturalizați să capete acest drept numai 50 de ani după naturalizarea lor³⁾. — D. Lupașcu, propuse în Senat în șed. din 14 Februarie, ca numai Românii să aibe dreptul de a lua moșii în arendă, proiect care se bucură de aprobări, dar se înlătură deocamdată, spre a nu provoca guvernului greutăți. — Un ziar din Craiova «Dreptatea»⁴⁾ avu curajul chiar a propune ca să nu se permită Evreilor ieșirea la bălciuri, deși ce-i dreptul, acelaș ziar propuse a se da în orice Evreu cu pietre. — Proiectele cele mai îngrijitoare, ca simptome, sunt cele cu privire la instrucția publică, în cari ministrul de culte

1) În șed. Camerei din 11 Dec.—2) «V. d.» (7 Sept.) — 3) «L'indép. roum.» (18/11 Iuni.—

4) No. din 26 August,

a propus ca străinii să aibe a plăti taxe pentru învățământul școlar, începând cu clasele primare.

Calomnia luărei sângelui, nu merge spre stărpire. În 8 Aprilie se ivi un caz nou în *București*. Un copil de creștin dispăru în calea Dudești. Îndată se acuză pe Evrei, că ei sunt vinovați de aceasta, că ei l-au răpit ca să-i ia sânge de Paști. Un băcan Iancu, ce trăea de pe urma Evreilor, desemnă pe cărciumarul evreu Iancu drept făptașul probabil și o lume de creștini se grămădi în jurul casei lui, sgomotând și amenințând. Starea cea critică a bietului om luă capăt numai odată cu revenirea copilului, la orele 6 seara. Atunci se dovedi că însuși acel băcan creștin, Iancu, o făcu să se primble departe din oraș spre a putea inscena un scandal ¹⁾. — Iancu băcanu nu păți nimic de la justiția țerei, dar Evrei i părăsiră cu totu prăvălia.

La incuibarea acestei hidoase calomnii lucrează cu multă râvnă, Polichroniady, care și de Paștele aceste putu scri, fără vr'o împiedecare, ca Românii să-și păzească copiii de Evrei, căci aceștia au obiceiul de a junghia la această vreme pe copiii de creștini, fiind «obl gați a se împărtăși cu sânge de copii» ²⁾

Locuitorii țerei incurajați prin exemplele de sus și siguri de impunitate își permit și ei fel de fel de fapte, cari atestă cât de molipsitoare sunt exemplele rele și cum situația Evreilor s'a agravat așa de mult.

În *București* la 29 Noembre, la fabrica de spirt din Feres-trân, trei lucrători evrei refuzând de a lucra pe un preț fixat, directorul puse ca să-i bată ³⁾.

În j. *Botoșani*, în *Bucecea*, un domn N. Cugler bātu pe un comerciant evreu în mod foarte crunt și dădu și în vecinii lui Evrei, care venise să-l scape, pentru că ei refuzase a-i acorda un credit. Bătăușul nu putu fi liniștit decât prin intervenția unor negustori creștini ⁴⁾. — Cazuri analoage se petrecură în *Giurgiu*, din acelaș motiv, provocate de avocatul Carcaly ⁴⁾.

În *Ștefănesci* se dete un bal public de creștini; se vëndură cu stăruință bilete la Evrei, dar apoi nu fură admiși de a parti-

1) «V. d.» (25 Apr.) — «Deștept.» (4 Marte). — 2) «V. d.» (21 Dec.) — 3) «V. d.» (7 Sept.). — 4) «V. d.» (31 Aug.).

cipa la el, bine înțeles, fără a li se mai întoarce banii sau fură tratați cât se poate de prost, spre a fi siliți să plece ; ce-i mai trist, că apoi se mai sili pe unul din Evrei mai cu vază de a desminti adevărul celor referate ¹⁾).

În *Craiova*, Călinescu, unul din principalii agitatori antisemitici, făcu un sgomot infernal în jurul unei întâmplări al cărei autor era el. El pretinse, că Evreii au vrut să-l omoare la 12 Octombrie. În realitate lucrurile se petrecură astfel : Un fost comi al lui Călinescu ceru acestuia un rest de datorie ; și răspunsul seu fu cu bătaie. Tănărul, spre a se scăpa, îl trase din prăvălie și lumea văzând bătaie începu a-l nădărmăni. Călinescu, spre a nu fi de ris și de rușine, pretinse că Evreii se adunaseră, spre a da năvala asupra lui și avu chiar curajul de a desemna pe câțiva. Parchetul însă cercetând faptul, constată minciuna și dete drumul la cei trei ce fuseseră arestați după cererea lui ²⁾.

În *j. Dorohoi*, în *Darabani*, vestitul Cimara, știind că țeranul și evreul n'are cui se plânge, pentru că nu sunt ascultați, impuse cu taxe în folosul seu propriu, cu de la sine putere, toate obiectele ce se vor aduce în orașel spre vânzare, cum sarea, petroleul, porumbul toate cerealele, fructele, făina, lumânările, etc. Servitori de ai sei, ajutați de oamenii primăriei percep aceste taxe și jupoaie astfel pe toți fără jenă ³⁾.

Acelaș d. Cimara, și-a permis, după obiceiul confrăților sei în antisemitism, un mic fals, spre a se dedulci și el din veniturile statului ; adevărat făcu pe primărie de a întocmi o petiție și a semna pe locuitori, cerând guvernului rescumpărarea orașelului *Darabani* de la proprietarul ei, d. Cimara. Locuitorii de acolo aflând de acest geșeft plănuiră și aproape ticluit, adresară o plingere la Senat, cerând a nu se seversă rescumpărarea și cel puțin a nu o considera ca venită din partea lor, deoarece ei n'au semnat-o. Senatul admise aceasta și o recomandă guvernului în ședința ei din 12 Februarie.

În *j. Ialomița*, comuna *Urziceni*, Duminică la 20 Aprilie mai mulți Români detere măvală în prăvălia unui mare comerciant și insultară și maltratară cu cruzime pe femeia croitorului Haim Lazarovici, ce târguea acolo. Dându-se aceasta de veste bărbatului ei, acesta i veni în ajutor, dar fu și el luat la bătaie

1) •V. d. (14 Nov., 7 Dec. și 21 Dec.) — 2) •V. d. (12 Oct.) — 3) •V. d. (10 Ian. 1887).

și în învălmășală i se șterse ceasornicul și punga cu banii ce avea asupra-și; abia că scăpă prin intervenția farmacistului local. Plin de singe se prezentă la primărie, dar aici în loc de a se lua măsuri contra făptașilor, fu sfătuit ca să lase lucrurile baltă. Banda se mai năpusti și asupra alți doi Evrei, ce-i împină în drum. Scuza bătașilor fu, că au făcut bătaie, spre a resbuna pe părintele Duca de insultele ce-i ar fi adus Lazarovici, dar acesta declară că n'a suferit niciodată vreo insultă de la acesta sau de la vr'un alt evreu, că încă el l-a apêrat pe croitor în tot drumul de nouă atacuri ale acestor bătauși. Femeea lui Lazarovici zăcu bolnavă, dar bătaușii renași liberi mai bătură și pe unul Avram Silberstein, care merse să ia medicamente pentru dënșă; așa că de frică toți se refugiară la Călărași, capitala județului. Caracteristic e, că ziarele oficioase ¹⁾, și după ele alte ziare, deteră alarmă în privința acestei afaceri, relatând neadevăruri, fără a le mai rectifica.

În j. *Niamț*, pl. Mijlocul, c. *Uscați* mai mulți locuitori resbătură în sinagogă în timpul nopții, în ajunul anului nou evreesc și bătându-și joc de singurulul sfânt (Thora) existent acolo, îl aruncară în drum ²⁾, așa că Evreii se văzură siliți în această zi de serbătoare de a merge pe jos la alt sat, spre a și face rugăciunile.

În *Roman*, acum reposatul deputat P. Străjescu, bătu în grădina publică pe marele comerciant Max Schiffer, pentru că-i dojenise băiatul, ce bătuse pe al seu ²⁾.

În j. *Tecuci*, în *Podul-Turcului*, Evreii aveau obiceiul de a ieși Sămbătă și la serbători la plimbare în o luncă apropiată de orașel. Proprietarul ne mai vrënd să sufere aceasta, în loc de a aviza pe Evrei, poronci pădurarului de a-i goni deacolo, dând în ei cu pușca. Efectul fu un mort și un rănit ³⁾.

Atitudinea ziaristiceii fu și în acest an tot așa de tristă ca și în alți ani. Organele antisemitice directe au sporit cu câteva ziare noue «Deșteptarea», «Veteranul» și «Dreptatea» se luau la întrecere intru a împodobi pe Evrei cu epitete de hoți, vampiri, monștri. «Dreptatea» în No. din 26 August apelă la țărani de a dreptul ca să ia pe Evrei cu pietre și a-i ucidă «cum se ucid cei mai de frunte criminali». «Veteranul» din 24 Noembrie crezu,

1) «L'étoile roumaine» (22 April); etc.—1) p. 595.—2) «V. d.» (31 Aug.)—3) «V. d.» (25 April)

cu ocazia ştirii date că un ȋeran a gătit pe un Evreu, că de ar face la fel toţi ȋeranii ȋara s'ar scăpa uşor de Evrei.

Atitudinea ziarelor guvernamentale fu din cele mai provocatoare ; trămbiţară mai mult ca celelalte valoarea opului incendiar al lui Drumont, «La France juive», crezând cu «Voinţa naţională» in frunte, că acum şi-a infundat «Lupta» cu «basmele» privitoare la persecuţia Evreilor in România, că aceste «nu vor mai găsi crezământ nicăiri»; incurajară congresul antisemitic ; nu găsiră cuvinte de osândă pentru inscenările din Craiova ; dar aceasta nici n'ar fi fost un ce logic, când «Telegraphul», organul primului-ministru, ameninţă pe Evrei cu un măcel încă la 31 Iuli. «Dacă Israeliţii sunt prudenţi, zise acest ziar, cum in genere se spune de rasa lor, ei vor prefera să cureţe terenul inainte de isbucnirea furtunei, căci orice rezistenţă e zadarnică şi nu le poate aduce decât pagubă şi suferinţă».— După această «infamie» cum o numi «Trăsnetul» din 2 August, pe care crezu necesar de a «o infiera», nimic nu ne-ar mai putea surprinde cu privire la acest ziar ; să mai relevăm însă, că in No. seu. din 26 Iunie sustinu in mod serios, că «Rabinii ordonă Evreilor să susţie opoziţia», Rabinii care ştim cu toţii, că şi-au pierdut autoritatea până şi in chestii religioase.

Ziarele opoziţiei la rëndul lor nu se arătară mult mai demne. «România» se făcu ecoul unor calomnii pornite de la căţiva Evrei din mocirla Focşanilor şi mai toate ziarele i ȋinură isonul ; adecă că Evreii cumpără cu diuimul favori şi drepturi de la guvern ; cei 67 Evrei împămenteniţi se transformară cu bagheta magică in mii.— Când guvernul depusese in Cameră un proiect de Convenţie consulară intre Germania şi România, agitaţia opoziţiei se intemeiă mai ales pe pretextul, că Evreii vor trage foloase de pe urma ei ; ceeace ziarele guvernamentale contesta in modul cel mai solemn ; grupul «Junimei», prin vocea autorizată a d-lui Maiorescu, afirma că sunt «partizani ai întăririi economice şi naţionale pe toate căile legale şi am aplaudat la toate măsurile drepte menite a ne garanta in contra cotropirii Evreilor»¹⁾ şi altădată organul grupului, care găsi cu cale a se intemea pe platitudinile din interpelarea lui Gherghely, acuzat de ȋidanofobie, intrebă cum de

1) «Rom. liberă» (5 Sept.).

merită așa invinovățire, când nu cere decât «măsuri indirecte de apărare»?

Numai d. G. Panu, bărbatul de inimă, care are curajul opiniilor sale, luă și în acest an cuvântul întru apărarea Evreilor, atât în ziarul său «Lupta», cât ceea ce e mai mult, la o întrunire electorală în Iași ¹⁾. Și mutându-și ziarul în Capitală și făcându-l să apară zilnic, declară în programa expusă, că voeste emanciparea elementelor tinere, asimilate. Dar el a rămas și acum un luptător izolat!

În mijlocul agitațiilor generale o atare voce autorizată însemnă mult, cu cât poporul nu pare în întreg infectat. O dovadă despre aceasta avem în societatea «Progresul junimei» din Focșani, care înființată de Români, primește fără piedici și pe Evrei ²⁾; în «Societatea economică» din Oltenița, unde Evreii se admit ca membri și figurează chiar în Comitet ³⁾; în serbările date de Evrei în provincie, la cari vedem că Românii participă în număr însemnat; și în colectele ce se fac de Evrei la diverse ocaziuni, la cari Românii nu se retrag și unii excelează chiar cu ofrande mari.

Comunitățile israelite o duc mereu în o stare de lăncezeală; niciun progres de nădărij; intrigile meschine mai agravează starea lor. În Focșani, câțiva Evrei cu un trecut compromis, în unire cu Români reuvoitori Evreilor, întocmesc o petiție contra șefilor comunității, în care debitară fel de fel de calomnii, mai adăugând la iscăliturile lor și câteva nume fictive; abea apărură pretinsa petiție în «România» din 30 Mai, că Comitetul comunității ânsuși o denunță procurorului, cerând să se ancheteze faptul și să se dea în judecată pe cei vinovați. Chiar ziarul «Adevărul» niciodată favorabil Evreilor, găsi că trebuie să stigmatizeze pe petiționari ⁴⁾. Aceasta nu împiedecă pe antisemiți de a se referi mereu la această petiție; de a o reproduce în broșuri și de a nu rectifica nimic și de a semna protestele celor invinovați pe nedrept.

Evreii cei reduși la mizerie prin legile restrictive continuă a se deda o parte la munca câmpului și cea mai mare parte la drumul peste mări și țări. «Romanul» din Roman din 2 Iuli vesti că proprietarii, d-nii Alecu Jora și Lupu Bogdan, au

1) «Lupta» (26 Oct.)—2) «V. d.» (31 Oct.)—3) «V. d.» (9 Mai)—4) «V. d.» (6 Iuni); p. 294—7.

avut cel întei vr'o 40 Evrei la secera rapiței și a fost foarte mulțumit de ei și cel din urmă 24 la morișcă și că' e dispus a mai angaja un număr mai mare pentru seceră.

Emigrarea în acest an a luat proporțiuni întinse ; peste 2000 de familii au părăsit țara, fără ănsă să se cunoască numărul exact ; cei mai mulți emigranți au fost din Iași, Piatra, Botoșani, Bêrlad, Ștefănești, etc. Unii de sêrăcie plecară chiar pe jos ¹⁾. Cei mai mulți emigranți sunt meșteșugari.

Curios e, că cu toate, că inșeși ziarele locale române constata mereu numărul emigranților ce plecau prin via Cernăuți, totuși pretindeau, că emigrarea n'are loc, că Evreii pleacă cu sgomot și se....opresc la Calafat, cum se opreau în alți ani la Giurgiu ²⁾. Dar nu numai atât, ziarele nu încetează a susține că Evreii sporesc în țară prin imigrări, deși faptul e un neadevăr patent. Astfel «România» avu curajul de a pretinde, că un redactor al ei a văzut singur o sumă de Evrei străini în București fără cunoștința limbei, duși între baionete pe ulițe, și totuși aceea, cum însuși declaraseră redactorului în fața a mai mulți martori, în limba română, erau din țară și emigrau cu pașapoarte române spre Turcia. «România» comunicând neadevărul acesta se întreabă : «Acestea să fie efectele emigrării Israelitiților. Pleacă unul ca să vie zece ?» ³⁾.

Un răspuns indirect, dar elocvent primiră aceste ziare prin știrea dată de «Curierul» din Iași, că au sosit în Iași 4,000 felicitări din America cu ocazia anului nou evreesc și că sosesc mereu de la emigranții Evrei din America mandate cu bani pentru rudele lor din țară.

Emigranții o duc indeobște bine ; o parte ănsă e și acolo în suferință, deși cu perspective de bine. — Nenorocirea cea mai mare lovi pe emigranții din Niamț, cari în 1885, în număr de 170 persoane, se duseră la insula Cipru, seduși de un misionar protestant Friedland.

Pe când emigrarea țeranilor din unele localități făcu senzație și se privi din adevăratul ei punct de vedere ; emigrării israelite se substitui cauze străine și cei ce voeau să emigreze se văzură urmăriți cu asprime pentru resturi de bir, ca la *Piatra*, unde fură apucați chiar la gară sau în afară de oraș pentru a-și plăti toate

1) «V. d.» (30 Mai). — 2) p. 618. — 3) «România» (4—5) August ; p. 434—35.

impozitele, luându-le la caz de lipsă de bani bulendrele ce mai aveau cu ei¹⁾.

«Resboiul»²⁾ chiar mărturisi prin un corespondent, de felul lui antisemit, că «Nimeni nu fuge de bine și de fericire; toți acei nenorociți, cari se indrumează spre America, se duc, fiindcă mor de foame în țară aci... acesta este un fapt și ori cât s'ar sbiera pe coarda patriotică de meserie, nu există un alt argument».

Spre a încheea să relevăm câteva pasaje caracteristice datorite presei române.

«România» din 25—26 Iuni mărturisește, că Evreii «nu sunt în realitate decât simpli sudiți, cari au *toate sarcinile cetățeanului*, fără a avea *niciunul din avantajile*, cari conferă dreptul de cetate» și totuși «Adesea dănsul (Evreul) în străinătate aduce servicii țării, astfel spre exemplu, Evreilor datorim faptul, că astăzi piețele Orientului sunt împănate cu rachiri, vinuri și spirturi românești».

«L'Indépendance roumaine» din 4/16 Septembre observă: «La 1879 s'au indrugat (Românilor), că chestia israelită este rezolvată în mod definitiv; dar se vede azi că e mai puțin regulată ca oricând. De zece ani decând e la putere d. I. Brătianu n'a făcut nimic, spre a da un sfârșit la o situație economică și socială, care e cauza unui conflict permanent. El s'a servit de chestia israelită ca de o armă de partid și n'a cautat să tămăduască un reu de care suferă țara».

«Națiunea» din 5 Septembre arată că «Incumb guvernului misiunea de a înlesni Evreilor mijloacele de a-și asimila limba și obiceiurile țerei, de a deveni buni patrioți cum sunt în Franța, Anglia și în alte țări», mai cu seamă, cum arată și «Liberalul» din 21 Octombrie, că Evreii sunt asimilați și în România, că «Sunt negreșit și tineri Evrei, cari sunt un element de progres în mijlocul nostru».

Cât despre modul de tratare a chestiei israelite după însuși declarația «Resboiului» din 11 August: «Până astăzi numai cu injurii, cu trivialități și răcnituri de uliță s'au combătut pe Is-

1) p. 470.—2) No. din 11 August.

raeliți». «Una este o politică legală de apărare națională, zice și d. Maiorescu în «Rom. lib.» din 5 Septembrie, și alta este agitația, pe cât de sgomotoasă, pe atât de necoaptă, a unor domni ca Moroiu, Polichroniade și Gherghel».

«A-i maltrata și jăfui (pe Evrei), zice și «Olteanul» din Craiova din 12 Septembrie, este nedemn și se pedepsește de lege... Au Evrei fabrici, să le opunem fabrici, sunt ei indrustiași să le opunem industrie. Vând ei eftin, să vindem noi mai eftin. Se mulțumesc ei cu cinci la sută, noi să ne mulțumim cu trei» și după aceste sfaturi înțelepte se întreabă ori să se combată Evreii «cu arma ? Nu, ci cu indemn la lucru, la industrii, la meserii, la comerț și tot felul de întreprinderi pe cari le fac Evreii... Lupta în contra Evreilor este să ne învățăm mai mult a lucra, a ne îmbogăți. Noi vom face mai mult și mai multe decât ei, pentru că suntem mai mulți și avem mai multe capitaluri decât ei.... A maltrata ănsă pe cel slab, care nu se poate apăra este cea mai mare lașitate».

VARIA

PAGINI DIN ISTORIA COMUNITATII DIN BUCUREȘTI

ELISABETHEU (ASIL PENTRU BETRANI)

Deciși a ne ocupa cu descrierea tuturor așezămintelor ce posedă comunitatea noastră, vom începe azi cu una din cele mai nouă, dar care merită deja o atenție deosebită. Avem în acest așezământ exemplul fericit al unei activități roditoare, din partea unor bărbați zeloși, care ne arată cât de mult bine se poate face cu oarecare pricepere, bunăvoință și muncă stăruitoare.

* * *

Societatea, căreia se datorește existența acestei frumoase instituțiuni situate în strada Cotită No. 7 și strada Romulus No. 30 își datorește începutul unor oameni simpli, modești și plini de dorință de a face bine. Era la 1875, timp în care Evreii din București mai aveau o pornire aprinsă spre a se grupa în societăți; atuncea d. Anșel Rheinsteîn, propuse d-lui L. Ianovicz, de a da ființă unei societăți pentru cautarea și ajutarea membrilor bolnavi; acesta însă dorea să se facă o societate cu totul nouă, neexistentă încă în țară, a cărei scop să fie de toți înțeles și simțit ca o necesitate imperioasă. D. Rheinsteîn primi propunerea și după un timp se înțeleseră de a funda un «Asil pentru bătrâni». Grație stăruințelor lor prima întrunire putu avea loc în 5 Iulii 1875, la d. Rheinsteîn, și astfel se puse bazele acestei societăți. Acei cari au luat parte la prima întrunire de fundare sunt d-nii: Anșel Rheinsteîn, Leb Ianovicz, A. M. Israelovici, Iacob Psantir, M. L. Landau, I. Maersohn, M. Steinfeld, Șabse Maer, Moise Kupfermann, și Israel Rosenberg, toți profesioniști de felul lor. Fiecare din acești zece depuseră câte 2 lei și banii se înmănară d-lui Rheinsteîn, ales casier provizoriu; d. L. Ianovicz fu numit secretar provizor și d. Iacob Psantir își luă sarcina de incasator gratuit până la suma de 1000 lei și rămase a se alege Comitetul deplin îndată ce societatea va număra 36 de membri; aceasta se realizează curând și primul Comitet cu titlu provizoriu avu pe d. Rheinsteîn de președinte, pe d. Iosif Salmonovici ca casier, pe d. Wolf Stern, ca secretar și pe d. Psantir, ca incasator fără leafă. Acest comitet depuindu-și toate silințele și secundat de câțiva membri zeloși, urcă curând numărul asociaților cotizanți la 80. La Ianuarie 1876 societarii se întruniră și aleseră cu toții un Comitet definitiv sub

președinția d-lui Dr. A. Blumenfeld (care a fost neconținut realul și mai e și azi președintele Societății) și casieria d-lui Abraham Garfunkel; iar d. Psantir continuă a figura ca încasator gratuit. Cu toate că noul Comitet organizează Societatea în mod deplin votând Statutul, și tipărindu-l în limba română și în graiul popular evreesc, totuși ea lăncezi vreme de doi ani și putem cu dreptul zice, că dacă d. Psantir, alături cu primii doi fondatori nu și-ar fi dat silințe deosebite și n'ar fi conservat entuziasmul lor întei, însoțit de o convingere intimă, că ostenețele lor nu vor fi zadarnice, societatea murea în fașe. Ședințe nu se ținură mai de loc în acești doi ani de zile și când la 1877 d-nul Garfunkel își depuse demisia de casier, desinteresarea era așa de mare, că d. Psantir trebui din proprie inițiativă să numească pe un casier provizoriu. Președintele i dete aprobarea și toți membri din Comitet vizitați de d-sa la domiciliu, își puseră iscălitura pe improvizatul proces-verbal ce le prezentase. Astfel ajunse d. Wolf Mihalovici a fi casierul societății, primind odată cu titlul și suma de 1156 lei și câteva polițe în sume mici. Alegerea făcută în persoana d-lui Mihalovici fu o alegere fericită, căci d-sa se dovătă cu toată inima, cu toată ardoarea pentru realizarea acestui așezământ folositor. Astfel d. Psantir își câștigă un nou merit, pe lângă acela de fondator activ.

Membri platnici, cu neîncrederea obicinuită la Evrei, văzând că se trăgănează prea mult realizarea ideii pentru care contribuiau cu taxe lunare de un leu, începură a sgomota și a stărui ca să se facă un început. Deși nicăiri nu ar avea cineva curajul de a întreprinde o lucrare mare și costisitoare în condiții așa de nefavorabile, la noi succesul se datorește mai în toate unor încercări îndrăznețe și hazardate. Se cumpără dar la 1879 terenul și fiindcă banii nu se ajungeau se începu cu colecte. Odată ănsă locul cumpărat, se putu îndupleca pe d-na Hanny Rosenzweig prin o comisiune compusă de d-nii Dr. Blumenfeld, G. M. Brreyer și Mihalovici de a încredința Societății suma de 500 galbeni, lăsați de repozatul ei fiu Daniil pentru un scop filantropic nehotărât și pe care ea i administră un șir de ani. Prin această donațiune însemnată Societatea luă un mare avânt și cum cu drept se exprimă Comitetul în cel întâi al ei Raport tipărit la 1881: «Venerabila d-nă Hanny Rosenzweig are meritul cel mare de a fi oarecum autorul acestei instituțiuni. Ea, cu suma de 500 galbeni, ce binevoi a ni-o pune la dispoziție, ne însuflă de nouă puteri și servi drept impuls tuturor inimilor generoase și caritabile, pentru a ne ajuta la această grea lucrare».

Fără fonduri suficiente, Comitetul crezu totuși necesar de a începe cu clădirea și când aceasta începu, nu lipsiră a veni donațiuni însemnate, cari acopereau costul clădirii unei camere sau a mai multe. Se înțelege că aceasta nu se făcea numai din proprie inițiativă, ci trebuia indemnări și insistențe. D. Mihalovici are cu deosebire meritul său însemnat și întru aceasta; un alt mijloc de a spori venitul Asilului fu introducerea unei rubrici nouă de membri, adică *membri de veci* cu taxa minimă de 150 lei. Astfel se putu realiza clădirea, la 1881, cuprinzând nouă camere. — Plecând de la principiul foarte just, că și Damele

trebuie provocate la lucru în interesul binelui obștesc, abia clădirea isprăvită, că se decise a se numi un Comitet de Doamne. Primul Comitet se constitui sub președinția d-nei *Hanny Rosenzweig* și vice-președinția activă a d-nei *Bertha Wisner*. Rolul ce-și luă acest Comitet fu de a stăruî pentru dobândirea rufăriei necesare și de a supraveghea mersul Asilului, când vord fi primiți bătrânii. Totodată, conform cerinței noului Statut modificat și tipărit în 1881, se numi «*comisiunea ad-hoc pentru primirea bătrânilor*», sub președinția d-lui *Filip A. Focșăneanu*. În Aprilie, Asilul era deja impopulat cu bătrâni, ear la 10 Mai 1881, cu ocazia serbării încoronării, el se inaugură în mod solemn, luând numele de *Elisabetheu*, în onoarea M. S. Reginei, care a binevoit a accepta de a fi patrona acestei instituțiuni. Deatunci numărul camerilor s'a mărit neconținut, și acum în 1886, numără 18 camere, afară de atenuanțe și un mic templu pentru bătrâni cu vr'o 70 de locuri, clădit de moștenitorii soților *Zentler* în memoria unui unchiu al mumei lor *Asriel Bot*; parochetul de pe urna sfântă și o thora prezintă un interes deosebit prin vechimea lor și inscripția ce poartă cel întâi.

Numărul bătrânilor ce se admit în Asil crește cu încetul, odată cu numărul camerelor și mijloacelor Societății, ce sporește cu încetul dar fără preget; Asilul a adăpostit la 1881 un număr de 18 bătrâni, ear acest an numărul se urcă la 28, cari se susțin cu toate cele necesare. La început Comitetul silit a se supune presiunii publicului și a împopula camerele înființate, fără a dispune încă de mijloacele necesare. Oferea bătrânilor numai locuința cu iluminatul, încălzitul, spălatul rufozelor, și avantajul unor ofrande în obiecte de hrană, ce generoasele noastre doamne, oferă din când în când cu preferență în acest loc. Era însă pentru Comitet un ce neplăcut de a ținea pe bătrâni în așa condiții și mai ales publicul găsea loc să murmure. Grație Comitetului damelor se putu înlătura acest mare neajuns, de la 1883. Acestea încă cu un an înainte dobândise prin stăruințele lor o sumă de membre cu cotizații voluntare și împărțeau sumele strinse la bătrâni, spre a le ajuta la întreținerea lor. Comitetul hoteri a adauga restul necesar pentru ca bătrânii să fie întreținuți în Asil și deatunci lucrurile se urmează regulat în acest mod. E de observat, că încă de la Decembrie 1882 cea mai mare parte din măcelari s'au oferit a da fiecare câte o cantitate de ocale de carne gratis, ce variază între 1½—6 oca pe lună de măcelar.

Numărul bătrânilor ce au locuit în Asil de la început până la 1887 e de 51 (30 bărbați și 21 femei), din aceștia 22 au încetat din viață și una s'a retras de bunăvoie. Alegerea a fost mai totdeauna nimerită.

Cheltuelile s'au repartizat astfel, 40,400 lei pentru cele 18 camere ale Asilului și atenuanțe; 13,000 lei templul (deosebit de thora, etc. ce sunt moștenire de la *Asriel Bot*); 7000 lei terenul pe care e clădit Asilul; 5000 lei un teren învecinat cu Asilul, care s'a cumpărat în urma unei operațiuni forțate, dar spornică; aceasta grație stăruințelor neobosite ale d-lor *A. M. Israelovici* și *Sol. Pulver*; 7000 lei o casă cumpărată încă la 1882 din donațiunile membrilor de veci (strada Labirint No. 40); 3,272 aranjamentul camerilor Asilului și alte mobile; 12,677 lumi-

natul, încălzitul și imprimate; 5,389 hrana; 12,019 serviciu; 9,764 diverse cheltueli mărunte; toate detaliate în raporturile anuale ale societății, altminteri nu tocmai sistematic aranjate. În casă sunt bonuri de 10,401 lei și ceva numerar.

La veniturile în bani se adaugă numeroase ofrande în obiecte de îmbrăcăminte, rufe și hrană.

La zelul președintelui, d. Dr. A. Blumenfeld, și acel al d-lui W. Mihalovici se adaugă în primul rang acel al d-lui *G. M. Breyer*, care, de la 1884, de când a primit sarcina de Casier n'a încetat de a desvolta o activitate și un zel admirabil, ce dă nouă tărie societății. Nu mai puțin merită a fi pomeniți d-nii *A. Schulimovici*, *L. Ianovicz*, etc.

Din doamne, noua vice-președintă de la 1886, d-na *Charlotte Focschaner* înlocuește perfect pe d-na Bertha Wisner, ce părea neîntrecută în stăruința ei pentru Asil; d-na *Charlotte Guttmann* n'a conținut a sta cu zel la postul ei de Casieră.

Acum după ce am făcut istoricul nașterii și dezvoltării treptate a acestei instituțiuni: după ce am accentuat meritele reale ale fiecăruia, fie-ne permis a intra în câteva mici detalii, ce privesc pe dirigenții Asilului.

Intei vom constata cu măhnire, că Comitetul condus de vederi ciumdate, crede a face un serviciu deosebit instituției ce administrează, perzistând cu încăpăținare de a nu recunoaște ca atari pe primii fondatori ai Asilului, pretextând că nu se poate desluși de adevăr și cautând fel de fel de chichițe și ținându-se de fel de fel de mărunțișuri ridicule, pentru a trăgăni lucrul la infinit. Noue din fondatori, perfect înțelegi despre locul ce se cuvine fiecăruia, au așternut chiar un proces-verbal în care fac istoricul primilor ani, acest proces-verbal pe care noi și atâția alții îl putem adevăra prin cunoștința personală a lucrului, trebuie să servească drept bază pentru notele ce sunt a se introduce în Pinkesul (pomelnicul) societății; toate comisiunile și para-comisiunile n'au nici un înțeles și arată numai micimea... intențiunilor. Obârșia riului este acea care este și în zadar am tăgădui-o adevărul se poate acoperi o vreme, dar el trebuie să iasă odăată mândru la iveală, ocărând pe acei ce au cautat a-l acoperi și denatura:

Meritul inițiativei este un merit netăgăduit; tot astfel al celui ce intră intei în rëndul luptătorilor, căci își dă timpul și puterea pentru un ce nehotărât. A lucra desinteresat numai cu nădejdea e mult mai mult ca a lucra și a fi sigur de roade și onoare. Dacă ănsă recunoaștem meritul inițiatorilor, nu voim a-l exagera; membrul activ ce luptă și stăruie pentru menținerea și dezvoltarea unei instituțiuni are desigur un merit mult mai însemnat și mai vedit; dar se cuvine și laudă acelui ce ți-a dat prilej de a excela.—Nu este ănsă permis sub niciun preț unor oameni nobili de aface zarvă și pentru ambiții nemotivate de a amără viața unui bărbat merituos, pentru că stăruie în dreptatea sa. Ceeace Comitetul Asilului face bătrânului Psantir, care e adăpostit în Asil, și

care are la acest institut un merit aproape egal cu cei mai de frunte din Comitet, va fi pentru acesta o vecinică pată.

Trecând de la aceasta ne mai rămâne a semnală greșita direcție actuală în administrarea Asilului. Intențiile pot fi excelente, dar rezultatele nefiind bune, Comitetul trebuie să se silească a le înlătura. Cei mai zeloși din membri Comitetului, au greșală de a cofunda un asil pentru bătrâni cu un asil de copii sau institut de educațiune; de aici decurge reul: aceeași rigoare, aceeași disciplină soldățească vor s'o aibă la bătrâni, ce au dus-o ani întregi în amărăciuni și desnădejduire și caută a găsi aci liniștea la care în zadar râvnea. Dacă deja aceasta e o greșală mare, apoi mai e alta mai regretabilă, economia reu înțeasă ce se practică mai ales de la o vreme asupra hranei și căldurei, deși fondurile sunt suficiente. Aceste fac din nenorocire ca Asilul să fie momentan o cazarmă și nu un asil pentru bătrâni sau măcar un institut de educațiune.

Dar culmea reului este economul actual; un econom cu un caracter violent, contra căruia murmură toți bătrânii Asilului și care se menține cu tot protestul a mulți asociați și chiar a mai multor membre din Comitetul doamnelor, încăt se bânuește că s'ar bucura de o protecție necondiționată a unui membru din Comitet; pe când un econom trebuie să fie înainte de toate om de omenie și supus la ordinele Comitetului, ceea ce un puternic protejat nici odată nu poate fi.

Nu se cade însă nimerui a ține oamenii sub tortură morală.

Noi semnalând aceste cu cele mai bune intenții, credem a servi Asilului, căci «apa trece, pietrele rămân»...

M. Schwarzfeld.

EVREII ÎN CRAIOVA ȘI TARGOVIȘTE PE LA 1657 ¹⁾.

În cursul secolului al VXII-lea, adică pe vremea lui Mateiu Basarab și Vasile Lupu trecu Macarius Arhiepiscopul din Antiochia prin Țările românești. Secretarul acestuia, Arhidiaconul Paul din Aleppo, descrie această călătorie cu deamănuntul. Textul arab, care nu s'a publicat încă, a fost însă tradus în englezește de către d. E. C. Belfour, care a publicat acea traducere în două volume, Londra 1829.

Importanța acestei scrieri pentru istoria Țerei Românești este neîndoioasă, și totuși nu s'a găsit până acuma nimeni să traducă tot ce conține despre viața și obiceiurile românești de pe acele vremuri. Numai o parte, relativ mică, acea din vol. I al traducerei englezești s'a reprodus în traducere română, de d. Hasdeu, în Arhiva istorică a României.

Această scriere mai are importanța ei și pentru Evrei, de oarece și aceștia sunt pomeniți din când în când.

Notițele privitoare la Evrei, ce se află în partea reprodusă româ-

1) Din comunicările «Societății istorice Iuliu Barasch».

nește, ne sunt cunoscute; vom spicui dar acum a aci acele cari se găsesc in partea a doua încă netraduse in românește. Mă mărginesc numai la aceste din urmă, lăsând altora traducerea textului întreg, interesant in special pentru istoria *Valachiei*, și a României mici, care cuprinde in traducere englezească nu mai puțin decât 100 pagini in quarto (p. 378—418).

Paul din Aleppo pomeneste de Evrei numai in două locuri, și in legătură cu *botezul*. Din aceste două notițe reese, că Evreii trăeau pe acele vremuri in *Craiova* și că veneau cu afaceri de negoț la Târgoviște.

El ne povestește (II, pag. 366) că ei au mers la o mănăstire in apropiere de acel oraș (adică Brâncoveni) așezată in mijlocul unei păduri și inchinată înălțării Maicei Domnului, pe care ei o chiamă mănăstirea *Brankofani* (Brâncoveni) dnpă acel oraș. Aceasta este asemenea zidită de răposatul Mateiu-Vodă.

«După ce am citit Liturghia, in ziua schimbării la față, am botezat cu mare plăcere pe un tânăr Evreu [and baptized a young Jew with great gladness)].»

Ceva mai la vale, precum vom vedea, pomenind iarăși de acest Evreu zice că l-a botezat in *Craiova*.

Mult mai intinsă este relațiunea a doua, pe care o dau in întregul ei, cu toate că prezintă oarecare obscurități, mai ales la disputațiunile și la tălmăcirea cuvintelor ebraice. Aceste sunt date de autor cu lătură ebraice, și le reproduc întocmai și eu.

Autorul povestește cele următoare (Pag. 368—370):

«*Portarul* sau capegiul care, a fost pus de către *Beg* (adică Vodă) ca să ne fie călăuză, a fost mai întâiu Evreu, cu numele de Haham (Khakham), și s'a botezat pe vremea răposatului Mateiu Vodă, devenind un creștin foarte evlavios; și noi din parte-ne am observat la dănsul atâtea lucruri meritoase, povestiri și vorbe istețe și atâtea calități rare, încât întrec orice descriere. Intre acestea voi pomeni numai, că ne a spus istoria originii sale, cum că tatăl său născut in Aleppo, a fost un Evreu din neamul *Obod*, și că s'a mutat de acolo la Constantinople. De acolo a venit el, fiul, aci in această țară să facă negoț, până când D-zeu l-a dus la adevăr. El are adesea convorbiri cu Evrei și a făcut pe mulți din ei să crează, precum am fost și noi martori la una ca aceasta. Intr'o zi adică venise un negustor Evreu la Târgoviște, și cum el vîzurăm ziserăm in glumă *Portariului* nostru: «Poți tu să întorci, (botezi) pe acest om?» El răspunse: «Da, pociu!» și deodată fără ca să ne așteptăm noi la așa ceva, chiar a doua zi l-a adus pe acel Evreu la Patriarhul nostru, unde căzu in genunchi și-și mărturisă păcatul zicînd: Nădăjduesc că sfinția ta mă va boteza; mulțumesc lui D-zeu, că m'a dus la adevărata credință printr'acest creștin, arătînd tot o dată pe susnumitul *Athanasius* (așa se chema *Portariul*).

«Noi ne am mirat foarte mult de aceasta, și Patriarhul m'a trimes cu acel om la *Beg* (Bei), care mai târziu poronci de-l botezară. Beul l-a făcut după aceea mult bine, l-a inrolat in armată cu leafă, și l-a insurat cu o fată tîneră.

«Athanasius spunea Evreilor: Când intrați voi în sinagogile voastre îmbrăcați în *Tailasan* (Tales, haine cu fimbrii) fiecare din voi se întoarce către răsărit și închinându-se zice din Psalmii lui David proorocul: «întru în casa ta», întorcându-se apoi către apus zice: «și mă închin ție în sălașul sfinției sale», apoi către sud zice: «prin frica ta Doamne», și însfârșit către nord: «călăuzește-mă la judecata ta», ceea ce, cum spunea el, este întocmai chipul crucii. Ténérul Evreu, pe care l-am botezat la Craiova, a fost deasemenea convertit de către dănsul, căci el i vorbise. El ne mai spunea zicând: Intr'o zi am întrebat pe un număr de Evrei: «Voi ziceți că Mesia va veni din neamul lui David; dar triburile sunt acuma nimicite, spuneți-mi dar, de unde va veni?»

«Altă dată, zicea el, vorbind despre împărtășire (*ἀντίδομα*), Evreii îmi puneau această întrebare grea: «Voi creștinii ziceți, că în fiecare anaforă este trupul lui Hristos întreg; dacă acum mii de oameni se împărtășesc în bisericile voastre mănâncă fiecare din ei trupul întreg?» Athanasius le răspunse: Trupul lui Hristos este ca o oglindă în care omul poate să-și vadă chipul când e întreagă, și când e sfărâmată în mii de bucățele, poate totuși să și-l vadă în fiecare bucățiță. Acest răspuns i-a amuțit—și într'adevăr este un răspuns admirabil.

«El ne mai spunea că în scrierile evreești se zice că Evreii vor putea să mănânce carne de porc când va veni Mesia. De aceea el își bătea mereu joc de ei zicând: Noi creștinii mâncăm porc, de oare ce credem că Domnul Hristos, care este Mesia a venit în lume și că prezicerile proorocilor s'au îndeplinit; voi însă nu credeți în sosirea lui, deaceia măncați în mahnire și restricțiune.

«El ne mai spunea că legea lui *Cashidiari* (Diavol or Hasidim? mi se pare = *Şedim*) și a cetei sale se cheamă în evreește Habel הבל, adică: deșertăciune *H* este 5 ca numeral, *B*: 2 și *L*: 30. *H* sunt cele cinci rugăciuni pe cari Evreii le rostesc în fiecare zi. *B* sunt cele 2 serbători ce țin în fiecare an, iar 30 sunt cele 30 de zile ale luni de post. Întreg este dar *Basamata* și *Basafestis*(?) în evreește: ממלכלים, adică «deșertăciunea deșertăciunilor».

«Vorbindu-ne despre *Efrayisa*, care era cu dănsul (se vede o femeie) ne spunea că a luat-o fără voia ei și deaceia ea i-a dat venin.

«Văzându-l aproape de moarte ea s'a dus de a chemat pe *Antropito* (Epitropito?) zicându-i: Vin-o iute de-l apucă, căci are de gând să-ți lase o diată (sau să vie la legea voastră). Ei se grăbiră deci îndată și veniră la dănsul, ear el începuse să le facă semne cunoscute Evreilor, dar pe cari noi nu le putem descrie și printr'această prevedere a fost scăpat.

«Numerile, ne mai spunea el, sunt în evreește întocmai ca cele arăpești; și că, întocmai precum dacă cineva din noi se întâlnește cu un prieten îl întâmpină cu: «Assalamo Aleikom» așa și în evreește salutarea este: «Aleikhom Salam».

«Multe lucruri de felul acesta ne povestea, și nouă ne plăcea foarte mult familiaritatea lui cu noi, căci ne făcea să petrecem (ne înglindiseam) prin vorbele lui și prin societatea sa».

Până aci vorbele lui Paul din Aleppo, ce la am reprodus întocmai aci.

Din această povestire aflăm mai întîiu că exista pe vremurile acelea comunități evreiești sau *epitropi* (căci așa înțeleg eu cuvîntul *Antropito*, care fiind scris cu litere arabicese poate citi și *Epitropito*), și că îngrijeau de morți, căci au fost chemați de către Efrajisa (citit de mine Fraisa, nume comun femeesc), când acel Athanasius se afla în cumpănă de moarte. Mai vedem, că erau Evrei negustori în țară mergînd din oraș în oraș nesuperați. Cu dînșii venise și Athanasius și cu dînșii avea intervorbiri.

Dar ceea ce este mai caracteristic este faptul, că Domnul trebuia să dea voie, ca un Evreu să fie botezat; fără voea Domnului nici Patriarhul nu îndrăznea să primească pe neofit.

De altă parte vedem că îndată ce se boteza, Evreul se bucura de toată favoarea domnească. Unul ajunsese Capigi, altul fu înrolat în armată, ba Domnul îl asimilă mai mult, dîndu-i o pămînteană de soție.

Această considerațiune mă face să-mi exprim o dorință, pe care ar putea-o îmbrățișa «Societatea istorică Iuliu Barasch», adică de a se face o statistică a botezaților Evrei, și a descendenților lor.

Rezultatul nu mă indoesc, că ar fi pe atât de surprinzător pe cât de interesant, și încă odată ne ar arăta, că nu tot ce se chiamă Român este într'adevăr Român.

Londra, Ianuarie 1887.

Dr. M. Gaster

BCU Cluj / Central University Library Cluj

INFLUENTA BIBLIEI ASUPRA LITERATUREI ROMANE

În secolul al XV-lea, pare că se cunoaște, se începă traducerea cărților sfinte din slavonește în românește. Aceste traduceri fură d-o însemnătate nespus de mare pentru dezvoltarea intelectuală a poporului român. Ele numai au păstrat și au făcut posibilă crearea unei limbi literare, comună întregii Româniimi. Într'ensele poporul găsea, pe lângă un izvor de întărire morală, și o mină nesecată pentru expresiunea plastică a gândirei. Nu de geabă numeau bătrânii *Psaltirea cheea ce deschide mîntea*: ea le modela acele tipare măestrite, în cari dînșii își turnau cugetările, înainte căroră nouă urmașilor, nu ne rămîne decît o neputincioasă admirațiune. Dintr'ensele s'a inspirat un Neagoe-Vodă spre a compune acele minunate tractate de înțelepciune practică ce le adresează către fiul său Teodosie. Și tot spiritul biblic însuflește mîiastra epopee națională în proză «Cîntarea României», izvorită din patriotica închipuire a lui A. Russo și pe care nemuritorul Bălcescu a redat-o în acea românească admirabilă, calchiată și densă pe vechiul stil biblic, care mîngăie auzul și induioșează inima, ca un rîsunet îndepărtat al graiului profetic.

Citite și recitite de toate clasele societății, aceste scrieri sfinte au trebuit firește să aibă o înriurire cu atât mai puternică, cu cât nu

¹⁾ Extras din «Incerare asupra semasiologiei limbei române», Buc. 1887, p. 68—69.

putea fi contra-balanțată de o literatură profană, care nici că există pentru primele secole ale literaturii române. Aci deci, ca și pretutindenea, Biblia a conlucrat la formarea unei culturi naționale.

L. Șaieanu.

CHAZARII ȘI EVREII DIN ROMANIA

O chestiune de mult pusă de învățați, este, ori Evreii actuali sunt descendenții direcți ai Evreilor antici, sau că se alcătuiesc din elemente dispartate din punctul de vedere etnic, unite între dânsese și formând un corp comun prin o religiune și o soartă comună de veacuri.

Această chestiune de o importanță mare, sub multe puncte de vedere, cere o deosebită atenție și un studiu mai aprofundat din partea noastră, a Evreilor-români, pentru că deoparte dominațiunea Chazarilor în vremea convertirii lor la judaism, se întindea și peste Țările române, până la Ungaria de azi, de altă parte pentru că au fost și popoare slave ce au trecut la judaism, din mijlocul cărora s'au sporit apoi neconținut numărul Evreilor-români.

Nu putem încerca acum de a privi această chestie mai deaproape, fiindcă ne lipsesc mai toate elementele necesare, dar voim numai a indica aci câteva izvoare, pe cari le-a relevat *Carl Vogt* în «*Frankfurter Zeitung*» din 1881, tratând chestia antisemitismului.

La 17 Iuni 1880 discutându-se în sinul *Societății antropologice* din Paris, asupra punctului dacă trebuie a se nota confesiunea la recensăminte, *Dr. G. Lagenau*, un bărbat distins, «o adevărată mină de cunoștințe profunde în etnologie și în cercetările istorice ale acestei ramure», se pronunță *contra*, pentru că religiunea nu desemnă nicăierea naționalitatea. «Se știe prea bine — zise d-sa — că Evreii portugheji și spanioli, cei din Bayonne și Avignon sunt. ce-i drept, de rasă semitică, mai mult sau mai puțin amestecată, că din *contra*, Evreii germani, prusieni, poloneji și unguri, cu un cuvânt din Europa orientală și centrală, sunt în cea mai mare parte descendenți din Slavi și Germani, cari între secolul al VI și al IX au trecut la judaism, precum au dovedit-o aci d-nii *Broca*, *Pruner-Bey* și *Duchinsky*».

În sinul aceleiași societăți au avut loc în anii 1861 și 1865 discuții asupra aceluiași subiect, reproduse în volumul II și VI ale publicațiunii societății, pe cari Vogt le rezumă astfel: «Din desbaterile urmate reiese, că între secolul al șaselea și al noulea, popoare întregi s'au convertit la judaism, ca Chazarii, cari de la Volga se întinseră până la Marea Neagră și însfîșit până în Transilvania, unde s'au amestecat cu Maghiarii. *Pruner-Bey* nu ne spune apriat, dacă ei au fost convertiți de misionarii Evrei, cari veniră din Ungaria, unde Evreii erau deja stabiliți, ori de misionarii Caraïți, cari veniră din Crimeea, dar ei adoptaseră judaismul. Această judaizare nu remase pe loc, în secolul al nouălea o parte din popoarele slave, cari locuiau în Polonia și Rusia meridională, se convertiră la judaism și chiar după victoria creștinismului, în secolul al X, înflorau acești judeo-slavi în toată Polonia și în Țările Slave, cari se întindeau, precum se știe, până în Germania de astăzi și sunt locuite acum de urmașii lor germanizați și convertiți la creștinism. În veacul al XI căsătoriile între evrei și creștini erau așa de dese, încât regele Ladislav se văzu silit a promulga în 1092 un edict, care interzicea atari căsătorii; dar chiar în veacul al XIII se mai încheeau, cu toate interzicerile, atari căsătorii, convertindu-se la judaism creștinele, cari voeau să se căsătorească cu Evrei».

D. Renan a consacrat de curând acestui subiect un studiu special.

foarte interesant dar sumar, în care consacră și câteva rânduri Chazarilor. (Le judaïsme comme race et comme religion. Paris 1883).

Ca toți ce tratează un subiect nou, Renan, Lagenau, etc. trec probabil peste limitele realității în ce privește mai ales concluziunea, dar aceasta nu trebuie să împiedece pe nimeni, de a studia și aprofunda acest subiect, în interesul pur al științei, lăsând ca cercetările nepreconcepute să dea răspunsul hoteritor.

În a mea «Ochire asupra istoriei Evreilor în România» am arătat, că avem urme interesante despre Chazari în România, în localitățile ce poartă numirea de «Jidova»; cu această temă s'a ocupat acum în special d. L. Șaieanu și studiul d-sale, ce promite a fi foarte interesant, va apare în curând în «Convorbirile literare».

Noi am dori ca notița de față să fie un indemn pentru membrii «Societății istorice Iuliu Barasch» de a urmări această temă în toate limbile și literaturile, sigur fiind, că vor aduce astfel un serviciu însemnat istoriei israelite și române.

M. Schwarzfeld.

NOTITE DIVERSE

Iulius Popper, inginer (fiul d-lui N. C. Popper din București, care are un trecut de activitate și merite ca autor și luptător al progresului) s'a făcut vestit ca *explorator* curajos și iscusit. Ultima sa expedițiune a fost în *Țara de foc* (America de sud. în Patagonia) și dete apoi seamă despre însemnătatea rezultatelor obținute, înaintea Institutului geografic din Argentina, într'o conferență ce a apărut ca broșură în limba spaniolă și apoi și în o traducere franceză. Remarcabilă este iubirea ce a conservat-o țerei sale acest eminent bărbat, cautând a transplănta suvenirea patriei sale într'un extrem al lumii. Astfel el dete numiri române la un șir de munți, la părăuri și la un cap: Carmen Sylva, Sinaia, Rosetti și Ureche sunt numele alese de explorator. Se înțelege că acest act de patriotism a trebuit să deștepte un viu interes în țară. «Societatea geografică română» a cărei președinte e însuși M. S. Regele, l-a proclamat de membru corespondent în ședința-i din 1° Iuni 1887. — La această ședință, d. V. A. Ureche, dete o relațiune întinsă asupra activității exploratorului nostru:

«D. Julius Popper este născut în 1857 în București, unde și-au făcut în parte educațiunea; animat de spiritul aventuros al călătoriilor depărtate a părăsit țara și apoi din Constantinopole merse de vizită pe rând Japonia, India, China etc. La 1881 s'a întors în România, când a fost prezentat de d. Ureche, atunci Ministru al Instrucțiunii publice, Majestaților Lor Regelui și Reginei la Sinaia. — Peste puțin d-l Popper plecă la Suez, călători în Siberia, trecu deacolo în America de Nord, la Nouvelle Orleans, unde a executat niște importante lucrări tehnice; merse la Habana, și ridică planul acestui oraș (1884), trecu peste puțin în Brasilia, în Republica Argentina, și în Patagonia. Întreprinse pe comptul unei Societăți din Buenos-Ayres o expediție la sudul Republicei Argentine la strimtoarea lui Magellan și în fine în toamna anului trecut (1886) întreprinse sub auspiciile guvernului Argentin o nouă expediție de explorare, astădată în «Țara de foc». — Memoriul adresat de d-l Popper d-lui Ureche este plin de amănunte interesante. D-l Ureche a promis că-l va traduce în extenso, spre a se publica în buletinul Societății. D. Popper mai arată că a trimis Societății Geografice Române un album coprinzând o colecție de fotografii din Tierra de Fuogo, și detail interesant: acest album este legat *en una piel de foca marina*, care focă servise exploratorilor *por algun tiempo de alimentacion*; mai departe d-l Popper arată că placa cu titlul după album este făcută *cu aurul găsit en la playa comprendida entre la Punta Sinaia y el Rio*

Carmen Sylva. D-l Ureche comunică Societății mai multe jurnale franceze, spaniole și engleze, ca: *Le Courrier de la Plata*, *L'Indépendant*, *La Pressa*, *Le Diario*, *La Tribuna Nacional*, *La Patria*, *Sud-America*, *El Mosquito*, *The Standard*, *The Southern Cross* etc., care toate dau seamă în modul cel mai elogios de expediția d-lui I. Popper în *Tierra del Fuego*. — La aceste vom adauga din parte-ne, că d. Popper a trăit o vreme și în Mexico, a scos hărta acestei țări, precum și a New-Orleanului, Havanei, etc. În Mexico redigă la 1884 un ziar sub titlul: «*Diario de los Forasteros*» foarte mult apreciat. El are fără indoială înainte-i încă un m re viitor.

Dr. M. Gaster, exilat din țară de la 23 Octombrie 1886, și-a câștigat o pozițiune foarte înaltă și distinsă în Anglia. El fu ales la 1886 ca *Mare Rabin* (Chief-Rabbi) a Comunităților spaniole și portugheze din Anglia și a posesiunilor engleze, cu reședința la Londra. Acest post bine remunerat, este cu atât mai onorător, cu cât d-nul Dr. Gaster, precum se știe, nu face parte din aceste rituri, și a venit ca străin în mijlocul acestei comunități, care e una din cele mai vechi și mai însemnate din Europa. D. Dr. Gaster a ținut în ultimul timp mai multe conferențe în sinul societăților literare din Londra, tratând subiecte din Folklor-ul israelit și român și a figurat ca membru în comisiunea primei expoziții de antichități evreiești engleze, care era compusă din bărbații cei mai de frunte ai israelitismului englez.

Lazar Șaineanu, deja destul de bine cunoscut prin lucrările sale științifice, a susținut cu mare succes în acest an, la 3 Mai, teza sa de licență în litere și filosofie înaintea facultății din București. Subiectul tratat este «*Încercare asupra Semasiologiei limbei române, studii istorice despre tranzițiunea sensurilor*». D. Hasdeu președintele comisiunii, comunicând candidatului, că a fost admis cu toate bilele albe (cu mare distincțiune) i zise în alocuțiunea ce-i adresă: «Ca istoric, ca filolog, ca lingvist, las și eu trei ucenici de care am tot dreptul de a fi mândru, unul, d. Tocilescu, este astăzi coleg al meu și aș dori ca și cei alți doi, d. Bianu și d-ta, să-mi fiți deasemenea colegi cu o zi mai curând»; apoi, arătând direcțiile greșite ce existau în cercetările științifice cu privire la naționalitatea română, adaugă: «Dar ambele au început să dispară, dând loc unei școli curat științifice, ce urmărește adevărul și numai adevărul. Cercetările d-tale de până acum și mai ales ultima lucrare asigură *un ager luptător*, în sinul acestei nouă direcțiuni». Mai toate ziarele constatăru cu elogii succesul d-lui Șaineanu semnalând, că teza d-sale e opera cea mai originală și mai de valoare din câte s-au prezentat înaintea facultăților noastre.

H. Iscovescu din București, nepot al pictorului și revoluționarului Iscovescu mort în exil, a fost premiat la 1886 de *Academia de medicină din Paris*, pentru eminenta sa operă asupra «*Rachitismului și sifilisului*», lucrat în unire cu Caz. Acest tânăru, foarte talentat și cu cunoștințe vaste, promise mult pentru viitor. El este acum intern al spitalului din Paris, titlu ce echivalează cu acel de medic secundar de la noi și care în Franța se obține cu mare greutate.

Negrescu (Schwarz) din București, tânăru artist foarte talentat și cu mare viitor, a căpătat în 1886 o distincțiune mare. *Scoala de Belle-Arte din Paris*, secția arhitectonică, i-a acordat *prima médaille* la concursul ei anual.

Tacianu, alias *Schweiger*, este o familie întreagă de artiste talentate, originare din România. Copilele în număr de 5 având o voce frumoasă, s-au cultivat ca cântărețe și au fost aplaudate mai în toate capitalele continentului. La 1886 când debuta la Orfeul din Pesta, s'a întemplat acestei mici trupe o mare nenorocire. În seara de 5 spre 6 Decembre, familia se afla într-o cafenea cu mai mulți prietini, un sublocotenent glumind cu cea mai mică din surori, o fetiță mică, cunoscută în Pesta sub numele de «copilul minunat», i arătă revolverul ca și cum ar voi să o împuște; revolverul luă foc, mica copilă muri, ear locotenentul desperat se impușcă la moment în gură.

Richard Bernard alias *Bernard Menkes*, crescut pentru comerț și care la 1885 mai era angajat la o casă comercială din București, având o puternică pasiune pentru scenă se duse la Viena, unde fără știrea părinților sei, se dedică studiului dramatic și numai într-un timp de jumătate de an își însuși atâta cunoștință în această artă, că fu angajat la 1886 pe trei ani la «Neues Stadttheater» din Petersburg, unde joacă rolul de amant. Succesul său pe scenă e foarte mare, vecinic aplaudat în modul cel mai viu, e urmărit cu cordiale simpatii de presă, care vorbește de jocul său cu elogii. El este născut în țară.

D-soara Lebell din Iași, se afirmă ca *distins talent muzical* în America. Un ziar din New-York «The World» cu data de 10 Noembrie anunță succesul primului debut al D-soarei Lebell «o tânăra și frumoasă pianistă, sosită din Viena, centrul celor mai buni pianiști; și urmând tradițiile celebrităților, care ne vin de acolo».

Isidore Blumeru, un eminent tânăru român, care a ajuns la înalta demnitate de secretar al ministerului de comerț și agricultură în Italia, care a primit mai multe distincțiuni pentru lucrările sale statistice, a murit în acest an acolo de fteisie pulmonară.

Avram Blank-Schwarzmann, care fusese unul din cei mai mari angroșiști de haine gata din țară, a încetat din viață la 27 Aprilie 1886. El, în unire cu fratele său David Schwarzmann, au ridicat în Brăila, acum câțiva ani, o admirabilă clădire și au dăruit-o societății «Cultura», spre a instala acolo școala israelito-română, ce se află sub dirigiarea ei.

ADAUSE ȘI CORIGIARI

În «Anuarul» de față la «Ochirea asupra istoriei Evreilor în România» este a se rectifica: la pag. 25 rând. 3 de sus în jos citește: *Iosef Salomo Delmedigo*, în loc de *Salomo Delmdigo*. Pag. 30, la nota 3 citește: *Dionisie Fotino*, istoria generală a Daciei, trad. de G. Sion Buc. 1859, în loc de *Fotino*, op. cit.—Pag. 35 la nota 6 citește: *Sefer Hatham Sofer* în loc de *Sefer Haham Sofer*. (Pag. 46 la nota 6 citește: Const. Mavrocordat în loc de Gr. Ghica.)

Pag. 54 rând. 10 de sus în jos este a se adauga: Evreii aveau însă totdeauna dreptul, ca și toți ceilalți străini, în ambele Principate, de a lua, ca creditori, în stăpânire provizorie chiar proprietăți rurale, spre a se despăgubi din venitul lor sau prin o vânzare a lor în condiții favorabile și deci nepripută, de suma angajată la debitor. Se înțelege, că aceasta necesita o sancțiune legală, o hotărâre a Divanului domnesc¹⁾.

¹⁾ Un hrisov de la 1626 al lui Alexandru Iliș al Munteniei (în *Tocilescu*, Doamna Stanca, p. 14) și un act de vânzare al lui Cerbu jidovul din 1710 întărit de oamenii stăpânirii în Iași

LISTA ABONATIILOR¹⁾

București — *Lista d-lui M. Schwarzfeld*: Moritz Blau, Mathilde Spinghil, Solomon Taubes, B. Taubmann, H. Machles, I. Gänzel, Jacques Davidovici, S. Gänzel, H. Jacobsohn, Fr. Bernfeld, Em. Haiman (Iași), Adolph Netzer (Pitești), Elias Lebovici, Elias Marcus, M. E. Nachmias, Salomon Gross, D. M. Goldenberg, M. Feldmann, Regenstreif et Tomberg, Osias Regenstreif, L. Pinsler, M. Victor, Oscar Saphir, Iacob Schlesinger, I. R. Calmy, H. Steinberg lib. antic., Sal. Breyer, Ioseph Einhorn, Moritz Wechsler, M. W. Mihalovici, M. Brandes, A. Lindenberg, Isidor Cohen. Esra Israel, R. Goliger (Ploesti), S. B. Silberstein, I. D. Benzal, Iacob Candel, I. Pinath, lib. antic., M. Hartenstein, Einhorn, M. Ferester, Leop. Bach, H. P. Wechsler, Adolph Gaster, A. S. Pollak

Lista d-lui Leon Levy: Isac Farchi, Gabriel Mazliach, Ioseph Freudmann, David Adania.

Lista d-lui S. E. Pappo: Moreno Eskenasy, S. E. Pappo, Benj. S. Arie.

¹⁾ Se publică numai numele abonaților, cari au binevoit a se achita înainte apartinții «Anuarului» și din locurile de unde am reprimis listele trimese.

Lista d-lui Aureliu Turcu: Elias Focschaner, Hirsch Goldstein, I. Focșăneanu, farm.

Lista d-lui Maier Săineanu: Sol. Rothstein, Ludovic Wechsler.

Pitești.—*Lista doamnei Charlotte Netzler născ. Schönfeld*: Rosa H. Iosef, Lasar Cohen, Netty S. Lebel (Ploesti), Rosa Schwarz, Adolf Netzler, Israel Iosefovici, Herm. Jacobsohn, Hélène Bercovici, L. Bercovici, Iosef L. Iosefovici, Moritz Jacob, Charlotte Netzler, Alex. Ioseph, I. Segalla, L. Abason, Moscu Herdan

Lista D-șoarei Rebecca M. Blank: Rebecca M. Blank, Abram Stern, stud., Isac M. Lasar, Iacob W. Bailer, Rachelle E. Beresteanu (Slatina), Sabse Iacob, S. Abeles, Rachelle M. Abramovici, M. Goldstein, Fanny A. Rosen (Ploesti), C. Mărăcine, inginer, D-șoara Marie Fișer, Marie Braunstein, Iulie Finkelstein.

Craiova.—*Lista d-lui M. Stăureanu*: N. P. Romanescu, deputat, G. T. Buzoianu, profesor, Frații Mendel fiis, Frații Benvenisti, Rafael S. Penchas fiis, M. I. Iosef, M. Köhn, Dr. Robinson, Heinrich Löbel, David Raff, M. Schönfeld, stud., M. Stăureanu profesor.

Lista d-lui Mauriciu Samitca: P. Chițu, Leon H. Tuvy, Isac L. Eskenasy, Benedict Spindler, S. L. Pappo, Abr. Așer Eskenasy, I. Făreanu, Leop. Weinstock.

Lista D-șoarei Rebecca Ph. Lasar: Ph. Lasar, Maria S. Samitca, Ralian Samitca, Mauriciu Samitca, M. F. Solomonide, Benvenisti & Eskenasy.

Târgul-Frumos.—*Lista d-lui Isidor Goldenberg*: D-șoara Rachel Abramovici (Drăgești, j. Vaslui), S. Schwarz, Adolf Mihailescu, Isidor Goldenberg, Dr. Singer, Nathan Șapira, Aron Aronsohn (Cotnar), Meier Hersch Leiba (Helești; i. j. Roman), A. Grünstein, Isidor Strulsohn (Hodura), M. Bercovici (Băiceni), Moritz Lazar, B. L. Răscanu (Belcești), Bernh. Ghips (Brăești), I. Negru (Belcești), Sigmund Zalinanovici, D. Braunstein (Ruginoasa), Ionaș Calcque, N. C., Efraim Nacht, Carl Isidor Haller (Podul-Iloaiei), Grünberg & Korn.

Constanța.—*Lista d-lui Maurice L. Salzmänn*: Constantin S. Degrimi, Leon Fayon, Anatole Magrin, Menelaus Triandafilos, George Kiriakidis, Ilie Assimacopulos, Giani Panopulos, Elefterie Ivanoglos, Odissea N. Despottis, P. Papajanopulos, Theodoros Violatos, Dumitrie Nicolaescu, N. D. Nicolau, Meyer Fränkel, Iacob Grünberg, Moritz Ornstein, Moise Ornstein, Moses Rentzer, F. Freud, Goldstein bijoutieur, Maurice L. Salzmänn.

Botoșani.—*Lista d-lui Ch. Fischgold*: Carl Wechsler, Solomon Rosenberg, Adolf Bendel, Bernh. Wohlberg, Karl Weintraub, I. Bleicher, N. Reich, L. Olivenbaum, Max Löbel, Ch. Fischgold.

Lista d-lui Gh. Ghințer: B. Moscovici, A. Bekal, Ad. Landesberg, L. I. Steinberg, Mauriciu Abramovici, Adolf Wahrmann, Saul Bacal Zalkowitz, Prima societate a morilor de aburi, 2 ex.

Galați.—*Lista d-lui Elia Cahane*: E. Dinerman, Max Weissblüt, B. Bleicher, Sam. Pineles, S. Rosenfeld, M. Loewenthal, M. Grünberg (Ivești), Pincas Canner (Beresti), L. Focșăneanu, Israel Rosenberg (Bacău), H. B. Schloimovici, Ch. M. Seidner, S. Speter, I. B. Brociner, Elia Cahane.

Berlad.—*Lista d-lui Samuel Silbermann*: George Brünauer, A. I. Margulies, Louis Hirsch, Gerson Klempfner, Adolf Rubinstein, I. F. Marcus, Emil Kaufmann, Leon Kimmel, Sam. Silbermann.

Lista d-lui H. Edelstein, stud.: Basilius Abaza, Alter Grünberg.

Ploesti.—*Lista d-lui Max I. Șapira*: Max I. Șapira, Isac Schwarz, Dr. Scherer, Israel Șapira, A. Kornhauser, Salomon Feinmann, M. Kohan (Galați), L. Kugel, C. Silberstein (Brăila), Sig. Hornstein.

Hârlau.—*Lista d-lui Berm. Hildebrand*: Leon Juster (Movila-Ruptă), 2 ex., Kalman Fischer (Bădeni), Max Goldenberg (ibid.), Iulius Spothheim (Broscauți), I. Spothheim (ibid.), I. Kaufmann (Mitoc, jud. Dorohoiu), Berm. Hildebrand.

- Bacău.** — *Lista d-lui A. D. Birnberg*: Moise Ehrlich (Caiuți), A. Abasohn, Joseph Bermann, M. Braunstein, Dr. E. Fischler, H. Grünberg, A. D. Birnberg.
- Tulcea** — *Lista d-lui Daniel Salzmann*: A. Bergmann, Daniel Ellmann, Daniel Salzmann, Nissen Bermann, M. H. Gottesmann, M. Seliger, Iancu Wais.
- Giurgiu.** — *Lista d-lui Wilh. Ellenbogen*: Max I. Löbel, Salomon Becher, M. D. Ciprut, Sami Helphand, Adolph M. Franco, Wilh. Ellenbogen.
- Iași.** — *Lista d-lui Sigmund Schwarz*: Sigmund Schwarz, Moses Spanier, Aron Schreir.
- Lista d-lui M. Braunstein*: H. Solopkowitz, Sigm. Lederhändler, Jacques Belser.
- Lompalanca.** — *Lista d-lui Jacques Elias*: Jacques Elias, G. N. Nadelar, S. A. Loewenton, I. Piete.
- Rimnicul-Vâlci.** — *Lista d-lui Iacob Fussmann*: Stefan Zurescu, Simon Maersohn, Iacob Fussman.
- Roman.** — *Lista d-lui Jacques Gross*: Jacques Gross, L. Kopolovitz.

T A B L A D E M A T E R I I

PARTEA SUPLIMENTARA

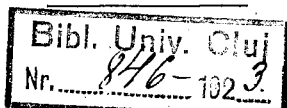
	Pag.
<i>Calendar pe anul 5648 (1887-88)</i>	III

PARTEA LITERARA

DR. M. GASTER: <i>Acuzările de sânge împotriva creștinilor</i> , studiu istorico-cultural	1
LAZAR ȘAINEANU: <i>Martiriu și devotament</i> , studiu istoric	10
M. SCHWARZFELD: <i>Ochire asupra istoriei Evreilor în România din cele mai vechi timpuri până la jumătatea veacului al XIX.</i>	19
S. J. ROSANIS: <i>Schițe istorico-biografice</i> : 1. O evreică pe tronul Bulgariei, Tarina Teodora (sau Sarah) 1335—c. 25135. 2. Rabi Eliezer Papo c. 1783—1828	73
DR. F. SCHWARZFELD: <i>Cronica israelită în România de la începutul veacului actual până la dărămarea templului din București (1801—1866)</i>	81
DR. C. LIPPE: <i>Evreii în lupta internațională</i> , studiu	129
B. GIORDANO: <i>Și fără de simțire</i> , poezie	143
M. SCHWARZFELD: <i>Abram Cohen-Bucureșteanu 1840—1877</i> , schiță biografică	144
RANDUNICA, <i>narațiune tradusă din limba germană de I. D. Bally</i>	154
M. SCHWARZFELD: <i>Situația Evreilor în România: Privire retrospectivă asupra anului 1886</i>	161

V A R I A

M. SCHWARZFELD: <i>Pagini din istoria comunității din București: Elisa-bethu (Asil pentru bătrâni)</i>	195
DR. M. GASTER: <i>Evreii în Craiova și Târgoviște pe la 1657 (extrase din Paul de Aleppo, vol. II)</i>	199
L. ȘAINEANU: <i>Influența bibliei asupra literaturii române</i>	202
M. SCHWARZFELD: <i>Chazarii și Evreii din România</i>	203
<i>Notițe diverse</i>	204
<i>Adaose și corigări</i>	206
<i>Lista abonaților</i>	206

ADOLF GASTER

HOLLÄNDISCHES HANDELS-MUSEUM

BUCURESCI

IMPORTAȚIUNE ȘI EXPORTAȚIUNE

de orice producțiuni industriale holandeze și române.

AGENTURA ȘI COMISSION

COLONIALE, LIQUERURI,
ARACURIDE BATAVIA, MANUFACTURE, FIERA

MAȘINE

și unelte agricole

din sistemele cele mai perfecționate din

HOLLANDA, ENGLITERA SI GERMANIA.

CORRESPONDENȚA IN LIMBELE:

Holandeză, Română, Engleză, Germană, Franceză și Rusă.

CHOCOLATINA

ZISĂ ȘI CACAO ÎN PRAF PUR ȘI SOLUBIL

SUPERIOARA TUTUROR BEUTURILOR

DE ACEST FEL

FABRICATA DE CATRE

D. & M. GROOTES FRÈRES
WESTZAAN (HOLLANDA)

FURNISORII CURȚILOR: M. S. Imperatului Austriei, E. S. Președintelui Republicii Venezuela, M. S. Regelui Holandei.

Permisunea de a purta armele M. S. Reginei Holandei.

este recomandată de către toți medicii și toți laudă mult calitățile sale nutritive și înăritoare precum și puritatea ei. Ea se distinge de ori ce procedeu de acest fel prin:

1° puritatea sa perfectă. 2° prin bogăția sa în alimente nutritive și proprietăți digestive și binefăcătoare. 3° prin aroma sa delicată și plăcută. 4° prin economia ce prezintă. 5° prin simplitatea preparațiunii și puținul timp ce necesită preparațiunea ei.

Chocolatina fiind un extract de Cacao din cea mai fină calitate, nu conține nici substanțe grase, nici materii streine, ce se găsesc de obicei în Cacao nepurificată și în Chocolată în general.

Chocolatina este cu mult mai superioară și preferabilă cafelei, ceaiului sau altor băuturi analoge, mai cu seamă pentru persoanele debile, pentru acele ce au stomacul slăbit sau pentru acele cari suferă de boale intestinale. Lucrul principal de observat este: că nu irită de loc nervii.

Chocolatina Grootes frères, care a fost medaliată la expozițiunile următoare: Londra 1862, Dublin 1865, Amsterdam 1866, Le Havre 1868, Arnhem 1868, Amsterdam 1869, Beauvais 1869, Naples 1871, Lion 1872, Paris, 1872, Vienne 1873, Marseille 1874, Amsterdam 1875, Paris 1875, Philadelphia 1876, Arnhem 1870 și Amsterdam 1883.

Se vinde în cutii cilindrice de tinichea albă de $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$, și $\frac{1}{2}$ kgr. neto și se poate găsi la principalele magazine de coloniale din țară:

În **București** en detail la D-nii Ioan Colțescu Calea Victoriei vis-a-vis de Palatul Regal. Petrache Ioan Calea Victoriei vis-a-vis de Palatul Regal.

G. Dobriceanu Calea Victoriei 77 și strada Smârdan.

Ioan Penopulo strada Șepcari și Gabroveni.

C. T. Christofor Calea Victoriei 100.

D. Staicovici vis-a-vis de Teatrul Național.

Ioan Stiefler Strada Biserica Ienii Hotel Union și en gros la D-nii C. Polichroniade & Co. Strada Pătrașcu-Vodă 5.

Reprezentantul general pentru România e D-nu Adolf Gaster

București, Strada Colței No. 24 bis.